

19747

POMIJEŠANE KNJIGE:

(~~APOSTOLAT MOLITVE 1947~~)

2) DANICA 1953 (47–129 STR.)
NEDOSTAJU STRANICE 1–47; 130–160

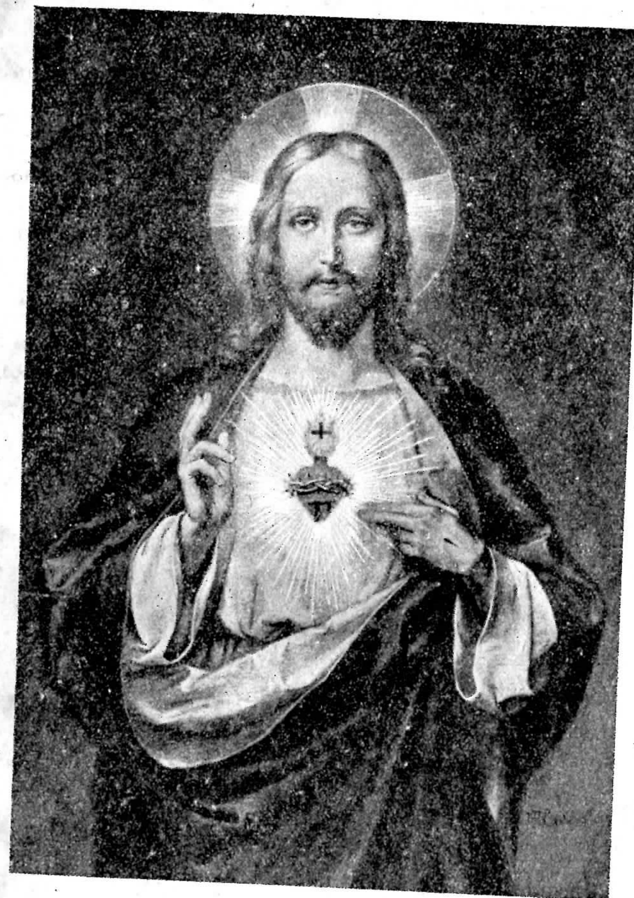
1) ČASOPIS SRCE ISUSOVO?
39–40 STR.

4) KRATKA KATOLIČKA DOGMATIKA 17–32

3) NAĐKAVICI 237–260 BLAGOVEST 1947?

5) ČASOPIS SRCE ISUSOVO 35–40

ČASOPIS SRCE ISUSOVO ?

Al bolove mnogo, mnogo ljuće
Zadaju Ti ljudi Tvoje kuće:
Mnogi od njih srca ohologa
Psuju Tebe, psuju Oca Tvoga,
Majku Tvoju, drage Tvoje svete —
Bezumnost im slijepa bičuje Te.
Mnogi zakon ljubavi Ti gaze:
Jedni druge mrze, kolju, mraze;
Ne hajući, što ubogar plače,
Sirotinju i gule i tlače;
Sit bogatun svačim grlo sladi,
Dokle uza nj umiru od gladi —
Ta neljubav gorčinom Te puni,
Oštrim trnjem nemilo Te kruni.

A koliko tek je neveselje,
Kada gledaš lažne prijatelje,
Što stupaju srca nečistoga
K slatkoj Gozbi bijelog Stola Tvoga!
O križ to je, to su muke ljute:
Cjelovima oni raspinju Te...
Pa zar ne ćeš udrit gromovima
I razgromit strašne grudi njima?

Ali prijekor ja Ti čujem odmah,
Što ga dade »sinovima groma«,
Koji htješe, da munja nebeska
U neljupke Samarjane treska,
Pa ih Tvoje riječi ošinuše:
»Ne ubijat — spasit dođoh duše.«

Tko da shvati Tvoju ljubav ovu?
Na zlu djecu majke sva zla zovu,
A Ti, prem Te vrijeđamo bez srama,

Van sebe si od ljubavi k nama,
Više patiš rad nesreća naših,
Više naša smrt vječna Te plaši,
Neg svi oni noži otrovani,
Kojima Te naša pakost rani.

I gle, Srce, cijele osvete Ti:
Ti se javljaš svetoj Margareti,
Dozivaš nas po toj djevi smjernoj
U tužaljci tužeć neizmjernoj:
»Evo Srce, što sve za vas gori,
A što vaša neljubav ga mori!...«

Od tog trena nad Crkvom sve jače
Sliku svoju Ti razvijat zače:
Srce divno, trnjem okrunjeno,
Probodeno, križem nadvišeno...

Od tog trena uze padat mrena
S mnogog oka svijetom zablještena,
Led u grudma poče da se topi,
Svud kršćanstvo ruke čvršće sklopi,
Stade češće pristupat k oltaru,
Grijati se na Tvojemu žaru,
Od zla puta opakog življenja
Povraćat se na stazu spasenja,
Penjati se iz nizine mlake
U visine pobožnosti jake,
Za neljubav ljubav uzvraćati,
Svaki dan Te žarče milovati,
Čak i sitnu djecu pričešćivat,
Sve revnije sebe posvećivat...

Srce Božje, prepuno čudesa,
Divno svijetlo čitavih nebesa,
U kom sva se naša sreća krije,
Iz kog na nas sva se milost lije:
Hvala Tebi, o božansko Sunce,
Što ne pusti jadne nas bjegunce,
Da nevjerni Tvojemu barjaku
Put bezdana lutamo po mraku,
Već nam u noć granu sa visine,
Otkri svoje beskrajne miline,
Njima duše nježno nam očara,
Od vječnog nas izbavljajuć kara!

O vazda nam tako se osvećuj,
Obraćaj nas, duše nam posvećuj,
Da sve žarče hvale uzdajući
Za uvrede sveđ naknađujući
Ljubavlju se Tvojom opajamo
I svijet cio za Te osvajamo!

Milan Pavelić D. I.

POZIV ISUSOV DA GA NASLJEDUJEMO

Isus nas je često pozivao da Ga nasljedujemo. Činio je to u različitim prigodama i u različito vrijeme pa su stoga evanđelisti njegove riječi o tom i zapisali na različitim mjestima svoga evanđelja.

Hajde da čujemo neke od njih skupljene ujedno!

»Tko ide za mnom, ne će hodati po tami.
Tko izgubi život svoj poradi mene, naći će ga.
Vi ste prijatelji moji, ako činite što vam zapovijedam.
Niste izabrali vi mene, nego sam ja izabrao vas, da idete i da rod rodite.
Eto ja vas šaljem kao ovce među vukove. A čuvajte se od ljudi, jer će vas predavati sudovima i po svojim zbornicama bičevat će vas i pred upravitelje i kraljeve vodit će vas poradi mene za svjedočanstvo njima i neznabošcima. Dosta je učeniku, da bude kao njegov učitelj. I ne bojte se onih, koji ubijaju tijelo, a duše ne mogu ubiti. I tko ne uzima križa svoga i ne ide za mnom, nije mene dostojan.«

Budi i ti vjeran učenik Isusov!

B. R.

Badava se zovemo kršćani, ako Krista ne nasljedujemo.
(Sv. Leon, papa)

Ljubav bez žrtve je utvara, a žrtva bez ljubavi je nemogućnost.

DANICA 1953

VEČERNJA MOLITVA. Kršćanski ići na počinak. Zadnje riječi nek su molitva, zadnje misli nek su misli na Boga. Nek se obavlja zajednička molitva. Nek se moli krunica. Zahvaliti za dobrotu Božju. Ispitati savjest s pokajanjem. Preporuka Bogu, Majci Mariji, Anđelu Čuvaru...

MOLITVA PRIJE I POSLIJE JELA. Primi dar Božji i zahvali Mu na daru. Molitva je služba Božja. Uvijek se lijepo vladaj, kad primiš dar bilo od bližnjega bilo od Boga!...

DOBRA DJELA. Djela milosrđa duhovnog i tjelesnog. Primiti siromahe i dati im jesti, ako je moguće. Pomagati dobrim savjetom. Trpjeti. Oprostiti uvrede. Moli za sve. Žive i mrtve! Suučestvuj u nevolji bližnjega...

SVETI NAUK. Prva propovjedaonica za dijete jest majčino naručje. Ona ga uči, da izgovara imena Isus i Marija. Govori mu o Bogu Ocu, koji nas je stvorio, o Sinu, koji nas je odkupio i o Duhu Svetom, koji nas je posvetio. O dobroj Majci nebeskoj, o anđelu čuvaru, o svecima. Uči ga molitve. Stariji svi neka bacaju sjeme riječi Božje u dušu djetetovu. Pobožne knjige. Pouke o Prvoj Pričesti, o Krizmi...

POSVEĆENJE SVAGDANJEG POSLA. Svagdanji život posvetiti molitvom. Živjeti stalno u prisutnosti Božjoj i u milosti Božjoj. Dobra nakana u radu. Daruj Isusu sve svoje molitve, djela i trpljenja...

OČEV I MAJČIN BLAGOSLOV. Blagosloviti djecu. Zazvati Božju pomoć na njih. Prekrižiti dijete blagoslovljenom vodom. Navečer, kad ide spavati, kad ide u školu, na ispovijed, na posao, na put, u službu, na vjenčanje. Posebno roditelji blagosivlju djecu, kad se od njih rastaju i kad umiru. Ništa ne može izbrisati tog trenutka iz dječje duše...

MOLITVA ZA POKOJNIKE. Ne zaboraviti svojih pokojnika. Često, uvijek ih se sjećati. Pohoditi im grob, ako je moguće. Poškropiti ga blagoslovljenom vodom i pomoliti se za dušu. U zajedničkoj molitvi preporučiti Bogu duše pokojnika. Na dušni dan posebno. Za njih prikazivati trpljenja, za njih primati svete sakramente, prikazivati za njih druga dobra djela, oproste. Neka Krist Kralj vlada i upravlja našim dušama, našim obiteljima, našim narodom, cijelim svijetom...

PRIČA O JEDNOM JUTRU

Još zora je snivala za vrhuncima,
A malo je zvono svečano brujalo:
I sve je zamiralo u tišinama,
Snenom prirodom je proljeće
strujalo...
Iz male kapele uputio se Krist,
Da posjeti jutros jednog bolesnika.
Pod prilikom Kruha pritajio se Čist,
Nježno naslonjen na srcu svećenika.
Išla sam naprijed misleći na sreću,
Što jutros se s neba osmjehnula
meni...
Znala sam, da kraj Njeg' sad anđeli
l'ječu,
Znala sam, da stupam u Kristovoj
sjeni.
Duša mi je sva tad plamsala od
sreće...
Radosti tog jutra nije bilo kraja.
I dok je zora pozdravljala proljeće,
Slutila sam, sretna, svu blizinu
Raja...

PRIRODA — PUT K BOGU

Božja priroda, osobito Božji svemir, tako je lijepa, da je već u najstarija vremena, ova ljepota osvajala one, koji su je malo bolje promatrali. Stoga već stari prorok David govori one, toliko puta poslije njega opetovane riječi: »Nebesa propovijedaju slavu Božju«. (Ps. 18). I sv. Pavao veli, da će neznabošci Bogu teško odgovarati zato, što ga nijesu štovali kako su morali, poslije nego su ga upoznali iz njegova stvorenja. (Rimlj. 1, 19—21).

Davno je to bilo, kad još nije bilo ni prirodoznanstvenih laboratorija ni sitnozora ni orijaških dalekozora. Mogao bi stoga tko pomisliti, da su David pred 4000 i sv. Pavao pred 2000 godina tako govorili, jer nijesu znali kako stvari stoje, jer su bili neznalice, a da im to ne bi palo na pamet, da žive u naša, moderna vremena, i da u rukama imaju sve ono, što mi imamo, naše sitnozore i dalekozore.

Kepler je jedan od najvećih astronoma svih vjekova, koji živi u vrijeme, kad se moderna znanost počinje naglo razvijati, onaj, koji otkriva glasovite zakone, koji se po njegovu imenu i zovu, a po kojima se oko sunca okreću planeti, dakako, i naša zemlja. U svom djelu »Sklad u svemiru« veli on: »Zahvaljujem Ti, moj Stvoritelju i Gospodine, što si mi dao, da se veselim nad Tvojim stvorovima, da se zanosim za Tvojim djelima... Oprosti mi, ako sam gdje što rekao, što ne bi bilo Tebe dostojno.« (v. Lenz, Die Himmel rühmen, 1950, 654). Kadno, s Kopernikom, saznaje, da zemlja nije središte svemira, kako se držalo dotada, nego da je sunce središte svoga sustava, oko kojega se okreće i zemlja i svi planeti, ukaza mu se veličina i sklad svemira u novom svijetlu. Veličanstvo i ljepota Stvoriteljeva tako ga zanese, a i tako osjeti svoju ograničenost pred njim, da je uskliknuo onim riječima, koje je Petar jednom upravio svom Učitelju: Idi od mene, Gospodine jer sam čovjek grešnik! (Fr. Dessauer, Religion im Lichte der heutigen Naturwissenschaft, 1951, 2). Kao Kepler, tako su i drugi veliki prirodoznanci redom upoznali sveznajućega i svemogućega Stvoritelja iz neopisivoga sklada, koji vlada svemirom.

Spominjemo najnovijega zvjezdoznanca i fizičara Jamesa Jeans-a. Kao što iz kipa kipara, iz slike slikara, tako on iz ljepote, reda i sklada, koji vladaju od kraja do kraja svemira, upoznaje njegova Stvoritelja. »Budući da je sve ovo ovako, piše on, onda, iako je ovo, što ću reći, još uvijek nesavršeno i nedovoljno, možemo sebi predočiti, da je svemir prožet najuzvišenijim mislima, mislima Bića, koje možemo nazvati matematičarskim misliocem, budući da nemamo zgodnije riječi... U carstvu materije duh nam se ukazuje, ne kao kakav slučajni nametnik; nameće nam se misao, da ga radije imamo pozdraviti kao onoga, koji je stvorio carstvo materije i njome vlada... Stari dualizam duha i materije, koji je najviše odgovoran za neprijateljstvo, koje je vladalo među njima, izgleda da iščezava, ne tako, kao da bi se materija bilo kako rasplinula ili postala manje tjelesna nego dosada, ili kao da bi se duh pretvorio u nekakvu radnu funkciju materije, nego tako, što nam se tjelesna materija ukazuje kao ona, koju je duh stvorio i koji se objavljuje preko nje. Mi otkrivamo, da svemir pokazuje tragove Moći, koja planira, koja vodi kontrolu, koja ima nešto zajedničko s našim individualnim duhom... Ako je svemir pun misli, onda je njegovo stvaranje bio umni čin... Danas su učenjaci dosta jednodušni, a u fizici gotovo sasvim jednodušni, da znanstvena naučna struja teče k stvarnosti, koja nikako nije mehanička; svemir nam se pomalo ukazuje više kao velika misao nego kao veliki stroj«. (James Jeans, Der Weltenraum und seine Rätsel, 1921., 192, 201, 204, 209).

Prof. De H. Vogt, poznati astronom, u istraživanju svemira dotiče se i pitanja, odakle su pojedina svemirska tjelesa i vas svemir, te zašto se sve to tako lijepo razvija, kako se razvija. On predviđa, da to pitanje ne će svakomu biti po ćudi; zatim ovako on piše: »Ako u vezi s ovim govorimo i o problemima, o kojima se znade reći, da spadaju u »zadnja pitanja«, te, naročito, ako neko zauzme stanovište prema vjeri u višu nadnaravnu Moć, prema vjeri u jednoga Boga, kao onoga, koji je svijet stvorio, koji ga nosi i uzdržava, to će netko valjda osuđivati i primijetiti, da prirodoslovcu najbolje odgovara, da se zaustavi tamo, gdje egzaktna prirodna znanost ne može dalje. Protiv toga treba upozoriti na to, da se opet i opet, doduše od ljudi, koji su sve prije nego prirodoslovci, čuje tvrdnja, da se slika svemira, kakvu nam daju prirodne znanosti, ne može složiti sa slikom svemira, koju nam daje vjera u opstojnost Boga, koji svijetom upravlja... No prirodoslovac svojim metodama ne može istražiti ni saznati odakle to da ovaj svijet uopće postoji, i odakle dolazi ovaj svijet? Koji je zadnji smisao ovog svijeta? I koja je prava svrha, pravi cilj čovjeka? Opstojnost svijeta ne može se objasniti onim, što je u svijetu. On ne može opstojati sam od sebe, on traži Uzročnika, koji nema početka. Svijet upire prstom u nadsvijet, na Uzročnika, koji je iznad svijeta, na višu, nadnaravnu Moć, čije Biće prirodoznanstvenim metodama nikada ne ćemo dohvatiti. Religija znači vezu između ove nadnaravne Moći i čovjeka, te je stoga i najbitnija oznaka religiozna čovjeka to, što on vjeruje u nadnaravnu Moć, u svemogućega Boga, kao onoga, koji je svijet stvorio, nosi ga i uzdržava. On je nosilac volje, koja i sada vlada svemirom u njegovoj raznolikosti, kao i uma, koji se objavljuje u uređenju i svrhovitosti svijeta. Prirodne znanosti i religija ne protive se jedna drugoj ni u kakvom slučaju, nego se radije upotpunjuju međusobno.« (H. Vogt, Kosmos und Gott, 1951).

Proučavanje prirode čini ovaj isti utisak i na sve ostale današnje velike prirodoslovce, kao što ga čini na astronome: otkriva im Boga, Stvoritelja i Zakonodavca, dovodi ih u vezu s njime. Pače danas, kad su otkrića i brojnija i značajnija, kad se vrata prirode i vrata svemirske dvorane još šire rastvaraju nego u vrijeme Keplera, to i današnji prirodoslovci kao da još bolje čuju, gdje svemirom još jače odjekuje i odzvanja glas Boga Stvoritelja i Zakonodavca, te su i njihove izjave još češće nego prije. Veliki prirodoslovci znadu dobro, da je proučavanje

prirodnih pojava i prodiranje k općim zakonima, koji vladaju prirodom, za njih put, i to put, koji vodi k Bogu, Zakonodavcu, koji je svemu prisutan, sve stvara i sve uzdržava. Svako otkriće novog, kao i svaka potvrda već poznatog prirodnog zakona, za njih znači novi susret s Bogom, za njih znači ono, što je sv. Otac Pijo XII. rekao 22. XI. 1951. u svom pozdravnom govoru na svečanoj sjednici članova Papinske Prirodoznanstvene Akademije: »Uistinu, prava znanost, protivno nego što se je u prošlosti znalo bez razloga ustvrditi, što više napreduje to više otkriva Boga, kao da on stoji budno iščekujući iza svakih vrata, koja znanost otvori.«

Max Planck, otkrivač teorije kvanta, koga zovu tvorcem moderne fizike, jedan od najvećih fizičara svijeta, to priznaje najotvorenijim riječima: »Pogledali mi ma kako daleko i ma kako široko, nigdje ne nalazimo, da bi se vjera i prirodne znanosti protivile jedna drugoj, nego baš nalazimo, da se slažu u najodlučnijim točkama. Vjera i prirodne znanosti ne isključuju se međusobno, kao što to neki danas misle ili se pribojavaju, nego se međusobno upotpunjuju i pretpostavlja jedna drugu.« (v. Vogt, Kosmos und Gott, 1951, 121). »Ako dakle religija i prirodne znanosti, veli Planck opet, trebaju vjere u Boga, da bi se mogle ispoljavati i napredovati, to za jednu Bog stoji na početku, a za drugu na kraju vega umovanja... Lozinka, koja u ovoj borbi pokazuje pravac, od davnine i za svu budućnost glasi: naprijed k Bogu!« (v. Spülbeck, Der Christ und das Weltbild der modernen Naturwissenschaft, 1948, 64).

Kad mu se, prigodom tragične smrti sina, sažaljuje A. Bertholet, Planck mu odgovara, da sam ne bi mogao izdržati nesreću. »No u ovom pomaže me ova okolnost, piše mu Planck, koju ja smatram kao milost Božju, što je od moga djetinjstva u dno moje duše usađena nepokolebiva vjera u svemogućega i predobroga Boga. Naravski, njegovi putovi nijesu naši putovi, ali pouzdanje u nj pomaže nam da idemo naprijed kroz najteže kušnje.« (v. Dolch, Theologie und Physik, 1951, 4).

Planck je tvorac moderne fizike, a umro je god. 1948 U najveće živuće fizičare današnjice spada, a valjda je i najveći od svih, Amerikanac R. A. Millikan. A ovaj najveći današnji fizičar najotvorenije priznaje, da »ne postoji protivnost između nauke i religije... Najjednostavniji i, može biti, najdublji dokaz za istinu ovoga tvrđenja nalazi se u ispovijesti najvećih umova, prvaka, kako u oblasti nauke, tako i u oblasti religije. Neka izbrojimo, na primjer najveća imena kroz posljednja dva stoljeća u istoriji britanske naučne misli, ili pak uopće naučne misli svijeta. Svatko će se saglasiti, da zvijezde, koje najsilnije sijaju u toj istoriji, kada bacimo pogled od 1650. do 1920. god. jesu: Newton, Faraday, Maxwell, Kelvin, Rayleigh, koji je preminuo pred tri godine. Ne mogu se pronaći drugi predaniji istraživači istine, pronicaviji i dalekovidniji umovi, koji su živjeli nekad i nekuda od ovih učenjaka. I pri tome svaki od njih bio je duboko predan i otvoren pristalica religije.«

Millikan spominje zatim i današnje najveće američke učenjake, te o svima zajedno kaže ovo: »Svi oni ne samo potvrđuju fakat, da ne postoji neprijateljstvo između naučne i religijske oblasti, već ispovijedaju svoja nepokolebljiva religiozna uvjerenja.« (M. Vojinović, Veliki američki fizičar R. Millikan o religiji i nauci. Niš 1937, str. 7. i 8.).

»Nema nikakva znanstvenog razloga, da neko zaniječe vjeru, veli on... Što više istražujemo, tim se sve to više oko nas otvara kraljevstvo onoga, što je još nepoznato, te, dok moramo priznati, da je naše znanje ograničeno, prisiljeni smo da priznamo, da ima jedno najviše Biće i jedna najviša Moć, od koje dolazi i naše biće i naš život; ovo najviše Biće jest naš Stvoritelj... To mogu odlučno reći, da onaj, koji niječe vjeru, nema za to nikakva znanstvenog oslona ni opravdanja.« (v. Natur und Kultur, 1927, 51).

Stari David davno je rekao, da svemir propovijeda slavu Božju, a to danas, poslije 4000 godina, na sva usta potvrđuju veliki i najveći prirodoslovci.

NEUMRLOST LJUDSKE DUŠE

Pitanje o neumrlosti ljudske duše, takvo je pitanje, da mora jednako zanimati svakoga ozbiljno misaona čovjeka, jer je to pitanje, o komu zavise odgovori na neka druga pitanja. A to su: čemu čovjek na svijetu, imade li smisla ljudski život, imade li kakav cilj da postigne i koji je taj cilj, je li u ovom životu ili u životu, koji čovjeka čeka onkraj groba.

Ta neumrlost nije u tomu, što će čovjekova uspomena trajati i poslije njegove smrti u pameti susljednih naraštaja. Nama je neumrlost u tomu, što onaj princip (počelo) u čovjeku, kojim se očituju djelovanja, što ih zovemo duševnim, a to su: rad razuma i volje, ostaju i poslije smrti (raspadanja) ovog tijela — što duša pridržaje svoju samosvijesnu samostalnost, živi trajno, poslije fizičke smrti svoga tijela.

Mišljenje, razumno rasuđivanje, zaključivanje je nešto posve drugo, nego djelovanje naših osjetila. Ovo su operacije (djela), koje ne pripadaju tvari. Mišljenje i htijenje nije vezano za vanjske stvari, koje utječu na oko, uho i druge osjetljive organe. Duša djeluje, dapače još snažnije djeluje, kad nikakve vanjske predodžbe ne smetaju njezinu radu, na pr. kod razmišljanja i promatranja u tišini noći. Ona nezavisno djeluje i kad joj osjetila nanose sve moguće vanjske slike i utiske, na pr. kad usred dnevne buke, kod utjecaja svih mogućih predodžbi i događaja — duša misli na nešto sasma drugo, na pr. na neki svoj davni doživljaj, na neko daleko mjesto ili neku daleku osobu. Isto tako znanstvena i umjetnička djela i pronalasci najbolje dokazuju, da misaoni ili razumni život ne izvire u organu (mozgu), već mu je izvor i nosilac sama duša.

Kad se radi o znanstvenom ili umjetničkom djelu, ili o jednom pronalasku, ili uopće o jednom ozbiljnom radu, onda autor (sastavljač) postavlja najprije cilj u predodžbi, postavlja u misli svrhu, koju kani

postići tim djelom; zatim, opet u zamisli, u duhu, izgrađuje svoje djelo i kad ga vidi savršena, onda dolazi do ostvarenja, do izrade. Ako se na pr. radi o pronalasku jednog stroja, onda pronalazač prije postavlja u predodžbi svrhu, koju kani postići, zatim razmišlja o sastavu stroja, o svakom njegovom dijelu, i kada uspije da ga složi, onda kao plod tog duhovnog rada dolazi do izrade nacrta i samog stroja. K i p a r sanjari, kada gotovo djelo gleda u kamenu prije, nego što je dlijetom jedamput udario u nj. S l i k a r vidi platno pokriveno bojama i oblicima u potpunoj ljepoti prije, nego što uzme kist u ruke. Svaka zgrada gotova je u mašti g r a d i t e l j a prije, nego što je na nju postavljen i jedan kamen. Što sve ne zahvaljujemo učenjacima i pronalazačima, koji prije pretpostavljaju i maštaju, nego što dođu do velikih i divnih otkrića. Ti ljudi, iako možda okruženi vrevom i bukom života, uvijek usredotočuju svoje misli na svoja životna djela i buduća ostvarenja, i tako rekući ne vide i ne čuju, što se oko njih zbiva. Njihova duša gleda i radi nešto posve drugo, nego što djeluje na njihova osjetila.

Kad je duša u tome svijesnom doživljavanju n e o v i s n a od tijela, onda je ona i sama po sebi nezavisna (duhovna), i prestankom tjelesnog života, smrću, ne prestaje živjeti čovjekov duh, razumna duša. Ona je besmrtna, neumrla.

Obični je prigovor protiv neumrlosti ljudske duše, da nju nitko n i j e v i d i o. Nevidljivo poricati i obilježavati kao da ne postoji, nije ni malo znanstveno. Magnetizam, elektricitet, radio-valovi, sila teže, ultraljubičaste zrake, pregrijana para i mnoge druge pojave u našem svakidašnjem životu — sve su redom nevidljive, pa ipak svi mi znamo, da one postoje, svi učenjaci ih potvrđuju kao stvarne činjenice. Isto tako je i s čovječjom dušom. I ona raspolaže nevidljivim snagama, koje su komponente (sastojine) našega »ja«. Te duševne snage, kao: sjećanje, razmišljanje, volja, odlučivanje, ljubav, radost i t. d., ne mogu se svesti na tvarne pojave, niti objasniti istim načelima kao i zbivanja u tvarnom svijetu. Ali one su postojeće duhovne sile, koje svaki od nas doživljava i osjeća.

Mi dušu ne možemo vidjeti niti osjetiti našim očima i drugim osjetilima, jer su ta naša osjetila uređena da vide i osjete tvari, a budući da duša nije takva tvar, stoga je ne možemo ni vidjeti. Ali što ne vidi naše tjelesno oko — može da vidi d u š e v n o o k o, možemo da dušu spoznamo po njezinim silama i djelovanju, i što vidi to naše duševno oko, isto je tako sigurno, kao da smo upoznali tjelesnim očima. Po djelovanju, a ne tjelesnim očima, upoznate su i sve gore navedene prirodne sile. Dapače, ono što spozna naše duševno oko, prava je istina, jer tjelesna osjetila često varaju. Na pr. tjelesne oči nam kažu, da naša Zemlja miruje, a da se Sunce oko nje kreće, dok je duševnim okom — razumom — spoznato, da se Zemlja okreće oko svoje osi za 24 sata i ujedno obilazi oko Sunca za godinu dana, dok se opet Sunce sa svom planetarnom obitelju (i našom Zemljom) giba oko središta velebne tvorbe Mliječnog Puta. Ili na pr. duševnim je okom, razumnim zaključivanjem, utvrđeno, da postoje najdalji planeti našeg Sunca — Neptun i Pluton, a određeno je

mjesto, gdje se na nebu nalaze, pak su na taj način i pronađeni, t. j. prije su viđeni duševnim okom, pa onda tek teleskopom otkriveni. Tako je i s našom dušom: istina je, što nam utvrđuje duševno oko.

Sve što postoji upravljeno je prema nekom određenom cilju i nosi u sebi naravnu, neodoljivu težnju, da postigne svoju svrhu.

K a m e n teži prema središtu Zemlje, te, kad ga bacimo, pada na tlo i ostaje. V o d a nalazi svoj put do mora preko stotina i tisuća kilometara. Težnja je tako jaka i velika, da je možemo prisiliti na rad, iskoristiti je, ali je nikad ne možemo ukloniti ni spriječiti, da ne teče prema svome cilju. B i l j k a naginje k svijetlu, zraku, vodi. Ona iskorišćuje svaku priliku i mogućnost, koje joj se bilo kako pružaju, da do njih dođe. Ista težnja za postignućem cilja leži u svakoj životinji. Nagon tjera životinje, da rade ovo i ono, ne znajući čemu, što se ipak kasnije pokaže, da je bilo potrebno. Kad bi nagon i najmanje životinjice težio za nečim, čega uopće nema, za lažju, ta bi životinjica baš time bila osuđena na smrt i morala bi doskora da ugine.

A čovjek? Za čim on teži, za kojim ciljem ide? Zašto čovječanstvo živi? Jer, čovječanstvo je živjelo i hoće da živi, u njemu je jaki nagon za životom, premda većini život nosi više bijede i oskudice, nego užitka. I čovječanstvo smatra samoubijstvo strašnim zločinom.

Kad je čovječanstvo živjelo i živi neprestano, mora da život ima neki v i š i s m i s a o. Svijest čovječanstva, da je samoubojstvo strašan zločin, pokazuje, da je čovjek o d g o v o r a n za svoj život i da je život n e š t o o z b i l j n o.

Onaj nagon za životom u čovjeku samo je jedna strana uopće nemirne č e ž n j e ljudske duše z a s r e ć o m. »Svi ljudi bez iznimke«, kaže C. H i l t y u knjizi »G l ü c k« (»Sreća«), »traže sreću, i nema jedinstvenije misli svih, starih i mladih, velikih i malenih.«

A. Ch a t e a u b r i a n d (Šatobrian) izriče drugu istinu, kad veli, da je svijetom razlita neka vječna melankolija (potištenost, tuga). Nijedna stvar, ni jedno biće na zemlji ne može da potpuno usreći našu dušu, da umiri naše srce. Svega nestaje, sve prolazi. Otkuda taj nemir u našim srcima? otkuda ta vječna čežnja? Patnja da je posljednji smisao života? Besmisao! Mora da je negdje mir, utjeha, sreća, i ako ne ovdje, a ono »s onu stranu groba«.

Čežnje ljudskoga srca pokazuju u neimjernost i vječnost. U vječnost pokazuje i ona svijesnost, da je čovjek odgovoran za svoj život, i ona svijest o zbilji života, što živi u ljudskoj duši. U vječnost pokazuje i opća pojava u prirodi, da nagoni i težnje postižu svoj cilj. Opstoji predmet čežnje našeg srca, kao što opstoje predmeti svih čežnja u prirodi.

Čovječja duša neodoljivo teži za višim životom. Bog je stavio u našu dušu težnju i čežnju za d o b r o m bez kraja i konca, za neizmjernim dobrom, i to ne samo u veličini, nego i u trajanju. Bog nije mogao usaditi u našu dušu neodoljivu čežnju za neizmjernim dobrom, pa ipak uza sve to uništiti tu čežnju pri rastanku s tijelom. Kad bi to bilo, Bog ne bi bio dobar, nego okrutan, nemilosrdan. A kako Bog nije takav, i ne može

biti takav, to će duša živjeti uvijek i uživati dobro, koje joj je Bog odredio.

U svojoj »sreći« na zemlji čovjek nije sretan. Mori ga čežnja za beskrajnom **srećom i blaženstvom**. Ova naravna težnja za blaženstvom ne može se zadovoljiti nikakvim stvorenim dobrom. Što god je stvoreno, a pogotovo što je tvarno na zemlji, raspadljivo je i prolazno, s vremenom nestaje. A duša je naša neumrla, te prema tome traži dobro, koje vječno traje. **Sv. Toma Akvinski** u svojoj »Summa Theologica«, pošto je dokazao, da čovjeku nema blaženstva ni u bogatstvu ni u častima ni u moći ni u tjelesnom uživanju, postavlja pitanje: da li to blaženstvo može biti uopće u kakovom stvorenom dobru, dobru ovoga života, i odgovara, da je to nemoguće. Blaženstvo je dobro potpuno, što posvema umiruje ljudske težnje. Inače ne bi bio ispunjen najzadnji cilj, kada bi tu ostala još koja težnja. Predmet je ljudske volje dobro univerzalno (opće), kao što je razumu predmet univerzalna istina. Odatle slijedi, da ne može ništa udovoljiti ljudskoj volji osim univerzalnog dobra, a to se dobro ne može naći ni u jednom stvorenom dobru, već jedino u Bogu, a to stoga, što pojedina dobra imadu samo djelomičnu dobrotu.

Čitajmo Sv. Pismo, proučimo stare klasike, poslušajmo glas sviju naroda bez razlike, starih i novih, kulturnih i prostih, pa ćemo svuda naći i vidjeti: da su čovjekove oči upućene na više, da je čovjekov glas upravljen očekivanju budućeg života i nadanju na besmrtnost. I protivnici vjere u besmrtnost to priznaju. Činjenica je, da živi u ljudskom duhu »vječna i neutaživa čežnja za mističnim, nadnaravnim«, kako bi rekao materijalist **Büchner**, ili kako je govorio **Schopenhauer**, da u čovječanstvu živi »metafizični nagon«. Isto odgovara među modernima **Zola**: »Neugasiva žeđa za srećom pali čovjeka«. To je dapače i **Nietzsche** duboko osjećao, kad je rekao, da bol želi konac, a sva radost hoće vječnosti, duboke, duboke vječnosti.

Pa otkuda ovo sveopće osjećanje? Kako to, ljudi različnih naravi i običaja, uvjerenja i načela, raznih predjela i vremena — pa ipak svi žele da su besmrtni? Otkuda to neizgladivo osjećanje besmrtnosti u dubini čovječje duše? Ovo nije došlo iz nauke, niti je izmišljeno u nekom mjestu i vremenu, već je to opća stvarnost kod sviju ljudi i u svim vjekovima. Ovo je osjećanje — vjera svih ljudi — izvor najljepših nada, i ovu je vjeru sam Stvoritelj usadio u čovječje srce tako, da ju je otuda nemoguće odstraniti, kao što je nemoguće od Sunca oduzeti svjetlost i toplotu.

Od Boga smo primili takvu dušu, takav razum i volju. On nam je usadio neugasivo čeznuće za neizmjernom Istinom i Dobrotom. On ne da, da se naša duša smiri prije, nego li se ispuni ovo naše čeznuće, barem ako mi ispunimo uvjete, koje on stavlja, a koji su u našoj vlasti.

Koji su to uvjeti, koji je put, što vodi svrsi našeg života? U našoj duši živi čežnja za srećom, za dobrom bez kraja i konca, a to je **Bog**, smisao i svrha našeg života. Ali u našoj duši djeluje još jedna sila, djeluje ona sila, na koju pokazuje svijesnost, da je čovjek odgovoran za svoj život i da je život nešto ozbiljno. Ta druga sila vodi čovjeka k cilju, kad joj se čovjek pokorava, to je put prema svrsi — **ćudoredni zakon u nama**.

Već je rimski filozof **Ciceron** napisao: »To vidim, da je bilo mnijenje najvećih mudraca, da zakon ćudorednosti nije izmislio ljudski um, niti je to iznašašće naroda, već nečega vječnoga, koje upravlja vaskoliki svijet mudrošću, kojom zapovijeda i zabranjuje«.

Glede ćudorednosti obraća se engleski pisac **Mallock** na umjetnost. Velike su umjetnosti, kaže on, ogledalo života; napose je drama odraz života, njegova panorama. Ideje, što daju dramama ljepotu i veličajnost, moraju da budu ideje-vodilice života. Pogledajmo dakle velike drame, što ih napisaše Sofoklo, Shakespeare, Goethe: **Antigona, Hamlet, Faust!** Otkuda tim dramama njihovo svjetsko znamenovanje? Te se drame obraćaju na naš ćudoredni osjećaj. Predstavljaju junake i junakinje, što se bore ne za uživanje, nego za pravicu, ili koji bježe pred tom borbom. Ta je borba čvor drame, njezin rasplet stvara u nama ono silno zanimanje. U tome je sva moć, sva čudovitost umjetnosti, da prikazuje čovjeka obzirom na ćudorednu svrhu. Pitanje o vrijednosti života usko je spojeno s pitanjem o ćudorednosti života.

Jesmo li mi vjerno svoju dužnost izvršili, to nam je slatka ugodnost, što blaži naš duh. Ovu ugodnost ne ćemo osjetiti, ako budemo radili, što smo htjeli, već ako smo radili, što smo morali da radimo. Obratno, jesmo li se ogriješili o moralni zakon, nastaje nemir u našoj duši, glas savjesti ustaje, te nam govori: »Zlo si uradio, postupao si, kao što nijesi smio postupati«. Taj glas savjesti je glas Božji u našoj duši. Kad čovjek slijedi njegove zapovijedi, život dobiva smisao i vrijednost: ako ih odbaci, promijeni se život u besmislenu ispraznost.

Cilj je života Bog, početak i svrha sviju stvari, a ćudoredni zakon put k Bogu. U materijalnom svijetu putovanje znači kretanje s jednoga mjesta na drugo, prema nekom cilju. Čovjek, kad što radi to čini radi nekog cilja. Cilj neki odlučuje čovjeka. Ne bude li cilja, čovjek se ne može da makne: mrtav je, neaktivan. U duhovnom, moralnom životu putovanje, kretanje k cilju, k Bogu, sastoji se u vršenju volje Božje, koju mu dojavljuje savjest, u moralnom usavršavanju, u što većoj spoznaji i ljubavi prema Bogu. U samovoljnom vršenju volje Božje nalazi se hvalospjev, koji se Bogu više sviđa nego sav divni sklad ostale prirode.

Glas naše razumne naravi govori: »Svako dobro djelo zaslužuje nagradu, a svako zlo djelo kaznu«. Te odmjerene sankcije nema u ovom životu. Dakle valja da bude u drugomu životu. Svi dublji mislioci silaze do zaključka: ljudski život traje poslije tjelesne smrti, i tada će biti odmjerena plaća za počinjena dobra i zla djela na ovome svijetu. Ovaj zaključak je logičan, teče iz načela: težnje prirodne ne mogu biti bez svoga cilja. Sve težnje u prirodi imaju svoj cilj i dolaze do njega.

Ćudoredu dolazi krasota odatle, što je u vezi s Bogom. Ćudoredni zakon vodi čovjeka njegovom cilju, blaženstvu, k Bogu. Čista i nevina savjest tako je radosna i vesela, da je ničim ne možeš zastrašiti i svezati.

Čista savjest je najslobodnija moć svijeta. I nema na svijetu ničega, što bi se moglo sa čistom, slobodnom i veselom savješću usporediti. Ona je takva, jer je glas Božji u nama.

Koji još razlozi potkrepljuju našu vjeru u neumrlost duše? Da navedemo neke u kratko.

Tijelo se obnavlja, a duša ostaje ista. Kroz živo tijelo neprekidno struji tvar, jedna ulazi, biva temeljito kemijski prerađena, neko vrijeme ugrađena u tijelo, a onda opet razgrađena pa izbačena iz tijela, da na njezino mjesto nadođe nova. Ova izmjena tvari, to jest nadomještanje izumrlih stanica novima, zbiva se takvim zamahom, da se u sedam godina (neki fiziolozi kažu i za kraće vrijeme) cijelo naše tijelo potpuno obnovi.

Za naše krvne stanice, crvena krvna zrnca, kojih ima u tijelu odrasla čovjeka do 22 bilijuna, utvrđeno je, da žive tek oko 20 dana. Svaki dan rađa se novih (u koštanoj srži) preko jedan bilijun ili 10 milijuna svake sekunde. Holandski fiziolog Moleschott tvrdi, da se u nešto većem razmaku vremena obnavljaju i sve ostale stanice našega tijela (njih oko 6 bilijuna). On piše: »Ta se promjena materije, koja je prava tajna tijela, obavlja neobičnom brzinom. Podudaranje nam je činjenica, koje smo zadobili tokom različitih pokusa, pozitivni jamac za hipotezu, prema kojoj treba trideset dana, da zadobije čitavo tijelo novi sastoj. Sedam je dakle godina, što ih je odredilo pučko držanje za trajanje ovoga vremena, ogromna pretjeranost«.

Svejedno, uzmimo, da to vrijeme iznosi sedam godina. Iza sedam dakle godina nije ostalo u meni ni trunka od onoga, što je bilo prije sedam godina. To je fiziološka činjenica. Ali, da! A ja se ipak sjećam događaja iz moga djetinjstva, iz moga školskog doba, iz sve svoje prošlosti. Kako to, da se sjećam događaja, koji su se zbili pred 20, ili 30, 40, 50 godina? Mozak? Od prijašnjeg mozga nije ostao ni jedan jedini atom. Iako se tijelo sasvim izmijenilo toliko puta, svaki je od nas potpuno svijestan, da se nije izmijenio subjekt, da se nije izmijenio vlastiti »ja«. Ako su u čovjeku duševne pojave proizvod tvari, morala bi biti i ona samosvijest o vlastitom jedinstvenom »ja« proizvod tvari. Usvajanjem novih čestica imao bi se u čovjeku pojaviti neki novi »ja« različit od pređašnjega. Ipak tako ne biva. Čestice se mijenjaju, a jedinstveni vlastiti »ja« ostaje uvijek jedan te isti. Dakle vlastiti »ja« ne ovisi o tvarnim česticama niti ga one stvaraju.

Duša raste, dok život traje. Od naše mladosti pa do duboke starosti, do časa smrti duša može da raste, da se obogaćuje spoznajama i da se usavršava. Tijelo prestane rasti kroz malo godina, ali duh, ako mu samo dopustimo, može da raste do konca života. Tijelo od nekog doba života oronjuje, u svojoj snazi slabi i opada, dok duša bez obzira na slabljenje tijela može da raste dalje, da se usavršava u duhovnom pogledu. Svaki od nas poznaje tolike starce, u kojih, uza sve slabljenje možđana, duševni život traje u svoj snazi, pače biva još i bistriji. Da je duša ovisna o možđanima — to ne bi moglo da bude.

Duša je osobna (individualna). Neki tvrde, da je duša skup ili sklad molekularnog titranja u možđanima, da se fizički titraji pretvaraju u psihičke doživljaje. To gledište ne odgovara stvarnosti. Kada posjetioci prisustvuju jednoj kazališnoj predstavi, ili jednom predavanju, onda se u svačijim očima, ušima i možđanima stvaraju isti molekularni podražaji i gibanja. Međutim ta ista predstava, isto predavanje, može da kod prisutnih stvara različito i protivno raspoloženje. Neki su, uza sve iste molekularne titraje, mislili na nešto sasvim drugo. Zašto na iste molekularne podražaje nastaju sasvim različiti doživljaji u svijestima? To je zato, što je duša u svojoj biti neovisna i o podražajima i o možđanima, te se njima služi kad hoće, kao svojim oruđem. Duša je u svojoj biti slobodna, misli na što hoće, ona je neovisna, osobna.

Duša je velika. Svojom duhovnom moći čovjek istražuje neizmjerni svemir, uređenje golemih zvjezdanih sustava, brzinu i putanje nebeskih tjelesa, istražuje Sunce, planete i pojave na njima, istražuje dubinu mora i sve, što se u njemu krije, površinu i unutrašnjost Zemlje, sastav materije, život bilja, životinja i svoj vlastiti.

I to je ono čudesno — da čovjek, pored izgubljenosti na sitnom prahu Zemlje, može moću razumne i slobodne duše: spoznati svemir, prirodu i odnosne zakone, izgrađivati sva moguća djela ljudske kulture i na osnovu svega obilja svijetla spoznati svoga Stvoritelja, ljubiti ga i težiti za konačnim sjedinjenjem s njime u vječnom životu, poslije fizičke smrti U tome je čudesna veličina ljudske duše i jamstvo njezine neumrlosti.

Duša je jednostavna. Kad kažemo, da nešto propadne, da ga nestaje, to znači, da su se rastvorili, rastavili, razlučili oni dijelovi, koji su se prije propasti držali zajedno povezani. Kad umre tijelo, onda se ono postepeno raspada, razdvaja na njegove sastavne dijelove, na tvari, od kojih je sastavljeno, na najmanje čestice: molekule. Ovaj bi zakon vrijedio i za čovječju dušu, kad bi i ona bila sastavljena iz dijelova. Ali ona nije sastavljena iz dijelova, ona je bez dijelova, ona je nedjeljiva, te se ne može raspasti na čestice, kojih nema U psihologiji, nauci o duši, kaže se, da je duša jednostavna. Duša dakle nema u sebi klicu prolaznosti, ona ne može umrijeti sama po sebi. Ona ne podliježe smrti, jer se nema na što dijeliti.

Oruđe i majstor. Najčešći i najobičniji prigovor protiv izvjesnosti o nastavku života nakon smrti je tvrdnja, da opstanak duha bez mozga nije moguć. Ovo mnijenje počiva na pogrešci. Ljudi, koji tako argumentiraju zamjenjuju električnu struju sa žaruljom, kroz koju ona ide. Da električna struja dođe do izražaja i da se pojavi svijetlo, mora biti tu žarulja. Međutim žarulja ipak nije istovetna s električnom strujom, i elektriciteta postoji i bez te žarulje, tek ona bez nje ne svijetli. Ovdje je žarulja oruđe, a struja majstor, koji stvara svijetlo.

Sličan je odnos između duha i mozga. Mozak je tek oruđe duha. Ako je oruđe razoreno, to duh ne može više doći do izražaja, ali on ipak nije time prestao da opstoji. Tek nam je postao nedosežan.

U pisanju je čovjek zavisan od pera, u guslanju od gusala, u telefonskom razgovoru od telefonske sprave. Polomi li se pero, puknu li žice, pokvari li se telefonski aparat, ne možemo pisati, ni svirati, ni govoriti — ali nijesmo izgubili sposobnost pisanja, sviranja i govorenja, jer je ta sposobnost nešto sasvim drugo, nego pero, gusle, telefonska sprava.

Tako je i naša duša, da bi mogla raditi, ovisna o moždanima, ali samo kao o nužnom uvjetu. Duša ne može raditi, ako joj osjetila preko moždana ne pribave gradivo. Je li ovaj materijal pribavljen, tada duša radi bez obzira na osjetila, i to čine, koji se dižu iznad svake materije: stvara pojmove, sudi, umuje i zaključuje. Ona je ovisna o moždanima samo u svom radu, ali ne u svom opstojanju. Stoga, ako se moždani, t. j. oruđe, i pokvare, ili se razore, duša ne može zgodno raditi, odnosno poslije smrti tijela ne može više ovdje raditi, ali to nije nikakav dokaz, da je duša oslabila, ili da je nema. Ove misli pokazuju jasno, da je apsolutno pogrešno izjednačivati duh i mozak i da je neosnovana tvrdnja, da je život bez mozga nezamišljiv.

Kad bi jedan kukčić stajao kod pera, kad se piše, ili na guslama kad umjetnik svira, ili na telefonskoj slušalici, kad se govori te bi se mogao izraziti — on bi kazao, da je pisanje proizvod pera, da je melodija čisti proizvod gusala i da je govor proizvod telefonskog aparata, a ne bi mogao dokučiti, da su pero, gusle i telefonski aparat samo oruđe, sredstvo, kojim se čovjek-majstor u životu poslužuje. Tako i nama samo izgleda, da je mišljenje i duhovni rad uopće proizvod mozga, a ne djelovanje majstora-duha.

N a s t a v a k ž i v o t a p o s l i j e s m r t i t i j e l a. Na Zemlji i u svemiru ne propada ni jedan atom, niti ikakva fizikalna energija. Ni jedna čestica tvari i sile ne iščezava bez traga. Kako bi onda moglo nestati duše, ove najveće i najplemenitije energije na svijetu, ove energije, koja prodire u beskrajni svemir, spoznaje prirodu i prirodne zakone, zamišlja i izgrađuje sva moguća djela ljudske kulture, i posjeduje mnoge čudesne vlastitosti? Ne propada (tijelo), nijedan njegov atom, pak se tako pogotovo ne gubi ni jezgra, sadržaj i bitnost života — duša.

Duša, dok je živjela s tijelom, stvorila je čitavi nutarnji život spoznaja i istina, čitavo carstvo, u kome može živjeti bez daljne veze sa svijetom. A ovo carstvo spoznaja opet će se beskrajno obogatiti, kad ugleda novi, duhovni svijet, iza rastanka s tijelom. Stoga duša može živjeti bez moždana, bez živaca i bez osjetila

Da je to istina, naslućujemo donekle i po snovima. S nama se u snu zbivaju sto puta zanimljivije i zamršenije stvari, negoli dok smo budni. Mi govorimo, a naš tjelesni jezik se ni ne miče. Gledamo, a oči su nam zatvorene. Slušamo, ali ne ušima, do njih ne dolaze odnosni zvučni valovi. Mislimo, ali ne mozgom. Ako duh nije nezavisan od tijela, kako može u snu gledati najsjajnije slike i krajeve, kako može slušati divnu glazbu, zanosne melodije, kako može bez utjecaja tijela obavljati razne poslove, hodati, boriti se u snu i t. d.

Sada bi mogli nastaviti iznošenje dokaza o neumrlosti ljudske duše s područja sna, telefanije (ukazanja duša), ukazanja u životima svetaca, i inače u Crkvi, o kojima govore najvjerodostojniji svjedoci i povijesni dokumenti, ali to bi bilo poglavlje za sebe, pa završavamo.

Duša je ljudska nevidljiva, netvarna i neumrla, po svojoj biti razumno i slobodno biće, koje se u ovom životu spoznajom i ljubavlju prema Bogu usavršava i konačno smrću tijela oslobađa od materije, da bi tako postigla savršenstvo i pravu sreću u sjedinjenju s Bogom, od koga je i stvorena.

Mi živimo danas — sutra počima vječnost. Istina je u ovom životu, da smo stvoreni za vječnost, da nikako više ne možemo umrijeti kada bismo i htjeli. Mi ne možemo sami sebe uništiti, moramo živjeti — živjeti za čitavu vječnost.

»I vidjeh nebo novo i zemlju novu; i smrti ne će više biti . . ., jer će ih obasjavati Gospod Bog i kraljevat će u vijeke vjekova«. (Otkr. 21 i 22.)

ULOGA SV. PETRA I NJEGOVIH NASLJEDNIKA

U rimskoj luci Ostiji iskrcao se iz lađe jednoga dana prije 1900. g. čudnovati putnik. Okrenuo je prema gradu Rimu. Kad je došao pred gradska vrata zaustavi ga stražar te ga zapita:

»Kamo ćeš«? — »U Rim«, glasio je odgovor.

»A odakle si«? — »Iz Galileje«.

»Što si po zanatu«? — »Ribar«.

»A što ćeš u Rimu«? — »Osvojit ću Rim«.

»Ti ćeš osvojiti Rim?« — »Jest, ja ću osvojiti Rim«.

Ti si valjda veliki filozof, pa ćeš možda svojom vanrednom mudrošću zanijeti Rimljane.

Ne, ja nisam filozof, nego prosti ribar — kako rekoh.

— Onda imadeš sigurno iza sebe silnu vojsku, a preobukao si se samo da zavaraš Rimljane.

— Nemam nikoga za sobom. Sam sam. Tek će za koju godinu doći jedan moj prijatelj da mi pomogne.

— Možda imadeš mnogo novaca, pa ćeš njima potkupiti Rimljane.

— Nemam ništa, puki sam siromah.

— Pa onda, čim ćeš osvojiti Rim? — nestrpljivo će stražar.

— Evo, ovim štapom.

Stražar pomisli: i onako imade u Rimu na hiljade luđaka, može i taj da uđe; i pusti ga u Rim.

I.

A tko je bio taj čudnovati putnik? Bio je Simon sin Jonin, rodom iz Betsaide na jezeru Genezaretskom. Inače je bio učenik Ivana Krstitelja. Stanovao je kao ribar u Kafarnaumu. Kad je Isus javno nastupio, pri-

družio se Njemu sa svojim bratom Andrijom. I kad ga Isus prvi puta susreo, odmah mu promijeni ime i reče: »Ti ćeš se odsada zvati Petar«, t. j. stijena. A kad je na riječ Isusovu uhvatio veliko mnoštvo riba, ostavio je kuću, ribarsku lađicu i sve svoje i slijedi nerazdruživo Isusa. Ostao je vjerno uz Isusa na Njegovim putovanjima po Palestini.

Uz Isusa je na svadbi u Kani Galilejskoj, gdje je Isus učinio prvo veliko čudo — pretvorio vodu u vino.

S Isusom je i u kući Jairovoj, kad je Isus oživio mrtvu kćer Jairovu.

Vidimo ga, kako ide ususret Isusu po valovima morskim.

A kad je Isus zapitao učenike: za koga drže Sina čovječjeg, t. j. Isusa, Petar je rekao u ime ostalih učenika one veličanstvene riječi: »Ti si Krist, Sin Boga živoga.«

I sad mu Isus razjašnjuje promjenu imena, koju mu je učinio kad ga je prvi puta susreo, pa mu reče: »A ti si Petar t. j. stijena. I na toj ću stijeni sagraditi Crkvu svoju i vrata je paklena ne će nadvladati. I tebi ću dati ključeve od kraljevstva nebeskoga. I štogod svežeš na zemlji bit će svezano na nebesima. I štogod razriješiš na zemlji, bit će razriješeno i na nebesima«.

Petar je uz Isusa, kod Njegova preobraženja na brdu Taboru, kad Mu lice zasja kao sunce, a haljine postadoše bijele kao snijeg.

Petar je svjedok, kad se Isus na gori Maslinskoj znoji krvavim znojem.

Ali to je i onaj Petar, koji je zatajio Isusa. No taj je svoj grijeh gorko okajao, i oplakao iz čiste ljubavi prema Isusu. Isus mu je to oprostio. Ali je zato od njega zatražio i svečanu izjavu vjernosti, kad ga je tri puta pitao: »Petre ljubiš li me više nego ostali?« Po tri puta izjavljuje Petar :»Da Gospodine, Ti sve znaš, Ti znaš da Te ljubim«. A Isus mu sada ispunja svoje obećanje, da će na njemu sagraditi svoju Crkvu, pa mu reče: »Pasi ovce moje, pasi jaganjce moje«.

II.

I Petar i apostoli vrlo su dobro shvatili što je Isus učinio od Petra. Zato se Petar odmah nakon uzašašća Isusova stavlja na čelo mlade Crkve Kristove.

On ravna izborom Matije za apostola mjesto otpalog Jude.

On na Duhove propovijeda i od sakupljenog mnoštva ljudi traži: »Pokoru činite, i svaki od vas neka se dade krstiti u ime Isusovo!« Ova opomena na pokoru raspalila je vatru u srcima prisutnih i pokrstilo se 3.000 ljudi. A kad je malo dana poslije toga Petar čudesno ozdravio hroma od rođenja, porasao je broj na pet tisuća.

Ovaj nagli porast mlade Crkve zabrinuo je poglavare Židovskoga naroda. Pozvali su Apostole pred Veliko Vijeće i najstrože im zabranili, da propovijedaju u ime Isusovo. Ali ustaje Petar, pa im reče: »Većma se moramo pokoravati Bogu, nego li ljudima. Mi ne možemo šutjeti o onome, što smo vidjeli i čuli«. I sada Veliko Vijeće htjede ubiti apostole. No zakonoznanac Gamalijel reče: »Pustite ih na miru. Ako je to djelo ljudsko što oni rade, samo će se raspasti. Ako li je od Boga, vi ga ne ćete moći razoriti«. Svi su se s njime složili. Apostole su išibali i pustili na slobodu. A oni odoše radosno, što su bili dostojni, da za ime Isusovo pretrpe sramotu.

Doskora je nastalo novo progonstvo. Mnogi vjernici pobjegoše iz grada. Razasuli se po Judeji i Samariji i svagdje su propovijedali Evanđelje t.j. veselu vijest spasenja. Samarjani prime riječ Božju i dadu se krstiti. Nato dođoše Petar i Ivan u Samariju, položiše ruke na nove vjernike i oni primiše Duha Svetoga.

Malo poslije toga prvi je Petar primio u Crkvu poganina satnika Kornelija.

Oko deset godina je Petar proboravio u Jerusalemu, a onda otišao lađom preko Ostije u Rim. I ondje u glavnom gradu cijeloga svijeta osnovao prvu kršćansku općinu. Oko 50 godine vraća se u Jerusalem i ondje predsjeda prvom crkvenom saboru. On, Petar na tome saboru određuje, da se od obraćenih pogana nema ništa drugo tražiti nego samo da prime sveto krštenje.

Poslije održanog sabora u Jerusalemu pohodio je veliku kršćansku općinu u Antiohiji, gdje su se vjernici prvi prozvali kršćanima. Obišao je zatim sve crkvene općine osnovane po zemljama male Azije. Nakon toga se opet vratio u Rim.

Pod njegovim mudrim i snažnim ravnanjem velebno je procvala rimska Crkva. Imala je ubrzo svojih pristaša među najplemenitijim rimskim obiteljima, pa i u samoj carskoj palači.

U vrijeme cara Nerona buknuo je prvi veliki progon kršćana. Za toga progona pao je žrtvom i sv. Petar prvak apostolski. Kao što Njegov učitelj Isus, čiji je bio nasljednik, umro je smrću na križu, ali tako da mu je glava bila okrenuta dolje, a noge gore. Bilo je to 29. lipnja godine 67..

Njegovo tijelo počiva ispod crkve sv. Petra u Rimu Pod konac godine 1950. objavio je sadanji nasljednik sv. Petra papa Pijo XII. arheološke dokumente o tome.

III.

Taj i takav putnik stigao je pred gradska vrata Rima. I njega je jedva pustio stražar na vratima, da uđe u Rim, i da ga osvoji. I kad je ušao udario je na brdu Kapitoliju svoj putnički štap u zemlju pred hramom poganske božice Veste. Ušao je u Rim. U ruci mu bio štap sa znakom sv. Križa na vrhu. U duši mu bila božanska nauka Isusova, a u srcu ljubav i svijetlost Duha Svetoga. I tu je postavio sebe... stijenu t.j. temelj Crkve Kristove i kraljevstva Božjega na zemlji.

Do toga dana bio je Rim središte poganske vjere, poganske prosvjete i civilizacije, i poganskog rimskog carstva. A toga dana postaje središtem vjere Kristove, središte kršćanske prosvjete i civilizacije, ne samo za Evropu, nego i za cijeli svijet. Postaje prijestolje duhovnoga kraljevstva Kristova. Postaje središte čiste kršćanske vjere i čistoga ćudoređa.

Iz ove rimske Petrove lađice primaju odsada pastiri novih kršćanskih zemalja svoje pastirsko imenovanje, svoje vodstvo i naputke za rad na širenju Kristove vjere.

Ovo središte kršćanstva je odsada jamstvo, da je nauka kršćanska nauka apostolska; da je sv. Pismo, napisano od Apostola i Evanđelista, pravo i čisto naučavanje katoličke vjere uz usmenu predaju, koja se prenosi s generacije na generaciju.

Iz ovoga središta šalju se vjerovijesnici pravoga i čistoga kršćanstva u različite zemlje: Englesku, Francusku, Sjeverne zemlje, Njemačku, među Slavene. Kasnije i u zemlje izvan Evrope. S vjerom nose i blagoslov Božji i mir dušama.

Izvor ovoga blagoslova i mira jest Rim, jest Petrova stijena, jesu i njegovi nasljednici. Vjerovijesnici ne nose raznim narodima samo križ i kršćanstvo nego i kršćansku kulturu i civilizaciju brinu se za njihov razvoj i napredak.

Zato i lijepo kaže protestantski povjesničar Herder: »Ako širenje kršćanstva ima u sebi tolike zasluge, to je upravo nasljednik sv. Petra Papa stekao te zasluge u najvišem stepenu. (Zur Philosophie d. Gesch. 2,350).« Na istom mjestu veli isti Herder: »Da Europu nisu uništili Huni, Saraceni, Tatari, Mongoli, imamo među ostalim zahvaliti djelovanju Papa, nasljednika Petrovih«.

Kad je seoba naroda uništila i oborila u prah svjetska kraljevstva i carske krune, Petrova stolica nije stajala samo neoboriva, nego je upravo nasljednik sv. Petra, Leo Veliki spasio Rim s njegovim dragocjenostima i spasio Europu. Čarobna moć Rima sa znakom križa preobratila je divlje i rušilačke horde barbarske u veliku i pobožnu kršćansku obitelj.

Moramo i to reći: Kad je Islam u 11. i 16. stoljeću htio da proguta kršćanski svijet, i kad su kraljevstva bila nemoćna da ga zaustave, tada je jedino Križ štitio narode proti polumjesecu. Tada su jedini pape Ivan X. (914—928), Benedikt VIII. (1012—1033), Pijo V. (1566—1572) spasili kršćanski svijet, kršćansku kulturu i kršćansku civilizaciju od propasti, koja im je prijetila.

Koliko li je puta upravo Papa bio jedini uspostavitelj mira među neprijateljskim narodima. Tako veliki filozof Leibniz (1646.—1716.) naziva stolicu sv. Petra »rođenim sucem mira« u sukobima naroda i rasa.

Protestantski povjesničar Gregorovius kaže (na završetku svoje povijesti Rima u Srednjem vijeku VIII. str. 653): »Povijest nema tih herojskih naslova, kojima bi barem približno označila sveopću djelatnost, veliku stvaralačku radinost i neprolaznu slavu rimskih Papa. Oni zaslužuju potpuno divljenje čovječanstva. Njihov će dugi niz na nebu kulturne povijesti tvoriti jedan sistem, čiji sjaj mora zasjeniti sve druge nizove knezova i vladara«.

Nasljednici sv. Petra su revno unapređivali umjetnost i znanost i to od dana katakomba pa sve do kršćanskoga staroga vijeka, srednjega vijeka i do najnovijega vremena Papinstvo je ona uredba, koja je u mnogim vremenima bila glavni nosilac obrazovanja i duhovnoga razvitka.

Pod vodstvom Petrove stolice Crkva je osnivala samostanske i katedralne škole, u kojima su se školali i budući svećenici i svjetovnjaci. A na početku srednjega vijeka osnivala je i viša učilišta, koja su se bavila pojedinom granom viših nauka. Tako susrećemo u Salernu medicinsku školu od jedanaestoga stoljeća, u dvanaestom stoljeću juridičku školu u Bologni i teološku školu u Parizu

Na takovim školama okupljali su se glasoviti učitelji, pa se škola zvala »universitas magistrorum« na pr. u Parizu. Pa tako od 13. vijeka imademo u Parizu teološki, juridički, filozofski i medicinski fakultet.

Sve su takve univerze podigli ili pape, nasljednici sv. Petra ili su se podizale njihovom dozvolom ili njihovom potporom.

U vezi s time treba da napomenemo, da su se i u našoj domovini najviši učevni zavodi podizali ili pobudom ili obilnom potporom naših crkvenih ljudi. Eto naše hrvatsko sveučilište u Zagrebu, osnovano g. 1874. mora se u prvom redu zahvaliti katoličkom biskupu Josipu Jurju Strossmayeru, koji je omogućio njegovo otvorenje ogromnim novčanim sredstvima i zauzimanjem. Zato se s pravom on smatra utemeljiteljem hrvatskoga sveučilišta u Zagrebu.

Blagopokojni nadbiskup zagrebački dr. Ante Bauer pomogao je osnovati medicinski fakultet u Zagrebu, a poklonio je i zemljište za izgradnju veterinarskog fakulteta. Katolički svećenik Dr Juraj Žerjavić, župnik, udario je temelj tehničkom fakultetu zagrebačkog sveučilišta svojom velikom ostavštinom g. 1910 u tu svrhu.

Nije potrebno govoriti o tom, koliko je Petrova stolica i njezina Crkva učinila za oslobođenje robova, za bolesnike i sirote, za očuvanje starih klasika, za liječenje bolesnika i nevoljnih, jer je podigla škole za medicinu po svojim redovnicima u Salermu I naša najstarija apoteka bila je u Dubrovniku kod o.o. Franjevaca.

x x x

Neki je slikar htio prikazati jednom slikom rad Petrove stolice i Crkve na polju znanosti i umjetnosti. Naslikao je to slikom, koja izgleda ovako: U sredini slike stoji jedan od najvećih filozofa i bogoslova sv Toma Akvinski (1225—1274). U ruci drži svoje najznamenitije djelo pod naslovom »Summa theologica«. Oko njega je poredano šest velikih umnika Stari Perugino slikar i učitelj Rafaela Santi pokazuje na njega kao najvećega slikara svih vjekova. Do njega je Dante najveći pjesnik svijeta. Onda Mihelangelo Buonarotti, najveći kipar do danas. Zatim Pergolesi, kompozitor crkvene i svjetovne glazbe. Napokon Bramante, najveći graditelj na svijetu. U tim je muževima zastupana: filozofija i bogoslovija, slikarstvo i kiparstvo, pjesništvo i muzika, te graditeljstvo. Sve su te umjetnosti kćerke katoličke Crkve, utemeljene na sv. Petru, pećini Crkve. Zato, lijepo kaže povjesničar Fellmeyerer: »Obrni stvar,

kako hoćeš, istina jest i ostane: Sva Europa je svojim bivstvom djelo latinske Crkve, Petrove Stolice, rimskoga Pape. Sve mišljenje, gibanje i ravnanje evropskih država govori od svoga začetka, otkuda su došle. Bez katoličke Crkve bi se odavno izgubilo kršćanstvo«.

Ono što je Petrova stolica bila prije, to je ona i danas. Najveće i najviše učevne zavode imade ona već odavna. Mnogobrojna su njezina sveučilišta. A naročito se među njima ističe: Papinska Akademija znanosti i umjetnosti. Osnovana je god. 1603., a reformirana god. 1936. Ona imade 70 članova »Papinskih akademika«. Oni su izabrani između najvećih učenjaka cijeloga svijeta. Većina ih imade Nobelovu nagradu ,koju dobivaju najveći učenjaci. Oni su laici iz raznih naroda i vjera. Skup njihov zove se »Znanstveni senat katoličke Crkve«. Taj senat pokazuje, da je katolička Crkva i danas pionir znanosti i umjetnosti na svijetu. Ona pokazuje, da se ne boji nikakva napretka znanosti i umjetnosti, nego ih upravo ona pomaže i tako svijetu pokazuje, da je ona uvijek bila, i ostala majka i zaštitnica svake prave i istinite znanosti, jer »prava znanost, duboka znanost upravo vodi k Bogu, kako je to lijepo rekao već Bacon Verulamski (1526.—1626).

Takvu je ulogu sv. Petar vršio do sada sam i po svojim nasljednicima Papama, a vršit će je i do kraja svijeta.

ŠTA SE PRETPOSTAVLJA DA NETKO KRŠĆANSKI VJERUJE?

Recimo da je netko bio u Americi i priča mi o tamošnjim prilikama: ja vjerujem u ono što govori, siguran sam da je tako; — naravski, ako imam povjerenje u toga čovjeka, u njegovo svjedočanstvo, t.j. ako sam uvjeren, da su mu poznate stvari o kojima govori i da ne zavarava, da je istinoljubiv. Ovaj njegov svjedočanski ugled ili auktoritet — da ima znanje i da je istinoljubiv — jamči mi da je istina što govori. Njegov me auktoritet potiče da sam siguran ili da čvrsto pristajem na ono što govori, ne sumnjam o tome, ne bojim se da sam u zabludi. Dakle: siguran sam, znadem (razumom) kako je u Americi, vjerujem tome čovjeku — i znadem zašto mu vjerujem: razlogom je njegov auktoritet. O čemu on meni priča i u što ja vjerujem, kažemo da je predmet vjerovanja (»metnuto pred« moj sigurni pristanak).

Taj nam primjer objašnjava šta znači »kršćanski vjerovati«. I tu su dvije stvari: (1) ono u što se vjeruje i (2) razlog zašto se vjeruje, t.j. predmet vjerovanja i auktoritet. Dakako, najprije se pita tko nam govori, da mu vjerujemo. To su vjeroučitelji, svećenici, predstavnici Crkve koju je utemeljio Isus Krist. Oni govore kao nasljednici prvih Isusovih učenika (apostola), koji su bili prvi učitelji kršćanstva. Govore u ime Kristovo, pozivaju se na njega — i što je najvažnije: kažu da je Isus govorio u ime Božje, poučavao ljude ono, što ih na njegova usta Bog poučava, tako da je njegova (i crkvena) nauka od Boga obznanjena

ili objavljena. To znači: Božji auktoritet (znanje i istinoljubivost, neprevarljivost) razlogom je da kršćanin vjeruje.

U što? U ono što čuje od crkvenih učitelja; to je predmet vjerovanja. O čemu oni govore? O »putu u nebo«, t j daju upute kako treba živjeti da postignemo izasmrtno sretan život.

Kako dolazi do toga da i djeca i prosječni ljudi (koji ne znaju dokazivati da treba vjerovati) kršćanski vjeruju?

Kršćanska majka uzgaja svoje dijete, govori mu kako nije svejedno šta čini, nešto je dobro a nešto je zlo; upućuje dijete na savjest, na moralno ispravan život. Pritom se poziva na Boga, od koga nam je svima tijelo, pamet, život, od koga je čitav svijet Bog zabranjuje zlo, zapovijeda dobro (u okviru onoga što dijete shvaća); Bog će dobrotu nagraditi, zloću kazniti. Kad od majke čuje dijete da »Bog tako kaže, hoće«, u djetetu se stane javljati strahopočitanje prema Božjem auktoritetu, — prema uzvišenom Gospodaru života, ukoliko nam »kaže« kako moramo i kako ne smijemo živjeti. Na ovo onda majka ukopčava i one kršćanske pouke, do kojih ne dolazimo našim razumom, a naučava ih Crkva (svećenik, vjeroučitelj), na pr. uči svoje dijete križati i moliti se, upućuje ga da ide u crkvu, a kasnije dolazi na red ispovijed i sv. Pričest. Vjeroučitelj govori o Isusu, kako je po njemu Bog ljudima obznanio ili objavio sve ono što treba vjerovati ;kako je Isus to govorio svojim prvim učenicima i svećenicima (apostolima), a oni i svi njihovi nasljednici do danas čine crkveno učiteljstvo. Dosta je već toliko, da dijete (i odrasao čovjek) po vjeroučiteljevu auktoritetu dolazi do toga da priznaje Božji auktoritet za ono, što čuje kako je Isus u ime Božje rekao da treba vjerovati.

Kada to Bog kaže, onda i treba (mora se) vjerovati, to je dužnost obveza. Taj »sud o vjeroobvezatnosti« ima čovjek čim je uvjeren o Božjem auktoritetu, o tome da je od Boga ono što se u Crkvi govori. Bilo bi bogumrsko ne vjerovati, povreda Boga; dakle je »dobro« vjerovati. To mu pamet (razum) kaže, on to uviđa, kad znade da je u Bogu znanje i istinoljubivost; stoga i treba vjerovati u ono što Bog saopćuje preko Isusa i Crkve.

Drugo je znati, a drugo htjeti; razum znade, a da li čovjek svojom voljom hoće ili ne će — to je pitanje. Znanje o tome da treba vjerovati, svakako se pretpostavlja prije nego će netko reći: »odazivam se toj dužnosti, hoću«. Kada znadem da treba ili da je dužnost? Onda, kad priznajem Božji auktoritet glede onoga u što treba vjerovati. A kako je s onim čovjekom koji uopće Boga ne priznaje? Naravski, taj se ne će ni obazirati na Božji auktoritet. Zato se najprije pretpostavlja priznavanje Boga. Ali to još nije dosta da netko vjeruje; to će biti tek onda, kad u strahopočitanju pred Božjim auktoritetom dragovoljno spremno pristaje na ono, na što (radi auktoriteta) treba da pristane, vjeruje. Kada se dragovoljno ili spremno odazove ovom »treba (mora se)« — a to je stvar volje — onda volja nalaže razumu: pristani, budi siguran da je to istina (što Crkva uči).

Šta se, dakle, pretpostavlja da netko vjeruje? Razum i volja. Razum utoliko (1) što priznaje Božji auktoritet i (2) uviđa dužnost vjerovati zbog auktoriteta. Volja utoliko, što se na ovu dužnost spremno odaziva i nalaže razumu da vjeruje.

Zašto da se dragovoljno odazovem dužnosti da vjerujem? Znam: sveznajući i istinoljubivi Bog kaže — i tome se moram odazvati. Ali, u ime Božje se govori (u crkvi) i to, da treba pošteno živjeti, treba vršiti Božji zakon, a ne kršiti ga, ne griješiti, ne odvraćati se od Boga zločinom. U predmetu vjerovanja se nalaze i moralne upute o našem cilju, o zajednici s Bogom. Šta će na to čovjek koji po svojim zlim nagnućima (sklonostima) mrzi, osvećuje se, vara, krade, preljubno živi, zlostavlja drugoga i možda ubija? Taj, dakako, nije svojom voljom čudoredno raspoložen (moralno disponiran) da se Bogu odazove i vjeruje. »Zašto da živim ispravno, po savjesti, da budem moralno dobar, kad je meni ljepše živjeti bez obzira na Božji zakon, kad nemam ništa da očekujem od vršenja Božjeg zakona, pa onda ni od vjerskog života?!« Tko tako govori, nije još uvjeren o onome što je najvažnije, naime, o posmrtnom životu, gdje se prema moralnom predživotu ima odlučiti o sreći ili nesreći, t.j. o tome, da li ćemo biti u zajednici s Bogom, izvorom svega dobra, što nazivamo »srećom« i što je cilj (svrha) ovog života.

Šta se, dakle, pretpostavlja u volji prije nego ćemo vjerovati?

Takva moralna dispozicija, kojom želimo polučenje životnog cilja u zajednici (sjedinjenja) s Bogom. Tko uviđa da je ono što Crkva naučava za vjerovanje, kao putokaz k životnom cilju i sredstvo za polučivanje cilja, taj će dragovoljno priznati taj putokaz, odazvat će se Božjem auktoritetu, — kad znade da se radi o sreći, koja zavisi od pripravnosti živjeti po volji Božjoj. Taj uviđa: »dobro je vjerovati kad se radi o mojoj dobroti, o sreći«. To se, evo, pretpostavlja u volji, kad utječe na razum neka vjeruje.

Daleko su od toga da vjeruju, koji su voljom daleko od toga da bi nastojali postići sreću u Bogu. Ako su još i razumom daleko, t.j. ako ne uviđaju da je pravi smisao života u tome, da moralnim nastojanjem postignemo neprolazni, posmrtni život sreće, naravski, takvim je ljudima potrebno da budu o tome načistu prije nego će vjerovati.

Još nešto treba reći o razumu, kad priznaje Božji auktoritet. Je li Bog uistinu »govorio« po Isusu Kristu, je li to činjenica (fakat)? Je li Bog zaista (de facto) objavio po Isusu, što njegova Crkva naučava da treba vjerovati? To je pitanje.

Dosad je rečeno kako prosječni ljudi (i djeca) priznaju Božji auktoritet u naučavanju Crkve, u onome što je Isus naučavao u ime Božje. Pritom ovi ljudi znaju za dužnost vjerovati, a da sebi ne postavljaju pitanje da li je uistinu Bog »na usta« Kristova objavio što Crkva uči. Oni o tome ne sumnjaju, jer i glede toga imaju razlog u auktoritetu vjeroučitelja. Ne samo to, mogu oni imati više razloga da za crkvenu nauku (kršćansku religiju) smatraju da je od Boga, Božjeg porijekla, objavljena. Evo nekoliko razloga:

Netko po vlastitom iskustvu uviđa kako ga vjerski život zbližuje s Bogom i moralno usavršuje, pa mu je to razlogom uvjerenja da je kršćanska vjera (religija) od Boga. — Nekome je možda poznato kako su i najveći umnici na svim područjima znanosti bili osvjedočeni vjernici, pa ga to potiče da i sam bude siguran. (Čak može da ga to utvrdi u priznavanju Boga). — Netko živi u kršćanskoj sredini, vidi kako mnogi ljudi vjeruju, i već ga to podržaje u vjeri. — Nekoga privlači povijest Crkve, njezina moralna veličina, nebrojeni mučenici, sveci i učenjaci, pa na osnovu toga drži da je to Božja ustanova. — Nekome je uzvišena ličnost Isusova pobudom da biva uvjeren o Božjem porijeklu njegove nauke.

Po takvim »znakovima« drže ovi ljudi da nisu u zabludi kad priznaju Crkvenu nauku Božjom objavom. Doduše, ovi vjernici nisu tako sigurni o tome da je Kristova nauka od Boga, te bi znali svaki prigovor suzbiti, svaku poteškoću i sumnju riješiti, ali, nemaju ni pravog razloga da sumnjaju o činjenici Božje objave, i utoliko su razborito sigurni.

Sasvim je drukčije s ljudima koji su »kritični« (znanstveni), koji nisu uvjereni da je Kristova (Crkvena) nauka od Boga objavljena — tako dugo, dok za tu činjenicu nemaju stvarnih, valjanih dokaza. Čime je Isus dokazao da uči kao Božji zastupnik, poslanik? Čime je Bog potvrdio, kakav »znak« je dao ljudima da budu sigurni o tome, da Krist i njegovi nasljednici govore Božju nauku (istinu)? Po čemu da to raspoznamo, koja su raspoznavala (kriteriji)? Ili: šta možemo smatrati dovoljnim pobudama (razlozima, motivima) za našu sigurnost, da je uistinu Bog dao (objavio) kršćansku religiju? Kritičan čovjek želi znati da li se može ovako reći (suditi): »Jest, može se vjerovati u ono što Crkva uči, to je posve opravdano, vjerodostojno — zato, jer ima dosta razloga, dosta dokaza za taj fakat, da je po Kristu Bog govorio, dao ljudima religiju«. To je »sud o vjerodostojnosti«. Kritičan čovjek hoće da točno znade one razloge, na temelju kojih bi imao biti siguran da Krist nije naučavao ljudsku, nego Božju religiju.

Ima takvih razloga: to su u prvom redu Kristova čudesa. Naravski, da li Isus jest ili nije bio čudotvorac, to mora kritičan čovjek izučavati, mora se baviti posebnom naukom o tome (apologetikom). Nije nam zadatak da o tome sada raspravljamo; tek upozorujemo da se za neke ljude pretpostavlja ispred vjerovanja to, da o činjenici bogoobjavljivanja budu uvjereni na osnovu točno poznatih motiva (dokaza). U tu svrhu moraju takvi (kritični) ljudi najprije da su načistu o tome, da je Sveto Pismo ili Biblija povijesno pouzdani ili vjerodostojni dokumenat (vrelo, isprava), t.j. da se u tim spisima (a to su Evanđelja i drugi spisi) nalazi vjerno prikazan život Isusov, napose njegova čudesa (osobito uskrsnuće) — kao Božja »legitimacija«, da po njemu (de facto) Bog daje ljudima vjersku nauku. Kad sve to temeljito prouči, doći će do ove spoznaje (sigurnog znanja, suda): Jest, mogu »mirne duše«, bez ikoje bojazni smatrati Isusa Božjim učiteljem, uvjeren sam da po njemu doista Bog govori, — jer na to me uvjerenje potiču njegova čudesna, Božja djela, na temelju kojih je posve opravdano da vjerujem u Isusovo učiteljsko bogoposlanstvo.

TRSATSKI JUBILEJ

Ove g. 1953. navršuje se 500 godina, što je knez Martin Frankopan, zvan »Pobožni«, sin Nikole IV., bana Dalmacije i Hrvatske (1426—1432). doveo na Trsat Franjevce, podigao im samostan i povjerio upravu svetišta Majke Božje Trsatske.

Svetište Majke Božje Trsatske bilo je glasovito već svršetkom 13. st., osobito pak drugom polovicom 14. st., kad je u nj došla čudotvorna slika Gospe od Milosti ili Čudotvorna Zvijezda Mora. Budući da su mnogobrojni hodočasnici hodočastili k Majci Božjoj, trebalo je da u svetištu bude više svećenika, koji će se brinuti koliko za svetište toliko za duhovne potrebe hodočasnika. Knez Martin Frankopan, veliki dobročinitelj franjevačkog Reda, pozvao je u nj Franjevce bosansko-hrvatske vikarije. Oni su spremno prihvatili poziv, a Papa Nikola V., na preporuku krbavskog biskupa Vida Martinić-Ostoića, izdao je 12. srpnja 1453. bulu, s kojom im dopušta preuzimanje samostana i svetišta. Od tada su svi radosni i žalosni događaji trsatskog svetišta povezani s franjevačkim Redom, koji je iza Majke Božje najviše doprinio njegovoj slavi i veličini.

NAZARETSKA KUĆICA

Neosporno je, da svetište M. B. Trsatske svoju slavu duguje u prvom redu Nazaretskoj kućici Sv. Obitelji: Isusa, Marije i Josipa. Kako nam pripovijeda O. Franjo Glavinić i drugi povjesničari trsatskog svetišta, 10. svibnja 1291. ljudi su na trsatskom brežuljku, na mjestu zvanom »Ravnica«, našli do tada neviđenu kućicu u obliku kapele. Ušavši u nju, vidjeli su sliku i kip Majke Božje s nekoliko drugih nabožnih slika i predmeta. Nisu znali protumačiti otkuda je i kako tamo došla, dok im nije stvar razjasnio župnik Aleksandar Jurjević (de Giorgio). On je tada bio teško bolestan i ležao prikovan na krevet. U noći mu se ukazala Bl. Dj. Marija i rekla, da je to Njezina očinska kuća i da su je Anđeli donijeli ovamo iz Nazareta, te ga je za potvrdu ozdravila od teške bolesti. Jurjević je to sutradan kazao narodu, koji, videći župnika zdrava, povjerova njegovim riječima. To je bilo nekoliko dana prije pada Nazareta u ruke Bendakara, sultana Egipta i osvajača Tripolisa, Antiohije i Ptolemaide, koji se u travnju 1291. bio uputio s vojskom, da pod svoju vlast podvrgne Palestinu.

Čuvši za to knez Nikola I Frankopan, sin Bartola V, kneza krčkoga, hvarskoga i bračkoga, i gospodar Trsata, doleti na Trsat, da vidi svetu kućicu. Da se još bolje uvjeri o istinitosti, posla u Palestinu posebno odaslanstvo, koje će ispitati, da li se onamo još nalazi rodna kuća Bl. Dj. Marije i sve što je s time u vezi. Odaslanstvo su među ostalima sačinjavali župnik Jurjević kao vođa, barun Sigismund Oršić i Ivan Grgurović (Gregoruci). Odaslanici su pošli i na licu mjesta ustanovili, da rodne kuće Bl. Dj. Marije nema u Nazaretu, da je nenadano nestala a nitko ne zna kamo je i kako otišla; da su dimenzije temelja te kuće iste kao i one na Trsatu, i t. d. Vrativši se nakon 4 mjeseca, podastrli su knezu Nikoli izvješće o svom putovanju.

Tada je započelo hodočašćenje u svetu kapelicu i štovanje Majke Božje u njoj. Govori se pače, da se je i sam knez Nikola preselio na Trsat, da bude blizu nje. Ali to nažalost nije dugo potrajalo. Nakon 3 godine i 7 mjeseci t. j. 10. prosinca 1294. Anđeli su sv. kućicu odnijeli u Italiju i položili u Recanati blizu Ancone, dok je napokon nisu smjestili u sadašnji Loret, po kojemu se i zove Majka Božja ili Gospa Loretska. Knez Nikola, da nekako utješi narod radi ovoga nenadoknadivog gubitka, na mjestu sv. kućice podigao je kapelu u starogrčkom slogu s niskim krovom i malim zvonikom.

MEDVJEDGRADSKE USPOMENE

Prve vijesti o prenosu Nazaretske kućice na Trsat sačuvane su u t. zv. Medvjedgradskim uspomenama. Pod imenom Medvjedgradskih uspomena razumije se skup raznih povijesnih isprava franjevačkih samostana i provincije na Trsatu, koje su bosansko-hrvatski Franjevci ondje čuvali, da ih spase od Turaka. Među njima je bio i putopis Aleksandra Jurjevića u Sv. Zemlju s izvješćem o Nazaretskoj kućici. Kad je početkom 16. st. prijetio prvi rat između cara Maksimilijana i Mletačke republike, trsatski Franjevci, da te isprave sačuvaju od Mlečana prenijeli su ih u tvrđavu Medvjedgrad iznad Zagreba. Ta je tvrđava bila sjedište Ivana Korvina, vojvode Slavonskoga, naravnog sina kralja Matije Korvina. Zvala se je Medvjed, Medvjedica ili Medvjedgrad radi velikog broja medvjeda, kojih je bilo u okolici. Po toj tvrđavi i arhivalne isprave, koje su se u njoj čuvale, prozvane su Medvjedgradske uspomene. Rat između Njemačke i Mletačke buknuo je g. 1509. i već su 2. listopada Mlečani osvojili rijeku Sv. Vid (sadašnju Rijeku) i Trsat. Ali do trsatskih povijesnih isprava nisu došli, jer su bile zaklonjene u Medvjedgradu. Te isprave ostale su u Medvjedgradu 3 godine, nakon česa su opet vraćene na Trsat.

Medvjedgradskih uspomena na žalost više nema. Kako nas izvješćuje savremenik O. Franjo Glavinić († 1650), izgorjele su u velikom požaru 5. ožujka 1629. U noći, dok je sve spavalo, nastao je požar u sobi, gdje su bili radnici koji su popravljali samostan. Budući da je puhala jaka bura, vatra je kroz 2 sata uništila samostan i sve što je bilo u njemu. Tom prigodom propao je arhiv i bogata knjižnica sa svima dragocjenim knjigama, koje su onamo donesene da budu zaštićene od Turaka. O. Glavinić kaže, da su tada propale i sve starinske knjige, koje je on bio donio iz Španjolske, gdje je bio na gen. kapitulu g. 1626, kao i one koje je donio iz Italije i drugih mjesta. Vrijedno je spomenuti, da, iako je sve u samostanu propalo, ipak nijednom redovniku, a bilo ih je 22, nije se nikakvo zlo dogodilo. Osim toga, premda je puhala bura, vatra se je na jedamput ustavila, kad je došla do sakristije, crkve i kapele, zvane »Trsatsko svetište«, iako su neposredno uz samostan.

Tom prigodom izgorio je i Jurjevićev putopis u Sv. Zemlju, odnosno izvješće o čudesnom prenosu Nazaretske kućice na Trsat. Nakon toga mnogi su pisci, kojima nije bilo poznato Jurjevićevo izvješće, dovodili u sumnju istinitost o prenosu Nazaretske kućice na Trsat, odnosno u Loret. Ali O. Glavinić, koji je bio čovjek ozbiljan i veoma učen teolog i povjesničar, poznat u svoje doba ne samo u hrvatskim krajevima, nego i u svemu učenom svijetu, imao je u ruci Jurjevićevo izvješće i po njemu izradio povijest trsatskog svetišta. Ta povijest na talijanskom jeziku glasi: »Trsatska povijest, koja sadrži pravo izvješće o prenosu roditeljske svete kuće Presv. Djevice iz Nazareta na Trsat i s Trsata u Loret, kad, kako, zašto i od koga je prenesena, s nekim stvarima u užoj vezi s crkvom i samostanom na Trsatu«. Ta je povijest pisana g. 1646, odnosno 1648. i čuva se u rukopisu u trsatskom samostanu. Glavinić bilo tu bilo u drugim svojim djelima govori o prenosu Nazaretske kućice i o putovanju Jurjevića u Sv. Zemlju kao o povijesnoj činjenici. Stoga, ako ne ćemo reći, da je Jurjevićev putopis obični falsifikat, ne možemo ozbiljno poricati ni ispravnost putopisa ni njegova sadržaja, odnosno prenosa Gospine rodne kuće na Trsat.

SLIKA GOSPE TRSATSKE

Hrvati nisu mogli pregorjeti gubitak svete Nazaretske kućice, pa su često hodočastili u Loret i molili Bl. Dj. Mariju, da bi se opet vratila sa svojom kućicom na Trsat. Bilo ih je koji su se, radi svete kućice, iselili u Loret, da bi kraj nje mogli živjeti i umrijeti. Povjesničari Gospe Trsatske bilježe, da je Papa Urban V., kad se je g. 1367. vraćao iz Avinjona u Rim, prošao kroz Loret i vidio ondje Hrvate. Ganut njihovom pobožnošću prema Majci Božjoj, kao naknadu za svetu Nazaretsku kućicu, poslao im je jednu sliku Majke Božje, koja se u Rimu štovala kao čudotvorna. Hrvati su je primili s velikim veseljem i poštovanjem i položili u kapelu, gdje je bila Nazaretska kućica. Od tada se ta slika štuje kao Majka Božja Trsatska.

Slika M. B. Trsatske slikana je u stilu starih bizantinskih slika, prema tipu Majke Božje Hraniteljke. Slikana je na cedrovini. Prikazuje Bl. Dj Mariju kako doji Dijete Isusa. S jedne i s druge strane su joj po 2 slike, na kojima je prikazano Navještenje Marijino, Sv. Bartul Apostol i 2 đakona, Isus na križu, Sv. Pavao Apostol i još 2 Sveca. I za tu sliku kao i za mnoge druge kaže se, da ju je slikao Sv. Luka Evanđelist. U stvari ona odaje oznake slika 14. st. Nalazi se na lijepom mramornom baroknom oltaru, što ga je dao g. 1692. podići Riječanin Ivan Uzolin, sudac u Zagrebu.

Ova slika kroz malo se je pokazala čudotvornom i na Trsatu. To se vidi iz mnogobrojnih milosti, koje su vjernici pred njom dobili od njezina dolaska na Trsat, od kojih su nekoliko stotina zabilježili O. Franjo Glavinić, O. Petar Francetić, O. Klaro Pasconi i drugi. Upravo radi tih milosti, nastojanjem kardinala Grgura Barbadigo, biskupa u Veroni,

koji ju je posjetio g. 1713, bila je 8. rujna 1715, uz najveće slavlje i radost naroda, okrunjena zlatnom krunom, koju joj je poslao vatikanski kaptol. To je prva čudotvorna slika Majke Božje izvan Italije, koju je dao okruniti vatikanski kaptol. Glasovita Majka Božja Čenstohovska okrunjena je 2 godine kasnije. Svečanom krunisanju prisustvovalo je 100 svećenika i 60.000 vjernika. Na uspomenu toga znamenitog događaja u trsatskom svetištu u Lauretanskim litanijama dodaje se zaziv: Kraljice Okrunjena, moli za nas!

ZAVJETNI DAROVI

Kroz 586 godina, što se čudotv. slika Majke Božje Trsatske štuje u Njezinu svetištu na Trsatu, gotovo bezbrojni darovi poklonjeni su Joj u zahvalu za primljene milosti. To su u prvom redu razni likovi, kao ruke, noge, oči, prsa ili čitavo tijelo, koji prikazuju udove tijela, na kojima je dobivena milost. To su također štake, štapovi i druga pomagala, koja su upotrebljavali kljasti, hromi i sakati, i nakon ozdravljenja ostavili u svetištu na uspomenu primljene milosti. Među njima ima i limenih i mramornih pločica s oznakom zahvalnosti odnosnoga usrećenika. Tu ima i slika brodova u oluji ili prigodom brodoloma ili pak modela raznovrsnih brodova, koji predstavljaju brodove, u kojima su se nalazili oni, koje je Čudotvorna Zvijezda Mora sačuvala u oluji ili spasila za brodoloma. A vide se također svakovrsne svete slike, u prvom redu Majke Božje, koje su oni kojima je moguća Gospa Trsatska pritekla u pomoć, poklonili Njezinu svetištu u zahvalu ili na uspomenu za primljenu milost. Mnogi od tih i sličnih zavjetnih darova više ne postoje, jer su tokom vremena propali ili ustupili mjesto novijima.

Ali među njima ima i dragocjenih darova, koje su poklonile vrlo ugledne ličnosti i koji su znameniti koliko radi tvari od koje su napravljeni toliko s umjetničke strane. Tu se nalazi na pr. prekrasni relikvijar, što ga je g. 1485. poklonila Barbara, kći Sigismunda Frankopana, supruga srpskog despota Vuka Brankovića. Tu je srebreni kip Majke Božje, što ga je poklonio g. 1597. hrv. ban grof Toma Erdedi za zdravlje sina Sigismunda, koga je Majka Božja ozdravila i koji je kasnije bio hrvatskim banom. Tu je veliki srebreni kalež, što ga je g. 1615. poklonio hrv. ban Stjepan Erdedi u zahvalu za ozdravljenje očiju. Car Leopold poklonio je g. 1693. svetištu 2 svijećnjaka od srebra, koji se nalaze na velikom oltaru, te na njima gotovo cijeli dan gore svijeće pred čudotv. slikom. Carica Marija Terezija poklonila je svetištu M. B. Trsatske planetu s dvjema dalmatikama od zelenog baršuna, protkane s čistim srebrom, izrađene u stilu renesanse.

Još je dosta drugih dragocjenosti poklonjeno M. B. Trsatskoj. Ali ih je najveći dio propao za krađe, radi koje se g. 1701. tuži senjski biskup Martin Brajković Papi Klementu XI., dok su bile, radi sigurnosti, zaklonjene u jednoj gradskoj kuli.

CRKVA I SAMOSTAN

Kapela, koju je sagradio knez Nikola I. Frankopan, ne postoji više. Ona je bila za polovicu Nazaretske kućice. Narod ju je zvao »Svetište«. Uza nju je bila sagrađena mala crkva, kad su Franjevci došli na Trsat. Kapela je ostala u prvobitnom obliku do g. 1614., kad je proširena i preuređena po uzoru sv. kuće Loretske, kako se vidi i danas. Ta je kapela g. 1952. obložena lijepim mramornim pločama.

Slavni Petar Kružić, kapetan Klisa i Senja i gospodar Lupoglava u Istri, koji je bio mnogo pobožan prema M. B. Trsatskoj, dao je g. 1531. sagraditi s lijeve strane crkve jednu kapelu u čast svoga imenjaka Sv. Petra Apostola. Uz tu je kapelu kapetan Rijeke barun Stjepan de Ruvere g. 1624. sagradio kapelu u čast Sv. Ane, majke Bl. Dj. Marije. U jednoj i drugoj kapeli nalaze se njihovi grobovi, kao što se u svetištu nalazi grobnica knezova Frankopana. U ovoj grobnici ukopani su mimo ostalih, knez Martin († 1479) i supruga mu Doroteja, sinovac Bartol († 1474) i Nikola IX Frankopan, koji je g. 1647. preminuo u Beču i ovamo prenesen. Budući da je crkva bila premalena za velik broj hodočasnika, upravitelji svetišta nastojali su je povećati i proširiti. Oko toga se je posebno zauzeo spomenuti O. Franjo Glavinić, komu je najviše pomagao Nikola IX Frankopan. God. 1644. kapele Sv. Petra i Sv. Ane pregrađene su u crkvu i sjedinjene u posebnu lađu. Na vrhu te lađe, uz kapelu Svetišta, dao je g. 1691. Franjo pl. Frankulin, upravitelj gospoštije grobničke, podignuti kapelu na čast Sv. Ante Padovanskoga. God. 1824. produljene su obe lađe i podignut toranj, uslijed česa je poljepšano pročelje crkve i dobilo troja vrata. Glavna su vrata u sredini; na lijeva se ulazi u lijevu lađu, na desna u samostanski hodnik, odnosno u četverokutno dvorište sa zdencom u sredini, gdje je bio prvotni samostan, i koje je otvoreno strancima. God. 1924. pročelje crkve i toranj bili su obnovljeni i poljepšani.

Ni prvotni samostan, što ga je podigao knez Martin Frankopan, nije ostao kakav je bio u početku. I on je bio više puta pregrađivan i dograđivan. To je bilo osobito nakon požara g. 1629. Najveću zaslugu za obnovu i dogradnju samostana imadu vrijedni redovnici O. Mihael Kumer, kasniji biskup u Istri († 1667), O Franjo Glavinić († 1650), O. Petar Francetić († 1728) i O. Klaro Pasconi († 1741) Trojica posljednjih pisali su i povijest Gospe Trsatske.

Kako crkvu tako i samostan razni su umjetnici naresili lijepim slikama. Među njima ističe se Fra Serafin Schön, rodom iz Zuga u Švicarskoj († 1693), jedan od najvećih slikara franjevačkog Reda On je među ostalim, izradio oltarne slike Sv Katarine, Sv. Mihovila, Sv. Nikole, Bl. Dj Marije s Djetetom Isusom na koru s napisom: »Beata viscera...« U blagovalištu samostana je njegova vrlo zapažena slika Sv. Obitelj za stolom On je ukrasio s raznim slikama iz života Isusa i Marije četverokutno dvorište između crkve i samostana (32) Kako su neke od tih

slika oštećene, pokušalo ih se obnoviti. Kasniji umjetnici nisu bili tako sretne ruke, osobito gledom na slike u dvorištu. Njih je g. 1870. obnavljao slikar Fra Prokop Godler, ali nije uspio. Kasnije su ponovno osvježene g. 1929. No ni to nije dobro uspjelo. Za vrijeme prošlog rata mnogo su stradale, pa bi ih trebalo opet obnoviti ili zamijeniti s drugima. God. 1926. sliku Sv. Obitelji za stolom očistio je i oprao akademski slikar iz Slovenije Simon Ogrin. Tom su zgodom izbile na javu stvari, koje se prije nisu mogle na slici vidjeti ni razabrati.

Prigodom ove 500-godišnjice uprava crkve i samostana dala je našemu proslavljenom akademskom slikaru prof. Vladimiru Kirinu, da izradi 5 novih slika za Svetište. Te slike prikazuju: 1. Prenos Nazaretske kućice na Trsat; 2. Nikola I. Frankopan šalje odaslanstvo u Sv. Zemlju (g. 1291); 3. Čudotvorna Zvijezda Mora u oluji i brodolomu; 4. Zavjet Petra Kružića prije bitke pod Klisom g. 1524; 5. Procesija na Rijeku prigodom krunisanja čudotvorne slike g. 1715.

STUBE I KAPELE DO SVETIŠTA

Od Sušaka do svetišta Majke Božje Trsatske vodi 559 stepenica, na kojima je sagrađeno 5 kapela. Stepenice su se gradile u tri navrata. Prvi ih je počeo graditi g. 1531. kliški junak, vođa senjskih uskoka Petar Kružić, u zahvalu Majci Božjoj za pomoć u borbama s Turcima. Po njemu su dobile naslov: Trsatske stube Petra Kružića. Kružić je sagradio 118 stepenica, a stavljao ih je samo ondje, gdje je bila najveća strmina. Kako su mnoge od njih bile istrošene, a trebalo ih je i na drugim mjestima, nekih 200 godina kasnije, t. j. g. 1726. istrošene je dao popraviti i oko 300 novih postaviti kapetan Rijeke Gabrijel pl. Aichelburg, da sebi olakoti put u nebo. Mnoge i od tih su se tokom vremena istrošile, pa je g. 1931, prigodom 400-godišnjice građenja stepenica, općina grada Sušaka dala sve iznova preurediti i nove, gdje je trebalo, sagraditi, postavivši ispod njih vodovod.

Na tim stepenicama nalazi se 5 kapela. Već na početku podignut je visok luk s reliefom M. B. Trsatske i s natpisom: Consolatrix afflictorum (Tješiteljica žalosnih). Desno od tog luka nekoć je bila kapela, koju je dao sagraditi trsatski župnik Ivan Kučić i na nju stavio natpis: »Hodi na pokoru!« Iznad te kapele sagradio je drugu spomenuti Aichelburg, kad je popravljao i postavljao nove stepenice. Treću kapelu podigao je Nikola Frankopan na uspomenu dolaska Nazaretske kućice. To kaže i talijanski natpis na njoj, koji je očevidno stavljen kasnije, Četvrtu kapelu sagradio je g. 1628. carski službenik na Rijeci Karlo Wassermann na onom mjestu, gdje je nekoć stao kameni stup s kipom Majke Božje. Peta kapela nalazi se na kraju stepenica s lijeve strane, a podigao ju je g. 1531. Petar Kružić na čast Sv. Nikole Putnika. Kasnije je slika Sv. Nikole zamijenjena sa slikom trnjem okrunjenoga Isusa.

STOGODIŠNJICA ZAGREBAČKE NADBISKUPIJE

Različite nevolje, koje su u prošlosti pratile hrvatski narod, bile su razlog, te se politički i kulturni centar njegov pomicao s juga prema sjeveru. Tako je već oko g. 1094 osnovana u Zagrebu biskupija, po kojoj je upravo periferni grad Zagreb u kasnijim stoljećima postao politički i kulturni centar Hrvata. Zbog toga se opet rodila davno želja, da Zagreb bude i crkveni centar Hrvata, a zagrebački biskup da postane nadbiskup, metropolita i primas Hrvatske.

Već g. 1227. učinjeni su prvi pokušaji, da bi zagrebačka biskupija postala nadbiskupija. U novije vrijeme hrvatski je sabor više puta zaključio,da se poduzmu potrebni koraci, kako bi se zagrebačka biskupija uzdigla na nadbiskupiju ili metropoliju. Tako g. 1698. i 1700. iza oslobođenja Slavonije i Banovine od Turaka, te 1807. i 1845. u doba hrvatskog nacionalnog političkog i književnog preporoda.

Ne samo hrvatskoj političkoj nego čak i crkvenoj samostalnosti protivili su se mađarski političari. I ako je u novom vijeku ovisnost biskupa o nadbiskupu-metropoliti malena, ipak su mađarski političari i u Beču i u Rimu radili protiv toga, da bi se Hrvatska otcijepila od ugarske hijerarhije i postigla crkvenu, metropolitansku samostalnost.

Građanski rat 1848.—1849. u bivšoj austrijskoj carevini riješio je u isti čas kako pitanje političke tako i pitanje crkvene neovisnosti Hrvatske o Ugarskoj. Iza poraza Mađara na bojnom polju dobila je carevina novi ustav od 7. ožujka 1849., koji u § 73. izriče potpunu neovisnost Hrvatske o Ugarskoj. Na temelju ovoga ustava imala je Hrvatska ne samo političku nego i crkvenu nezavisnost prema Ugarskoj.

Međutim pitanje uređenja biskupija i imenovanja nadbiskupa ovisilo je tada u austrijskoj carevini u prvome redu o odluci samoga vladara. Car i kralj Franjo Josip I. svojom odlukom od 12. kolovoza 1850. uzvisio je zagrebačku biskupiju na nadbiskupiju, a zagrebačkoga biskupa Jurja Haulika imenovao je nadbiskupom-metropolitom za crkvenu pokrajinu Hrvatsku i Slavoniju.

Da bi ova vladareva odluka postala valjana i mogla se provesti u život, bila je još potrebna suglasnost i potvrda Svete Stolice u Rimu. Sv. Otac Papa Pijo IX bulom »Ubi primum placuit« odredio je, da se zagrebačka nadbiskupija podigne na nadbiskupiju, a crkva Uznesenja sv. Marije i sv. Stjepana kralja da bude metropolitanska crkva. Zatim je odredio, da zagrebačkom biskupu pripada naslov nadbiskupa te sva prava i časti spojene s tim naslovom (palij, križ itd.). Konačno je odredio, da se zagrebačkoj nadbiskupiji, odnosno hrvatsko-slavonskoj crkvenoj pokrajini ili metropoliji imaju pridružiti kao sufraganske biskupije: bosansko-srijemska ili đakovačka, senjska i modruška te križevačka. U Papinoj buli navode se i razlozi, zašto je došlo do podignuća zagrebačke biskupije na nadbiskupiju: zagrebačka dieceza ima velik broj vjernika, svećenika, župa i samostana te raznih crkvenih zavoda, prostrano područje, a sam grad Zagreb ima lijep prirodni položaj i dosta stanovnika (13 000). Osim toga, Bečki je Dvor navodio kao razloge i to, što Hrvati imaju svoj jezik koji u Kaloči kao metropoli ne razumiju; što su pojedini hrvatski krajevi vrlo udaljeni od Kaloče; što Hrvati imaju zasluga za austrijsku carevinu, a Juraj Haulik za Crkvu i državu.

Vijest o uzvišenju zagrebačke biskupije na nadbiskupiju izazvala je u Hrvatskoj opću radost i zadovoljstvo. 27. veljače novi nadbiskup Haulik položio je u Beču pred Papinim nuncijem kardinalom Mihajlom Viale Prella uobičajenu ispovijest vjere. Isti je nuncij 8. svibnja 1853. u Zagrebu na najsvečaniji način obavio ustoličenje nadbiskupa Haulika.

Dan prije dovezao se nuncij kočijom iz Beča. Izašli su mu u susret kanonici Kralj i Ročić sve do Poličana, a do Černomerca sam nadbiskup Haulik, biskupi Smičiklas i Strossmayer, načelnik i zastupstvo grada Zagreba, brojni kanonici te izaslanici iz raznih krajeva Hrvatske. Uzduž Ilice od Černomerca do Kaptola protegao se špalir, u kojem su stajali svećenici, školska djeca, cehovi i mnogi drugi. Ban Jelačić čekao je odlična gosta u nadbiskupskom dvoru. Poslije 7 sati uvečer zazvonila su sva zagrebačka zvona, da pozdrave gosta, koji se približavao gradu. S gostom se vozio nadbiskup Haulik. Pratile su ih mnogobrojne kočije, a razdragani narod od svega srca pozdravljao. Još istu večer priređena je u čast visokoga gosta baklјada. Svirala je vojna glazba zagrebačke posade.

8. svibnja u 9 sati skupilo se u katedrali mnoštvo svijeta, da prisustvuje ustoličenju novoga nadbiskupa. Tu je nuncij izrekao govor, u kojem je objasnio svrhu svoga dolaska. Zatim je pročitana Papina bula, kojom se zagrebačka biskupija uzdiže na nadbiskupiju, a biskup Juraj Haulik postaje zagrebački nadbiskup. Iza toga je novi nadbiskup održao govor. Poslije toga govora otpjevao je svetu Misu sam nuncij uz asistenciju križevačkoga i đakovačkoga biskupa. Nakon svršene Mise predao je nuncij novome nadbiskupu palij i križ, kojim je ovaj blagoslovio narod. Na koncu je otpjevana pjesma »Tebe Boga hvalimo«. Poslije svršenih obreda primao je nuncij u nadbiskupskom dvoru na poklon razna izaslanstva, a nadbiskup čestitke. Ručak je bio tek u 3 sata, a prisustvovalo mu je 400 osoba. Uvečer je cio grad bio svečano rasvijetljen. U kazalištu se davao prigodni komad, drama u 3 čina od Lj. Vukotinovića. Vojna je glazba svirala i obilazila grad i zadržala se pred nadbiskupskim dvorom.

Tako je u Zagrebu prošao dan, koji je svima Zagrepčanima i mnogim drugim Hrvatima ostao u trajno lijepoj i nezaboravljenoj uspomeni.

Od toga dana do danas prošlo je stotinu godina. Jedno stoljeće u povijesti jedne nadbiskupije, pogotovo, kad se radi o modernom našem vremenu, svakako znači mnogo. Glavna je zadaća nadbiskupije bila čuvati i sačuvati kršćansku vjeru u srcima svojih mnogobrojnih vjernika, koji čine veliku čest sviju Hrvata. Poradi te zadaće građene su i popravljane crkve i kapele, sagrađeno je dječačko sjemenište, popravljeno je i prošireno bogoslovsko sjemenište, osnivane su nove župe i samostani, tiskane su vjerske knjige i časopisi. Zagrebačka je nadbiskupija u svom radu za Božju slavu i spas neumrlih ljudskih duša imala uspjeha.

HRVATSKE KNJIŽEVNE GODIŠNJICE

26. lipnja 1813., dakle pred stotinu i četrdeset godina, izdao je zagrebački biskup MAKSIMILIJAN VRHOVAC svoju znamenitu poslanicu svećenstvu, u kojoj govori o vrijednosti hrvatskog jezika i o potrebi, da se stvori književni jezik, koji bi imao prave hrvatske riječi, potrebne za sve grane znanosti i književnosti. Biskup nabraja pisce, koji su prije toga napisali hrvatske gramatike i rječnike — a to su sve sami svećenici — te pokazuje, da se tim pitanjem ozbiljno bavio. Zatim poziva svoje svećenstvo, da pridonese tome poslu svoj dio: prvo, da sakuplja prikladne i prave narodne riječi i izraze; drugo, da prikuplja narodne poslovice, i — kako on kaže — »svakojake izabrane govorenja formule«; treće, da bilježi narodne pjesme i napokon četvrto, da popiše vrijedne starije knjige, što se nalaze po knjižnicama, a za koje bi mogli doznati. Važno je pri tom, da biskup ističe, kako kod narodnih pjesama treba zapisati ne samo pjesme, nego i »kada, i kojom prilikom su sastavljene«, te tim pokazuje zanimanje za čitav prosvjetni život naroda, a uz to postavlja čitav taj rad na pravu i čvrstu osnovicu. Biskup Vrhovac pokazao se tim kao znatan preteča svoga vremena; jer njegova poslanica, kako se čini, nije naišla na jači odziv u svećenstvu i to zato, što je biskup daleko natkrilio tadanju hrvatsku javnost iznoseći misli, koje su istom za kakvih dvadesetak godina počele prodirati među obrazovanim hrvatskim ljudima stvarajući podlogu t.zv. Hrvatskom preporodu ili Ilirskom pokretu. Koliko su hrvatski preporoditelji shvatili važnost te poslanice, vidi se iz toga, što ju je Gaj u svojoj »Danici ilirskoj« god. 1837. donio na latinskom jeziku — kako ju je objavio biskup — i u hrvatskom prijevodu. Biskup Vrhovac živio je od god. 1752. do 1827. Bio je rodom Karlovčanin, te je učio pravo i bio časnik u vojsci, postigao doktorat filozofije u Beču, a zatim učio bogoslovske nauke u Bolonji u Italiji. Biskup zagrebački postao je god. 1787. i ostao sve do svoje smrti.

Pred stotinu godina, 1853., rodio se danas gotovo zaboravljeni, a vrlo nadareni hrvatski pjesnik i pisac RIKARD FLIEDER-JORGOVANIĆ iz Velikog Tabora, koji je prvotno bio u sjemeništu, zatim u financijskoj službi, ali se ubrzo posvetio samo književnom i novinarskom radu. Do svoje prerane smrti god. 1880. napisao je deset što manjih, što većih pripovijesti i jedan roman »Crne niti«. Jorgovanić je neko vrijeme bio odgojitelj kod grofa Pejačevića i drugih vlastelina, te je tako upoznao život, pun jakih doživljaja. Stoga su njegove pripovijetke vrlo zanimljive, iako se katkada čine suviše izmišljene, »romantične«; ali je Jorgovanić umio sve to pripovijedati snažno i napeto, tako da bi da je dalje poživio — mogao bio postati takmac Šenoi na polju pripovijetke. Jorgovanić je ostavio iza sebe i zbirčicu pjesama, te velik broj novinskih članaka i vrlo duhovitih bilježaka o tadanjim našim političkim i književnim prilikama.

Iste godine rodio se u Ivancu ĐURO ARNOLD pjesnik, sveučilišni profesor i stručni filozofski pisac. Bio je poznat sa svoje otmjene uglađenosti i srdačnosti i prijaznosti, te je odgojio čitave naraštaje zagrebačkih sveučilištaraca, kasnijih profesora. U svojim pjesmama nastavio je ponajprije Šenoin rad obrađujući u »povijesticama« zgode iz hrvatske povijesti, a inače je pjevao o rodu, domu, obitelji i zgodama iz života. Najpriznatije su mu pjesme: »Domovina«, u kojoj otac tumači svome malom sinu šta je dom, zavičaj i domovina uplećući u stihove, pune tihe sreće smirenog porodičnog života, prvi stih hrvatske himne »Lijepa naša domovina« — zatim niz pjesmica »Mrazove sestrice« iz ličnoga pjesnikova života, koje je uglazbio dr. Božidar Širola, te su često bile pjevane na koncertima. Arnold je kao filozof ponajprije pobijao modernu materijalističku filozofiju, ali nije bio sam posve na čistu sa svojim tumačenjem duše i svijeta. Istom postepeno dovio se on do jasne i čvrste vjere u Boga, do pravog kršćanskog vjerovanja, što se najjače odrazilo u njegovoj zbirci pjesama »S visina i dubina«, gdje je dirljivo izrazio sreću radi nađenog puta vjere i čvrstog pouzdanja u Boga, te u posljednjoj zbirci »Na pragu vječnosti« mirno očekujući smrt.

Od Arnolda i Jorgovanića za deset je godina stariji JOSIP EUGEN TOMIĆ (rođen 1843. u Požegi), drug i prijatelj Šenoin, po čijim je uputama dovršen Šenoin golemi roman iz hrvatske povijesti »Kletva«. Tomića su smatrali u ono doba Šenoinim takmacem na tom polju, ali on nije imao ni one snage ni one svježine, što ju je imao Šenoa u prikazivanju povijesnih osoba i događaja. Veliko je zanimanje probudio svojim romanima iz bosanskog života »Zmaj od Bosne« i »Emin-agina ljuba«, nastojeći hrvatskim čitaocima približiti Bosnu,napose život bosanskih muslimana. Inače je u romanu »Kapetanova kći«, te u dramama »Pastorak« i »Barun Trenk« zanimljivo te živim i sočnim narodnim jezikom ocrtao Slavoniju u doba carice Marije Terezije, s puno neobičnih i uzbudljivih zgoda. Napisao je više lakih igara — komedija — za pozornicu, od kojih je »Novi red« više puta bio prikazivan, jer je žigosao prilike pod Bachovim apsolutizmom i toplo isticao rodoljubnu misao.

God. 1873. rodio se u Tovarniku prvak hrvatske književnosti svoga vremena ANTUN GUSTAV MATOŠ, i najbolji hrvatski pripovijedač prve četvrtine našega stoljeća, Dinko Šimunović. Matoš je i suviše poznat po svom nemirnom i uznemirenom životu. Bježao je iz austrijske vojske u Srbiju te tamo živio i radio, dok nije našao put preko Švicarske u Pariz. Tako je Matoš za ono doba rijetki hrvatski intelektualac, koji je na samom izvoru temeljito upio u sebe sjajni duh francuske kulture te postao pisac duhovit, živ, borben, neodoljiv snagom svoga jasnog i bistrog stila. Matoševa djela sabrana su poslije njegove smrti u sedamnaest svezaka: ima tu pripovijetki, podlistaka (feljtona), kritika i različitih sastavaka, ali se napose ističu njegove pjesme, kojih je malo, ali su savršeno dotjerane, divno sažete i snažne, osobito kad izražavaju Matoševo rodoljublje.

DINKO ŠIMUNOVIĆ rođen je Kninu, i dok je Matoš umro uoči prvog svjetskog rata (1914.), nadživio ga je Šimunović gotovo za dvadeset godina (1933). Šimunović se pojavio 1909. svojom prvom knjigom pripovijesti »Mrkodol«, koja je nesumnjivo njegovo najjače i najljepše djelo.

U toj je zbirci proslavljena pripovijetka »Alkar«, u kojoj je pisac na kod nas neviđen način iznio komad nepatvorenog narodnog života. Šimunović je umio opis običaja Alke — viteške utrke — sa sudbinom glavnih osoba tako fino preplesti, da to nije neki muzejski opis nošnja i propisanog toka običaja, nego neposredni i krepki život, pun uzbudljivosti i osjećajnosti. Šimunović je kao pučki učitelj bio po raznim mjestima Dalmacije, srasao se s narodom i duboko ga zavolio, te je dobro umio proniknuti dušu pojedinaca, kao što su oba »alkara« Rašica i Salko, pa ženski likovi Rudice, Muljike i napose Srne (u pripovijetki »Duga«), djevojčice, koja je trčala ispod duge, da postane dječak, pa pri tom zaglavila. Šimunović je ogorčen protiv tuđinskoga, ukočenog, lažnog života i shvaćanja okamenjenog gradskoga društva, pa katkada precjenjuje starinski narodni život iako ni taj nije slobodan od nezdravih natruha. Dalje su mu zbirke pripovijetki »Đerdan«, »Sa Krke i Cetine«, »Posmrtne novele«, te romani »Tuđinac« i »Porodica Vinčić«.

Iste godine (1873.) rodili su se VLADIMIR LUNAČEK i MILIVOJ DEŽMAN, oba osobito djelatni na polju književne kritike, u doba uspona hrvatske Moderne, književnoga smjera, koji je prevladao kod nas na mijeni XIX. i XX. stoljeća. Lunaček se osobito bavio kazališnom i umjetničkom kritikom, dok je Dežman bio jedan od predvodnika »Mladih« protiv »Starih«, kojima je bio na čelu tadanji predsjednik »Matice Hrvatske« Đuro Arnold. »Stari« su nadovezivali na sve ono, što su ostavili i dočuvali hrvatskoj književnosti daleki naraštaji, koji su u prvom redu isticali vjernost vjeri, za koju su se Hrvati kroz stoljeća borili; vjernost domovini, zemlji i narodu i njihovim svetinjama. »Mladi« su isticali potpunu slobodu umjetnosti svih vrsti, pa i književnosti, da se ona što više usavrši i digne na visinu opće svjetske kulture, ali su je pri tom iščupali iz cjeline narodnog života i učinili izvana često savršeno lijepom, ali iznutra — također često — beživotnom i suhom. Kršćanin je naprotiv vičan gledati sebe, svoj rad i čitav svijet u jednoj skladnoj i čvrsto prepletenoj cjelini — Bog je izvor svega, On je veza i pravilo za odnos neba i zemlje, čovjeka i naroda, doma i svijeta.

Na ovoj potonjoj osnovici nastao je hrvatski katolički književni pokret, kojemu je jedan od najjačih i najdubljih pjesničkih prvaka bio IZIDOR POLJAK, rođen 1883. u Bednji. Isprva svjetovnjak, kojega je bio zahvatio val Kranjčevićeva ogorčenja protiv zla u svijetu, protiv uređenja svemira kao Božjeg djela; ali se Poljak ubrzo vratio Bogu, te postao revan svećenik i dubok i snažan kršćanski pjesnik. Izdao je 1909. svoje prvence »Pjesme«, a u zbirci »Sa Bijelog Brda« zrele plodove svoga ozbiljnog, mukotrpnog i požrtvovnog, ali svijetlog i pobjedonosnog svećeničkog života. Bijelo Brdo bilo je ime župe, koju je osnovao, a ime joj je tako lijepo odgovaralo slavodobitnom sjaju njegovih najjačih stihova, koji blistaju poput bijelih vrhunaca nad visokim planinama. Poljak je umro 1924., iste godine, kada su mu izašle te pjesme.

Da je poživio do danas, bilo bi ĐURI SUDETI pedeset godina, što nije baš neka velika starost. Ali od njegove smrti prošlo je više od četvrt

stoljeća: rodio se u St. Piščici 1903., a umro od sušice u Koprivničkoj bolnici 1927. — mlađi i od prerano preminulog Rikarda Jorgovanića. Bolovao je već od četrnaeste godine, a ipak je bio pun životnog napona, pun stvaralačke snage, pun snažne volje i borbenosti. U različitim sastavcima, podliscima i novelama, duhovito je napadao nezdrave pojave u javnom životu onih godina, beznačajnost i političko beskičmenjaštvo, plitkoću duha i uobražene veličine. Bio je pučki učitelj, pun želje da radi s djecom i u narodu, ali je većinu svoga samostalnog života proveo po bolnicama i sanatorijima. Topli, srdačni, nježni značaj njegovih pjesama odaju već sami naslovi njegovih zbirki: »Osamljenim stazama«, »Kućice u dolu« i (posmrtna) »Sutoni«. Kroz sve borbe i gorka razočaranja života Sudeta je ostao gorljivi vjernik čista srca, skromni ali iskreni katolički pjesnik, koji se nije otimao ni za slavom ni za priznanjem, nego čvrsto stupao svojim »osamljenim«, ali svijetlim stazama — u vječnost. Od pripovjedačkih radova jedino mu je veće djelo »Mor«, bajka-novela, u kojoj je prepletena surova zbilja života sa srdačnom dražešću mašte, i prekrasnim osjećajem prirode.

Ove godine (1953.) navršuje šezdesetu godinu života MIROSLAV KRLEŽA, iza Vladimira Nazora najplodniji i najsvestraniji hrvatski pisac našega vremena. Pisao je pjesme, novele, romane, drame, književne oglede i kritike, putne dojmove; borbene raspre — iskoristio je svake vrsti književno oružje u borbi protiv Boga, protiv svemirskog, društvenog i političkog poretka u svijetu, kakav je proživljavao od svoje mladosti pa do zrelih godina, kroz bespuće stare Austro-Ugarske monarhije, kroz strahote prvog Svjetskog rata, pa kroz kaos tadanjih poslijeratnih godina. Bezobzirno krčenje puta socijalnoj revoluciji kroz trulež i rasulo starog svijeta — to je osnov Krležina stvaranja. A jer revolucija nije riječ nego djelo, to je i Krleža najjači u drami, na pozornici, gdje se pred očima uzbuđenoga gledaoca odigrava radnja, djelo, akcija. Krleža je iza Vojnovića najjači dramski pisac: vrhunci su njegova stvaranja: »Golgota«, »Vučjak«, »Glembajevi«, »U agoniji« — sve drame, koje su doživjele čitav niz izvedaba i na više različitih pozornica. U njima Krleža obračunava s manama i porocima društva — ali ne iznosi nove ljude. Otrovna pokvarenost staroga društva takva je, da se ti ljudi sami između sebe izgrizaju, ali nema borca, koji bi preko njihovih mrtvih tjelesa pronio stijeg pobjede. Posljednjih godina Krleža je razvio veliku djelatnost oko organizacije kulturnog života, znanstvenih i umjetničkih ustanova, kao potpredsjednik Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti i pročelnik Leksikografskog zavoda.

Sedamdeset godina života navršuje dr. JULIJE BENEŠIĆ, rodom iz Iloka, književni i kazališni kritik, jedan od najsposobnijih naših kazališnih stručnjaka, u svoje vrijeme intendant kazališta. Kao dugogodišnji kulturni attaché u Varšavi mnogo je pridonio jačanju kulturnih veza između nas i Poljaka; preveo je s poljskog jezika mnoga značajna djela poljske književnosti i sastavio uzoran rječnik poljskog i hrvatskog jezika.

ZNANOST I KNJIŽEVNOST NAŠIH PAVLINA

Pavlini su osnivali i vodili škole*, gdje su poučavali hrvatsku mladež od osnovnih slovničkih pravila pa sve do najvišeg stupnja filozofije i teologije. Po svojim učevnim zavodima dali su pavlini hrvatskoj domovini ne samo obrazovanih činovnika i svećenika, nego i lijep broj dostojanstvenika, i crkvenih i svjetovnih. No njihova revnost nije bila stegnuta samo uskim školskim zidovima, nego je bila pristupna svakomu, koji je znao čitati. Ona se pružila po svoj Hrvatskoj, i to štampanjem dobrih i korisnih knjiga. U književnoj povjesnici našega naroda imade mnogo pavlina, koji su pružali narodu umna i korisna djela na svakom području znanosti, na području teologije, jezikoslovlja, pravoslovlja i povijesti. Ta su djela pisana što hrvatskim, a što latinskim jezikom, koji je tada vladao u javnom životu, u školi i u knjizi.

Nabrojit ćemo važnija djela hrvatskih pavlina, i to po strukama.

1. BOGOSLOVNA DJELA

Kako su pavlini nastojali da prosvijetle svoj narod, iz kojega su većinom nikli, i koji ih je lijepo primio, tako su nastojali da taj narod uzdrže u pravoj katoličkoj vjeri. To je bilo potrebno osobito u 16. i 17. vijeku, kada se protestantizam počeo širiti i po našoj domovini.

Prvi pavlin, koji je pružio svome narodu književnu duševnu okrepu, bijaše Ivan Belostenec Orlović, koji je g. 1665. štampao u Gracu »Bogomilu«, u kojoj je opjevao žiće sv. Pavla, prvog pustinjaka, i proslavio njegove kreposti, sve u pjesmi. God. 1672. izdade tiskom dvije propovijedi o presv. Tijelu Isusovu, u kojima pobija protestantske nauke o Euharistiji.

Učeni Ivan Kristolovec, jedan od prvih profesora teološke znanosti u Lepoglavi i general reda, izdao je g. 1710. tiskom knjigu Tome Kempenca pod naslovom: »Tomaša od Kempisa od nasleduvanja Kristuševoga, knjige četiri«. To je djelo posvetio »plemenitim gospojam naroda slovenskoga«. Ovaj je prijevod do g. 1789. doživio tri izdanja. Povrh toga je Kristolovec napisao i izdao život sv. Magdalene i sv. Marte.

Na tom polju najviše je zasluga stekao Hilarion Gasparotti, koji je sastavio i tiskao djelo o životu svetaca pod naslovom »Cvet sveteh ili življenje i čini svetcev«. Djelo je štampano u Gracu. Ovo je djelo bilo omiljelo asketsko štivo u hrvatskim obiteljima sve do preporoda hrvatske knjige u doba Ljudevita Gaja. Gašparoti se rodio g. 1714. u Samoboru, bio je mnogo godina propovjednikom u Lepoglavi, a umro je 6. ožujka 1762. kao lepoglavski potprior.

Kao bogoslovski pisci ističu se Josip Bedeković i Hrizostom Križ. Josip Bedeković, prior samostana sv. Jelene kod Čakovca, izda g. 1744. u Gracu djelo »Ručna knjižica«, kojoj pridoda i životopis sv. Pavla pustinjaka i to u prvom redu za upotrebu redovničkih novaka i

* U »Danici« god. 1950. smo iznijeli rad naših Pavlina na školskom polju.

laika, koji nisu bili vješti latinskom jeziku. Hrizostom Križ dade g. 1737. u Zagrebu štampati na hrvatskom jeziku »Regule sv. otca Augustina«, dodavši im mnoge asketske pouke. I ta je knjiga bila u prvom redu namijenjena pavlinskim laičkim redovnicima. Isti je Križ g. 1752. kao definitor provincije sastavio pjesmu u počast piscu knjige »O rodnom mjestu sv. Jeronima«, t. j. Josipu Bedekoviću.

Kao hrvatski pisci zaslužni su da se spomenu Mijo Krištofić i Tomo Štoos. Krištofić je bio profesor teologije u Lepoglavi, gdje je umro g. 1704. On je priredio za tisak tri sveska hrvatskih propovijedi. Pavlin Tomo Štoos, koji je umro g. 1755., priredio je za tisak dva sveska hrvatskih propovijedi i jednu knjigu, gdje se nalazi tumačenje kršćanske vjere. Radi novčane oskudice ostadoše ova djela u rukopisu.

Ovi pisci, koje netom izbrojismo, nastojahu svojim djelima uzdržati vjeru i ćudorednost u hrvatskom puku, pa radi toga pisahu hrvatskim jezikom. Ali bilo je i takvih pavlinskih pisaca, koji htjedoše, da im djela prodru i izvan domovine, pa se zato služahu latinskim jezikom. Među ove brojimo Nikolu Bengera, Andriju Eggerera i Ivana Jaskaja.

Nikola Benger, rodom Križevčanin, koji je četiri puta bio biran za provincijala hrvatske pavlinske pokrajine, a umro je 1766. izdade g. 1730. na latinskom jeziku povijest Majke Božje Koruške blizu Križevaca pod naslovom »Regina martyrum«. Osim toga ostavi u rukopisu do 12 što bogoslovnih što asketskih spisa, od kojih je vrlo važan život svetaca Ilirika pod naslovom »Menologium Illyricanum«. O povijesnim djelima bit će govor na drugom mjestu.

Andrija Eggerer bio je Slovenac iz Graca. Nekoliko godina djelovao je kao propovjednik u pavlinskom samostanu u Krumlovu u Moravskoj. God. 1666. postao je profesor filozofije u Lepoglavi, a onda je postao priorom u Ulimju. On izdade u Gracu latinskim jezikom pisanu povijest Majke Božje Remetske, koju je uresio brojnim bakrorezima. Naslov djela je »Nebeska ljekarna« ili Pharmacopoea coelestis. Godinu dana poslije smrti (umro je g. 1672.) izađe 18 njegovih pohvalnih govora u slavu Bl. Djevice Marije pod naslovom »Anathema Marianum«.

Ivan Jaskaj je rođen 1599. U red pavlina stupa 1622. Bio je provincijal primorsko-istarske pavlinske pokrajine. Umre u Beču g. 1662. On je g. 1653. izdao u Beču djelo pod naslovom »Cygnea in vita et in morte gementium peccatorum«. To su pjesme u čast sv. Pavlu prvom pustinjaku s nekim molitvama. Isti je Jaskaj g. 1622. bio kao mlad redovnik u Lepoglavi, a neko vrijeme bio je vikar u glasovitom pavlinskom samostanu Marija Thal (Marijin Dol) kod Požuna.

2. JEZIKOSLOVNA DJELA

Jezikoslovljem se je bavio Ivan Belostenec Orlović. On se rodio 1595. u Bijeloj Stijeni u Slavoniji, odakle mu i nadimak. Prve nauke svršio je u Lepoglavi, gdje je položio redovničke zavjete g. 1616., a onda u Beču, gdje je stekao čast doktora bogoslovlja. Kao mlad re-

dovnik posta profesor lepoglavske gimnazije. Da kao učitelj latinskoga jezika olakoti svojim učenicima učenje jezika, odlučio je, da sastavi veljan latinsko-hrvatski i hrvatsko-latinski rječnik. Na tom je ogromnom djelu radio cio svoj dugi život. On se u svom životu uspinjao na razne časti i boravio na raznim mjestima. G. 1635 postao je prior u Sveticama, gdje je ravnao novim samostanom od 1630 do 1644. G. 1638 postade generalnim definitorom G. 1651. posta vikarom lepoglavskim, g. 1655. po drugi put priorom u Sveticama, g 1662 po treći put priorom u Sveticama. Kroz tri godine bio je prior u Crikvenici i provincijal primorske pavlinske pokrajine. G. 1674. na dan sv. Jakova slavio je svoju zlatnu misu, a dne 10. veljače 1675 umro je u Lepoglavi kao starac od 80 godina Kroz sve to vrijeme on je neprestano radio na svom rječniku, proučavao hrvatska narječja i marljivo sabirao jezikoslovnu građu Njegovo ogromno jezikoslovno djelo ugleda svijetlo 65 godina za njegove smrti pod naslovom: Gazophylacium seu latino-illyricorum onomatum aerarium« u dva sveska. Prvi svezak broji 1288 stranica, a drugi 650 stranica. Djelo je štampano god. 1740. kod J. B. Weitza u Zagrebu Djelo je sačuvalo do danas svoju vrijednost. U Belostenčevu rječniku ističe se jedinstvo cjelokupnog naroda hrvatskoga kako na obalama Save, tako na obalama Bosne i Jadranskoga mora. Njemu su štokavština i kajkavština samo narječja jednog te istog hrvatskog govora.

3. PRAVOSLOVNA DJELA

U pravoslovlju odlikovao se osobito Gašpar Malečić. Rodio se g. 1646. u Varaždinu od građanskih roditelja, gdje je svršio gimnazijske nauke kod isusovaca sa sjajnim uspjehom. U dvadesetoj godini stupio je u red sv. Pavla, te bio poslan u novicijat u Remete kod Zagreba. G. 1668. ode u Lepoglavu, da sluša filozofiju. Svršivši filozofske nauke u Lepoglavi poslan bi u kolegij sv. Apolinara u Rim, da sluša teologiju. Kao doktor teologije vrati se kući, te g. 1675. u 29-oj godini zasjedne stolicu filozofije u Lepoglavi. Tu je stolicu držao tri godine, a onda mu povjeriše stolicu teologije u Trnavi. Kada je g. 1683. u turskoj provali nastradao trnavski samostan, prenesena bi teologija pavlinskog reda iz Trnave u Lepoglavu. Prvi profesori teologije u Lepoglavi bijahu Gašpar Malečić i Matej Kupinić. G. 1690. bude Malečić na glavnom kapitulu reda izabran za generalnog vikara reda sa sijelom u Lepoglavi i podjedno za vrhovnog glavara ili vikara lepoglavskog samostana, a g. 1696 postade Malečić generalom cijelog pavlinskog reda. Životno djelo Malečićevo, u koje je uložio najviše duševnih i tjelesnih sila, jest odcjepljenje hrvatskih pavlina od ugarske provincije i utemeljenje nove zasebne hrvatske pavlinske pokrajine na čelu s provincijalom u Lepoglavi.

Od Malečićevih književnih djela najveće je i najznamenitije: »Quadripartitum regularium», gdje su sadržana pravila pavlinskog reda i sve povlastice podijeljene pavlinskom redu od Svete Stolice i od careva rimskih s bogatim znanstvenim tumačenjem. Djelo je štampano u Beču g 1708., t. j. šest godina iza Malečićeve smrti. Drugo Malečićevo štampano djelo je ugledalo svijetlo u Beču za života piščeva, a nosi naslov »Samaritanus«, te sadržava pravoslovna načela o sucu, o tužitelju i o krivcu, te o sudbenim parbenim posljedicama. Na pisanje ovoga djela navela je Malečića činjenica, da je vidio mnogo mana u crkvenom i svjetovnom sudovanju. U uvodu djela veli Malečić, da nema za crkvu i kršćanski puk veće kuge, nego neuki i zli crkveni poglavari, koji ne znadu pravedno suditi. Tomu zlu hoće on da doskoči, pa izdaje tu knjigu.

Malečić se je dne 3. lipnja 1702. odrekao generalske časti, pa se skrhan ogromnim radom, povukao u svoje rodno mjesto Varaždin, gdje je nakon dulje bolesti umro 17. rujna 1702.

4. POVIJESNA DJELA

Uz bogosloviju, uz jezikoslovlje i pravo gajili su pavlini mnogo i povijest. Na polju povijesne znanosti ističu se tri pavlina: Josip Bedeković, Andrija Eggerer i Nikola Benger.

Josip Bedeković potječe iz stare zagorske plemenitaške obitelji Bedekovića Komorskih. Dugo godina bio je u Lepoglavi. G. 1736. bio je prior u Remetama, a onda prior u Čakovcu, dok nije postao generalni definitor. Umro je 7. ožujka 1760. u Remetama u dobi od 72 godine. On je g. 1752. u Bečkom Novom mjestu štampao veliko svoje, latinskim jezikom pisano djelo: Natale solum s Hieronymi, t. j. Rodno mjesto sv. Jeronima. U tom djelu opširno govori o starom Iliriku, zatim o prošlosti Međimurja te o Stridonu ili Štrigovi, koju smatra kolijevkom sv. Jeronima, tog velikog crkvenog Oca.

O Andriji Eggereru govorili smo već prije. Taj učeni redovnik napisao je prekrasnim latinskim jezikom veliko povijesno djelo pod naslovom »Fragmen panis corvi protoeremitici«. U tom djelu opisana je povijest pavlinskog reda od njegova postanka u 13. st. pa sve do g. 1660. Djelo je prva i osnovna knjiga pavlinskih anala. Djelo je štampano g. 1663. u Beču, te je od prevelike važnosti za cijeli pavlinski red, koji je bio raširen po Ugarskoj, Hrvatskoj, Poljskoj, Austriji, Moravskoj, Češkoj i Švicarskoj.

Djelo Andrije Eggerera nastavio je Nikola Benger. On napisa veliko djelo pod naslovom »Annalium eremi-coenobiticorum Vol. II.«, što znači Druga knjiga pavlinskih anala. To djelo obuhvaća povijest pavlinskog reda od god. 1663. pa sve do 1727. Djelo je štampano u Požunu g. 1742. Od Nikole Bengera, koji je umro g. 1766. kao četvrti puta izabrani provincijal hrvatske pokrajine, ostade u rukopisu treći svezak rečenih Anala, koji obuhvata vrijeme od 1727. do 1739. Osim toga ostade iza Nikole Bengera u rukopisu »Redoslijed pavlinskih samostana u Istri i Hrvatskoj«, »Popis pisaca reda sv. Pavla« i »Spomenica lepoglavskog samostana«.

5. GLAGOLJSKA KNJIŽEVNOST

Dok su pavlini u krajevima od Kupe do Drave pisali latinskim jezikom ili hrvatskim jezikom u kajkavskom narječju, dotle su pavlini primorskih samostana pisali glagoljicom. Oni su se služili glagoljicom kod sv. Mise i u časoslovu, i svemu svom uredovanju. Njihove zakladnice i njihove odluke pisane su glagoljicom. Hrvatski povjesničari Ivan Kukuljević i Rade Lopašić skupiše sve glagoljske spomenike, koji sačinjavaju najstariji i najdragocjeniji dio hrvatske književnosti. Plod njihova rada jesu »Hrvatski spomenici« (Acta Croatica, I. knj.), izdani od Ivana Kukuljevića g. 1863. glagoljskim pismenima, i od Đure Šurmina g. 1898. (ćirilicom). Pregledamo li ove dvije knjige, vidjet ćemo, da je najveći dio tih spomenika iz arhiva pavlinskih samostana u Primorju. Budući da se tu radi o hrvatskim književnim spomenicima 14. i 15. stoljeća, moramo priznati, da su pavlini udarali osnove hrvatskoj književnosti, kada je još cio ostali kulturni svijet upotrebljavao latinski jezik.

Središte glagoljske literature bio je najveći primorski samostan sv. Nikole na Gvozdu kod Modruša. Od Andrije Eggerera saznajemo, da je u 15. st. bio dugo vremena vikarom na Gvozdu o. Stanislav, rodom Poljak, koji je za svoje redovnike glagoljicom napisao pravila i konstitucije pavlinskog reda, kao i govore sv. Augustina (Annal. I. 241.).

NJEZIN PRIJATELJ

Poznajem nju i njezina prijatelja.

Na njezinom stoliću njegova sličica u zlatnom okviriću.

Skupocjena slika u skupocjenom okviriću.

Lijep mladić milo se smješka i kad god ga pogledaš kao da ti nešto govori, nešto lijepo, milo. Da, to je njezin najmiliji prijatelj. Često ona promatra sličicu i razgovara s njome, — sa svojim milim prijateljem. U radosti, u uspjesima zahvaljuje mu, u nevolji prosi za pomoć — Pomozi, šapće i ne zamjeri, što ti dosađujem. A on, milo se smješka i — pomaže, jer on nije kao što su drugi prijatelji, ako staneš pred sliku — šute, ili ako se smiješe, znaš, smiju se fotografu, ne bi li tako ljepši bili.

A on — baš tebi, baš njoj i u radosti i u nevolji smiješi joj se. U radosti da bi još radosnija bila, u žalosti — da se razvedri.

Jer taj je prijatelj sa prelijepe sličice u zlatnom okviriću.

Taj zlatni prijatelj je — no nije ga teško prepoznati — lijepi mladić, milog osmjeha — jednom rukom grli Božansko Djetešce, drugom pridržava ljiljanov cvijet.

Poznate ga, zar ne — Sv. Ante!

Jest, to je njezin mili, najmiliji prijatelj, koji joj se uvijek smiješi da bi vedra bila i koji pomaže u nevolji.

Mili prijatelj — sv. Ante!

JEDANAEST STOLJEĆA ISPRAVE KNEZA TRPIMIRA

Pred tisuću i stotinu godina, 4. ožujka 852. godine knez dalmatinsko-hrvatski Trpimir izdao je u svom dvorcu u Bijaćima u kaštelanskom polju ispravu, kojom je splitskoj nadbiskupiji potvrdio prava na zemlje, koje bijaše kupio nadbiskup Petar, a sam ju je obdario drugima, koje su bile njegovo vlasništvo. U svojoj se skromnosti označuje grješnikom (licet peccator), a naziva se »Božijom milošću knez Hrvata« (dux Croatorum iuvatus munere divino). I tako se u ovom dokumentu od zamašnog značenja po prvi put spominje ime Hrvat.

Nakon zaziva imena Oca i Sina i Duha Svetoga, kod datiranja Trpimirove isprave spominje se vladanje »u Italiji vrlo pobožnog Lotara, kralja Franaka«. Hrvatski je knez priznavao vrhovnu vlast Franaka, ali je svojom zemljom upravljao potpuno samostalno. Zna, da svoje značenje zadržava samo ono, što je napisano, misli na posljednji čas svoga života, zabrinut je za svoju dušu i zbog toga je u Rižinicama poviše Solina sagradio samostan i u nj smjestio družinu redovnika (catervas fratrum). Ti su redovnici po svoj prilici bili Benediktinci iz čuvenog samostana Montecassina između Rima i Napulja, a stalno su imali pred očima opomenu »ora et labora« (moli i radi). Crkvi tog samostana Trpimir je htio pribaviti neke potrepštine — eiusdem monasterii ecclesie aliquid in utensilibus preparare — ali nije imao dovoljno srebra za izradbu posuđa, pa mu je nadbiskup solinske crkve »mili rođak — dilectus compater« pozajmio jedanaest libra srebra.

Naslov solinske crkve nosi splitska biskupija kao nasljednica solinske crkve; ona ima sva njezina prava i povlastice pa i vlast nad ostalim dalmatinskim biskupijama.

Da se nadbiskupu oduži Trpimir je ispravom (per paginulam privilegii — privilegium treba ovdje uzeti u značenju kraljevske diplome) potvrdio, da se ono što sam nadbiskup bijaše kupio ili što je darovano svetoj materi crkvi, bilo nepokretnoga ili pokretnoga dobra u Lažanima i Mosoru u okolici Splita bude zauvijek svojinom svete solinske crkve. Toj istoj crkvi, naime »metropolitanskoj sve do obale Dunava i gotovo po cijeloj državi Hrvata — ecclesia que metropolis usque ad ripam Danubii et pene per totum regnum Croatorum« — darovao je Trpimir, po želji nadbiskupa Petra, crkvu sv. Jurja u Putalju poviše Sućurca sa svim njezinim posjedima, čak i sa kmetovima i kmeticama. Ta je crkva bila posvećena već u doba kneza Mislava (g. 835—845) i već tada na isti način ispravom bila obdarena, kao što je nadbiskup Petar želio, da to učini i Trpimir.

Svoju je odluku knez Trpimir stvorio u Bijaćima, a njezina je pravovaljanost potkrijepljena svjedočenjem, prisutnošću, pristankom i voljom svjedoka — Actum in loco Biaci, tempore superfato et testium notitia, presentia, communi voto et voluntate corroboratum — čija se imena u ispravi spominju iza imena kneza Trpimira, darovatelja.

Još u doba hrvatskih narodnih vladara, ova je Trpimirova isprava dva puta pokazala svoju dokaznu snagu. Za njegova najmlađega sina Mutimira (892—910) došlo je do spora između splitske i ninske crkve i to baš zbog tumačenja Trpimirove isprave. Ninski je biskup tvrdio, da je Trpimir crkvu sv. Jurja u Putalju s posjedom dao na uživanje nadbiskupu Petru, dok on živi, a ne zauvijek splitskoj crkvi. Splitski se nadbiskup pozvao na Trpimirovo darivanje i na njegovu ispravu — dictam ecclesiam donatam a fato duce et privilegii statuto roboratam —, Mutimir se dobro sjećao darivanja svoga oca — donatam a patre meo — pa je crkvu sv. Jurja ostavio i dalje splitskoj crkvi i to njezino pravo vlasništva potvrdio novom ispravom od 28. rujna 892.

Kralj Zvonimir, na dan svog krunisanja 9. listopada 1076., potvrdio je splitskom nadbiskupu Lovri, njegovim nasljednicima pa i samoj splitskoj crkvi pravo vlasništva na crkvu sv. Jurja jednostavnim pozivom na Trpimirovu i Mutimirovu ispravu — iuxta donacionem et confirmationem regum predecessorum meorum, uidelicet Tirpimir et Mucimir. U njegovo doba Trpimir i Mutimir smatrani su kraljevima pa su i njihove odluke i isprave imale ono isto značenje, koje i kraljevske.

Isprave ovih dvaju hrvatskih knezova upoznala je hrvatska historiografija ponajprije preko djela »D e R e g n o D a l m a t i a e e t C r o a t i a e« Trogiranina Ivana Luciusa g. 1666. U novije doba pronašli su se prijepisi iz g. 1568. a moguće, da ih je bilo već iz g. 1333. U originalu se ove isprave nisu sačuvale. Po svojim bitnim oznakama one su autentični dokumenti prvoga reda, koji jasno pokazuju, da je hrvatska država sredinom IX. stoljeća bila onako uređena kao i druge države na Zapadu.

Osim isprave g. 852., uspomenu na kneza Trpimira čuva natpis PRO DUCE TREPIMERO, nađen u Rižinicama i njegovo ime, ubilježeno kao DOMNO TRIPIMERO u rukopisu Evanđelja iz V. ili VI. stoljeća u Čedadu, za koji se držalo, da ga je napisao sam evanđelista sv. Marko.

GODINA 53. U POVIJESTI

U ovom kratkom izvatku iz opće i naše narodne povijesti iznijet ćemo nekoliko najistaknutijih događaja i ličnosti, koje su se istakle svojim radom na crkvenom, prosvjetnom i političkom polju.

553.

Godine 553. održavao se u Carigradu (peti po redu) o p ć i c r k v e n i s a b o r, na kojem je ponovno osuđen Arije i neki drugi krivovjerci, raspravljalo se i o raznim crkvenim pitanjima i prilikama, naročito u Bizantu

1153.

Na njemačko prijestolje stupio je g. 1153. F r i d r i k I. B a r b a r o s s a (Crvenobradi) iz porodice Hohenstaufovaca. Bio je ponosan, hrabar, odlučne volje, ali i silovit. Pet puta je poveo vojne na Italiju. Prvi

od Hohenstaufovaca započeo je borbu s Papama, te je dao izabrati tri nazovi pape proti zakonitom papi Aleksandru III. U petoj vojni poraze ga Lombardijci kod Legnana. U Mlecima se izmirio s Papom. Pred crkvom sv. Marka odbacio je plašt i klekao pred Papu, koji ga je poveo u crkvu. Kasnije je opet došao u sukob s Papom. Kad ga je Papa Urban III. htio izopćiti iz Crkve, stigla je vijest, da su Turci (Seldžuci) osvojili Jeruzalem. Fridrik krene na krstašku vojnu. Poslije prvih uspjeha zaglavio je u rijeci Kalikadnu kod Seleucije, u koju je skočio na konju, jer mu je teško bilo čekati, dok je vojska prolazila uskim mostom.

God. 1153. umro je k r č k i k n e z D u j a m, najstariji poznati član glasovite porodice knezova krčkih, koji su se kasnije prozvali Frankopani. Njegov sin Bartol počeo je širiti i na kopnu vlast krčkih knezova Frankopana.

1253.

God. 1253. ratovao je kralj B e l a III. protiv češkog kralja Većeslava i sina mu Otokara. Bela je provalio u Moravu, a saveznici su mu bili knez Boleslav i kralj Danilo od Haliča. Svrha tih provala bila je, da Većeslav ne ode u pomoć sinu Otokaru. Bela povede na Otokara vojsku u Štajersku, potjera ga iz zemlje, pokori mnoge gradove i provali do Bua Rat je završio posredovanjem pape Inocenta IV.

G. 1253. umro je s v. R i k a r d. Rodio se u Engleskoj g. 1197. Bio je vrlo učen. Postao je u sveučilišni kancelar u Oksfordu, zatim kancelarom Kanterburijskoga nadbiskupa.

1353.

Ugarsko-hrvatski kralj L u d o v i k prekinuo je g. 1353. primirje s Mlečanima i započeo razgovore o savezu s Đenovom, koja je bila suparnica Mletaka. Iste godine postavio je svoga brata Stjepana za hercega Hrvatske. U travnju 1353. stigao je herceg Stjepan u Zagreb, gdje je bio svečano dočekan. S njim je došao i novi ban Nikola Banić mjesto bana Stjepana Lackovića. U svibnju održan je hrvatski sabor u Zagrebu, kojemu je predsjedao Stjepan zajedno s banom Nikolom. Na tom saboru izdao je Stjepan poznatu povelju, kojom je crkvi zagrebačkoj potvrdio stare povlastice svojih predšasnika kraljeva i hercega. Ban Nikola je zatim održao hrvatski sabor u Kninu, na koji su došli plemići iz svih krajeva Hrvatske. Na tom saboru, među ostalima, bio je i krčki knez Bartol Frankopan sa svojim sinovima Stjepanom i Ivanom. Nije zabilježeno što se raspravljalo na tom saboru, samo se zna, da su se uz ostalo rješavale i parnice. Saboru je prisustvovao i kninski biskup Blaž.

G. 1353. umro je bosanski ban S t j e p a n K o t r o m a n i ć, a sahranjen je u samostanu Mileševu na desnoj obali rijeke Bosne, danas Mileševac u gradačkom kotaru. On je vodio duge borbe sa Dušanom Silnim radi Huma. Naslijedio ga je petnaestogodišnji mu sinovac, sin njegova brata Vladislava i kneginje Jelene od roda bribirskih knezova. Tvrtko je kasnije postao kraljem Dalmacije i Hrvatske.

1453.

God. 1453. važna je u povijesti zbog toga, što mnogi pisci računaju početak povijesti novoga vijeka upravo od ove godine, t. j. od pada Carigrada i svršetka stogodišnjeg rata između Francuske i Engleske. Neki pisci računaju početak novoga vijeka od otkrića Amerike, t. j. od god. 1492.

God. 1453. pao je u turske ruke glavni grad bizantskog carstva Konstantinopol (Carigrad), kojem su iza osvojenja Turci dali ime Istambul. Poslije pada Srbije i Bugarske došao je na red Bizant.

God. 1453. završio je stogodišnji rat između Francuske i Engleske. Francuska, pobijedivši Englesku, pomalo učvršćuje svoje jedinstvo i stvara jaku državu. Oko toga je naročito nastojao kralj Karlo VII., poznat i pod imenom Karlo Dobri i Karlo Pobjeditelj. On je uz pripomoć dobrih, vještih i valjanih ministara počeo uređivati novu državu.

U tom stogodišnjem ratu spasila je Francusku junačka djevica Ivana Arška (Žan Dark), koja je poznata i pod imenom Djevica Orleanska i koja je g. 1920. proglašena sveticom. Enlezi su je uhvatili, lažno optužili da je vještica i raskolnica, te je živu spalili na lomači.

Poslije pada Carigrada (1453.) mnoštvo je grčkih učenjaka i umjetnika prešlo u zapadnu Evropu, naročito u Italiju, a jedan dio u Rusiju. Oni su postavili temelje novoj kulturi i umjetnosti, te su upoznali evropske narode sa grčkom filozofijom, kulturom i umjetnošću. Tad su se počeli proučavati stari grčki klasični pisci, i počeo se učiti grčki jezik.

God. 1453. Ivan Kapistran, franjevac, s uspjehom je propovijedao u Poljskoj na poziv kralja Kazimira. Istakao se kao propovjednik u Njemačkoj i Češkoj za vrijeme husita. Naročito se istakao u obrani Beograda zajedno sa Ivanom Hunjadijem.

God. 1453. umro je hrvatski ban Petar Talovac. Cijelo svoje banovanje proveo je u borbi s raznim vladarima i velikašima. Na istoku prijetio mu je bosanski kralj Stjepan Toma, na zapadu Mlečani, hineći ljubav i prijateljstvo, a požudno gledajući kako će ugrabiti ostatke stare Hrvatske. Na jugu je prodirao u njegovu banovinu herceg Stjepan Vukčić. Skučen sa svih strana, držeći samo polovicu hrvatske banovine, životario je Petar Talovac još prvih mjeseci 1453. Njegov brat Franko poginuo je još g. 1448. na Kosovu.

God. 1453. rodio se u Ozlju Frankopan Bernardin, knez krčki i modruški. Odgojen je u Italiji i bio u vezama s kneževskim i kraljevskim dvorovima. Ratovao je protiv cara Fridrika III. i protiv Turaka. Bio je i u bitci na Krbavskom polju. Sudjelovao je na državnom saboru u Nirnbergu, gdje je molio pomoć protiv Turaka. U sukobu Ferdinanda i Zapolje pristajao je uz Zapolju. Bio je najugledniji hrvatski velikaš svoga doba. Bavio se i knjigom.

1553.

God. 1553. umro je u Hvaru poznati hrvatski pjesnik Hanibal Lucić, koji je napisao zbirku ljubavnih pjesama »Pisni ljuvene« i prvu hrvatsku svjetovnu dramu »Robinja«. Sadržaj drame uzet je iz hrvatske povijesti. Spominju se banovi Derenčin i Majer i Majerova unuka, koju su zarobili turski gusari, a otkupljuje je mladi Derenčin, unuk bana Mirka Derenčina. O tom postoji i više narodnih pjesama.

1653.

Oliver Cromwell postaje lordprotektorom nove engleske republike, a kralja Karla I. dao smaknuti. Učinio je to kao vođa neovisne parlamentarne većine (Independenti). Proti episkopalnoj crkvi i presbiterijanskoj sljedbi dao slobodu svakoj protestantskoj sljedbi, jer je stajao na stanovištu: da navodno »svaki kršćanin može biti svoj vlastiti svećenik. Izvor suvereniteta jest narod naprotiv kraljevstvu kao Božjoj uredbi«.

1753.

God. 1753. umro je u Moskvi Hristofor Žefarović srpski književnik, rodom iz Makedonije od grčke ili cincarske porodice. Pisao je rusko-slavenskim jezikom, a najpoznatije mu je djelo Stematografija (Grboslovlje) izdano u Beču 1741. To je zapravo prijevod i preradba istoimenog djela hrvatskog pisca Pavla Rittera Vitezovića. Po grbovima iz ove knjige složen je grb Srbije i Bugarske.

1853.

U ratu između Rusa i Turaka borio se protiv Rusa Omer paša (Mihajlo Latas), porijeklom graničar iz Janjegore kod Plaškoga, koji je prebjegao iz Austrijske vojske u Bosnu, prešao na islam i postao turskim vojskovođom U borbama oko Pruta i Silistrije potukao je Ruse i bacio ih je preko Pruta.

Godine 1853. podignuta je zagrebačka biskupija na nadbiskupiju. Novi nadbiskup i kardinal Juraj Haulik je te godine izdao nove sjemenišne propise i dnevni red, te naučnu osnovu za studij na sjemenišnoj bogosloviji u Zagrebu. Ona postaje fakultetom i sastavnim dijelom nove osnovane univerze u Zagrebu g. 1874.

ELEKTRIFIKACIJA NR HRVATSKE

Da bi čovjek lakše obavljao poslove služi se različitim strojevima. Ti strojevi pokreću se na više načina. Tako ih možemo pokretati mehaničkom, toplinskom i konačno električnom energijom. U svrhu podizanja životnog standarta čovjek je nastojao naći čim prikladnije izvore energije. Nakon što se je čovjek počeo služiti vatrom padale su šume ne samo za izgradnju nastambi, alata i prometnih sredstava (točak — kola), nego i za dobivanje topline (toplinska energija), koja je služila za pripremanje hrane, za grijanje, a na daljem stupnju čovjekova razvitka za pogon toplinskih strojeva (parni strojevi za lokomotive i brodove). Dok se kod eksplozivnih motora (za automobil, avion i t. d.) toplina dobiva iz-

garanjem benzina ili nafte, dotle je kod parnih strojeva drvo uglavnom zamijenjeno ugljenom. No kako je porastom industrije potrošnja drva i ugljena postajala sve veća, pojavljalo se pitanje dokle će dostajati količine ugljena i drveta na zemlji. Uz to su razvitkom kemijske industrije drvo i ugljen postale važne sirovine, a drvo je uz to važan građevni materijal, pa ga je šteta upotrebljavati za gorivo. Ali u to je u 19 vijeku otkrivena električna energija, koja se danas sve više upotrebljava i koja istiskuje iz upotrebe ostale forme energije.

Električna energija služi nam danas za rasvjetu, za pogon motora, u industriji i obrtu, u poljoprivredi, za pogon vlakova i tramvaja, za grijanje, za kuhanje, za prenos vijesti (telefon, telegraf, radio, televizija — prenos slika na daljinu), u medicini i t. d. Nepotrebno je isticati kolika je prednost električne energije pred ostalim formama energije. Ona nam je uvijek na dohvatu: danju i noću, ljeti i zimi. Električni strojevi i aparati jeftiniji su od ostalih, čisti i prikladni za rukovanje i prenos. Ako samo usporedimo razliku između električne i petrolejske rasvjete vidimo veliku prednost električne energije. Koliko se puta u kući dogodilo, da nema petroleja, a električna struja je uvijek tu. Zatim čistoća električne rasvjete prema neugodnom zadahu petrolejske, a koliko je samo smanjena opasnost od požara! Kućanski aparati: električna grijala, štednjaci, glačala, ventilatori, hladionici neuporedivo su prikladniji od odgovarajućih aparata na pogon toplinom ili kojim drugim putem.

Električna se energija dobiva danas uglavnom na dva načina: ili iz energije vode (u hidroelektranama HE) ili iz toplinske energije u termoelektranama (TE). Već iz samog naziva tih dviju vrsta električnih centrala vide se, da imadu prednost hidroelektrane, jer je njihov izvor energije daleko jeftiniji, pa je tako dobivena električna energija jeftina, što omogućuje njezinu široku potrošnju, a s time i podizanje životnog standarta stanovništva. Radi velike važnosti električne energije za industrijalizaciju zemlje, zatim za poljoprivredu, prometnu vezu i kućanstva naša narodna vlast brine se, da bi se kod nas proizvodilo čim više i čim jeftinije električne energije. Tako je predviđeno Zakonom o petogodišnjem planu razvitka narodne privrede FNRJ: »Izgraditi elektroindustriju i osigurati elektrifikaciju zemlje. Izgraditi hidrocentrale i podići proizvodnju jeftine električne energije od 1,1 milijardi kilovatsati u 1939. godini na 4,35 milijardi kilovatsati. Izgraditi nove električne centrale ukupne snage 1,55 milijardi kilovata. Time će — kako predviđa Petogodišnji plan — vrijednost proizvedene energije iznositi četiri puta više, nego u 1939. godini, a vrijednost elektroindustrije biti će deset puta veća. U 1939. godini proizvelo se u staroj Jugoslaviji prosječno 71 kilovatsat po stanovniku, dok se izvršenjem plana za elektrifikaciju proizvodi po stanovniku 272 kilovatsata godišnje, dakle skoro četiri puta više. Još interesantnije podatke dobivamo, ako usporedimo ove brojke sa srednjoevropskim prosjekom. U Srednjoj Evropi dolazi po stanovniku oko 700 kilovatsati godišnje, dakle prije rata kod nas je prosjek bio deset puta manji, a danas je svega dva i pol puta manji od srednjeevropskog prosjeka. Ove brojke pokazuju s jedne strane zaostalost naše zemlje u 1939. godini i veliki napredak načinjen nakon oslobođenja, kad je uspjelo količinu proizvedene električne energije učetverostručiti. Kod toga treba imati na umu, da su u staroj Jugoslaviji naše centrale gradile strane tvrtke za skupe novce, dok sve naše centrale nakon oslobođenja gradimo sami, a i najveći dio opreme izrađen je u našim tvornicama, koje su također izgrađene prema Zakonu o Petogodišnjem planu u svrhu industrijalizacije zemlje. Ovdje vidimo primjer povezanosti elektrifikacije i industrijalizacije: tvornice izrađuju električne centrale, a one opet daju industriji potrebnu energiju. Tako u NR Hrvatskoj imamo najveću tvornicu električnih uređaja u FNRJ, a to je zagrebačka tvornica »Rade Končar«, koja izrađuje generatore, uklopne uređaje, transformatore snage i mjerne transformatore. Tvornica »Eduard Kardelj« u Karlovcu izrađuje parne turbine za termoelektrane. Osim toga imamo u Zagrebu tvornice električnih žarulja, kablova i izolacionog materijala, kakovih tvornica imade i po ostalim krajevima države (Novi Sad, Beograd i t. d.) Turbine za hidroelektrane izrađuju Titovi zavodi »Litostroj« u Ljubljani. Da bi se provela elektrifikacija zemlje metalna industrija izrađuje turbine i parne kotlove (ove potonje za pomoćne kalorične centrale).

Kao osnov elektrifikacije predviđene su hidroelektrane, jer je vodena snaga naše zemlje procjenjena na 2 i pol milijuna kilovata, to znači, da bi one mogle davati godišnje 23 milijarde kilovatsati. Iskorištenjem naših rijeka otpalo bi na svakog našeg stanovnika oko 1400 kilovatsati, a to je dva puta više od srednjeevropskog prosjeka produkcije električne energije po stanovniku. Kad to izvršimo moći ćemo potpuno zadovoljiti naše potrebe u industriji, prometu (elektrifikacija željeznica — željeznice bez dima, nečistoće i zadaha), poljoprivredi, kućanstvu i još ćemo moći prodavati električnu energiju u ostalu Evropu. Koliki je napredak načinjen samo u NR Hrvatskoj vidi se iz činjenice, da je u 1939. godini na stanovnika dolazilo 98 kilovatsati, a već 1951. 201 kilovatsat, dakle više nego dvostruko. U Hrvatskoj najvažnije nove hidroelektrane su Vinodol, Ozalj II., a u gradnji je niz hidroelektrana na rijeci Cetini, koje će davati ukupno tri i pol milijarde kilovatsati godišnje (tri puta više nego prije rata u cijeloj Jugoslaviji). Od kaloričnih centrala važne su ona uz tvornicu Jugovinil kraj Splita, pa uz šećeranu u Županji, koja se povezuje na sjevernoistočni sistem termoelektrana, zatim velika termoelektrana u Konjšćini u Hrvatskom Zagorju. Kalorične centrale grade se uglavnom kao dopunski uređaji u ugljenim bazenima slabije kvalitete ili ako je ugljen nepogodan za transport. Hidroelektrane i termoelektrane povezuju se dalekovodovima u jedan sistem, pa dok su količine vode, koje služe za pogon hidroelektrana dostatne, one daju potrebnu električnu energiju i štedi se na pogonskom materijalu (ugljen, nafta), a u sušno doba godine taj posao preuzimlju termocentrale. Od starih hidroelektrana u Hrvatskoj najvažnije su Manojlovac i Skradin na Krki, Skrad u Gorskom potaru, Ozalj br. 1, a najveća je Tito na Cetini. Od većih termoelektrana na prvo mjesto dolazi Zagreb, pa Raša i Osijek.

Planom o elektrifikaciji NR Hrvatske proizvodnja električne energije predviđena je sa 950 milijuna kilovatsati godišnje, što je tri puta veće od količine proizvedene u 1939. godini, od čega je već u prvoj polovici 1952. postignuto 250% u relaciji na 1939. godinu.

Električne centrale spajaju se međusobno u energetske sisteme — dalekovodima visoke napetosti. Tako je hidroelektrana Vinodol preko Istre vezana sa centralama Slovenije, a preko Ozlja sa Zagrebom, pa dalje sa Konjščinom, tako da sjeverozapadna Hrvatska i Slovenija čini jedan elektroenergetski sistem. U NR Hrvatskoj biti će 1500 km dalekovodova, koji će povezivati energetske sisteme i dovoditi električnu energiju u krajeve, gdje nema centrala. Ti dalekovodovi idu od centrale Tito na Cetini do Jablanice na Neretvi u NR Bosni i Hercegovini, pa opet od Cetine prema Splitu, Šibeniku i Zadru. Gorski Kotar spaja se preko Zagreba sa Konjščinom, od Zagreba ići će posavski vod, a od Varaždina podravski vod. Gdje je god moguće područja malih centrala priključuju se na dalekovodove, čime industrija i naselja tog područja dobivaju jeftinu energiju, provodi se elektrifikacija industrije, poljoprivrede, sela i gradova. Takove male kalorične centrale danas su nerentabilne, njihova su postrojenja relativno skupa, a imadu mali korisni efekt, jer troše puno goriva.

Moramo posebno naglasiti važnost električne energije za poljoprivredu kod oranja, vršidbe, mužnje krava i čišćenje stoke, a osobito u svrhu melioracije odnosno natapanja zemljišta kod čega električna energija pokreće uređaje za natapanje.

Prenos električne energije na daljinu omogućio je Nikola Tesla naš zemljak iz Smiljana kraj Gospića, koji je radio kao veliki izumitelj u Americi. Dalekovodovima vodi se sada električna energija s jednog kraja države na drugi, dok bi inače svaka tvornica i selo trebalo imati svoju posebnu centralu, a veliki gradovi mnogo takovih centrala. To bi pak sve strahovito povisilo cijenu električne struje.

Potrebno je još nešto reći o najvažnijim centralama u ostalim Narodnim republikama, jer sve naše centrale čine jednu cjelinu. Tako je u 1949. bilo u gradnji 38 hidroelektrana, a dvije su već tada bile u pogonu: Mariborski otok i Bogatica. Najpoznatije su u Bosni i Hercegovini Jablanica na Neretvi, Mavrovo u Makedoniji, zatim Kostolac u Srbiji i Mađari u Makedoniji su termocentrale, zatim Vlasina u Srbiji, Jajce u Bosni, a u Sloveniji i HE Moste, i mnoge druge.

Naša sela i gradovi obasjana su električnom rasvjetom, struja goni strojeve u tvornici, pomaže u poljoprivredi i kućanstvu, rudnicima i u prometu, život postaje lakši i ugodniji. Do takovog uspjeha moglo se doći samo sistematskim i planskim radom, što pokazuje veliku brigu naših narodnih vlasti oko poboljšanja životnih uslova naših građana, a čemu je osnov elektrifikacija i industrijalizacija zemlje.

RIJEKA

Ove godine navršava se 80 godina od revizije ugarsko-hrvatske nagodbe, kojom je grad Rijeka bio predan u mađarsku vlast. Vrijedno će biti radi toga razmotriti prošlost grada Rijeke kao i sve promjene, koje su se dogodile s tim našim gradom u nedavnoj povijesti.

Rijeka se nalazi podno krških brežuljaka u krajnjem sjeveroistočnom kutu Kvarnera na desnoj strani Rječine. Vezana je željeznicom sa Zagrebom i Sv. Petrom (za Trst i Beč), a otvorena je prema moru putevima za prekomorske krajeve. Prije prvog svjetskog rata bila je najznatniji pomorski grad Hrvatske i Ugarske i (poslije Trsta) drugi pomorski grad Austro-Ugarske monarhije sa živom trgovinom i jakom industrijom. Rijeka se dijeli na stari grad (Gomila) i novi grad sagrađen na nasutom zemljištu otetom moru.

Stari grad Rijeka bio je već u rimsko doba znatno mjesto imenom Tarsatica. To se ime sačuvalo u nazivu mjesta Trsat s lijeve strane Rječine, po kojem se opet prozvala Rijeka. Kod Tarsatike poginuo je god 799. po Kr. markgrof Erih, kad je htio zauzeti Dalmatinsku Hrvatsku u doba Karla Velikoga. Grad je razoren god 802 u ratu između Karla Velikoga i bizantinskog cara Nikifora. Istom oko god. 1300. spominje se prvi put grad Rijeka kao Flumen, znak, da su tu Hrvati podigli novo naselje, jer je »Rijeka« kod Južnih Slavena opće ime kao i vlastito ime za rijeku i mjesta. Poslije toga pripada Rijeka njemačkim velikašima iz Devina kod Trsta, samo je kratko vrijeme sredinom 14. stolj. bila Rijeka u vlasti krčkih knezova Frankopana, koji su držali Vinodol i Trsat. Poslije kratkog mletačkog vladanja pada Rijeka u vlast Habsburgovaca kao Fanum s. Viti ad Flumen ili Rijeka.

Rijeka nije bila sjedinjena ni sa jednom od susjednih pokrajina, nego je bila politička zasebnost (Communitas terrae Fluminis s. Viti), kojom je upravljao po gradskom statutu carski kapetan pokoravajući se vladi u Grazu. Car Karlo VI proglasio je 1717. Rijeku slobodnom lukom koja je time lijepo procvala. Marija Terezija uredila je posebnu pokrajinu Austrijsko Primorje, kome je pripadao Trst s austrij. dijelom Istre i Hrvatsko Primorje (ponajviše zaplijenjena dobra Zrinskih i Frankopana) od Rijeke do dalmatinske granice. Nezadovoljstvo Hrvata s tim uređenjem kao i vojnički razlozi sklonuli su caricu na znatne promjene u Primorju. Otpisom od 9. VIII. 1776. na Kraljevsko vijeće u Zagrebu određuje Marija Terezija, da se s kraljevinom Hrvatskom neposredno sjedini grad Rijeka s lukom, bakarsko područje i grad Karlovac. Od tih dijelova stvara se severinska županija, za koju je bio imenovan veliki župan i ujedno guverner Rijeke. Pošto je kraljičin ukaz bio proglašen u Hrvatskoj, Ugarskoj i na Rijeci, riječki guverner i severinski veliki župan Josip Mailath poklonio se pismom hrvatskom banu Franju Nadaždiju kao glavi kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije. Iste su godine povjerenici Nikola Škerlec i Josip Mailath obazirući se na želje riječkog gradskog vijeća predložili carici, da se Rijeka s kotarom i nadalje sma-

tra kao posebno svetoj kruni kraljevine Ugarske pridruženo tijelo pa da se ne miješa s bakarskim kotarom, koji pripada Hrvatskoj od prvog početka. Na temelju tog prijedloga izda carica Marija Terezija god. 1779. rješenje, koje je kraljevsko vijeće u Zagrebu ovako dostavilo riječkom gradskom vijeću: »Budući da je grad i luka Rijeka po milosti njezina veličanstva pridružena kraljevini Hrvatskoj i dosljedno tome svetoj kruni kraljevine Ugarske, izvoljelo je njezino veličanstvo podijeliti ovo rješenje.« Nato slijedi tekst caričina rješenja. Kako Dr. Franjo Rački i prof. Šišić iz čitavog konteksta i smisla gornjih riječi tumače, nije odlukom Marije Terezije Rijeka bila otrgnuta od Hrvatske ni neposredno sjedinjena s Mađarskom, kako se to tvrdilo s mađarske strane. Kada je Marija Terezija god. 1779. ukinula hrvatsko Kraljevsko vijeće, došla je Hrvatska (a s njome i Rijeka) pod upravu ugarskog namjesničkog vijeća. Ipak je Rijeka i nadalje u sudskom i školskom pogledu ostala u vezi s Hrvatskom (sa Zagrebom) i smatrala se i nadalje dijelom severinske županije, slala tamo svoje poslanike i plaćala županijski prirez.

Car Josip II. ukinuo je god. 1786. severinsku županiju i od kotara vinodolskog, hreljinskog i riječkog stvorio »Ugarsko Primorje« pod upravom riječkog gubernatora. Poslije njegove smrti zatražio je hrvatski sabor, da se opet provede rješenje Marije Terezije iz godine 1779., kojim je određeno sjedinjenje Rijeke s Hrvatskom i potom u širem smislu s ugarskom krunom. Hrvatski sabor sastavi članak, kojim izjavljuje da »grad Rijeka s lukom, što ga je carica i kraljica Marija Terezija posebnom poveljom pripojila kraljevini, spada istoj kraljevini.« U tom se članku namjerno ne kaže, k o j o j kraljevini je Rijeka pripojena i da li se misli povelja iz god. 1776. ili iz god. 1779. Kad je dakle kralj taj članak potvrdio, zaključi hrvatski sabor god. 1808. slijedeće: »Pošto je grad Rijeka poveljom iz god. 1776. te otpisom iz god. 1777. bio pridružen neposredno kraljevini Hrvatskoj, a pridijeljen bivšoj severinskoj županiji, smatraju staleži i redovi grad i luku riječku cjelokupnim dijelom ove kraljevine.« U vezi s time podjeljuju riječkom gubernatoru mjesto u hrvatskom saboru, a poslanicima grada Rijeke mjesto među ostalim slobodnim i kraljevskim gradovima. Taj je članak potvrdio i kralj, pa je tako Rijeka bila uistinu dijelom Hrvatske.

Od oktobra 1809. do augusta 1813. bila je Rijeka u francuskoj vlasti, pripadala je građanskoj Hrvatskoj, jednoj od sedam ilirskih pokrajina. Poslije Napoleonova pada vraćene su ilirske pokrajine Austriji, koja je od njih uredila kraljevinu Iliriju i istom god. 1822. vratila Hrvatskoj njezine krajeve i među njima i Rijeku. Rijeka je i nadalje u upravnom, sudskom i školskom pogledu spadala pod Zagreb, pa je riječki gubernator dolazio u hrvatski sabor.

God. 1848. pristali su Riječani uz Mađare, pa je zato Jelačićev izaslanik Josip Bunjevac zauzeo Rijeku, a sam Jelačić bio je od cara Franje Josipa imenovan riječkim gubernatorom. Po ustavu iz god. 1849. pripada Rijeka Hrvatskoj. God. 1866. vodili su izabrani kraljevski odbori pregovore o nagodbi između Hrvatske i Ugarske, ali se o Rijeci nisu mo-

gli sporazumjeti Na glas o imenovanju ugarskog ministarstva počeli su na Rijeci izgredi protiv hrvatskih oblasti, pa je poseban kr. povjerenik Mađar Eduard Czeh preuzeo upravu na Rijeci i u Bakru. Tako je počela na Rijeci mađarska vlast.

God 1868 sklopljena je ugarsko-hrvatska nagodba, ali riječko pitanje nije riješeno U § 66 veli se, da Hrvatskoj pripada cijela sadašnja riječka županija osim grada Rijeke i njegova kotara, glede koga sporazum nije postignut Kralj je sankcionirao novi mađarski tekst nagodbe, a na hrvatskom primjerku nalijepljena je poznata »krpica«, prema kojoj grad , luka i kotar Rijeka čine »separatum sacrae regni Hungariae coronae adnexum corpus« i glede kojega će trebati postići opći sporazum Taj je izmijenjeni tekst primljen od mađaronske većine hrvatskog sabora. Deputacija od 4 Hrvata, 4 Mađara i 4 Riječana raspravljala je o tome 1869., ali pitanje nije riješila, nego je prihvatila kobni prijedlog hrvatskog delegata Aleksandra Fodrocija, da se deputacija odgodi do povoljnijeg vremena, a dotle neka Rijekom upravlja ugarska vlada. Ova je odmah imenovala gubernatora na Rijeci i smatrala taj provizorij definitivnim, pa se deputacije nisu nikada sastale. Sjedište županije premješteno je 1886. iz Rijeke u Ogulin, a gimnazija na Sušak 1893. Mađari su na Rijeci pomagali talijanski jezik i generaciju, koja je osjećala talijanski

Mađarska vlast prestala je na Rijeci 29. IX. 1918., a slijedeći dan riječko se Narodno vijeće izjavilo za sjedinjenje s Italijom. Prvih su dana ipak prevladali Hrvati na Rijeci, no 6. XI. 1918. došle su prve talijanske ratne lađe, pa je talijanska vojska zaposjela grad. Od 12. IX. 1919. do 5 I. 1921. gospodario je na Rijeci D'Annunzio. Rapallskim ugovorom od 12 XI. 1920. Rijeka s kotarom proglašena je slobodnom državom, ali već ugovorom u Rimu 27. I. 1924. između Italije i Jugoslavije sjedinjena je riječka država s Italijom. Nakon drugog svjetskog rata na temelju mirovnog ugovora s Italijom od 15. XI. 1947. pripala je Rijeka Jugoslaviji

O hrvatstvu Rijeke svjedoči ne samo njezino stanovništvo, nego i crkvena historija, jer se na Rijeci upotrebljavala slavenska služba Božja kako dokazuju vijesti iz 14. i 17. stoljeća. Tu je djelovala glasovita hrvatska gimnazija, kojoj pripadaju kao nastavnici ili učenici Fran Kurelac, Ivan i Antun Mažuranić, Tadija Smičiklas, Evgenij Kumičić, Matko Laginja, Erazmo Barčić i Marijan Derenčin. Na Rijeci je djelovao dr. Ante Starčević i Fran Supilo, tu je bio hrvatski kapucinski samostan, Hrvatska Čitaonica i srpska pravoslavna parohija još iz doba Josipa II. Tako je Rijeka kroz stoljeća spasila svoje hrvatstvo i nakon drugog svjetskog rata pripojena je Jugoslaviji i svojoj užoj domovini Hrvatskoj.

MOJA BAČKA!

Ah. što je lipa ravnica mila,
Kad vlada zelen, mirisni maj.
Al još je lipše, kad zrilo vlaće
Tiho se njiše: Zlatan sav kraj.
Sunce mu drage poljupce šalje,
Sunce mu rosom umiva grud.

Umilno ječi pisma risara
I pada snoplje zlaćano svud.
Frulica svira, stado se vraća,
Pčelica leti s cvita na cvit.
Kroz zelen mio salaš sav blista,
Lipša si, Bačko, neg cio svit!

FRANCUSKA INDOKINA

Ratne strahote u Koreji još nisu prestale, a već neke strane novine nagađaju, da se takve iste strahote rata mogu nastaviti u Francuskoj Indokini.

Gdje je ta zemlja i kakva je to zemlja?

Ime Indokina sastavljeno je od dva imena, Indija i Kina, pa je to ime uzeto kao naziv za poluotok na jugu od Kine i na jugoistoku od Indije. Na poluotoku su danas na zapadnoj strani republika Burma, carevina Siam, Britska Malaja i najposlije Francuska Indokina. Jezici, koji se govore na tome poluotoku, u dalekom su rodu jedan s drugim, neki u dalekom rodu s kineskim jezikom. Izuzetak je Britska Malaja, gdje se govori malajski. Sav nas poluotok, ako gledamo na život ljudi i na narodne običaje i vjeru, podsjeća u zapadnom i srednjem dijelu na Indiju, a u istočnome dijelu na Kinu. Razlog je tome, što je kultura doprla u te krajeve i iz Indije i iz Kine.

U Francusku se Indokinu ubraja pet zemalja: Tonkin, Annam, Cochinchine (Košenšina), Laos i Kambodža. Sve te zemlje zajedno imaju površinu od 736.000 kvadratnih kilometara, dakle su sve zajedno velike od prilike tri puta toliko kao FNR Jugoslavija. Svih je stanovnika oko 27 milijuna, i to u Annamu blizu 7,200.000, u Tonkinu blizu 9,900.000, u Košenšini blizu 5,600.000, u Kambodži preko 3 milijuna, u Laosu preko 1 milijun.

Laos ne dopire do mora, dok ostale četiri zemlje imaju svoje primorje, koje je osobito u Annamu dugačko (kao u našoj Dalmaciji).

Velika vrućina i velika vlaga glavno su obilježje klime, koju Evropljanin teško podnosi, i za bijelca je ta klima jako nezdrava. Tri su godišnja doba (sasvim drugačija nego naša četiri): 1.) kišno doba, 2.) sušno doba i 3.) vruće doba pred jugozapadni monsun. (To je vjetar, koji dio godine duše s mora na kopno, a drugi dio godine s kopna na more). Kada taj vjetar duše, svake se večeri nebo naoblači gustim oblacima, munje stanu sijevati, i uza silnu se grmljavinu spusti na zemlju silan pljusak. Narod tamo kaže, da nebo pada na zemlju.

Indokina je prije svega ratarska zemlja, u kojoj rodi riža, kukuruz, čaj, pamuk, šećerna trska, povrće, voće, kava, papar, maniok i t. d. Tu su nasadi kaučukovca, koji daje gumu.

U primorju polove silu riba. Glavne su domaće životinje: goveda, bivoli, svinje i konji.

Od ruda ima u Tonkinu i Laosu mnogo ugljena, kositera, cinka i boksita. U Kambodži i Laosu nalaze drago kamenje: rubine, safire, crne dijamante i drugo.

Od navedenih pet zemalja bila je donedavna samo Cochinchine prava kolonija, t. j. samo je u njoj sva uprava zemlje bila vršena od francuskih kolonijalnih činovnika. Ostale su četiri zemlje bile francuski protektorati, t. j. i pod vlasti Francuske ostavljena je donekle i domaća uprava, pa je Annam i pod vlasti Francuske imao svoga cara, a Kambodža kralja. No poslije drugoga svjetskog rata događaju se u svjetskom poretku tako velike promjene, da se i ljudi, koji su svršili najviše škole jedva mogu u to uživjeti. Naime kolonijalna se uprava mijenja u nešto novo. Tako od godine 1949 postoji u Indokini nova država Vietnam, sastavljena od Tonkina, Annama i Košenšine, a njome vlada car Bao-Dai, koji je prije bio samo car Annama. Tri su zemlje spojene u jednu na temelju načela narodnosti, da se isti narod ujedinjuje u jednu državu. Danas su u Tonkinu i Annamu i Košenšini glavni stanovnici Annamiti ili Vietnamci, ako ih hoćemo zvati novim imenom. Taj se narod u pradavno doba naselio u Tonkinu, a poslije su se selili na jug u Annam, a poslije su postali narodna većina i u prijašnjoj kambodžanskoj pokrajini Košenšini.

Danas tri zemlje Vietnam, Kambodža i Košenšina sačinjavaju Indokinesku Federaciju, koja opet pripada u »Francusku Uniju«. Najteži je problem te zemlje građanski rat, koji u Vietnamu traje već šestu godinu između revolucionarne stranke Viet-Minh i vlade Vietnama. Za tu borbu žrtvuje danas Francuska velik dio svojih državnih prihoda, pa je trošak rata predviđen u godini 1952. u svoti od 300 do 350 milijarda franaka. Borbe se vode u Tonkinu ili Sjevernome Vietnamu, kako se sada kaže, i u Košenšini ili Južnome Vietnamu, kako se sada zove ta zemlja.

Od 27 milijuna stanovnika još je 25 milijuna neznabožaca, a požrtvovni je rad misionara u toj zemlji imao ploda, pa ima oko 2 milijuna kršćana katolika. U prošlosti zemlje bilo je i teških progona kršćana, pa ih je bilo g. 1885. ubijeno za progona oko 40.000, kako se računa. Danas je u Indokini 410 misionara, 1.350 domaćih svećenika, 3.600 časnih sestara. Katoličke škole, kojih je oko 1.000, polazi 66.000 polaznika, a 10.000 indokineske siročadi uzgaja se u 140 sirotišta.

NA DALEKOJ OBALI

Duboke vode ljuljaju valom putnicu, koja je pošla na put u krhkoj lađici.

Kamo sam pošla i što tražim, kada moru ne mogu dogledati kraja i u njegove dubine ne mogu zaroniti?

Šumi more života, ali dragocjene vrijednosti nisu na površini i velikoj ljubavi nikada i nigdje nema kraja.

Daleko za mnom ostaje obala — tamo su oni, koji još nešto dočekuju, i sreći se nadaju, i dragoga nekoga izgledaju.

Daleko za mnom ostaje nestrpljiva radost u bučnim dozivima.

Na nedoglednu dnu zlatna su jedra, koja su me nekada nosila. Na dnu je zlatna barka mojih nadanja.

Kako me nosi tuga i čežnja — na koju daleku obalu?

Tamo, gdje se pučina i nebo sastaju — tamo, gdje tihne šum valova i sav život, uznemiren, uskovitlan, ulazi tajnu tišine, neshvatljive našemu uhu, tamo si ti, majko, i tebi želim stići.

VELIKE TEKOVINE MODERNE MEDICINE

Napredak nauke u naše je vrijeme izvanredno velik. Osobito često i mnogo čujemo svaki dan o novostima u tehnici, a naročito u povodu nastojanja oko usavršavanja ratnog naoružanja, kao i usavršavanja obrane protiv novih vrsta oružja. Uporedo s time napreduje i primjena tehnike u svakidanjem životu Isto tako u medicini ima velikih novosti i vanrednih otkrića, od kojih ćemo spomenuti samo najvažnije.

Tehnika uspavljivanja ili narkoze i omogućivanja operacije bez bola (što se razumijeva pod nazivom a n e s t e z i j a) vrlo je mnogo napredovala birajući nova, manje škodljiva sredstva, dajući ih na siguran način, sa dovoljnom količinom kisika, izravno u dišne cijevi. Moguće je po potrebi regulirati i dubinu sna kao i brzinu buđenja iza operacije. Davanje transfuzije krvi uz potrebne otopine šećera i soli za vrijeme same operacije omogućilo je, da se promijeni tehnika operacije. V r i j e m e t r a j a n j a operacije, nekada toliko važan faktor u kirurgiji, koji je tražio veliku okretnost u baratanju instrumentima i veliku tehniku rada, radi opasnosti iskrvarenja, kao i radi loše anestezije, postaje danas gotovo beznačajnim faktorom. Napretkom tehnike postali su i instrumenti za operacije bolji. I tako danas kirurg, zahvaljujući uspješnijoj anesteziji i tehnički boljoj opremi instrumentima, zahvaća sve dublje i dublje, te počinje operirati i one organe, za koje se prije držalo da se ne smiju i ne mogu dirati. Danas se na pr. gotovo danomice i u našoj državi rade u najvišim našim kirurškim centrima operacije na mozgu, srcu i velikim krvnim žilama Može se danas izrezati i jedna strana pluća radi raka na bronhima (dišnim cijevima), ili izrezati velik dio crijeva. Tako da je danas malo organa koji su izvan mogućnosti operativnog zahvata, a i ta grupa organa postaje s vremenom sve manja i manja.

U k o n z e r v a t i v n o j m e d i c i n i, koja obuhvaća liječenje različitih bolesti (interna, pedijatrija, zarazne bolesti i t. d.), primjenjuju se sve zamršeniji načini pretrage u svrhu podrobnijeg ispitivanja rada pojedinih organa odnosno postanka pojedinih bolesti. Ima čitav niz modernih zamršenih aparata (strojeva) kao i zamršenih kemijskih analiza raznih tjelesnih sokova, koji se danas primjenjuju u istom cilju: upoznavanju bolesti i poboljšanju liječenja.

Pa čak i atomska energija pomalo se uvodi u medicinu. Elementi snabdjeveni umjetnom, kratkotrajnom radioaktivnošću, uvode se i za diagnostičke potrebe, kao i za potrebe liječenja. Pojedini oblici Basedowljeve bolesti (vrsta oboljenja štitne žlijezde) pokušava se na pr danas liječiti radioaktivnim jodom, a radioaktivnim fosforom pokušava se liječiti leukemija (krvna bolest bijelih krvnih tjelašaca) i t. d.

Ali možda najznačajniji napredak liječenja čine lijekovi, kojima se služimo za liječenje bolesti, prouzročenih živim uzročnicima (mikroorganizmima: bakterijama, riketsijama, te virusima). To su t. zv. a n t i b i o t i c i, t. j. tvari koje nastaju pri rastu različitih vrsta gljivica Ime a n t i b i o t i c i (prema grčkome: a n t i — protiv, i b i o s — život) dobili su iz razloga, jer priječe rad i umnažanje mikroorganizama, a prema vrsti dijelimo ih na: penicilin, streptomicin, aureomicin, kloromicetin, teramicin i t. d. Oni svi ne djeluju jednako na pojedine vrste uzročnika, pa kod svake zarazne bolesti prije liječenja moramo najprije dobro ispitati, na koje su antibiotike uzročnici dotične bolesti najosjetljiviji, da bismo ih mogli pravilno primijeniti. Kod krive primjene oni su naime bez djelovanja, a mogu se utjecajem krive primjene i proizvesti (odgojiti) takvi sojevi uzročnika bolesti, koji su neosjetljivi prema tome antibiotiku. Prema tome je jasno, da nam antibiotici ne mogu koristiti kod onih oboljenja, koja nisu uzrokovana živim uzročnicima. Tako na pr. možemo liječiti oboljenja, uzrokovana vrstama mikroorganizama, zvanima »koki« (streptokoki, stafilokoki, diplokoki) ili bacilima, pa i bacilom tuberkuloze, jer na njih djeluju neki antibiotici. Jasno je međutim, da ovim lijekovima ne možemo djelovati na razna takova oboljenja, koja su nastala poremetnjom izmjene pojedinih tvari (uloge, arterioskleroza, šećerna bolest, gušavost i t. d.), ili na one bolesne promjene, kojima su razoreni dijelovi zamršenih organa, koji nemaju sposobnosti obnavljanja (regeneracije). Tako je na pr. bacil tuberkuloze osjetljiv na streptomicin, koji se primjenjuje s uspjehom kod nekih oblika te bolesti, ali on ne može liječiti one forme tuberkuloze, gdje je došlo do stvaranja velikih šupljina (kaverna), pa je tamo potrebno liječenje streptomicinom kombinirati sa kirurškim zahvatom (Davanje zraka, paljenje priraslica, rezanje rebara i t. d.)

SADA SHVAĆA

Anica naručuje haljinu kod krojačice — samo sa žepićem, molim, Vi već znate.

Krojačica je znala — bez žepića Anici nijedna haljina, nijedna bluza.

Anica je vedra, vesela djevojka i nimalo ohola, to krojačica zna, samo taj žepić ju smućuje — ipak, taština je to: čipkasti fini rupčić, ili možda zlatna urica, cvjetić svakako pripadaju žepiću, ali Anici . . .?

Ne, to ne shvaća, a još manje shvaća njezinu veselost, vedrinu i u težim nevoljama i iza uvreda — ta ona je zna, ali je ne shvaća.

Anica je kod krojačice i ovoj pade igla, a djevojka je susretljiva i brže se sagne da joj podigne iglu i pred očima krojačice nešto zasja u žepiću djevojke — novac? nije, urica, ne.

Krunica!

Da, krunica.

Anica naručuje haljinu kod krojačice. — Samo sa žepićem molim, opominje krojačicu.

Dobro, dobro, smješka se ona. Sada shvaća žepić i još više shvaća njezinu vedrinu, veselost i u nevoljama i iza uvreda.

Da, sada shvaća Anicu!

RAK I OSTALI TUMORI

Sve češće i češće danas se govori o onim bolestima, koje se javljaju kao izrasline (latin ki: t u m o r i) na različitim dijelovima tijela, površno, ili na pojedinim unutarnjim organima, pa se prema građi i vrsti njihovih stanica nazivaju posebnim imenima.

Svrha je ovoga članka, da obavijesti čitaoce o ovim oboljenjima, kako bi ih u slučaju potrebe što ranije prepoznali i počeli liječiti, jer je i tu, kao i kod drugih različitih oboljenja važno što ranije liječenje, koje tada može imati potpuni uspjeh.

Izrasline možemo podijeliti prema njihovoj građi. No daleko je važnija podjela u dvije glavne grupe tumora, u t. zv. d o b r o ć u d n e izrasline (b e n i g n i t u m o r i) i na z l o ć u d n e izrasline (lat. m a l i g n i t u m o r i). Razmotrimo, koja su glavna svojstva pojedinih grupa.

A) DOBROĆUDNE IZRASLINE (b e n i g n i t u m o r i)

Da jedno oboljenje ove vrste može biti dobroćudno, relativan je pojam. Izrasline ove grupe ne moraju izravno svojim rastom izazvati smrt osobe, kod koje se razvijaju. Oni p o l a g a n o r a s t u, a ako ih operacijom uklonimo, ne izrastu ponovo na istom mjestu. (Stručno se to veli: ne recidiviraju). Ne stvaraju na drugim, udaljenim dijelovima tijela nove izrasline iste vrste. (Nove izrasline iste vrste nazivaju se stručno m e t a s t a z e).

Benigni tumori obično su oštro ograničeni prema okolnim organima, u koje pri rastu ne prodiru. To su glavna svojstva ove grupe tumora.

Ipak, i benigni se tumori mogu razviti na tako nezgodnom mjestu, da pri rastu sami svojom prisutnošću ometaju u tolikoj mjeri rad susjednih organa, da mogu izazvati smrt. Evo nekoliko primjera najčešćih benignih tumora:

Različite b r a d a v i c e i madeži na koži (f i b r o m i, ako su od veziva, a n g i o m i, ako su od sitnih žilica), različite manje kvržice potkožno, građene ponajčešće ili od veziva ili od vezivnih i živčanih niti (n e u r o f i b r o m i), ili od masnog tkiva (l i p o m i). Dublje smještene izrasline mogu biti ili iz koštanog, ili iz hrskavičnog tkiva (lat. o s t e o m i odnosno h o n d r o m i).

Možda najčešći benigni tumori, koji se svakodnevno spominju, jer prave neprilike nosiocu, jesu tumori mišićnog tkiva m i o m i, ponajčešće smješteni na maternici, a u drugom redu tumori, koji izrastu na sluznici nosne šupljine, t. zv. p o l i p i. Ovi potonji smetaju normalnom disanju, a s time u vezi i razvitku dotične osobe. Ove obje vrste, ma da spadaju među bezazlene tumore, ipak svojim prisustvom zbog mehaničkih razloga mogu izazvati opasne neprilike, pa i smrt. Tako na pr. m i o m na maternici može katkad svojom veličinom omesti normalno nošenje i biti zapreka za izlaz čedu pri porodu. Ako nema pravovremene liječničke pomoći, može to izazvati smrt čeda, pa i majke. U drugom redu miomi mogu biti uzrok prejakog menstrualnog krvarenja, a posljedica je toga konačno jaka slabokrvnost.

ŠTO DA SE RADI KOD BENIGNIH TUMORA

Treba potražiti savjet stručnog liječnika, koji će odrediti, da li se zaista radi o bezazlenom tumoru i da li sama izraslina svojim smještajem ne ugrožava nosioca. Ako postoji opasnost, ili veće smetnje, može se tumor odstraniti operacijom, ili na neki drugi način spriječiti njegov dalji rast. Tako se na pr. služimo zračenjem rentgenskim zrakama, zatim raznim jetkim sredstvima za razaranje površnih izraslina i sl. Kod bezazlenih tumora, smještenih na nezgodnom mjestu u dubini, preporuča se što ranija operacija, jer kad je tumor manji, operacija je lakša, komplikacije su rjeđe, a opasnost operacije manja.

B) ZLOĆUDNE IZRASLINE (m a l i g n i t u m o r i)

Daleko je važnija ova druga grupa tumora, koji imaju posve suprotna svojstva onima, što su nabrojena kod bezazlenih izraslina. Oni konačno uvijek ugrožavaju život svoga nosioca, pa su upravo zato i dobili ime »zloćudne izrasline« (m a l i g n i t u m o r i).

Oni rastu brzo, prodiru kod toga u okolne organe i često ih razaraju. Stvaraju istovremeno ili vrlo rano zloćudne tumore i na drugim, udaljenim organima tijela (m e t a s t a z e). To se dešava na taj način, da se pojedine grupe stanica ovih tumora, zbog prodiranja tumora u žile, otkidaju, pak tim putem dolaze u razne druge organe, tamo se zaustave i nastave rast. Zloćudne se izrasline teško odstranjuju, jer je u slučaju velikog proširenja sve maligne stanice teško ukloniti, pa iz ostataka neodstranjenog tkiva tumora ponovo brzo izrastu jednaki i veliki r e c i d i v n i t u m o r i. Osim toga ove zloćudne izrasline stvaraju kod svoga rasta takve otrovne sokove, da nosiocu ometaju pravilan razvoj, pa i onemogućuju iskorišćivanje hrane, te bolesnik brzo propada i umire.

Iz svega spomenutog proizlazi, da takva vrsta izraslina punim pravom ima naziv »zloćudna«, jer znači vrlo teško oboljenje za nosioca, sa životnom opasnošću.

S obzirom na vrste malignih tumora i ovdje razlikujemo više različitih grupa. Maligni tumori mogu biti građeni ili i z v e z i v n i h t k i v a (s a r k o m i), ili su porijeklom iz stanica, koje su činile pokrovni sloj u nekoj tjelesnoj šupljini (e p i t e l n e s t a n i c e). To su k a r c i n o m i. Naš narod naziva ovakav tumor rakom. On je ujedno najčešći i najpoznatiji maligni tumor uopće, a javlja se pretežno u starijoj dobi, iza 40. ili čak iza 50. godine.

RAK

Kao ni ostali tumori nije ni rak priljepčiva bolest: ne može se od oboljele osobe zaraziti okolina. Ipak postoji izvjesna sklonost pojavljivanja raka u istoj obitelji. Često se nađe pojava raka u dva do tri pokoljenja redom.

Uzrok same bolesti raka nije ni danas posve jasan. Zbog skupnog učinka različitih poznatih i nepoznatih pogodovnih faktora (čimbenika) i prilika, a možda i zbog postojanja sklonosti u obitelji (predispozicije), počinju se neke stanice tijela drukčije razvijati i naglije umnažati, nego što je prirodno, sa daljim tipičnim razvojem, kako je naprijed opisano, sve do smrti oboljele osobe.

Neki su pogodovni faktori za razvoj raka poznati. Jedan su od takvih faktora izvjesne kemikalije, kojima su u svome zvanju izloženi neki radnici. Tako na pr. radnici u tvornicama anilina i anilinskih boja, radnici, koji rade sa katranom; dimnjačari češće dobiju rak na koži nego ljudi u drugim zvanjima. Poznato je češće javljanje raka na plućima kod rudara iz Schneeberga. Pa i pušači cigareta češće dobivaju rak na disalima nego nepušači. Razlog su za to tvari, koje nastaju izgaranjem cigaretnog papira. Postoje i različiti drugi utjecaji, koji prijaju razvitku raka, kao na pr. kronični utjecaj rentgentskih zraka, i t. d.

Od raka mogu biti zahvaćeni različiti organi, ali se on najčešće javlja na dojci i maternici kod žena, a na želucu i prostati kod muškaraca.

Razmotrimo po redu znakove, koji pobuđuju sumnju na rak kod spomenutih najčešćih vrsta.

Rak u početku ne boli, pa zbog toga u početku oboljenja nema važnog upozorenja, koje bi potaknulo bolesnika, da potraži liječnički savjet. Stoga treba paziti na druge, manje upadljive znakove.

Kod raka na dojci opaža se obično izvjesna nepravilnost oboljele dojke. Grudna bradavica bude uvučena, a u dubini dojke mogu se napipati čvorići, koji nisu oštro ograničeni, i kojih nema na zdravoj strani. Kasnije, kad su već nastali udaljeni drugi otočići raka, koji bujaju (metastaze), a najprije u limfnim čvorovima pazuha, pritište ovo povećanje čvorova na obližnje žile i živce, koji vode u ruku, pa izaziva katkada jake bolove i oticanje ruke.

Liječenje se u početku bolesti sastoji u odstranjenju tumora. Kasnije, kad su se razvile udaljene metastaze, nije ih moguće sve operacijom odstraniti, pa se rast tumora ili metastaza može zračenjem jakim djelotvornim zrakama radija ili Rentgena tek djelomično usporiti.

Rak maternice također, nažalost, u početku ne boli, nego tek kod stvaranja metastaza u limfnim čvorovima i u kostima zdjelice. No često nastaju povremena manja krvarenja sa površine tumora. Kako se rak maternice najčešće javlja poslije četrdesete godine života, to nažalost žene na takva mala, nepravilna krvarenja često ne obraćaju dovoljno pažnje, misleći da se radi o nepravilnostima mijene (klimakterija). Potrebno je stoga, da se svaka žena srednje i starije dobi kod bilo kakvih nepravilnih krvarenja izvan menstruacije, dade pregledati kod specijaliste ginekologa (liječnika za ženske bolesti) te da i dalje dolaze na povremenu kontrolu. Kod pravovremene operacije može se rak posve odstraniti, da se više ne vraća, pa je zato važno, da se rak što ranije otkrije i liječi.

Kod muškaraca starije dobi često nastaju smetnje pri mokrenju, zbog povećavanja (hipertrofije) prostate, žlijezde u obliku kestena na izlazu mokraćne cijevi iz mokraćnog mjehura. U toj žlijezdi može se polagano razviti rak bez većih smetnja, ili su one jednake smetnjama, koje nalazimo kod obične staračke hipertrofije: otežan je početak mokrenja, mokraća odlazi u tankom mlazu i slično. Kod stvaranja metastaza u limfnim čvorovima i kostima zdjelice nastaju slični bolovi kao kod žena sa metastazama raka maternice. Javljaju se bolovi u krstima, kao i bolovi poput išiasa, radi pritiska na živce. Često se takvi bolesnici nestručno liječe radi »reume« ili »išiasa« u različitim toplicama ili fizikalnom terapijom. Danas se ova vrsta raka ne liječi operativno, budući da se može vrlo dobro zaustaviti dalji rast tumora i metastaza, uz nestanak bolova. Liječenje se vrši trajnim uzimanjem posebnih lijekova (stilbestrol i sl.), koji djeluju slično kao ženski spolni hormoni.

Rak na želucu također je češći u starijoj dobi i može se razviti neposredno iz puna zdravlja, sa gubitkom apetita, a naročito sa gubitkom teka za meso. Dolazi do općeg propadanja, katkada i do povraćanja stare hrane, a kasnije se javljaju i bolovi ispod žličice. Ponekad se rak razvije iz čira na želucu, nakon dugogodišnjih tipičnih znakova čira. Radi te mogućnosti valja kod dugotrajnih čirova na želucu starijih ljudi preporučiti operaciju. Rentgenski pregled kod specijaliste (rentgenologa) u mnogo slučajeva omogućuje prepoznavanje bolesti u pravo vrijeme, kad je još uklanjanje raka operacijom u cijelosti moguće.

Osim nabrojenih najčešćih smještaja raka može se ova vrsta tumora naći i na mnogim drugim dijelovima tijela, na pr. na žučnim vodovima ili na jetri, izazivajući često dugotrajne žutice; na debelom crijevu sa smetnjama pri stolici (oprez, ako se opazi primjesa krvi u stolici!); zatim na dišnim putovima (u grlu, bronhijama i plućima), sa promuklošću, odnosno sa kašljem i primjesom krvi u ispljuvku; nadalje na koži i drugdje.

Treba zapamtiti, da se rak uvijek dosta brzo razvija i da kod najmanje sumnje ne valja oklijevati sa posjetom liječniku specijalisti, jer — ponavljamo — jedno je važno zapamtiti: kod pravovremenog prepoznavanja i operacije, rak je izlječiva bolest.

SNIJEŽNA GOSPA

Na staroj lipi stoji slika Gospe
Marije Snježne, plave oči tješe
Umornu dušu, trag milosti prospe
Osmijeh sa usna, što se blago
smiješe
Tu mnogi putnik zastane kraj puta
Il klekne, rane srca da izliječi,

Te usnom takne vrh Njezina skuta
Molitve svete šapćuć nježne riječi.

No, kada vjerno srce zavist dirne,
Il koju dušu teška sumnja tače,
Tuga se spusti na te oči mirne
Kažu, na slici Snježna Gospa plače.

ČUDESNI LIJEK PROTIV SUŠICE

Tako su nazvale američke novine novi lijek ističući to krupnim slovima na naslovnoj strani ispred svih dnevnih senzacija. Dapače i oprezni »New York Times« zove upravo tim nazivom, iako liječnici, koji iskušavaju taj lijek, upozoruju na to, kako ne smijemo još tvrditi, da je sušica — ta užasna bolest, koja hara cijelim svijetom — doista svladana; ali priznaju, da je učinak lijeka »čudesan«, što nas upravo nuka na to, da predvidimo, »kako će za malo godina ta najrasprostranjenija i najpodmuklija bolest biti potpuno savladana.«

Droga se dade načiniti vrlo jeftino, a bolesnici je uzimaju u obliku pilule. Iskušavali su je liječnici u nekoliko bolnica u New-Yorku. U Sea-View-bolnici liječili su 150 bolesnika sve samih težih slučajeva, kod kojih su već liječnici napuštali uobičajene kliničke kirurške zahvate, jer su bili bezizgledni. Svi ti bolesnici imali su u ispljuvku Kochove bacile, na rentgenskom pregledu utvrđene su u njihovim plućima otvorene kaverne, svi su bili omršavili ispod normalne težine, a preko polovice njih bilo je grozničavo, čak je dobra desetina njih imala već sušicom oštećene pojedine organe.

Brzi uspjeh liječenja novim lijekom — »čudesnom drogom« — ovako su opisali: »Kod svih bolesnika odmah se pokazalo značajno i temeljito poboljšanje stanja. Dobivali su na tjelesnoj težini, temperatura je njihova postala normalna, natrag su stekli izgubljen tek, kašlja i izbacivanja pljuvačke i sluzi nestalo je ili je sve znatno oslabljeno. U 38 slučajeva sadržina je »bacila« u ispljuvku bila znatno umanjena, a u 8 slučajeva doskora je ispljuvak bio bez bacila. Devedeset je tih bolesnika imalo tuberkulozu pluća, a kod drugih se pojavila ta bolest na kostima, bubrezima ili drugim organima«. Lijek ne liječi one promjene, koje su na pojedinim organima bolesnikova tijela nastale razornim djelovanjem bacila tuberkuloze, nego zaustavlja bolest i dalje razvijanje bolesti uništavanjem bacila.

Pokusi s novim lijekom vrše se tek nekoliko mjeseci unatrag (od ljeta prošle godine 1951), no vijest o uspjehu prodrla je u javnost još i prije, nego su američki liječnici predložili rezultate svojih istraživanja i svoga opažanja stručnim liječničkim krugovima.

Nijedan se bolesnik nije pokazao neotporan, na svakog je lijek djelovao, a da se ni na kome nisu zapazile nepovoljne pojave, kakve se koji put javljaju kod uzimanja drugih lijekova: streptomicina, PAS-a ili contebena.

Od spomenutih 150 bolesnika bolnički su liječnici odabrali njih 92, među njima i djecu, muževe i žene u dobi od 10 do 70 godina. Poneki je bolesnik počeo naglo jačati, pa dobivao na težini 2 do 3 kg u tjednu U tom dijelu bolnice za malo vremena nije više nijedan bolesnik ležao, a malo tko i zakašlje. Svih 92 bolesnika bilo je prije liječenja novim lijekom smatrano »beznadnim slučajevima« i »odabranicima smrti«; dobivali su već uz streptomicin i druge nove lijekove, ali bez uspjeha.

Golem bi to bio napredak, ako se sva predviđanja ispune. Jer eto u samoj god. 1948. umrlo je od sušice u USA svega 43.833 osobe, u Japanu 138113, u Braziliji 117.225, u Španiji 31543, (U Zagrebu 1952. samo jedan na tisuću stanovnika). Na čitavom svijetu godišnje sigurno i više od milijuna bolesnika. Zato je vijest o novom lijeku pobudila toliko zanimanje.

A koji je to lijek? Od čega je sastavljena ta čudesna droga«? Otkrili su je u isto doba na dva mjesta u Americi. Kemičari tvornice La Roche-Hoffmann u New Jerseyu stavili su je u promet pod imenom »marsalid« i »rimifon«, a stručnjaci u tvornici lijekova Squibb and Sous prozvaše novi lijek« »hydrazid«. Sva tri imena — kao i ona nova, što su ih dali njemački učenjaci (»neoteben«) i talijanski stručnjaci (»nicotibina«) — zapravo su isti proizvod izonikotinske kiseline. Ali usprkos sličnosti u kemijskom sastavu svojstva su novog lijeka sasvim različita. Prvi je taj lijek sastavljanjem (sintezom) proizveo američki kemičar dr. H. Herbert Fox. Ali je on sa svojim saradnicima kasnije utvrdio, da su taj proizvod već god. 1912. načinila i opisala dva austrijska kemičara J. Meyer i J. Nally, samo oni još onda nisu znali, da ta droga ima sposobnost uništavati bacile tuberkuloze.

U Njemačkoj su mnogo prije već znali za drogu »tibone«, koja dobro djeluje protiv sušice, ali je suviše otrovna. Nov lijek potpuno je neotrovan. Nov lijek iskušali su (dr. E. Grundberg i dr. R. J. Schnitzer) — kako se to i običaje — najprije na životinjama i to na miševima, kojima su ucijepili bacile čovječje sušice; pa se pokazalo, da su životinjice iza 21 dan liječenja bile sasvim oslobođene bacila. Iza toga su iskušali sredstvo na morskim praščićima, a onda i na majmunima, koji se vrlo lako zarazuju sušicom. Rezultat liječenja premašio je sva očekivanja.

Još je trebalo ispitati, je li nov lijek i koliko je otrovan. Tek kad je dr. Foz proizveo dva nova sastava istoga lijeka, a i ovi su se pokazali jednako djelotvorni na životinjicama, da kraj toga nisu nikako djelovali otrovno, odlučili su pokušati i kliničko ispitivanje na ljudima, u lipnju 1951. u spomenutoj newyorškoj bolnici.

Kliničko ispitivanje počelo se oprezno uz kontrolu stanja na bolesnicima: načinili su pokuse i na krvi i mokraći, a promatrali su stanje bolesnika i rentgenski. I utvrdili su, da novi lijek ima sposobnost ne samo, da zaustavlja razvoj bacila, nego da ih često i uništuje.

I u ostalim tuberkuloznim oboljenjima pokazao se novi lijek djelotvoran bilo da se bolest razvila na kosti, na jeziku ili u crijevima.

To su do sada utvrđene činjenice, pa cijeli svijet prati daljnji tok liječničkog ispitivanja na tom području s najvećim zanimanjem.

Za sada proizvode novi lijek ove tvornice u svijetu: Hoffmann-La Roche u Baselu u Švicarskoj (»rimifon«), Bayer u Leverkussenu u Zapadnoj Njemačkoj (»neotoben«), Squib and Sons, USA (»nydrazid«) i Le petit u Italiji (»nicotibina«). U g. 1952. počeo se proizvoditi i kod nas te se dobije u svim ljekarnama pod imenom »Eutizon« tableta.

PENICILIN

Osim onih živih bića, koja možemo vidjeti prostim okom, nalazimo u zemlji, na zemlji i u vodi čitavi niz sićušnih živih bića, koja se ne mogu zamijetiti prostim okom. Ta sitna živa bića nazivamo mikroorganizmima.

Mikroorganizmi mogu živjeti u međusobnom prijateljstvu — simbiozi, ili u neprijateljstvu; tada kažemo da u njihovom odnosu postoji antagonizam. Zanimljivo je, da se prvobitno prijateljstvo između dva mikroorganizma može preokrenuti tokom vremena i pod raznim uslovima u neprijateljski odnos. Neprijateljsko djelovanje jednog mikroorganizma na drugi može doći do izražaja na tri razna načina: to djelovanje može biti u prvom redu bakteriostatičko tj. da jedan mikroorganizam sprečava rast drugoga, ili ono može biti baktericidno, što znači da jedan mikroorganizam ubija drugi; napokon to djelovanje može biti bakteriolitično tj. da jedan mikroorganizam otapa svojim otrovima, toksinima, drugi.

Već prije 50 godina su učenjaci opazili da i gljivice mogu katkada razviti antagonističko djelovanje. U novije vrijeme, 1928. godine je A. F l e m i n g iz Londona našao da plijesan penicillium notatum koči rast jednog sićušnog živog bića, koje izaziva upale i gnojenja (staphylococcus aureus). S vremenom je opaženo, da ta plijesan proizvodi neku tvar koja sprečava rast, odnosno ubija i neke druge mikroorganizme. Tako je ona svrstana u red antibiotika, tj. tvari koje sprečavaju život drugih mikroorganizama. Tvar koju ona proizvodi nazvao je Fleming penicilinom.

Dalja detaljnija istraživanja o penicilinu objavio je 10 godina kasnije sa svojim suradnicima F l o r e y iz Oxforda.

Koliko god je u početku izgledalo, da će penicilin biti neki čudotvorni lijek, koji će liječiti sva oboljenja, ubrzo se je pokazalo da postoji dosta veliki broj mikroorganizama koji nisu osjetljivi na penicilin nego pokazuju t. zv. rezistenciju prema njemu, n. pr. mikroorganizmi koji izazivaju crijevna oboljenja, tifus, paratifus, disenteriju, tuberkulozu, gripu i t. d.

Penicilin je kemijski spoj, koji međutim nije uspjelo načiniti umjetno, nego ga još uvijek dobivamo samo iz raznih vrsta plijesni na hranivim podlogama.

Da se omogući pravilno doziranje penicilina, bilo je potrebno da se na neki način odredi njegova jačina. U tu su svrhu ustanovljene tzv. Oxfordske jedinice, u kojima se penicilin danas propisuje.

U početku je penicilin dolazio u promet u formi bjelkastog praška, koji se je otapao u destiliranoj vodi i davao u formi injekcija u žilu ili mišić. Budući da se penicilin relativno brzo izlučuje putem mokraće, morale su se te injekcije ponavljati u vrlo kratkim razmacima, da stalno bude dovoljna koncentracija lijeka u krvi. Da se izbjegnu tako česte injekcije načinjena je uljena otopina penicilina, koja se ubrizgava u mišić. Na taj je način postignuto da penicilin polagano prelazi u krvni optok i tako se sporije izlučuje. Takov uljeni penicilin djeluje međutim sa stanovitim zakašnjenjem, i njegova količina u krvi tek nakon stanovitog vremena dosiže onu koncentraciju, koja je potrebna za liječenje. Danas je proizvedena još jedna savršenija forma penicilina, koji imade i momentano i produženo djelovanje.

Kao što smo već spomenuli, svi mikroorganizmi nisu osjetljivi na penicilin. Međutim neki od njih, koji su u početku bili osjetljivi, mogu s vremenom postati neosjetljivi, rezistentni. Da se ne stvori takova rezistencija dajemo penicilin odmah od prvog časa u velikim dozama.

Čist penicilin redovito ne izaziva nikakve nepoželjne pojave. Ako je međutim preparat penicilina onečišćen raznim tvarima može on izazvati svrbež i bolove na mjestu injekcije, a kod osobito osjetljivih ljudi i tzv. alergične pojave, kao n. pr. znakove astme dišnih puteva.

Prije nego se liječnik odluči na davanje penicilina treba da se orijentira, koji su mikroorganizmi izazvali dotično oboljenje da se vidi, da li su oni osjetljivi na penicilin. To možemo vrlo lako ispitati bakteriološkom pretragom. Tako ćemo n. pr. kod upale pluća poslati ispljuvak pacijenta na pregled, da vidimo koji se mikroorganizmi u njemu nalaze i da li su oni osjetljivi na penicilin.

Penicilin dajemo danas s uspjehom kod otrovanja krvi, zatim kod gnojenja koja su izazvana mikroorganizmima osjetljivim na penicilin. Dajemo ga n. pr. kod čireva, gnojne upale srednjeg uha, gnojnih upala nosnih sinusa, gnojnih angina, gnojenja kosti i zglobova. On uspješno djeluje također i kod gnojne upale moždanih ovojnica, gnojnog meningitisa. Upravo kod tog oboljenja nije dovoljno davati injekcije penicilina samo u mišić, jer premalena količina lijeka pređe u moždanu vodicu (liquor cerebrospinalis), nego ga dajemo istodobno i direktno u kičmeni kanal da mu olakšamo pristup do uzročnika oboljenja.

Penicilin upotrebljavamo također i kod zaraznih kožnih oboljenja, kao, i kod spolnih bolesti, osobito kod kapavca (gonoreje) i sifilisa. Od duševnih oboljenja dajemo ga kod progresivne paralize.

S velikim uspjehom dajemo penicilin kod upale pluća, gnojenja u plućima ili poplućnici, zatim kod upala unutrašnje srčane ovojnice i srčanih zalistaka, kao i upale vena.

On pokazuje također vrlo dobro djelovanje kod nekih zaraza mokraćnih puteva, zatim kod akutnih infekcija oka.

Penicilin se daje i preventivno tj. da spriječimo upalu neke operativne rane ili ozljede. U tim slučajevima možemo ga dati u formi praška na samo mjesto ozljede ili operativne rane. Isto tako ga dajemo i kod opeklina da se spriječi gnojenje.

Od zaraznih oboljenja dajemo ga kod difterije i šarlaha.

Kao što smo vidjeli penicilin ima danas široko područje primjene u medicini, ali on ipak nije potpuno bezazlen lijek. On će u rukama liječnika načiniti čuda, ali u rukama laika može postati štetan, zato ga treba uzimati samo po odredbi i uz kontrolu liječnika. U slučaju nepotrebnog uzimanja penicilina stvara se u organizmu otpornost protiv toga lijeka, tako da kasnije u slučaju potrebe on više ne će moći djelovati.

NA KOLODVORU

Stajala je pred vagonom punoga vlaka, koji je za nekoliko časaka trebao krenuti. Malena i tiha, strpljivo je snosila, da je užurbani putnici i surovo guraju i da viču na nju, neka se makne ispred vagona. Nikoga nije čula — nikoga gledala. Ovaj kolodvor, jurnjava ljudi u raznim pravcima, svijetla signala i vlakova i buka uzbuđenih glasova, kao i da nisu dodirivali njezinu svijest. Stajala je i čekala, da li će se na prozoru javiti dijete, koje putuje, a suze su neodoljivom snagom punile njezine oči i klizile niz blijedo, umorno lice. Suze, mukom zatomljivane, suze, koje zapravo nitko nije smio vidjeti,

Promatrala sam ovu ženu srebrnih vlasi, koja me je sjećala moje majke. Malo prije oprostila se s mladom putnicom, svojom kćerkom, koja je u vagonu radosno pričala, kako odlazi u daleki grad, gdje će odsada živjeti. Tko bi znao, što je nju tamo čekalo — netko drag ili služba ili samo traganje za nečim dobrim. Ali ona se radovala i u razgovoru sa suputnicima gotovo je i zaboravila majku, koja je nju ispratila. Tek kada je vlak krenuo, progurala se do prozora i mahnula majci bezbrižno i vedro:

— Odlazim, mama!

Polako je odlazio vlak, a stara je žena još uvijek stajala na peronu i tiho plakala. Zamakli su osvijetljeni vagoni i nestali u noći, i sam pramen dima plinuo je i nestajao, a majka je stajala. Stisnula je u ruci zgužvani rupčić, kojim nije ni mahnula, pogrbila se, kao da su teški teret položili na njezina krhka ramena i samo je jedva čujno uzdahnula, kada se neki deran glupo nasmijao, zavirivši joj drsko u oči:

— Ej, vlak je već otišao...

I ja sam ispratila prijatelje i ja sam još stajala, bez razloga, a ipak nisam mogla otići. Gledala sam ovu majku, koja se rastala s djetetom i voljela bih bila doviknuti njezinoj kćeri, neka se sjeti ovoga trenutka. Neka se sjeti, kako boli rastanak s onima, koje ljubimo. Neka promisli kolika je vrijednost ovakav pogled, što bi poletio za nama, da prevali daljine, kopna i mora i svjetove, da nas nađe.

Ali ona putnica bila je mlada i bila je već daleko. Ne bi me čula, a sve da je i razabrala moj glas, ne bi bila razumjela.

Još nije došao njezin čas da razumije.

A jednom, jednom će možda ovaj rastanak oživjeti u njezinu srcu, možda mnogo kasnije, kada bude sama i žalosna. Jednom će se sjetiti i zaboljeti će je tako gorko, kao da se nož taknuo njezina srca i poželjet će da kaže onu dobru riječ, koju nekad nije izrekla — poželjet će da zagrli onu, koje više ne će biti na zemlji.

Mnogi su vlakovi prošli. Opustio je kolodvor.

Došlo mi je da kriknem i da zaplačem, toliko je tuge prelilo dušu moju.

Ova bezbrižna putnica, nisam li to bila ja, davno nekada?!

STIPA KERŠETIĆ

Oh, kakvo je to bilo biserno jutro! Mraz je poranio prije zore, obukao svaku travčicu u kristalnu odjećicu, u barama postavio tanašna ogledalca leda. Pošao je do šume, ledenim kistovima obojio lišće ranog hrasta zlatom, drugog do njega — onog što je proljetos kasno prolistao — crvenom hrđom, posrebrio vršike topola, na lišće sviba obiješno prolio toliko karmina, da je glogov grm sav problijedio od čuda. Požurio je do kanala i tušem prešao po granama sivih vrba, a tada se dogovorio sa sjevernjakom, da prohuji krošnjama i satka mekan crveno-žut sag šumi. Oh, kako je mraz divan umjetnik!

Žute su stabljike kukuruza šuštale, a čičak se hvatao za noge, dok sam žurila dida Matinoj kolibi, koja se činila kao začarana vještičina kućica iz priče o Ivici i Marici, jer joj je mraz posuo krov uleđenim sitnim šećerom.

Dida Mata je stajao na pragu, oko vrata je svezao crven, vunen rubac, a drugim, kockastim brisao je oči i rekao: »Vi'š, šta je starost. Ja izišo da se nagledam jutra, pa od 'ladnog zraka prosuzio. Je si l' ozebla?«

»Malo, dida Mata«.

»'Ajde unutra, da se ogriješ«.

Sjeli smo na tronoge pored ognjišta, kroz otvorena sam vrata gledala, kako ofureno lišće pada s grana starih šljiva, dok je dida Mata odrezao dvije kriške crna kruha, natakao ih na željezni ražnjić i približio žari. Kada su porumenili natrljo ih je bijelim lukom, namazao mašću, ponudio mene i sam stao griskati. Pojeo je, napio se vode iz zemljanog krčaga, zapalio lulu, to se već zna, reda radi zapitao kako moji kod kuće, a tada sam započeo: »Znam, po što si došla. Da ti opet nešta pripovidam. Pa dobro! Danas ćeš čuti kako je bilo s mojim pokojnim ujakom Stipom Keršetićem.« Trgo se, jer je sivi mačak skočio na policu i stao iz tegle lizati vrhnje. »Vidi gada nečistog — kajmaka bi! Šic, šic, kada ti kažem«, potjerao je mačka i ponovno sjeo na tronožak.

»Gle, to ti je čudnovata pripovist. Ne znam pravo odakle bi započeo. Najbolje odanle, odakle se sićam po pripovidanju pokojne majke i ujaka samog.«

Slušala sam njegovo jednostavno pričanje, i naslutila pravu bit cijeloga događaja. Stoga je moram ponoviti kako sam čula, i kako sam shvatila.

Dakle! — Jedna od najjačih zadruga za vrijeme Vojne Krajine bila je Keršetićeva. Oko godine 1840. gazdovao je u njoj Adam Keršetić. Imao je na čemu gazdovati! Preko sto i trideset jutara dobre oranice i još k tome livada »Cvitovo« od 27 jutara bilo je njihovo vlasništvo. Konje su sami odhranjivali, da i ne govorim o čoporu goveda i svinja. U to je doba u zadruzi živio i Tunja Keršetić. Kažu, bio je svoje ćudi, bistar, ali promjenljiv i uvijek pun planova. Nigdje se nije mogao smiriti. Oženio se vrlo mlad, žena mu rodila dvoje djece: Stipu i Anicu. To su bili dida Matina mati i ujak.

Jedared kada se je kući vratio s granice (kamo je odlazio na dva mjeseca svake godine kao i svi ostali Šokci, koji su bili pod vojnom obvezom), on predloži svome stricu, a gazdi zadruge, da ga pusti načelnikovati u susjednom selu, jer se je tako već dogovorio s kapetanom u kumpaniji. Počešo se gazda Adam iza uha, zamislio, porazgovorio sa starijim ljudima u zadruzi i pristao, jer prvo: što je Tunja smislio, to je i izveo, a drugo: zaključili su, da ne bi bilo loše imati koga iz zadruge, koji će se družiti s gospodom i biti svaki dan s njima. Tako se Tunja prihvatio načelnikovanja u tuđem selu. Svaki je mjesec jedan do dva puta kući dolazio, a nije prošlo niti pola godine, a on opet stupio pred gazdu Adama i predložio, da pošalju njegova sina Stipu u »štift« na školovanje. On je — kaže — sve već s kapetanom u kumpaniji uredio i udesio. U zadruzi je bilo dosta dječaka Stipine dobe, pa je gazda Adam pristao, jer zašto i ne bi jedan Keršetić postao oficir. Mogao bi prodičiti svoj temelj.

Stipi je tada bilo oko 13 godina, a bio je u šumi kod svinja sa svojim vršnjacima. Istina, kažu, bio je pametniji od svih parnjaka, a volio je, dok su se ostali svinjarčići ćulali ili izrezivali frule od vrbovih šiba, sjesti pod hrast, pa dok su svinje mirovale, čitati Bibliju. On je i prebrojavao svinje, a jedini je od svoga društva znao, koji prasci pripadaju kojoj krmači. Nu kao i ostala djeca brzo se utješio, jer ga je privlačilo nepoznato, ono, što je čekalo u gradiću i štiftu. Nije ni zaplakao, kada ga je mati sva u suzama blagosivljala svetom vodom na rastanku. Otac ga je odvezao kolima u Vinkovce, putem ga svjetovao da bude valjan i dobro uči, što je on i sam već bio odlučio, jer se je ponosio, što je baš on bio izabran da pođe »na škule« i osvjetla selu obraz. Nije to šala postati oficir, nositi odoru i zveckati sabljom. Brzo se je privikao na vojnu disciplinu u »štiftu«, a željan znanja gutao je iz knjiga sve do čega je došao.

Kada je druge godine došao o praznicima, našao je i oca kod kuće, jer mu je dosadilo načelnikovanje. Brzo mu je upalo u oči, da kod roditelja nešto nije u redu. Mati, oduvijek tiha žena, hodala je blijeda, zamišljena po kući. Kao da joj se i vitak stas pognuo. Otac je bio nasmijan i razgovoran na sokaku, šutljiv i namrgođen kod kuće. Večerom bi izlazio, a kasno, koji put pred zoru, vratio se kući. Kao da se više nije mogao prilagoditi zadružnom i obiteljskom životu. Samo je sestrica porasla i kao ptičica svojim cvrkutom oživljavala sumornu obitelj. Kada je majku našao na samu, pitao ju je, što je s ocem, ali ona nije odgovarala, nego je suze brisala i odmahnula rukom. Tako je skoro zadovoljan bio, kada je prispio čas povratka u štift.

U slijedeće dvije godine nije se ništa osobito promijenilo. Samo što se je Stipi učenjem proširio duševni horizont. Ali je ostao kao gromom ošinut onog strašnog praskozorja, kada su ga njegovi pretpostavljeni probudili i rekli, da su njegovi ukućani došli po njega kolima, jer mu je otac umro.

Već ga je s kapije dočekao plač i lelek. Bake su nad njime naricale: »A oj, Stipo, — sirotice, — ode dada, ostavio te nejakog« . . . i sve tako. Sestrica je plakala pod oraškom, samo je mati stajala pored ukočenog mrtvaca, nijema, bez suza, blijeda, kao da u njoj nema kapi krvi. Što je bilo najstrašnije, vojni doktor, koji je i nepozvan došao bolesniku, ustanovio je otrovanje od gljiva. A gljiva nije bilo u to doba niti u šumi, niti u šljivicima.

Obično ne dolazi jedno zlo samo, tako se i ovaj puta dogodilo Stipi. Otac mu se nije niti ohladio u grobu, a mati se razbolila. Bez svijesti je ležala, a Stipa je jedva namolio gazdu Adama, da se pozove doktor. Ovaj ju je pregledao, slegao s ramenima i preporučio ledene obloge na glavu. Sreća, što je birtaš imao ledaru, pa je Stipa danju i noću mogao materi mijenjati ledene obloge. Zvao ju je, — nije se odazivala. Tek koji put bi se trgla, uspravila, zbacila led sa čela, zalamatala rukama i nesuvislo spominjala muža, djecu, vračaru i neke trave, koje se kupe na livadi iza groblja i kuhaju u oči mladog petka. Sve to Stipa nije razumio, do one večeri, kada je slučajno čuo šaputanje dviju snaha. Prva je rekla: »Kakve gljive?! Ona ga je otrovala. Zar ne čuješ kako bunca? Nije tila, al' kriva je što je umro.« »Idi, ženo, ne divani makar šta. Pa kako bi?« čudila se druga. »Kako? Ti još pitaš! — Zar ne znaš — da je išla babi Iki, sve kobajagi, da od nje donese 'iljadarske trave protiv groznice? Zar nije kasno u večer raspirivala vatru i kuvala tejove? Onda još nisam ni ja na ništa pomišljala, i ako je kujna izjutra zaudarala bunjikom. A šta je radila u sumraku u starom 'ambaru? Ja ti kažem 'vatala je sigurno slipe miševe. Vračala je i s njima.«

Svaka ta riječ bio je britki mač, koji je ranjavao mladu Stipinu dušu. Sinulo mu među očima: mati, jadna mati, otrovala je oca, htjela je pomoći sebi i djeci. To saznanje palo je na njegovu mladost, kao mraz na mlado lišće. Mislio je, da će i mater izgubiti. Koji puta je u očaju pomišljao, da je to možda za nju najbolje rješenje, kad joj najedanput krenulo na bolje. Napokon je ozdravila, pa je još šutljivija, još blijeđa i pognutija hodala i radila po kući, a svake nedjelje s bočicom svete vode i stručkom cvijeća s crnom maramom navučenom na oči odlazila na groblje, odakle se je vraćala još neutješnija. Tunja je bio mrtav, a gazda Adam da ugodi zadruzi, jer je bilo prigovora radi Stipina školovanja od otaca, koji su željeli da i njihovi sinovi postanu oficiri, zapovjedi Stipi da ostane kod kuće i preuzme posao pokojnoga oca. Tako se on nakon 4 godine školovanja povratio — ne doduše svinjama, nego konjima i kočijašenju. Pod pritiskom teških događaja bila mu je odluka gazde Adama ravnodušna. I onako se je osjećao obvezan bdjeti nad poluodraslom sestrom, jer je mati bila tupa za sve, što se oko nje zbivalo, a teško mu je bilo i ostaviti očajnu mater, koju je nježno volio. Nikome se nije povjeravao, nikada materi priznao, da mu je poznat uzrok očeve smrti. A mati je venula i venula i za ne pune dvije godine pošla za ocem. »I bolje je za nju«, mislio je Stipa nad njezinim grobom. I Bog da prosti, jedini Bog milostivi, koji razumije sve« . . .

Mati je bila mrtva, a sestrica se raspupala u djevojku. Stipa, prerano zreo i suviše ozbiljan nastojao joj je zamijeniti roditelje. Osjećao

je, da mora bar donekle popraviti ono, što su roditelji pogriješili. U 16 se godini udala, a tada kao da mu je odlanulo. Počeo je razmišljati o sebi. Nitko ga u kući nije razumio, prijatelja nije imao, momci mu se rugali što ne ide u selo. »Ko da nije mlad, il' ko da ga mora pritište«, govorili su međusobno. »Ne zna se što misli i snuje, takav mu je bio i otac«, govorili su zadrugari. A on — vršio je svoje dužnosti, radio: oro kočijašio, čistio štalu, kosio, tovario vozove... U slobodnom vremenu osjećao je dvije potrebe: da se nekom povjeri i da čita i bilježi ono, što je u školi naučio ili od starijih čuo. U večer kada se je vraćao kolima sa stana ili s njiva razmišljao je o sebi, gledao u zvijezde i razgovarao s Bogom. Trebao je postati oficir, nu polako je sam o sebi počeo odlučivati, i tražiti drugi put. Onaj, što ga često kod Šokaca ozbiljno traže didaci i bake onda, kada život izmiče. Put Bogu. Slušao je starog župnika s propovijedaonice, ranjena se mlada duša oporavljala u sjeni Doma Gospodnjega. U sumraku je odlazio na groblje, škropio svetom vodom grobove roditelja, razmišljao je o životu, koji ga je razočarao i prije nego je pravo počeo živjeti, i o svojoj otrovanoj mladosti.

Tada jednog proljeća, u korizmi, došle misije u selo. Bosanski fratri. Bili su neumorni: propovijedali su, ispovijedali, čitali svete Mise i večernju obdržavali. Svijet nagrnuo u crkvu, slušao propovijedi, ispovijedao se, kajao i odlučivao bolje živjeti. Razgovarali su prijazni franjevci s ljudima, raspitivali za njihove brige i probleme. Stipa, koliko god mu je vrijeme dozvoljavalo, odlazio je na pobožnosti i slušao riječ Božju. I on se je približio franjevcima, no najviše ga je zanimao fra Kruno, mlad svećenik, vedar i nasmijan. Razgovarao je s njime, povjeravao mu se. Bio je to prvi iskreni prijateljski susret u njegovoj mladosti. Fra Kruno je s mnogo razumijevanja slušao, Stipa se je i sam čudio, kako otvoreno može s njime pričati o šliftu, o svojoj nesreći, o svome poslu, koji ga ne zadovoljava, o želji što u njemu gori: za knjigom i učenjem, i o čežnji za nečim, što on i sam ne zna za čime. Fra Kruno je njemu pričao o svome školovanju, o samostanu u bosanskim bregovima, o radosti, koju osjeća kada širi riječ Božju, o zadovoljstvu kada tješi bolesne i pomaže zalutale, i o svojoj golemoj sreći, što je svećenik, i smije čitati sv. Misu. »O, Stipa, kada bi ti znao, kakova je sreća smjeti izgovarati Kristove riječi: »Ovo je Tijelo moje«, — kada bi ti znao, kako je lijepo ići po buri i oluji, kroz šumu i brijeg bolesniku, a na svojim grudima nositi Spasitelja svoga u prilici Hostije! Utjehu i sreću nositi onima, koji umiru!« govorio je fra Kruno, a u Stipinoj se duši čežnja uobličila: kada bi i on, umjesto oficira mogao postati vojnik Gospodinov.

Jedne je večeri to priznao fra Kruni, pa su se dogovorili, da o tome progovore pred fra Kruninim pretpostavljenima. Stariji fratri nisu u prvi čas ozbiljno shvatili Stipinu želju, razgovarali se s njime, razgovarali međusobno i napokon pristali, da ga povedu, jer su vidjeli iskreni zanos u mladićevim očima. Možda su i povjerovali, da je težak put prošao, dok nije došao do saznanja, koji mu je pravi poziv.

Nakon toga razgovora dugo je Stipe stajao pred pocrnjelom slikom u pročelju velike sobe. Sa starinske slike smješkao mu se sv. Franjo... Kao da ga je zvao... ili je to bio titraj svijeće... ili Stipa nije dobro vidio kroz suze.

Za čudo, gazdi Adamu se odmah svidjela Stipina odluka, potkrijepljena izjavom fratara i starega župnika, pa je nakon oproštaja sa sestricom — ona je jedina za njime iskreno plakala i žalila — i kratkog oproštaja s grobljem otišao u Bosnu, stari Keršetićev zavičaj, gdje je u samostanu učio dotle, dok nije prispio njegov najsretniji i najsvečaniji dan: dan ređenja za svećenika.

Tada se je vratio u svoje selo, da ondje prikaže Gospodinu nekrvnu Žrtvu. Sve je selo sudjelovalo toj svečanosti, sve je selo palo na koljena, kada je Stipa prvi puta drhćućim rukama podigao Hostiju visoko iznad svoje glave...

To je priča o fra Stipi Keršetiću, o zavijenim putevima, kojima ga je Gospodin k Sebi vodio. Stara požutjela bilježnica govori o njegovim mladenačkim nastojanjima, a debeli svesci u jednom bosanskom samostanu čuvaju njegove ozbiljne radove o Vjeri i o patnjama njegova naroda.

DJEČAK I BIJESAN PAS

— Jesi li dovršio, ja ne mogu više mirno sjediti... poviče djevojčica malom dječaku, koji je uz stolić mirno crtao.

criam. Još samo čas! — Dječak baci pogled prema nestrpljivoj sestrici i opet se nagne nad svoj rad.

— Čekaj, još samo čas! Ove tvoje pletenice ne mogu da lijepo na-

— Ja više ne mogu, mene sva leđa bole. Idem, da malo potrčim po dvorištu. Drugi put ću opet malo sjediti. — Nestrpljiva djevojčica nije čekala odgovor. Kroz otvorena vrata sobe istrči u hodnik, pa odatle niz stepenice u dvorište.

Mali slikar nezadovoljno promrmlja: Eto, vidiš! Najprije me lijepo moli: Dragi brate, daj nacrtaj moju sliku. Imaš lijepe pastelne boje. Tako lijepo crtaš, daj nacrtaj i mene. A sad eto, nije mogla sjediti ni pola sata, tako da je slika ostala nedovršena. U svemu, pak i u crtanju i slikanju glavno je: budi ustrajan i strpljiv.

Uto se začuju koraci pred vratima. Evo je opet, pomisli mali slikar, tako ću nastaviti s crtanjem, a baš sam od srca radio...

Ali to nije bila sestrica. Kroz otvorena vrata ulazila je majka. Ona se baš vraćala s trga. Bijela kapa pokrivala joj glavu. Bila je zaogrnuta škotskim prugastim šalom u zelenoj i plavoj boji. Na ruci je nosila košaricu. Majčino milo lice se smiješilo.

— Mama, čekaj, stani! Tako prema prozoru. Tako ću te nacrtati, i to u bojama. Je li da hoćeš?

— Ali, sinko, nemam vremena. Imam toliko posla...

— Ne će dugo trajati, majko! Danas mi baš ide sve od ruke. Samo malo, tako, dobro je. Hoćeš mama?

— Pa... dobro... hoću — udovolji majka svome jedincu.

Prošlo je već i pola sata. Dječak je marljivo crtao pastelnu sličicu. Sav je bio zaduben u posao.

Majka je strpljivo stajala i promatrala svog sina, kako radi. A i nju je čekao njen posao.

Ivana Pasteur, žena Ivanova, bila je marljiva i vrijedna domaćica, koja je uvijek imala pune ruke posla. Uz svoje četvero djece, tri djevojčice i jednog dječaka imala je na brizi i šegrte i radnike svog muža, koji je bio majstor kožar. On je bio vrstan i savjestan radnik, koji je tražio, da svatko vrši točno svoju dužnost, ali je bio i pravi dobri otac ne samo svojoj rođenoj djeci, nego i svojim radnicima i šegrtima.

Radom i štednjom, poslije dugih godina, uspio je u gradiću Arbois osnovati svoj vlastiti posao. Bio je to jednostavan, ali vrlo pametan čovjek, koji je uz svoj rad silno cijenio znanje i nauku, iako sam nije imao velike izobrazbe. Želio je, da njegov jedini sin dovrši visoke škole i da jednom postane profesor. To je bila želja kožara Pasteura. Majka je pak mislila drukčije o svom sinu. Ona je znala, da je taj njezin Luj dobar i pametan, a da osobito lijepo riše i slika. Tko zna, mislila je majka, gledajući Luja, kako radi, možda njen sin postane slikar, i to poznati slavni slikar, kao što su bili oni slavni slikari, koji su slikali krasne slike Majke Božje i drugih svetaca. Pobožna majstorica Ivana Pasteur rado se zanosila snovima o budućnosti svoje djece. Da, to bi bilo tako lijepo, da njen Luj postane slikar!... Ali ona tu stoji i sanjari, a posao? Toliki je posao čeka.

— Jesi li već gotov? upita majka... Ja moram još skuhati ručak.

— Evo, sad još malo pak je skoro gotova slika. Drugi put ću je posve dovršiti. Gledaj, majko!

Majka se nagne nad sinom, koji je u ruci držao sliku.

— Je li lijepa?

— Jest, lijepa je. Da li majka ili slika ili oboje? To nije bilo jasno, ali svakako sigurno je to, da su u taj čas, a i kasnije kroz cijeli život, i poslije smrti, majka i sin bili povezani nježnom i istinskom ljubavi.

— Idem, sine, puno si me zadržao. I majka se požuri u kuhinju. Luj je ostao još časak, da dovrši nešto na crtežu. Bio je i on umoran. Pomno složi sve svoje olovke u kutiju i spremi sve svoje radove u ladicu. Bio je vrlo uredan i točan u svemu.

Sad ću do rječice Luisanne! Možda ću uloviti kakvu ribicu.

Mali slikar sad skupi svoje udice i krene kroz dvorište do rječice, koja je tekla nedaleko. U dvorištu su se sušile kože. Naokolo se širio neugodan zadah, ali to Luja nije ništa smetalo. Bio se na to privikao. On je poštovao i cijenio svog oca, marljivog i savjesnog obrtnika, pak je zato i cijenio njegov zanat i rad, iako je taj rad bio mnogima zazoran i neugodan.

... Koliko li će se puta Luj u svom životu sjetiti zanata svog oca i njegova napornog rada, pak ne će klonuti pred poteškoćama i neugodnostima u svojem teškom radu, koji je vršio u vlažnim i mračnim prostorijama u zraku prožetom neugodnim zadasima.

Dječak je već prešao preko malog mosta i sišao do obale rječice. Voda je bila bistra.

Mali slikar sad je pažljivi ribar. Bacio je udicu u vodu i strpljivo čeka, dok koja ribica zagrize. Ali ni jedna ne grize. Ne će danas biti riba.

Voda je protjecala i šumjela. Luj se zagledao u vodu i zamislio se. Tko zna, koliko malih ribica pliva u toj vodi? A ima li možda u njoj i još kakvih sitnijih životinjica od najsitnijih ribica? A ima li i takvih živih bića, koje mi ne možemo okom sagledati? Manjih od mravi, manjih od najsitnijih crvića?

Oh, da mi je zagledati u tu kap... Što bih tu sve vidio?...

Dječak se zagledao u kapljice vode, koja je šumjela i pjenila se.

Glasna buka i veseli žamor prenu dječaka iz njegovih snova. Podigne glavu i pogleda. Tamo s druge strane rijeke ugleda veliko mnoštvo ljudi pred vratima jedne kovačnice. Što je to? Što se dogodilo?

Brže bolje skupi povraz, spremi ga pažljivo u košaricu i trkom potrči prema kovačnici. Iako je Luj bio i marljiv i pažljiv slikar i ustrpljiv ribič, ipak je bio dječak, i to vrlo radoznao dječak.

Spretnim i okretnim načinom progura se između mnoštva koje se natiskivalo pred vratima kovačnice i kroz nekoliko časaka nađe se baš pred vratima.

U kovačnici je bio polumrak, ali na ognjištu je plamsala jaka vatra, koja je osvjetljivala začađeno lice kovača i njegovih pomoćnika. Kovač je baš držao u vatri željeznu motku. Na klupi uz vatru sjedio je neki čovjek, lica kao obezumljena od straha. Na nozi mu je krvarila velika rana. Kovač sa usijanim željezom približio se tom čovjeku i prislonio mu užareno željezo na ranu. Grozan krik izvi se iz grla ranjenika koji se svijao od boli.

Dječak je to sve gledao sa vrata. Sav se strese od groze. Sav dršćući progura se kroz mnoštvo i pobjegne od tog strašnog mjesta.

Uzrujan i zaplakan doleti k majci i ispriča joj strašan događaj.

— Strašno je to, mama, a zašto, zašto?

— Sigurno je toga čovjeka ugrizao bijesan pas, i kovač mu ispaljuje ranu, da ga spasi od strašne smrti.

Tumačila je majka i umirivala uzrujanog dječaka, gledajući mu oznojeno čelo i kosu.

— Nema, sinko, koliko ljudi znadu!

— Zar uistinu, nema, nema drugog lijeka? šaptao je mali trinaestgodišnji dječak Luj.

Majka se sagne, poljubi sina, da ga umiri i utješi, a u sebi je mislila: »Dječak ima silno osjetljivo srce za tuđe boli; mnogo će zato u životu trpjeti«.

Prolazile su godine. Luj je uskoro zaboravio na mnoge doživljaje iz svog djetinjstva. Još uvijek volio je crtanje i slikanje, ali nije mislio da postane slikar. Učio je srednju školu u susjednom gradu. Njegovi nastavnici bili su zadovoljni s njime. Nije se osobito isticao među ostalim đaci... ali bio je dobar i marljiv đak. Savjesno je izrađivao svoje zadaće i rado je učio. Njegov otac se veselio tome. Ima nade, da će se ispuniti njegova davna želja. Njegov jedini sin postat će profesor. Majka se odrekla svoje želje, da joj sin postane slavan slikar, ali još uvijek mu je i riječima i primjerom predočivala, kakav treba da bude: dobar, savjestan, pobožan.

Nakon svršene srednje škole u obližnjem gradu Luj je, s privolom očevom, pošao u Pariz, da tamo na sveučilištu uči kemiju i fiziku i jednom da postane profesor.

Četiri godine savjesnog i neumornog rada prošle su brzo za mladog čovjeka. I na ovom visokom učilištu poznati i slavni profesori brzo su zapazili sposobnost i značaj mladog studenta. I savjetima i bodrenjem podizali su u duši Luja svijest i uvjerenje, da i on može jednom uspjeti u svom radu. Luj je bio uistinu sretan, što je u životu uvijek sretao ljude, koji su u duši mladog čovjeka i dalje uzgajali ljubav i oduševljenje za rad, što su mu već u djetinjstvu usadili njegovi dobri roditelji.

Prošle su godine. Nekadanji bezbrižni dječak postao je profesor. Daleko od rodnog mjesta, na krajnjoj granici Francuske u Strassburgu počeo je da vrši svoje zvanje: postao je profesor.

I ovdje je sreo plemenite ljude. Rektor visoke škole u Strassburgu gosp. Laurent primio ga srdačno u svoju kuću kao mladog naučenjaka, a doskora mu je i svoju kćerku Mariju dao za ženu.

Mladi učenjak pisao je svojoj budućoj vjerenici i ženi? »Ja nemam ništa, što bi privuklo pažnju jedne mlade djevojke, ali znam, da me vole svi, koji me poznaju«.

Marija Laurent je uistinu upoznala u mladom učenjaku čovjeka uma i srca i povezala s njim svoj život te osnovala novu obitelj.

Otada mladi učenjak ima uza se ne samo vjernu ženu i majku svoje djece, već i pravu pomagačicu i drugaricu u radu.

Prolazile su godine. Nekadašnji bezbrižni i veseli dječak postao je slavan učenjak.

Čitave velike knjige mogle bi se ispisati, kad bismo htjeli opisati sav njegov rad i sva njegova otkrića.

On je prvi bjelodano dokazao, da oko nas žive milijuni sićušnih živih bića, bakterija, koje se jedino mogu vidjeti pod mikroskopom (sitnozorom).

On je prvi pronašao lijek protiv jedne od najstrašnijih bolesti: bjesnoće.

U svom laboratoriju u Ulmskoj ulici u Parizu, dolje u podrumu, nalazila se krletka od jake žice. U njoj je bjesnio i pjenio se bijesan

pas. Svakog dana je, tada već sijedi starac Luj Paster, dolazio do bijesnog pseta i iz usta mu staklenom cijevčicom uzimao ubitačnu slinu, koju je onda uštrcavao kunićima. Oni su svi nakon toga oboljeli od bjesnila. Dakle bjesnilo se prenosi iz životinje na životinju, a može se prenijeti i na čovjeka.

Ali kako da očuva životinju zaraženu bjesnilom od oboljenja?

Tu je sijedi učenjak bezbrojnim nizom pokusa na psima i kunićima uspio da cijepljenjem pod kožu zaštiti cijepljene životinje od oboljenja.

Sigurnim rasuđivanjem i vještim pokusima on je došao do tog velikog otkrića.

Polazeći s točne pretpostavke, da je ishodište bolesti bjesnila u mozgu i leđnoj moždini, on je uz pomoć svog vjernog učenika liječnika Dr. Emila Rouse-a, iz mozga bijesnih kunića, uzimao djeliće i trepanacijom (bušenjem) lubanje usađivao ih u mozak zdravih životinja. Doskora bi ove sve oboljele od bjesnila, i to kroz kratko vrijeme.

S namjerom da obrani životinje od oboljenja, on je pokušao da postepeno uštrcava pod kožu zdrave životinje djeliće mozga bolesne životinje. I to najprije djeliće, koji su stajali u staklenoj posudici četrnaest dana, zatim one djeliće stare trinaest dana, i tako dalje, svaki dan sve svježije i svježije djeliće mozga bolesnih životinja, dok bi konačno četrnaesti dan uštrcao djeliće mozga tek izvađene tog istog dana iz mozga bolesne životinje. Pri tome je računao, da će se organizam životinje polagano priučiti na otrovnost uštrcavanog mozga i tako odolijevati zarazi. Uistinu, opasan i naporan rad od nekoliko godina bio je okrunjen uspjehom. Sve pokusne životinje, s kojima je Luj Paster ovim načinom postupao, bile su zaštićene od zaraze bjesnila. A one životinje, koje bi bile i ugrizene od bijesnog pseta, ovakvim postepenim uštrcavanjem postale bi otporne protiv bjesnila, i ne bi došlo do oboljenja.

Jednog dana, bilo je to 6. srpnja 1885. g., uđe u njegov laboratorij jedna majka vodeći sobom malog 9-godišnjeg sinčića. Dolazila je iz daleke pokrajine. Sva zaplakana majka ispriča sijedom učenjaku svoju veliku nesreću.

Pred nekoliko dana njezin mali dječak Josip išao je u školu. Majka ga je otpratila poljupcem i gledala za njim, dok nije odmakao u pokrajnu ulicu. Prolazio je uz jednu novogradnju, kad ga napadne najednom bijesan pas. Uzalud se mali Josip branio. Bijesan je pas sve jače navaljivao skačući na njega. Ugrizao ga je za ruke, kojima je mali branio lice i glavu. Na viku i plač dječaka dotrči, spustivši se niz skele, neki zidar i poče bacati cigle i kamenje na bijesno pseto. Napokon je ipak uspio otjerati psa. Sad se obratio dječaku, koji je sav zaplakan i krvav stajao na putu. Jao! krvario je iz četrnaest rana na nogama, rukama i licu. Vrijedni zidar odmah je poveo dječaka k roditeljima, a oni su požurili k liječniku. On je raskužio rane i povio ih, ali im reče, da se boji, da to sve ne koristi, i savjetovao ih, da otputuju u Pariz. Tamo

živi i radi jedan učenjak, koji sam nije liječnik, ali on je pronašao način, kako se može zapriječiti oboljenje od bjesnila. On je jedini, koji može spasit njihovo dijete. Spasite mi sina! Vi jedini to možete! zaklinjala je mlada majka sijedog učenjaka.

Ali on je oklijevao. Da, on je pronašao način liječenja bjesnila, ali pokuse je dosada vršio samo na životinjama. Osušena ledna moždina iz glave bijesnog kunića kroz četrnaest dana je stajala u staklenici i time je bila izgubila potpuno svoju otrovnost. Nju bi onda uštrcali pod kožu životinji, ugrizenoj od bijesnog pseta. Dan kasnije bi se uštrcala svježija moždina, i tako redom kroz četrnaest dana, dok bi se zadnji dan uštrcala svježa moždina iz mozga netom uginule životinje. Tako bi se ugrizena životinja postepeno privikavala na sve jači otrov i tako je postala otporna prema otrovu, koji se nakon ugriza nalazio u njenom tijelu.

Da, to je bio taj jednostavni, a ipak spasonosni postupak, kojim je učenjak spasavao životinje od bjesnila. Ali kako da pokuša taj postupak na jednom malom dječaku? Sijedi učenjak volio je ljude i osobito malu djecu. Šta sad? Njegovo se dobro srce ganulo na m.čine riječi i suze, ali njegova volja je kolebala. Tek onda, kad su ga njegovi prijatelji, iskusni i savjesni liječnici, uvjerili, da to mora pokušati, jer inače dječaku nema spasa, tek onda je on pristupio liječenju.

U tjeskobi i strepnji prolazili su dani i sedmice. Mali Josip je već ozdravio od rana, veseo je. Ništa ga više ne boli. Ali sijedi učenjak sa zebnjom u srcu misli na to, nije li se strašni otrov bjesnila proširio po krvi i dopro u mozak, i sad će na da se pojave znakovi strašne bolesti. Ali prolazili su dani, sedmice, mjeseci... Mali Josip je već posve ozdravio od rana i odmaklo vrijeme pokazuje, da se bjesnilo ne će više pojaviti. I nakon nekoliko mjeseci otputuje majka i sin natrag u Alzaciju, blagoslivljajući svog dobrotvora.

Još uvijek je sa strepnjom čekao Louis Pasteur pisma, koja su redovito stizala iz Alzacije, pisma koja je još nesigurnom rukom pisao mali Josip »svom dragom gospodinu Pasteuru«.

Tako su prošle i godine, i slavni učenjak je sad siguran, da se strašna bolest ne može više pojaviti.

Josip Majster je prvi čovjek, kojeg je Pasteur izliječio od bjesnila.

Ali iza njega dolaze drugi. I to opet jedan dječak.

Hrabri i junački petnaestgodišnji dječak: Jean Jupille (Žan Žipil).

Veselo se vraćala skupina dječaka s paše k svojim kućama. Pjevali su i veselili se. Bilo ih je oko sedam do osam dječaka i djevojčica. Kad iznenada pred njima se na putu pojavi bijesan pas. Trčao je teturajući, spuštena repa i izbuljenih očiju. Dlaka mu je bila nakostrušena i tu i tamo pokrivena prašinom i blatom.

Jean Jupille bio je najstariji od te skupine. Uklonio ostale na stranu, a sam s bičem u ruci pođe susret bijesnom psetu. Udarcima biča pokušao otjerati psa, ali uzalud. Pas se zaletio na njega i ujede ga u lijevu ruku. Započe strašna borba. Jean golim rukama obujmi glavu

psa i stisne mu vrat, i bičem mu sveže gubicu. Pri tome mu je pomogao njegov mali brat. Zatim udarcima čizme udara psa i dovuče do obližnje rijeke i tu zaroni glavu psa u vodu. Nakon kratkog vremena pas se uguši i prestane disati. Sada tek junački dječak pogleda najprije na svoju braću i drugove, a zatim na sebe. Jao! Krvario je iz nekoliko rana. Doveo je roditeljima svu djecu živu, zdravu i neozlijeđenu, a on sam je bio ugrizen od bijesnog pseta. Poslije šest dana Jean Jupille bio je u Parizu. Liječnici su ustanovili, da je pas bio uistinu bijesan. Jedina je sad nada bila u rukama učenjaka, koji toliko voli djecu.

I taj dječak, junački dječak, bio je spasen! To je bio drugi. Iza njega slijedili su mnogi drugi. Devetnaest Rusa iz daleke Rusije dolazi u Pariz.

Pred tri sedmice ovi bradati strani ljudi veselo su se vozili u saonicama s jedne svadbe. Noć se već bila spustila na snježne poljane, kada u mraku zasvijetliše pred njima oči bijesnih vukova, koji su se glasnim režanjem sve više približavali ljudima u saonicama. Konji su prvi osjetili pogibelj i zagrabili trkom kroz snijeg, ali vukovi su bili brži. Bijesne životinje u čoporu opkoliše saonice i skačući na ljude i konje, grizli su sve, što su dohvatili. Bila je to strašna slika. Dok napokon na glasno zazivanje u pomoć i pucnjavu ne dotrčaše seljaci iz obližnjih mjesta i rastjeraše vukove.

Jadni ljudi bili su svi izgrizeni od ujeda bijesnih vukova. Ali sve te rane nijesu bile ništa naprama strašnoj smrti od bijesnila, koja ih je sve čekala. No i do dalekih snijеžnih poljana Rusije bio je dopro glas o Luju Pasteru. »U Pariz, u Pariz« bio je savjet svih liječnika kojima su se ugrizeni seljaci bili obratili. I uistinu odmah sjedoše u kola, pak u željeznicu i nakon dugog putovanja od dvije sedmice stigoše u Pariz. Devetnaest ruskih mužika, odjevenih u dugačke kožuhe upiralo je svoj pogled pun očekivanja i nade u Pastera. On je pak ganut promatrao te ljude, ali je oklijevao. Prošle su već dvije sedmice otkako su ti ljudi ugrizeni. Dugo je to vrijeme, njegovo cijepljenje možda više tu ne može pomoći.

Ipak dobar čovjek u Louisu Pasteuru nadvlada sumnju i bojazan učenjaka Pasteura. On primi sve mužike u svoju bolnicu. Započe liječenje. Svi mužici s puno pouzdanja i nade pružali su svoje udove svaki dan, a kasnije i dva puta na dan vještim, iako slabim rukama Louisa Pasteura. On je htio ubrzanim postupkom skratiti liječenje. Na žalost uza sve nastojanje i trud Pasteura, koji se i sam jedva kretao, jer je već davno bio pogođen od kapi i jedna polovica tijela bila mu je napola uzeta, poslije nekoliko dana simptomi strašne bolesti bjesnila pokazaše se na trojici mužika. Odijeliše ih od ostalih i nastojahu im ublažiti patnje, ali uzalud; sva trojica u najstrašnijim mukama podlegoše bolesti. Premda ga je silno zaboljela smrt te trojice ljudi, koji su bili njemu povjereni, on ipak nije klonuo ni izgubio pouzdanje u svoje liječenje. Ustrajao je! I ustinu nijedan mužik nije više obolio ni tada ni

poslije. Nakon nekoliko mjeseci vratiše se preostala šesnaestorica u svoju domovinu zdravi i čitavi. I kroz sela i gradove daleke Rusije čulo se za ime Pasteura i njegova zavoda.

Iz te daleke zemlje dođe mu i novi pomagač i učenik, koji je uz njega radio dugi niz godina: Ilija Mečnikov, koji je prvi otkrio u našoj hrani djelovanje bijelih krvnih tjelešaca. To su fagociti, stanice, koje žderu uzročnike zaraznih bolesti: bakterije i tako čuvaju naše tijelo od zaraze.

Svoje zadnje godine proveo je Louis Pasteur u jednom selu blizu Pariža, Villneur. Okružen je bio ljubavlju svoje žene i djece, odanošću i privrženošću svojih učenika.

Život ovog velikog dobrotvora čovječanstva započeo je u malom skromnom radničkom domu.

Njegovo djetinjstvo je prošlo u obiteljskoj sredini obasjano suncem majčine ljubavi i očeve strpljivosti.

Njegovi roditelji bili su mu uzorom u kasnijem njegovom životu. On je sam na jednoj svečanoj zgodi pred cijelim narodom svog rodnog kraja odao priznanje svojim roditeljima: »Vama, dragi roditelji, oče moj i majko moja, dugujem najveću zahvalnost za sve, što sam u životu postigao i uspio.«

Majka mu je kao djetetu usadila u srce vjeru u Boga, koju je netaknutu sačuvao do zadnjeg svog daha.

Kao sijedi i slavni starac znao bi reći: »Ja nijesam svoje Vjerovanje ni za jednu riječ zaboravio ni izmijenio od onoga dana, otkad me je moja majka naučila moliti.«

Smrt, iz koje je ruku spasio stotine i hiljade života, prekinula je njegov zemaljski život u dubokoj starosti, dok je jednom rukom držao križ, a drugu ruku položio u ruku svoje plemenite žene Marije.

Tako je kao pravi kršćanin umro ovaj najveći dobrotvor čovječanstva.

KRIJESNICE

Tako je tiho. Ko krijesnice sitne
trepere svijetla daleko u gradu.
Prikrala se večer. Promatram suton
u sve gušćoj pređi, u nečujnom padu.
Daleka svijetla. Čine se ko sanje
probuđene plaho — tajnovite slutnje,
radosti i boli, povučene brižno
za svjetlošti danje ispod hladne šutnje.
Znam, kad priđe bliže, vidjet ću jasno
obasjani trg i bleštave reklame,
i ja volim ove krijesnice daleke
i visoku zvijezdu iznad noćne tame.

PROMETNO SREDSTVO STRICA MATE

— Ćuš! Ćuš, Dorate! Ćuš!
— Ćuš, nesrećo jedna!

Cestom, što vodi iz Omiša u Kučiće kroz uski kanjon Cetine, dugo se čulo ćuškanje goniča, a da nigdje, ni pred sobom ni iza sebe, nisi vidio živa stvora. Polegla cesta razinom rijeke, a vijugava poput udarene zmije, priljubljena uz silne dinarske litice. Sad zađe u zaklon, ko u neku dubinu, sad se savije oko neke izbočine, pa gledao ti pređa se ili iza sebe, vidiš samo na prekide po malen dio puta, a na njemu tek slučajno možeš uočiti putnika ili životinju. Ali kako se je tu Dinara veoma približila Mosoru, a Cetina sašla u ravan, te se lijeno vuče bez buke i šumora, svaki se glas u tom zatvorenom prostoru čuje iz velike daljine. Blize litice i pećine taj glas još više pojačavaju i jekom umnožavaju i prenašaju, pa dok ga razgovijetno čuješ, nikada nisi na čistu, s koje strane on dolazi.

Podnevna je ura, a krasan dan. Jedan od onih divnih dana proljeća na izmaku. Sve je još u mirisu i u bujanju. Sunce još nije ispilo iz zemlje obilne zimske i proljetne kiše, pa i u golim brdima ima još života i ptica i stada i pastira.

Iza duljeg ćuškanja i nagovaranja ukaže se napokon iza kamene izbočine u vrhu livada magare i čovjek. Još malo i raspoznao si strica Matu i njegova Dorata. Star seljak, jedva nogu za nogom vuče, a njegovo magare, koga on konjskim imenom nazivlje, (magaradi se kod nas ne daju nikakova imena), također je staro. I ono se jedva vuče cestom i svaki čas zastane, da uz put zagrize travku, ošljebad ili grančicu kakova zaprašena grma. Natovareno je, ali ne teško. S jedne je strane samara praćom i konopčićem pritegnuta vrećica sa pet-šest kilograma soli, s druge strane visi čađava torba sa svakojakom sadržinom kućnih potrepština, što ih je otac Mate u gradu nakupovao za se i za još kojega susjeda. Ne ide se svaki dan u grad, a kad se ode, treba podmiriti potrebe za dulje vremena. Poprijeko preko samara prebačena je vreća. U njoj ima nešto, ali lagano, pa kad tovar malo zakaska, i vreća preko samara poigrava, ko da joj je ugodno tako otmjeno jahanje.

Dok bi se magare zabavilo kojim slučajnim zalogajem, stric bi Mate skoknuo u stranu i oštrim kosijerom pokosio bus mliječa, što tuda u procijepima obilno raste, te pokošeno brzo strpao u vreću na tovarećem samaru, a sve se obzirući da li ga tko vidi pri tom poslu. On je baš i izabrao ovu podnevnu uru, kad je, zbog vrućine, najmanje putnika na putu.

Stric Mate je, mora se znati, bio strastven ribič na Cetini. Mnoga je jegulja i klijen nastradao pod njegovom rukom. A lovio je najviše na nedopušten, na zabranjen način. Jedan od tih zabranjenih načina bio je i mliječenje, trovanje ribe mliječom. I zato je on pazio, dok je brao mliječ, da ga tko ne vidi. Mogao bi ga, vrag ne spava, prijaviti vlastima, pa eto ružna skapanja. Osobito se je čuvao žandara i financa.

S njima nema šale. Koga oni uvrebaju, taj ne pobježe ispred globe ili zatvora. Najčešće zatvora, jer bi rijetki mogao ili htio globu platiti. Zatvor je svakako jeftiniji i praktičniji. Odležiš tamo dva tri dana, pošteno se odmoriš, a dadu ti štogod i pojesti, pa nakon toga — nikome ništa.

A što je stric Mate baš danas išao u grad i, tobože usput rezao mliječ, ima i to svoj razlog. Jučer je on, svrljajući oko rijeke vidio u lokvanju na Vrbicama jato lijepih kljena. U lokvanju opala voda. A pomrčina je noćas dobra. Divna zgoda, da slasnim zalogajem omasti stari brk.

Upravo on napunio i podvezao vreću, kad začuje nekakav žamor nalik na gunđanje, što ga lagana zračna struja do njegova uha donijela. Ogleda se. I kako je bio na zgodnu položaju, ugleda pred sobom, u Javornici, čovjeka, koji, prolazeći ispred Gospine slike davno tamo u liticu uokvirene, glasno moli Gospino Pozdravljenje.

— Nije pogibelj. Tko moli, zlo ne misli. Žandar i financ nisu, — umuje stric Mate, — oni ne mole. A nije ni lugar, kad nema puške. Eh, sad bismo mogli i malo brže.

I ćušne svoga Dorata:

— Ćuš, Dorate! Ćuš, nesrećo! Kad ćemo ovako kući? Poginut ćemo na putu od gladi.

A zna magare, da ga doma ne čeka nikakav objed, pa mu se svejedno ne žuri. Rađe on nastoji ugrabiti kakav zalogaj uz put. Batine se nije bojao. Stric Mate nije znao nikoga tući, pa ni magare. Jedino bi mu katkada poletjela ruka na ženu, i to ako je bio osobito vinetan. Malo bi je počešljao, — to je bio njegov izraz, — ali bi se brzo pokajao i pomirio.

Jedva se mimoišao sa samcem putnikom, kad zamnije prodoljem drndanje teretnih seoskih kola. Sad se čula neka tutnjava poput daleke grmljavine, sad opet orljava, ko da se čitave gomile kamenja s brda u dolinu ruše. Rumor se je hitro približavao i na Trgovišću dostigla strica Matu kola.

Bila to kola s dobrim vrancem seoskog gazde, koga sve selo poznavalo pod imenom Mojsije. Nije on bio nikakova istaknuta ličnost, niti je bio, a i ne bi htio biti, nekakav poglavar ili vođa, pa mu, bajagi, selo nadjenulo ime velikog biblijskog narodnog izabranika. Ne! Sasvim drugi je bio tomu razlog. Ovaj kučiški Mojsije je bio bogat gazda, a stekla da mu na daleko para tražiš. Nikada se nije dovoljno naspavao, nikada pristojno odmorio, pa nikada mirno do sita ni najeo. Uvijek u nekoj jurnjavi, uvijek u poslu. Sticanje i neprestano sticanje. Kao da će dovijeka živjeti, i kao da hoće čitavo selo sebi prisvojiti. Ni pomoliti se pravo Bogu nije imao kada. Na putu i pri poslu neprestano bi samo mrmljao i mrsio Očenaše i Zdravomarije, a da nije zahvaćao ni u smisao pojedinih riječi, ni u sadržaj čitave molitve.

— Hvaljen Isus, striče Mate! — pozdravi Mojsije, onako oholo s kola, prestižući sporog Dorata. A da se malo i našali sa stricem Matom, doda: — Polako ti, striče! Nije žurno, pa čemu da se umaraš! Nego, hoćeš li štogod poručiti kući?

I kola su odjurila, a da Mojsije više nije čuo, što mu je stric Mate odgovorio.

To se je sve događalo na ravnoj cesti. Nu sad put udari uz brijeg pa hvataj, kume, sapu! Povile se okuči ko, recimo, beskičmenjak ispred mogućnika. Sve zavoj iznad zavoja, sve dulji od drugoga. A desetak ih je do u selo. Da ih je lako savladati kao što ih je lijepo vidjeti, ni po jada.

Na prvu okuč Mojsije naletio kasom. Nu konj brzo kas izmijenio korakom, pa još i sporim i teškim. Kočijaš sišao s kola i pješačio uporedo. Sve je najslađe povike na konja istresao, i bičem se pomagao, pa i upirao u kola, gdje god je cesta bila malo deblje pošljunčena. A svejedno je sporo naprijed odmicao. Strana je strana, a ona svojih zakona ne odstupa.

Stric Mate je sa svojim Doratom udario prečacima. Kud može koza tud će i magare, pa makar i natovareno. Ćuška striko i nagoni živinče na brži korak, ali magare, ko svako magare ima svoj zakon i svoje običaje, pa možeš ga nagoniti, pa možeš ga i tući, ono zna, kojom brzinom ima ići, ma ni za sekundu brže. No svejedno. Prečaci su kratki, a serpentine duge, pa se je stric Mate sa svojim prometnim sredstvom brzo našao daleko iznad Mojsijevih kola. Kad je sračunao, da bi ga ovaj mogao čuti, podvikne mu:

— O gazda Mojsije! Gazda Mojsije. Da ti pozdravim doma? Imaš li im što poručiti?

Mojsije ga je čuo. I nešto je poluglasno zabrundao.

Bio je zabavljen pomažući svome konju, da iz debelog šljunka izvuče kola.

* * *

Stric Mate je stanovao u maloj, rđavo građenoj kućici, koja je ujedno bila i štala i pojata i kuhinja i stambena zgrada.

Ta kućica, u vrijeme kad je sagrađena, stajala je sasvim na kraju komšiluka, kao da nikome nije htjela smetati, ili kao da se je stidjela svoga siromaštva. S godine u godinu nicale su oko nje nove zgrade i potpuno je opkolile. Ili su te nove zgrade, a uistinu sve mali neukusni kućerci, opkolile kuću strica Mate, da je ogrle i zagriju, ili možda da zaštite taj vrlo rijetki spomenik čudne graditeljske vještine... Tko bi to znao!

Sagrađena je u nekakvoj rupi. Sa sjevera je pritisnula gromada zemlje, pa si joj vidio samo krov. S juga si ustanovio, da je kuća na pod. Na taj pod se je ulazilo uz nekoliko kamenih basamaka. Popođena svim i svačim, a najviše šupljinama, pa se je po tome prostoru mogao

kretati samo onaj, koji mu je bio potpuno vješt. Tim teže još što kuća nije imala nikakova prozora. A nije ih ni trebala, jer su vratnice bile tako udešene, da su propuštale dovoljno i zraka i svijetla. Kad bi je zimi snijeg zameo, ličila je na pravu eskimsku kolibu.

U toj i takovoj je kući živio stric Mate sa ženom Matijom.

Djece nisu imali. U boljim danima držali su pet-šest ovaca, kravu i magare. Imanje je bilo veoma malo. Ali je stric preuzeo kao kmet imanje jednog iseljenog mještanina.

Nije bio osobiti težak, ali je ipak nekako išlo, dok je bio pri snazi. Nu koliko je godina njegova radna sposobnost jenjavala, toliko je polje manje prihoda davalo. Smanjivanjem prihoda i vlasnik je zemlje smanjivao svoj posjed; svake bi godine prodao po koji komad kojemu seljaku, a ovaj bi strica Matu lišio kmetskih obaveza. Gubeći tako komad po komad rđave i još rđavije obrađene zemlje, smanjivao se i broj živadi u stričevoj kući. Najprije odoše ovce, pa krava. Na koncu je ostao sam sa ženom i — s magaretom.

Od magareta se stric više nije dijelio. Kud on, tud i ono. Jedino nedjeljom k velikoj Misi, premda je rijetko tamo išao, dolazio bi sam. Toliko se je Matin komšiluk bio navikao na njegovo magare, koje je, osim starosti, u svemu bilo slično svakom drugom magaretu, da ga je i po glasu poznavalo. I kad bi taj dugouhi Dorat zamagarčio, zarevao, svatko je točno znao, gdje se nalazi stric Mate — kod kuće, u Krušicama, u Brišinama, u Cukovači ili na Cetini.

Većinu komada zemlje, što ih je stric Mate kao kmet obrađivao, pokupovao je Mojsije, i zato su se oni dva uvijek nekako poprijeko pogledavali i izazovno susretali. Tako bi, kažimo, prošao stric Mate u Brižine. Tu je imao nekakav izgladnjeli vinograd u žutoj neplodnoj varici, a skoro nikada ne zađubren. Osamario bi Dorata. Na jednu bi stranu samara privezao težački alat, o drugu objesio burači opola i u torbi što je mogao i imao. Dug je dan, a gladan težak gotova mrcina. Čuška on pred sobom živinče i kreše ognjilom o kremen, da pripali zemljenu lulu na kratku kamišu u obliku nešto opruženog velikog S. Tu se sretne s Mojsijem, jer i on tim istim putem, kojim može samo koza i magare, morao u svoje polje. Naprtio Mojsije na se i alat i hranu i piće, pa će pod tim teretom već napo umoran stignuti u njivu. To je Mate odmah huncutski zapazio:

— Čemu nisi upregao, čovječe Božji?. Što štediš kola i konja? Zar ti još malo sticanja?

— Mogao bi i ti, stričе, malo poštedjeti Dorata. Ako ga izgubiš, ne ćeš više takova naći, pa da pola carevine obađeš — ruga mu se Mojsije.

— Za mene je dobar, i boljega ne trebam! — brani se stric.

Ili bi bilo u vrijeme berbe.

Sve se žuri, znoji i sve pjeva. Svatko je dobro raspoložen i sa svakim se veselo susreće. I stric Mate bere, ali ne gnječi u polju. On

bez žurbe i napora dogoni na svome Doratu grožđe u košarama. Pustit će da se dan-dva malo ocijedi, pa će vino biti i jače i mirisnije. Dotle Mojsije i njegova kućna čeljad znoje se i dahću pod punim teškim mješinama uz uzbrdice, uz potočine i sivine. Smije se Mojsije, a noge mu pod bremenom klecaju i jedva od umora dahće. Ali sretnuvši strica Matu sa njegovim dugouhim prometalom, ne može odoljeti, a da mu ne dobaci:

— Polako, striče, ima još u Boga dana! A i natovario si ga nemilo. Jadno živinče!

— A ti se samo žuri! Ne ćeš svejedno stotu uhvatiti. A evo ja natovario svoje magare, a ti sebe i svoju čeljad, pa što kome Bog i sreća dade.

* * *

Nitko u komšiluku nije znao godine strica Matina magareta. A nije također nitko znao, o čemu uopće žive i kako je moglo, uz onakove životne okolnosti, dostignuti onoliku starost. U jaslama bi samo u rijetkim slučajevima štogod našlo. Kad je s gospodarom bilo u polju, grizlo je sve do čega je došlo. A kad je bilo na odmoru, kod kuće, lunjalo je bez nadzora i bez ulara, po danu i po noći, po putevima i oko živica komšijskih, i što bi tuda našlo, bilo je njegovo. I to mu je moralo biti dosta.

A stric Mate, koji se u sporosti nije ni malo razlikovao od svoga Dorata, nije se ni u izdržljivosti i u oskudici mnogo od njega odvajao. Nitko nije mogao shvatiti, kako i od čega taj čovjek živi. A bilo je jasno: živio je i u nikoga ništa nije pitao. Jedino bi pokatkad nekoga zamolio, da mu napuni lulu.

Kad je kuća već sasvim osiromašila, ode i stara Matija svetome Luki. Ostao stric Mate sa svojim Doratom, ko dvoje u ljudskom društvu suvišnih stvorova. Jedan je znao, a drugi možda instinktivno naslućivao, da i njima nije još za daleko putovanja.

Tvrda litica, izjedana vlagom i mrazovima i paljena suncem, puca i drobi se, pa se jednoga dana otkine od planine i surva u dolinu. Tako tvrdi kamen, a kako će da odoli razornim zakonima nijemo živo biće, krhkije i osjetljivije od mrtvog kamena?

Nikakovo čudo dakle, kad je naskoro jednoga jutra staro magare sva četiri nepotkovana kopita okrenulo uvis. Stric ga je Mate teškom mukom dva-tri puta okrenuo, odmah ispod kuće iskopao jamu i zasipljući u njoj svoga dugogodišnjeg druga i pomagača, održao mu je kratki oproštajni govor:

— Lezi i počini! Napatio si se i naradio, i dosta je toga bilo. A ni meni nije ništa bolje bilo; ni bolje ni lakše. Širok je i velik ovaj svijet, a mi smo dva bili na njemu sami. Nitko nas nije milovao za života, nitko nas ne će ni požaliti iza smrti. Lezi i počini!

Kad je zadnja gruda zemlje pala na lješinu, stric je Mate zaplakao, što nije bogzna otkada u životu.

Do par mjeseci bio je sprovod i stricu Mati. Naživio se dovoljno, napatio i još više i otišao na onaj svijet, a da nije nikome u životu što skrivio.

Par godina iza njega umrije i Mojsije, bogati seoski gazda. Uza sve njegovo sticanje i bogatstvo na posljednje je putovanje otišao istim prometnim sredstvom kojim i pokojni stric Mate: crkovni jelovi sanduk i četiri susjeda kao nosači, uz pratnju, ni bolju ni lošiju, kākovu selo priređuje svakome bez razlike.

Isto im je zvono posmrtnu popratnicu otkucalo.

BADNJAK FRANA BODULIĆA

Skoro nije Fran Bodulić bio tako srdit kao toga jutra 24. XII. mjeseca. »Kada nešto ne ide, tada ne ide« govorio je još kod oblačenja. Popio je čaj, ispod namrgođenih obrva pogledao ženu i kćer, promrmljao »S Bogom« i zalupio za sobom vratima.

Žena je tužno pogledala za njime, i kada se više nisu čuli njegovi koraci, rekla je tiho: »Tata je srdit. I kakav li će nam biti Badnjak, ako mu javе, da roba kojom trguje pada u cijeni?«

»Kakav Badnjak? Smiješno. Tata ne drži do Badnjaka, njemu je to kao i svaki drugi dan. Rekao je, da će kasno u večer doći, jer od posla ne može donas s obale na ručak kući dolaziti«, gorko je rekla vitka, crnomanjasta djevojka, i nadovezala blaže: »Ja ću zato ipak, mamice, nakititi bor, i nas dvije ćemo kada zapalimo svjećice zapjevati »Narodi se Kralj nebeski«« ...

... Taj se dan Fran Bodulić imao zašto ljutiti. Niti jedna povoljna poslovna vijest nije stigla. Stoga je grmio na namještenike, grdio činovnike, psovao magazinera. Kleo je toliko, da su mu se njegovi suradnici klonili s puta. »Bog mu prosti grijehe« uzdahnuo je stari noćobdija, kada je šef u večer za sobom zaključao vrata svoga kontoara, i uputio se sa obale u grad.

Kao da je i priroda s njime bjesnjela. Puhao je jak južnjak, valovi mora su udarali o grebene na obali, a razbijali su se sami, i s bijelom pjenom vraćali se u tamne dubine. Oblaci se ganjali nebom, a tek na čas je mjesec pokazao svoje ozbiljno lice, tek na čas bi koja zvijezda zatreperila.

»A što sada?« pomislio je Fran Bodulić, kada je ušao u glavnu ulicu. Kući mu se još nije dalo poći. Stoga je unišao u elegantan raskošno rasvijetljen restoran, ogledao se, opazio nekoliko prijatelja, pošao k njima, sjeo za stol i naručio večeru. Sada je tek osjetio, koliko je gladan. U srdžbi skoro čitav dan nije ništa okusio. Jeo je s tekom, ubrusom obrisao usta, i osjetio, kako mu se sitom vraća dobro raspoloženje. Zapitao je:

»Kako bi bilo, da odigramo partiju pokera? Večeras doista trebam razonode. Naljutio sam se u poslu kao nikad«. Pošto su prijatelji pristali, platili su račun i uputili se u susjednu, malenu prostoriju.

Hazardna je igra započela.

Ako Fran Bodulić nije toga dana imao sreće u poslu, imao ju je u kartama. Pred njime se gomilala hrpa banknota, kao da ju je vjetar nanašao iz džepova prijatelja. Nu on je u igri bio kavalir. Osjećao je posebno zadovoljstvo igrača, koji dobiva; a ipak je htio, da se prijatelji regresiraju, a kako se niti onima ne ustaje od igre koji gube, to se je partija produljila. Bilo je blizu pola noći, kada se društvo razišlo, a Fran Bodulić je kao dobitnik u igri pošao kući.

Međutim se vjetar stišao, more umirilo, a zvijezde zatreperile. Bila je Tiha Noć.

Poslije uzbudljivog dana godila je šetnja. Jednom mirnom, širokom ulicom žurilo se mnoštvo svijeta. Kako je Franu Boduliću bilo svejedno kamo luta, ne razmišljajući mnogo pomiješao se među mnoge i pošao njihovim putem. Ljudi su išli na Ponoćku, a on je na čas pred crkvom zastao, a tada — da li radi podsvijesnih osjećaja koji su još iz djetinjstva u njegovoj duši tinjali, da li od dosade i znatiželje — ušao u crkvu.

U rasvijetljenoj crkvi započela je već služba Božja. Orgulje su brujale, puk je zanosno pjevao božićne pjesme. Fran Bodulić se naslonio o stup i stao promatrati Jaslice. Topli osjećaj njime prostruji od davnih davnih uspomena. Nekad je s majkom još kao dječak klečao pred Jaslicama, — da — i vjerovao u Kristovo rođenje. I sad mu se učini, da je prljav i umoran. Prljav pred Djetetom u jaslicama.

Orgulje su zamuknule. Ljudi su pali na koljena. Podizanje. I Fran Bodulić je kleknuo. Prekrstio se. »Šta mi je?« pomislio je, »što«? i nije mu još bilo posvema jasno, da se klanja Bogu, kojega nije mogao on, kao i nitko ubiti u svojoj duši: Je li doista Bog sašao na Oltar, — u vrijeme tihe noći na zemlju? I zar on jedini ima pravo sa svojim sumnjama u tom smirenom mnoštvu, iz čijih očiju sja mir i sreća vjerovanja?

Izašao je iz crkve prije Agnusa. Pošao kući. Pozvonio je, ali nitko nije otvorio vrata. Žena i kćerka se još nisu vratile iz crkve. Otključao je vrata i unišao. U sobi je udahnuo svjež miris bora. Sjeo je u naslonjač kraj kamina. Crveni plamen risao je arabeske po podu. Mjesečina je osvijetlila okićen bor. I u tom toplom polurasvijetljenom prostoru Franu Boduliću se činilo da opaža prozirne likove. Zar nije pokojna baka u kutu s krunicom u ruci? Zar pokojna mati ne namješta još nešto oko bora? O, i rana živa — najmlađi brat, koji je nestao u ratu. Vitak, visok mlad čovjek, finih crta lica produhovljen hodao je oko bora. Bilo je to tako nevjerojatno, a opet živo. »Moji mrtvi?« pitao je sam sebe. »Moji mrtvi, koji su čekali čar Badnjaka! — Što su čekali? Vječnu priču ili tvrdo vjerovanje? U što? U spasenje duše. Gdje su sada? Nigdje? Ne može biti! On i ne želi da nisu nigdje. Energična baka, požrtvovna mati, brat, dragi, dobri brat! Zar sa smrću tijela prestaje sve? Što je jače od tijela? Možda ipak — duša. Duša koja pati i triumfira. Gdje?

Njegovi mrtvi su vjerovali u Onoga, koji je postao čovjek i rodio se u štalici. Kako je lijepo vjerovati u Tihu noć, siromašnu noć, koja donaša Mir svijetu. Koliko je više vrijedan taj mir od svih novaca, magazina, robe, srdžbe, uspjeha i poraza! Tako je razmišljao Fran Bodulić, i kao da se stidi sam sebe spustio je rolete, i pored bora zapalio tri svijeće: jednu za baku, drugu za mamu, a treću za mrtvoga brata.

Tada je naslonio glavu na rub stola i zaplakao.

ISKUŠAVANJE

Tomo Pavlak, namještenik drvne industrije, pošao je k ravnatelju neke velebanke da uredi s njime posao svog poduzeća. Došavši do ravnateljeve sobe pokucao je i čekao da se ravnatelj oglasi i da ga pozove unutra. Kad se on nije javio, pokucao je i drugi i trećiput, pa je otvorio vrata i ušao u sobu. U sobi nije bilo nikoga. I odluči da će ostati kod vratiju, i da će tu čekati dok ravnatelj dođe. Bio je siguran da će brzo doći. Jamačno je u kojoj susjednoj sobi jer inače ne bi ostavljao otvorena vrata svoje sobe. Stade se obazirati po sobi i pogled mu pade na ravnateljev pisaći stol. Na stolu je ležalo više spisova i lisnica s novcima. Kad je ugledao lisnicu, zaželi da si prisvoji novce, koji su u njoj. Brzo se je postidio te želje, ali što je ostajao dulje u sobi ta se želja javljala sve jače i upornije. I on se gotovo nesvijesno primakao k stolu i izvukao je iz lisnice tisuću D., pa se hodajući na prstima izvukao iz sobe. Kad nije ni na hodniku nikoga susreo, spustio se je naglo niz stepenice i izišao na ulicu.

Čim se našao na ulici i umiješao među ljude, osjetio je silnu nelagodnost u duši i odvratnost prema djelu, što ga je počinio. I da je bio siguran da se ravnatelj nije vratio u svoju sobu, bio bi najradije otišao natrag i metnuo novce odakle ih je uzeo.

Misao, da je učinio nepošteno djelo, mučila ga sve jače i sve mu je dublje prodirala u dušu i postajala mu je sve nesnosljivija.

Nikada nije on još segnuo za tuđim, pa ni kad se našao u najvećoj nevolji. Iako se od rane mladosti borio s oskudicom i neimaštinom nije nikada nikog svijesno oštetio. Radije je gladovao nego da segne za tuđim. Cijenio je poštenje i osuđivao je svakoga, koji je učinio kakav nepošten čin, a gle, što je sam uradio. Jutros je otišao od kuće kao pošten čovjek, a vraća se kući kao tat. Dosada je smio svakomu pogledati u oči, a sad ima pravo svaki pristojan čovjek da ga osudi, a vlast da ga progoni.

Slabo se je tješio time, da ga nije nitko vidio. Savjest ga je pekla i nije mu se dalo kući. Ponosio se je svojim poštenjem. Ne će, istina, moći ostaviti djeci imetak, ali se je tješio, da će im ostaviti svijest, da su imala čestitog oca, koji ih je radom i mukom podigao na noge, a sada ode i to. Nije se tješio ni time, da ima stotine i stotine ljudi, koji bi

se u sličnim prigodama ponijeli još i gore od njega: on trpi i duša ga boli, a drugi neka obračunavaju sa svojom unutrašnjosti kako znadu.

Jedva se nekako dovukao do kuće. Žena je smjesta primijetila da mu se nešta neugodna dogodilo. Kad ga upitala: »Što ti je?« reče: »Ne znam ni sam. Zdrav sam, a ova će časovita nelagodnost brzo proći.«

I djeca su opazila, da im je otac nekako drukčiji nego obično. Kad je došao, nije ih po običaju upitao da li su bila dobra i poslušna, a prije spavanja nije ih zagrlio ni poljubio ni prekrižio.

Legao je rano. Nije mogao zaspati cijelu bogovitu noć. Neprestano se je vrtio i prebacivao s jedne strane na drugu. I samo je mislio, kako bi mogao popraviti zlo, što ga je uradio.

Ustao je rano i otišao u ured. Tamo je napisao ovo pismo:

»Gospodine ravnatelju! Krivac sam pred vama i dušu sam svoju oteretio pred Bogom. Jamačno ste opazili, da od novca, koji je jučer ležao na vašem stolu, manjka tisuću D. Ja sam ih ukrao. Do tog sam časa bio pošten i mogao sam svakomu pogledati u oči, ali videći novac, koji je ležao na stolu podlegao sam iskušavanju i prisvojio sam si od njega tisuću D. A sad sam nesretan i peče me savjest i samo mislim, kako da popravim zlo koje sam učinio.

Poštom ćete dobiti, dakako pod krivim imenom, novce, koje sam prisvojio. Molim, da me ne sudite prestrogo. Prvi puta je, da sam nešto takvoga učinio. A u buduće ne ostavljajte novce na stolu, kad idete iz sobe, da ne dadete prigode siromaku slabiću da segne u času slabosti za novcem i da ne podlegne iskušavanju, kao što sam ja podlegao.«

Ravnatelj nije nikada saznao, tko mu je uzeo novac. Taj bi gubitak on bio lako pregorio, ali mu je bilo drago, da ima svijeta, koji, ako u času slabosti i podlegne iskušavanju, a ono se kasnije pokaje za svoj čin i gleda da ga po mogućnosti popravi.

MOJ DAĐA

Dok tama jutrom
svud okolo vlada,
ustaje, moli se, na posao ide
moj dragi dađa.

Kad rani sunce
i kad rosa pada
za plugom već davno ore
moj dobri dađa.

Kad zvono o podne zvoni
— sunce peče tada —
u znoju, sklopljenih ruku blagoslov moli
moj dragi dađa.

Uveče kad mrak
sve mreže svoje hvata
umoran od posla kući se vraća
moj dobri dađa.

Od rane zore
do sunca zapada
za me se znoji i muči
moj dragi dađa.

PODMAZIVANJE STROJEVA

I.

Kad vučemo drveni balvan zemljom, balvan se tare o zemlju, jer svako pa i najglađe tijelo imade na svojoj površini male izbočine odnosno udubine, koje smetaju kod gibanja. Jasno je, da takvih udubina i izbočina ima i na površini same zemlje još u većoj mjeri, nego na jednoj ravnoj gredi ili balvanu. Ako želimo balvan lakše pokrenuti s mjesta, ne ćemo ga vući (sklizati), nego ćemo ga valjati odnosno kotrljati. Kod valjanja tijelo se lakše pokreće, jer je trenje valjanja manje od trenja sklizanja, pa se i radi toga upotrebljavaju kod vozila kotači, a i kod raznih strojeva nastoji se čim više iskoristiti kotač. Kod kotača običnih kola postoji trenje sklizanja na onom mjestu, gdje osovina pritiskuje svoj ležaj. To se trenje sklizanja umanjuje umetanjem čeličnih kuglica između osovine i njezinog ležaja (kuglični ležajevi) kod čega se izbjegne trenje u sklizanju, a na njegovo mjesto dolazi daleko manje trenje u kotrljanju. Trenje se — kako vidimo javlja kod svakog gibanja nekog tijela po površini drugog tijela i onc uzrokuje veliki gubitak na radnji, tako taj gubitak na radnji strojeva uzrokovan trenjem iznosi oko 25%, a on se može znatno smanjiti ispravnim podmazivanjem.

Izbor maziva vrši se prema vrsti stroja, prema veličini i smještaju površina, koje treba podmazivati, prema načinu izvedbe trljajućih površina, prema pritisku i broju okretaja, prema radnoj temperaturi stroja i prema smještaju i posebnim uslovima iskorištenja nekoga stroja. Kvaliteta i cijena ulja zavise o njegovim karakteristikama. Bolja su ulja manje specifične težine, veće gustoće, svjetlije boje, višega plamišta, manjeg sadržaja pepela i asfalta te ulja, koja teže smrzavaju.

Rijetka ulja upotrebljavaju se kod nižih temperatura, malih pritisaka i velikih brzina, a gusta ulja kod obratnih uslova.

Prema porijeklu postoje ove vrste maziva:

1. Mineralna maziva, koja se dobivaju iz nafte.
2. Masna maziva (biljna i životinjska ulja).
3. Katranska maziva iz ugljena i bituminoznih škriljevaca za ležaje transmisija, pumpa i osovina, gdje nema visokih temperatura i visokih pritisaka.
4. Sintetska maziva.
5. Specijalna maziva, kamo pripadaju
   a) miješana mineralna maziva
   b) kompaudirana ili zamašćena ulja (to su miješana mineralna ulja i biljne ili životinjske masti).
   c) Složena ulja sa specijalnim tekućim dodacima.
   d) emulziona maziva (maziva s vodom) za bolje hlađenje.
   e) grafitna maziva sa dodatkom koloidnog grafita služe osobito dobro kod strojeva, koji rade pod visokom temperaturom i koji se ne mogu podmazivati direktno sa uljem (na pr. ležajevi).

je to... ali roditelji neka ih pouče, kako se imaju vladati za vrijeme obreda i propovijedi. — Shvatljivo je, da djeca od 5 do 6 godina stojeći u crkvi, ne razumiju svega što kaže svećenik... i dosađuju se te se igračkaju.» — U takvom su slučaju odrasli pozvani, da upozore djecu na red i mir; a to će postignuti već ako djecu ozbiljno pogledaju.

Majke donose katkada u crkvu i svoju n e j a č a d; kad ovakva mala djeca osjete koju bol, dakako odmah se jave cvileći i plačući...; kad bi naše dobre mamice znale, kako smetaju dječica propovjednika, odmah bi ih iznijeli iz crkve.

VIII.

K l u p e u crkvi su za to, da mogu vjernici (naročito za propovijedi) sjediti; kad se čovjek osjeća tjelesno lagodno, može da toliko lakše posvetí svu duhovnu pažnju obredima i propovjedi.

Mjesto u klupi zauzme obično onaj vjernik, koji prije dolazi; takav je običaj u mnogim crkvama; i mi nemamo šta da prigovorimo.

Ali prigovaramo onim mladim, odnosno zdravim ljudima, koji videći da dolazi starija ili boležljiva osoba, ostanu mirno u klupi, a da ne ponude sjedišta onima, koji bi ga bili mnogo više trebati.

Kršćanska nas ljubav mora potaknuti, da budemo puni obzira prema starijima i bolesnicima, kad dođu u crkvu.

IX.

Crkva je s v e t o m j e s t o; stoga kad ulazimo u crkvu, treba da budemo dostojno odjeveni.

Ako sam kazao „dostojno odjeveni", nijesam kazao: „bogato".

Bog ne traži od nas, da uniđemo u crkvu „sa zlatnim prstenom u sjajnoj haljini" (Jak 2, 2); ali svakako neka bude odijelo po mogućnosti čisto; čistoća uvijek je lijepa, iako je siromašna!

Pristojnost zahtjeva, da ulazeći u crkvu očistiš pred vratima cipele, kako ne bi unosio u sveti prostor uličnu prašinu ili čak blato. — I kad ideš u privatnu kuću, nastojiš, da budeš čisto odjeven, i da ne unosiš blato... zar Ti je crkva manje nego privatna kuća!!??

X.

Naročito neka paze ž e n s k a l i c a, da budu pristojno odjevena.

Crkva nije za to tu, da dolaze djevojke k Misi, htijući pokazati, da imaju novo odijelo... u ostalom nemamo ništa protiv novog odjela; ali prije svega neka bude pristojno!

Sveti Pavao izričito uči, da ne dolikuje, da se žena gologlava moli Bogu; te je tražio, da dođu žene s pokrivenom glavom u crkvu (1 Kor 11); stoga u mnogim krajevima i danas žene ulazeći u crkvu, naročito primajući svetu Pričest, pokrivaju glavu velom ili koprenom.

Dozvoljen je ženama i nakit, ali (veli apostol) „da se kite u pristojnom odijelu sa s t i d l j i v o š ć u i č e d n o š ć u, a ne pletenicama, ni zlatom" (1 Tim 2, 9). Stidljivost najljepši je nakit žene!

XI.

V r a t a su za to, da se kroz njih ulazi, a zatim se zatvaraju; i u privatnim kućama ne ostavljaš vrata otvorena, kad ideš u posjete.

(Nastavlja se)

BOG U PRIRODI

MEĐUSOBNI ODNOS BILJKI I ŽIVOTINJA

(Nastavak)

Zelene biljke, kako je u zadnjem broju opisano, rastavljaju ugljendioksid na ugljenik i kiseonik; one, dakle, obavljaju jedan rad. Za svaki rad potrebna je sila, ili još tačnije energija, koja rad pokreće i izvršava. — Za čitaoce, koji nisu upućeni u fizičke pojmove, objasniću ukratko, šta je sila, rad i energija.

Svaka pojava mora imati svoj uzrok, to je svakome jasno i to razum prima bez dokazivanja kao istinu, koja se sama po sebi razumu nameće. I prirodne pojave moraju imati svoje uzroke. Za svaku pojavu pita se odmah, šta ju je proizvelo. To, što proizvodi jednu pojavu, njezin uzrok, nazivamo s i l o m. Silu našim čulima ne možemo zapaziti, sila je nešto natčulnoga ili bolje vančulnoga. Po učincima, odnosno pojavama, mi zaključujemo na postojanje sile. Stari su filozofi i naučnici poistovetili silu sa kretanjem i videli su dejstvo sile tamo, gde su zapažali promene na telima: promene mesta, agregatnog stanja, toplotnog stanja, itd. Kod tela u ravnoteži i u stanju mira nisu zapažali, da i tu sile dejstvuju. Prema utiscima, koje te promene na našim čulima proizvode kategorisali su i sile: mehaničke, svetlosne, akustične, toplotne, vitalne, a puno docnije još i električne, magnetične, hemične.

U 16-om veku Galilei Galileo opisao je silu inercije, osnovni zakon mehanike, koji glasi: svako telo održava stanje mirovanja ili jednoličnog pravolinijskog kretanja doklegod koja spoljna sila ovo stanje ne promeni. A u 17-om veku Newton je pronašao zakon gravitacije, koji glasi: sva se materijalna tela privlače silom, koja je srazmerna njihovim masama, a obrnuto srazmerna kvadratu otstojanja. Ovo važi za celu vasionu. Sila gravitacije na zemlji zove se teža.

Ova dva zakona objašnjavaju nam mnoge pojave, kao na pr. kružno kretanje planeta oko sunca. Po sili inercije planete bi se kretale jednolično i pravolinijski, a po sili gravitacije kretale bi se prema središtu sunca, a faktično kreću se putem dijagonale tih dveju sila, koja se svaki čas menja, jer se i pravci sila menjaju i tako planete prave kružno kretanje.

Tu spadaju i molekularne sile, čije dejstvo ne možemo ni pod mikroskopom zapažati nego samo logičnim zaključcima do njega dolazimo. Svako je telo složeno od sitnih delića, koji još poseduju svojstva tela i do njih se može mehaničkim putem doći, i zovu se molekuli. Molekuli se ne dodiruju, razmaknuti su jedan od drugoga u svim pravcima. Ovo zaključujemo odatle, što se telo na toploti na sve strane širi t. j. intermolekularni prostori se proširuju razmičući molekule, što ne bi bilo moguće, kada bi jedno telo bilo posve ispunjeno materijom. Sila, koja sve čestice drži na okupu zove se kohezija. — Slična koheziji je hemična sila, koja čini, da se dva ili više atoma raznih elemenata drže povezani u jednoj molekuli iako se međusobno ne dodiruju. Ova sila zove se hemijski afinitet. — Po modernom shvatanju ni atomi nisu nedeljive materijalne čestice, nego je svaki od njih složen od pozitivnoga jezgra, u kome se nalazi jedan ili više istovetnih pozitivno naelektrisanih čestica, a oko toga jezgra kreću se negativni elektroni u jednom ili više krugova. Elementi se razlikuju jedan od drugoga jedino po broju čestica u jezgru i po broju krugova i rasporedu elektrona na njima. Njihovo kruženje oko pozitivnog jezgra slično je kruženju planeta oko sunca. Sila koja te pokrete stvara je atomska sila. Kada bi čovek imao savršenija čula i mogao i najsitnije čestice zapažati, video bi da je sve u pokretu, da ništa nije na miru, ne bi mogao nigde naći jednu čvrstu uporišnu tačku. Sa takvim čulima, moguće, da bi i sam život bio nemoguć.

I dade ga materi njegovoj (Lk 7, 15).

Kada bi sve sile najedanput prestale da dejstvuju, najedanput bi se sve rasplinulo u vasioni. Stoga je problem sile isto tako velik kao i problem materije i zajedno materija i sila sačinjavaju prvu od sedam zagonetki sveta, kako ih je formulisao naučnik i empirist Du Bois Raymond. Stare je filozofe naročito interesovao problem kretanja i na svetu i u vasioni. Jedno telo stavlja se u pokret samo onda, kada je od neke izvanjske sile pokrenuto. Kako, dakle, objasniti početak kretanja? Ovo je poslužilo Aristotelu za dokaz, da postoji prvo nepokretno biće — Bog, koji svemu pokret daje.

Dalnjim proučavanjem fizičnih pojava, odnosno njihovih uzroka, sila, uvidelo se je, da one nisu specifično odeljene, nego prelaze iz jednog oblika u drugi, na pr. kretanje u toplotu i obratno itd. Jedna kugla izbačena iz topa kreće se ogromnom brzinom. Ako naglo ta kugla udari u jedan čvrst predmet njezino će se kretanje sasvim zaustaviti, ali u istom momentu pojaviće se tolika toplota, da će se kugla rastopiti. Fizičari bi rekli, da se je spoljno kretanje mase pretvorilo u unutarnje kretanje molekula te mase, jer unutarnje kretanje molekula stvara osećaj toplote. Kada bi se naša zemlja koja se oko sunca okreće brzinom oko 4 geografske milje u sekundi, naglo u svom obrtanju zaustavila, nastala bi tolika toplota, da bi olovnu kuglu veličine

naše zemlje zagrejala za 384.000° C. Kako kretanje u toplotu i toplota u kretanje tako i jedna i druga mogu se pretvoriti u električnu ili koju drugu silu i obratno.

Čitav ovaj svemir kome se divimo, sastavio je večni arhitekt iz jednostavnoga materijala (protona i elektrona), u kome dejstvuje jedinstvena sila, čiji učinci našim čulima raznoliko se ukazuju.

Kada jedno telo pokrenemo ono nastavlja, da se dalje kreće, ali ne više usled naše sile nego usled sile inercije — našom silom samo smo ga izveli iz stanja mira i dali mu određenu brzinu — i kad ne bi koja druga sila, na pr. trenje, otpor vazduha, teža itd. zaustavila ga u kretanju ili mu kretanje postepeno usporavala, ono bi nastavilo da se bez prekida kreće u istom pravcu i sa istom brzinom. Naprotiv drukčije biva, ako mi podižemo jedan predmet uvis, on se, i tada kreće, ali ne više svojom silom inercije, nego snagom naših mišića. Ako bismo mi taj predmet ispustili on ne bi nastavio, da se uvis kreće kao što bi bio slučaj kod inercije, nego bi pao natrag na zemlju. Dižući predmet uvis mi savlađujemo jednu zapreku, u ovom slučaju savlađujemo zapreku teže, koja tela privlači u pravcu središta zemljinog, a savlađujući zapreku mi vršimo rad. Rad je po fizici: savlađivanje otpora koji jedna sila mora da izvrši, da bi pokretala jedno telo. Rad je jednak proizvodu od sile, koja na telo dejstvuje i puta, koji telo njenim dejstvom pređe. — I pre dizanja toga predmeta mi smo u sebi imali sposobnost, da taj rad izvršimo. Sposobnost za vršenje rada zove se energija (naučni termin, koji je u fiziku uveo Tyndall). Dok postoji samo mogućnost rada a ne i sam rad, postoji, naravno, i energija i ta se energija zove potencijalna ili energija mirovanja ili postojanja. Ali, ako energija vrši rad onda se zove aktivna ili kinetička, energija kretanja. Dok čovek radi, njegova potencijalna energija postepeno prelazi u kinetičku i troši se a s produžetkom rada postepeno bi se cela čovečja energija istrošila i on bi bio više nesposoban za ikakav rad, kad ne bi nove količine energije izvana dobijao. Na koji način to biva, videćemo docnije.

Podižući teret uvis čovek je utrošio jednu određenu količinu energije, ali ta energija nije izgubljena, nje nije nestalo, ona je prešla na taj uzdignuti teret, jer uzdignuti teret ima sada upravo toliko potencijalne energije, koliko je čovek utrošio kinetičke, dok ga je uzdigao. Pretpostavimo, da je uzdignuti predmet jedno savršeno elastično telo, a podloga, s koje smo ga uzdigli savršeno glatka. Kada bismo pustili to telo da padne na podlogu, ono bi od nje otskočilo opet do iste visine do koje je bilo uzdignuto, a uzdižući se do iste visine ono bi izvršilo isto toliki rad proti sili teže, i utrošio isto toliko energije, koliko je rada izvršio čovek i utrošio energije, dok je telo do te visine podigao. To padanje tela na podlogu i ponovno dizanje do prvobitne visine ponavljalo bi se neprestano i produžilo u večnost, ako ne bi nikakva spoljna sila zaustavila to kretanje.

Ova kinetička energija, što je telo pri padu dobija zove se još i živa sila. Ako telo nije elastično ni podloga glatka, telo pri padu opet će utrošiti svu potencijalnu energiju, koja će se pretvoriti u kinetičku, ali telo od podloge otskočiti neće. Kuda je sada otišla njegova kinetička energija ili živa sila? Ona se je sada sva pretvorila u toplotu, od koje se je telo zagrejalo. A ta toplotna energija može se opet pretvoriti u mehaničku, električnu itd.,

Uzdaj se, sinko, oprošteni su ti tvoji grijesi (Mt 9, 2).

ali se ne uništava. Iz ovoga može se izvesti zaključak: energija se ne uništava, ona samo može prelaziti iz potencijalne u kinetičku i obratno, iz mehaničke u toplotnu, i obratno itd. Ali suma celokupne energije ostaje ista, niti se umanjuje niti se povećava. Ovaj osnovni zakon fizike pronašao je polovinom prošlog veka Robert Mayer, a ekvivalent između mehaničke i toplotne energije izveo je J. R. Joule.

Jedna kalorija toplote daće uvek 427 kilogramometara mehaničkog rada i obratno 427 kilogramometara mehaničkog rada proizvešće jednu kaloriju toplote. Slični ekvivalenti postoje i za druge vrste energija.

Uzmimo drugi primer. Ako istom toplotom zagrevamo kilogram vode na 0° i kilogram leda opet na 0°, voda će se zagrevati i njena temperatura rasti, dok će se led samo rastopiti bez povećavanja temperature. I dok se sav led rastopi ostajući konstantno na 0°, temperatura vode popeće se na 80° (dobiće 80 kalorija toplote). Voda i led istu su količinu toplotne energije primili, ali ta toplota nije isti rad u oba slučaja vršila: Kod vode je povećavala temperaturu, a kod leda razbijala koheziju molekula. Energija od 80 kalorija ovde nije uništena, ona se nalazi u potencijalnom stanju kod vode. Kilogram vode na 0° sadrži 80 kalorija energije više nego kilogram leda na 0°. — Naprotiv, ako bismo hladili vodu od 0° i led od 0°, videli bismo, da se temperatura leda naglo spušta ispod nule, dok se voda pomalo ledi ostajući na 0°, dok se god i poslednja čestica vode ne zaledi. Hlađenje najpre izvuče 80 kalorija iz vode, koje voda na 0° ima više nego led na 0°. Ovo nam pokazuje, kako ogromne količine energije poseduju vodene mase i kako one sprečavaju, da se vazduh zimi previše ne ohladi i kako blagotvorno utiču na klimu jednoga kraja. Slična razmatranja mogli bismo izvesti o pari i vodi.

Kako je sa mehaničkom i toplotnom, tako biva i sa svakom drugom energijom. Treba, na pr.

utrošiti znatnu količinu električne energije, da se rastavi voda na njene sastojke vodonik i kiseonik. Ali, koliko se god električne energije utroši na ovu disocijaciju t. j. na razbijanje afiniteta između vodonika i kiseonika, toliko se ekvivalentne toplotne energije dobije pri ponovnom jedinjenju vodonika i kiseonika. Spajanje vodonika sa kiseonikom proizvede tako ogromnu toplotu, da se temperatura pod određenim uslovima može popeti i preko 3000° (tri hiljade stepeni).

Čovek je dosada proučio razne vrste energije: mehaničku, toplotnu, električnu, hemijsku itd. i svojim umom zagospodario njima i upotrebio ih na dobro i na zlo. U poslednje doba zagospodario je i s najjačom i najopasnijom od svih njih: atomskom energijom i Bog bi dao da je samo na dobro upotrebi.

Energija se, kako smo videli, neda uništiti, ali da li se da ona sva upotrebiti? Videli smo, da jedna vrsta energije prelazi u drugu u odnosu njihovih ekvivalenata, to je utvrđeni fizički zakon. A da li u celosti jedna vrsta energije može preći u drugu? Sadi Carton otkrio je 1824 g. ovu važnu činjenicu: toplota može samo onda dati mehanički rad, kada silazi sa zagrejanijega na hladnije telo. Slično kao kod vode. Voda može jedino tada rad izvršiti, kada pada sa višega mesta na niže. Kada bi se sve vode slile u okean, nivo bi se okeana uzdigao, ali mirna njegova površina ne bi mogla izvršiti rad: Kako se sva energija vode pri padu može pretvoriti u toplotu, tako je Carnot mislio; da se i sva toplota može pretvoriti u mehanički rad. Prema tome bi i toplotna energija, kao i sve ostale ostala i neuništiva i u celosti upotrebljiva. Naprotiv je Clausius (1850) dokazao, da se samo jedan i to manji deo toplote može pretvoriti u ekvivalentni mehanički rad (na pr. podizanjem klipa kod parnih mašina) i kao toplota isčeznuti, dočim drugi i to veći deo toplote služi za zagrevanje hladnijeg tela ili hladnije okoline. Taj je deo toplote više za rad neupotrebiv, jer toplota sa hladnijeg tela ne može prelaziti na toplije bez utroška rada, a time se ništa ne dobija, isto kao što se ni voda ne može penjati sa nižega mesta na više bez utroška rada (na pr. električnog pogona ili pumpe). Dok se rad na pr. trenje a tako isto i svaka druga vrsta energije može pretvoriti sto po sto u toplotu, toplota se može samo delimično pretvoriti u rad a drugi se deo rasprostrire na sve strane i služi za zagrevanje hladnije okoline i za izjednačavanje toplote. Thomson ovu pojavu naziva rasipanjem toplote. Što se događa u jednom malom sistemu, to se događa i u najvećem što postoji, a to je vasiona. Užarena nebeska tela razašilju neprestano ogromne količine toplote na sve strane vasione. Velika većina te toplote služi za podizanje toplotnog stanja vasione i za rad je neupotrebiva, isto kao što bi za rad bila izgubljena voda, koja bi poslužila za podizanje okeanske površine, kada tu vodu ne bi toplota isparavanjem opet podigla u visinu. Prema ovome čitava energija vasione može se podeliti u dva dela: 1. u toplotnu energiju hladnijih tela, koja je za rad neupotrebiva i 2. u toplotnu energiju zagrejanijih tela

i druge vrste energije kao mehaničku, električnu, magnetičku, hemijsku, koja se može za rad upotrebiti. Ova se upotrebiva energija postepeno pretvara u neupotrebivu i temperaturne razlike u vasioni teže ka izjednačenju. Kada se ovo dogodi nestaje svakoga života i pokreta, nastupa smrt vasione. A ono što u vremenu ima svoj svršetak, mora da je u vremenu imalo i svoj početak, od večnosti nije moglo postojati.

Mnogi su naučnici pravili hipoteze, kako bi se ova degradirana energija opet mogla reaktivirati. Za vernike je problem jasan: Reč Božja, koja je iz ništa sve stvorila, može opet dati i život i pokret i stvoriti nova nebesa i novu zemlju.

+

PRVENSTVO APOSTOLA PETRA

RIMSKI BISKUP I VASELJENSKI SABORI

Za prvih osam stoleća crkvene povesti, pored sedam vaseljenskih sabora koji su za istočne-odeljene kršćane „najveća vidljiva vlast u celoj Hristovoj Crkvi", bilo je, posebno na Istoku, mnogo drugih sabora koje ne smatramo vaseljenskim. Među tim nevaseljenskim saborima bilo je i nezakonitih, raskolničkih, jeretičkih. Takvi su, na pr., sabori arijevski u Tiru 335, razbojnički u Efesu 449, sabor protiv sv. ikona u Hijeriji 753.

Otuda nam se nameće pitanje: po kakvom se pravilu ti sabori luče jedni od drugih? Zašto je jedan vaseljenski, drugi pomesni, treći jeretički? Ne možemo odgovoriti da su neki sabori zato vaseljenski što su na njima uzeli učešća biskupi cele katoličke Crkve, jer su na prvim vaseljenskim saborima, baš na onima koje istočne Crkve jedino priznaju, bili prisutni samo istočni biskupi, i to ne svi. Ne možemo reći ni to da se vaseljenski sabori odlikuju time što oni okupljaju veći broj članova, jer broj učesnika u oceni vaseljenstva ne igra nikakvu ulogu što nam lepo pokazuju ove činjenice: na vaseljenskom saboru u Carigradu 381 bilo je samo 150 biskupa, a na razbojničkom saboru u Efesu 449 bilo ih je 500; na saboru u Hijeriji 338 biskupa osuđuju poštovanje i upotrebu sv. ikona, a trideset godina iza toga sedmi vaseljenski sabor sa manjim brojem biskupa nepogrešivo proglašuje kao ispravno i sveto poštovanje tih istih ikona.

Krajem osmog veka carigradski patrijarh Nikifor piše u odbranu sedmog vaseljenskog sabora „da je on bio potpuno zakonit i pravilan zato što je njime, po pravilima Bo-

gom još u početku postavljenim, upravljala i na njemu predsedavala Crkva staroga Rima" (P. G. 100, 597).

God. 760, sv. Stefan mlađi, mučenik u odbrani sv. ikona, piše protivu sabora u Hijeriji: „Kako se može nazvati vaseljenskim sabor za koji biskup rimski nije dao svoj pristanak, kad zakon postoji koji zabranjuje da se crkvene stvari rešavaju bez rimskog Pape" (P. G. 100, 1144).

Slavni branilac sv. ikona sv. Teodor Studionski, u početku IX veka, piše papi Leonu III, opet povodom nekog nezakonitog sabora: „Svojevlasno su održali jeretički sabor, jer ortodoksni sabor ne mogu ni sazvati bez vašeg pristanka, po običaju koji vlada od početka" (P. G. 1017).

Evo nam traženog odgovora.

Neki je crkveni sabor samo onda vaseljenski kada mu rimski Biskup, tj. vrhovna vlast u Crkvi, svojom odlukom i potvrdom da taj značaj. Istorija crkvena, osobito istorija velikih sabora od IV do IX veka nepobitno potvrđuje ovakav zaključak.

I zaista u prvim godinama slobodnog crkvenog života vidimo papu Julija kako poništava odluke arijevskog sabora u Tiru i to zato, piše on biskupima koji su taj sabor održali, „što njega nisu pozvali na taj sabor, pošto je takav crkveni kanon da se u Crkvama ne donose zakoni bez znanja rimskoga Biskupa". Ovo su nam zapisali istočni crkveni istoričari iz V veka, Sozomen (3, 8) i Sokrat (2, 17).

Na vaseljenskom saboru u Efesu 331, predsedava sv. Ćiril Aleksandrijski, ali on na saboru stalno izjavljuje da on Papu zastupa i to smatra kao čast. U zapisnicima saborskim uvek je brižljivo beleženo da je sv. Ćiril „na mestu Celestina, svetog biskupa rimske Crkve". Na saborskim sednicama papini legati često zahtevaju da im se čitaju zapisnici, „da bi prema pismu presvetog pape Celestina, koji nam je tu brigu predao, vaše odluke mogli potvrditi", izjavljuju oni saborskim ocima, koji takve odluke mirno primaju.

Oci velikog Halkedonskog sabora svojim rečima, pismima, svečanim izjavama, nastojanjima, svim svojim delima, obilno dokazuju da je Leon Veliki vrhovna vlast i u Crkvi i na njihovom saboru.

Papa Leon Veliki poslao je na ovaj sabor svoje legate Paskazina, Lucencija i Bonifacija: u saborskim se zapisnicima ovi legati uvek nazivaju namesnicima apostolske stolice i njihova su imena na prvom mestu, ispred ostalih biskupa.

U samom početku sabora Paskazin izjavljuje: „Imamo pri ruci z a p o v e d blaženog i apostolskog muža Pape grada Rima, koji je glava svima Crkvama, da se Dioskoru zabrani da sedi na saboru".

I Dioskor se morao izdvojiti među optuženike. A bio je optužen, između ostalog, „što se usudio da sabor sazove (razbojnički sabor 449) i to bez ovlašćenja apostolske stolice, što se nikad nije činilo niti je slobodno činiti".

U početku treće sednice, opet legat Paskazin svečano izjavljuje: „Blaženi i apostolski i katolički Papa ... z a p o v e d i o je da naša malenkost umesto njega na ovom saboru predsedava".

Vaseljenski sabor prima dogmatske odluke koje je papa Leon bez sabora doneo, pokorava se presudama koje on preko svojih legata izriče na samom saboru, a u završnom govoru upućenom prisutnom caru Markijanu saborski oci izjavljuju da je i samo učenje saborsko „Petrovom vlašću potvrđeno".

U službenom izveštaju koji ovi saborski oci šalju Papi, evo kako se papina vlast nad saborom opet priznaje: „Pomoću onih koje je vaša dobrota poslala da zauzimaju vaše mesto, vi ste upravljali biskupima kao što glava upravlja udovima".

I car Markijan šalje Papi izveštaj sa sabora: „I tako su sva pitanja vere bila rešena p o ž e l j i vaše svetosti".

Posle izvesnog vremena, kako od Pape ne dolazi nikakva potvrda saborskih odluka, evo kako se car Markijan žali sv. Leonu: „Osobito smo iznenađeni što posle halkedonskog sabora i pisama koje su vam časni biskupi uputili nije došao nikakav odgovor od vaše blagosti, da se pročita u crkvama i da se objavi svima. Neki uporni sledbenici mrske Eutihijeve nauke, zbog vaše šutnje, sumnjaju da je vaše blaženstvo potvrdilo saborske odluke... Neka vaša svetost izda jednu odredbu, te jasno pokaže da ona potvrđuje sabor halkedonski, tako da se oni koji traže uzaludne izgovore ne mogu više kolebati što se tiče mišljenja vaše svetosti".

Oci šestog vaseljenskog sabora koji je osudio monoteletsku jeres pišu papi sv. Agatonu i istim rečima mole za potvrdu saborskih odluka: „I zato tebi kao poglavaru prve stolice u celoj Crkvi... predajemo brigu da činiš što treba činiti... Sa vama mi smo jasno objavili pravu veru u svoj njenoj svetlosti, i mi molimo vašu svetost da ju opet potvrdi svojim časnim odgovorom".

Mi smo već ukratko govorili o 28. kanonu halkedonskog sabora: dosta veliki broj biskupa na saboru, koji su hteli da ugode carigradskom caru i patrijarhu, bili su odlučili da carigradski patrijarh zauzima drugo mesto po časti u celoj Crkvi, odmah iza Biskupa rimskog. I kada su to učinili i kada su uzalud molili papine legate da im oni ovu odredbu potvrde, ti se biskupi s patrijarhom i carem obraćaju Papi i mole njega za potvrdu: „Radi časti koju hoćemo mi i sabor da vam ukažemo, mi smo vas obavestili o toj odredbi da bi od vas dobili odobrenje i potvrdu. Podajte nam to, presveti oče, mi vas molimo." Kada je međutim sv. Leon strogo opomenuo ambicioznog patrijarha, ovaj ponizno objašnjava svoj postupak: „... tu do mene krivice nimalo nije, jer sam uvek, od detinjstva, takve naravi bio, da sam voleo povučenost i mir... ta se pomisao pojavila kod biskupa carigradske Crkve... koji su se u ovome bili složili... ostavljajući međutim vašem blaženstvu pravo da ove odluke potvrdi i osnaži".

(Vidi Mansi VI, 153, 166, 171, 278, 554-91, 1046-98; VII, 10-467; 665, 684).

Eto kako „najveća vidljiva vlast u celoj Hristovoj Crkvi, vaseljenski sabori", i delom i rečju govore da oni ipak nisu najveća vidljiva vlast u celoj Hristovoj Crkvi, nego da ta vlast pripada Petrovom nasledniku, koji upravlja svima biskupima i svima Crkvama onako kao što glava upravlja svima udovima i celim telom.

MNOGI PROROCI I KRALJEVI SU ŽELELI VIDETI

(Nastavak)

Šta diže u ljudima verski interes? I za porast u dobrome ima tri izvora: plemenite težnje u čovečjoj naravi koja po grehu ipak nije potpuno uništena, nego samo ranjena, dobar uticaj društva u kojem živimo i pomoć Božja, koja je u verskom duhovnom životu najvažniji činilac.

Nas interesuje ovde drugi činilac: dobar uticaj sredine i okoline u kojoj čovek živi. Kristova nauka je sama po sebi tako uzvišena i plemenita da povlači za sobom ljudsko srce. Ali tu nauku treba čoveku približiti, upoznati ga s njom. Krist je poverio Crkvi brigu za spas duša, njoj je poverio dužnost učiteljske, svećeničke i kraljevske službe. Zato je razumljivo: gde razvija Crkva revnosnije, savršenije, skladnije svoj dušebrižnički rad, tamo raste i verski interes kod vernika. Župa Ars je bila vrlo rđava kad je došao u nju sveti župnik Ivan Vianej. Ali kad je umro, bila je jedna od najboljih župa uopšte. Svetac je postigao u strpljivom radu ovaj divni preporod župe. Tako biva svuda: gde dugo rade dobri duhovni pastiri onde je verski život lep. Što se više uklanjaju rđavi uticaji, što se više umnožavaju dobri, to se možemo nadati lepšemu rezultatu.

Zemlje gde su sređene javne prilike stoje relativno bolje. Ratovi i nemiri su veoma štetni po verski život. Što su ljudi u svom životu više pod uticajem katoličke sredine to je bolje. Razumljivo je da igra veliku ulogu sve ono što diže versko shvatanje života u ljudima. To su verske škole, katolička štampa, katolička verska i prosvetna udruženja, katolički bioskop, radio i slično, a pre svega katoličko javno mnenje. U Holandiji ide obično katoličko dete u katoličku osnovnu školu; kad ovu završi onda u katoličku gimnaziju gde se predaju predmeti u saglasnosti sa verom. Abiturijent odlazi na katolički univerzitet i tako provede svu mladost u verskoj okolini. Kad pomislimo da ova omladina uzima u ruke katoličku knjigu, novine, revije, da se kreće u katoličkim omladinskim organizacijama — iako zna i za protestantske nazore, jer ima onde više od pola protestanata — onda nam je jasno da je verski dobro odgojena.

Vera u čoveku nije odvojena od ostalih područja zanimanja. Isti čovek koji je veran, on je i kulturni radnik, činovnik, bračni drug, otac svoje familije itd. Odličnim karitativnim radom književnošću, odgojem omladine po školama stiču katolički misionari autoritet kod pogana i pobuđuju u njima i interes za veru. Uzmimo primer crnaca u Africi. Crnci gledaju divan rad Crkve i visoko ga poštuju, osećaju da se pomoću Crkve dižu iz svoje kulturne i verske zaostalosti i gledaju stoga u Crkvi svoga najboljeg prijatelja. Svakako utiču i materijalni interesi.

Zašto se na pr. sada više otvaraju japanska srca Kristu nego pre rata? Nacionalni osećaj nepobedivosti i njihove moći je mnogo pretrpeo. Bog-nacija je izgubio presto. Ljudi traže novo: kršćanstvo — najjača religija u svetu — donosi divnu nauku, i za njih utešnu. Prirodno da je sada lakše primaju. Verovatno kod nekih deluje i nada na veću materijalnu pomoć. U Indiji vodi u velikom delu žalostan materijalni i socijalni položaj Parijce do toga da se prijavljuju za krštenje. Materijalni razlozi mogu uticati, a ne smeju biti prvi i glavni. Crkva prima i pokrštava samo one ljude koji su stekli ubeđenje da je ona jedino prava Crkva i traže od nje spas svoje duše.

Nekoliko zaključaka za nas: 1) Kojigod uticaji delovali na nas, mi smo još uvek slobodni i snosimo za sebe odgovornost. Nema čoveka koji bi bio tako hermetički zatvoren za dobre uticaje i toliko izložen slabim, da mu se barem ne bi pobudila sumnja o neispravnosti krivih nazora. Zato i oni koji su u svojoj mladosti zavedeni nisu bez krivice. Sveti Alojzije je bio izložen strašnim iskušenjima: da, bio je kao oni jevrejski mladići u vatrenoj peći u Babilonu, pa je ostao nepovređen, čist. Pomoću milosti Božje je bližnje grešne prigode pretvarao u daljne te ih svladavao. Čovek treba da kontroliše i podvrgava sudu sve uticaje koje prima. Zato budi kritičan i gledaj da imaš vremena za samoga sebe! Stari su već kazali: Upoznaj samoga sebe! U koliko možeš, izvlači se iz slabih uticaja i traži dobre! Pre svega treba da rado pohađaš crkvu i želiš biti potpuno sam s svojim Bogom da ga čuješ kad govori tvojoj duši. Krista se ne smeš odreći, makar te čekala smrt. Takva je smrt za kršćana najveća čast i sreća.

2) Uvek dobro utičimo na bližnjega! Nikoga nemojmo namerno sablazniti! Kad bismo svesno i samo jednoga čoveka naveli na smrtni greh, bolje bi bilo za nas da smo pre toga potonuli u dubini morskoj. Ljubav prema bližnjemu na koju smo obavezani traži pre svega da nikome ne nanesemo štetu, ni materijalnu ni duhovnu. Onda traži da mu pomognemo, i opet najviše u duhovnom pogledu. Radimo i nastojmo da bude naš bližnji ispravno verski i moralno vaspitan! U tom pogledu pomognimo knjigom, uputom, savetom! Čuvajmo ga od zlih uticaja! Svako je pre svega dužan da dobro deluje na onoga do koga ima veće moralne obaveze.

Krist sam nas na to poziva: „Tako neka svetli svetlost vaša pred ljudima, da vide vaša dobra dela i slave Oca vašega na nebesima." Ove reči nisu upućene samo apostolima nego svim njegovim učenicima, i nisu plaha želja nego glasan zahtev, prava zapoved.

Ako bližnjemu činimo tako, postali smo mu dobar prijatelj, za koga veli mudri Sirah: „Prijatelj veran grad je tvrd. Ko je našao takova, našao je blago. Prijatelj veran ne može se naplatiti. Za vrednost njegovu nema cene. Prijatelj veran balzam je života. Koji se boje Boga, nalaze ga". (Sir 6, 14—16).

Zaista, mi možemo biti mnogo sretniji od proroka i kraljeva starozavetnih, koji su želeli videti Krista. Mi gledamo Krista po veri, sjedinjujemo se s njime u pričešti i nadamo se večnom sjedinjenju u nebu. Dva puta blago nama, ako smo i proroci — navestitelji Kristovog evanđelja i ložimo vatru verskog interesa u svojoj okolini!

LJUDSKO TIJELO I KRŠĆANSTVO

(Nastavak)

IV

Zadatak tijela

još bi teži primjer bio ovaj: kad bi velikom umjetniku otsjekao njegov takmac ruku... što može sada taj umjetnik? Najljepše slike, što ih je njegov um zamislio, najljepše boje, kojima je htio razveseliti naše oko, sve to ostaje neobrađeno i neizvršeno u njegovom umu, jer ne može da izvede svoju zamisao, pošto mu nedostaje ruka.

20. Važnost tijela. Ovo malo primjera vam jasno dokazuje, da duša treba tijelo, kao što zanatlija treba radionicu i oruđje.

Iz toga slijedi, da mi katolici nikako ne omalovažavamo tijelo, u kome prebiva duša, kao što ni zanatlija ne će nikada omalovažavati svoje radionice i svoga oruđa.

21. Ako je tijelo dano duši od Boga, ako je tijelo po svojoj prirodi određeno da služi duši, pitat ćete kako to, da osjećamo često nesklad između duše i tijela.

V

Nesklad u ljudskoj naravi

22. Da postoji neki nesklad između duše i tijela, to osjećamo svi, to su osjećali čak i sveci, te zbog toga piše i sam apostol Pavao: „Vidim drugi zakon u udovima svojim, koji se opire zakonu uma mojega i zarobljava me pod grijeh" (Rim 7, 23).

23. Svi osjećamo požudu, koja nas vuče i mami na grijeh (Jak 1, 14), svi vidimo, da moramo voditi težak boj sa svojim neuređenim sklonostima, koje nas prate od kolijevke do samrtničke postelje.

Odakle to?

Zar je Bog htio, da u čovjeku, u kruni vidljivih stvorenja, vlada borba i nesklad?

Ta borba, istina je, postoji, ali u početku nije bilo tako.

24. Nesklad u ljudskoj naravi jest posljedica istočnoga grijeha.

Po istočnom grijehu čovječja se priroda promijenila na gore: razum je potamnio; put do istine postao je težak i naporan; volja je oslabila te je postala sklona na zlo.

Kako se je čovjek grijehom usprotivio Bogu te tako porušio onaj sklad, koji je vladao između Boga i čovjeka, tako se je tijelo u čovjeku podiglo protiv duha; u čovječju se prirodu ugnijezdio onaj nesklad, što ga kratko, ali jezgrovito opisuje sv. Pavao, kad kaže: „Tijelo želi protiv duha" (Gal 5, 17).

25. U svetom krštenju izbrisan nam je istočni grijeh; postali smo „novo stvorenje" (2 Kor 5, 17); naša je duša postala natprirodna slika Božja, dijete nebeskoga Oca, a naše tijelo hram Duha Svetoga.

Ali ostale su poslijedice istočnog grijeha, naročito požuda.

26. Ova požuda, iako nije sama u sebi grijeh, ipak proizlazi iz grijeha te nas mami na grijeh.

Kao što gorivo (drvo) nije vatra, ali lako se raspali u vatru, tako i požuda nije grijeh, ali ona je ognjište, na kojem se raspaljuju grijesi.

Požuda svakako „postoji" u našem tijelu, ali ne smije „vladati" u našem smrtnom tijelu (Rim 6, 12).

Naslade naše „vojuju" u našim udovima; ali baš taj boj, ta borba nam je data, da pokažemo, kako je naš duh jači nego tijelo.

„Osjećati" požudu dakle još nije grijeh; ali kad je osjećamo, dužnost nam je, da se protiv nje borimo; grijeh ne može da bude u samom osjećaju, nego jedino u volji! „Volja je uzrok dobra i zla", kaže sv. Hrizostom (De prodit. Judae, hom 2, 4 PG 49, 387).

VI

Tijelo podrediti duši!

27. Uvijek treba imati pred očima, da je tijelo oruđe duše, organ duha. Dakle tijelo mora služiti duši, kao što orgulje služe orguljašu.

Nikada ne će orgulje ispustiti zvuka osim onoga, što ga hoće orguljaš, da izvede iz njih.

Tako i tijelo, valja da vrši samo one čine, za koje duh zna, da odgovaraju dostojanstvu čovječje naravi: u tom smislu kaže apostol: „Duhom hodite, i želja tjelesnih ne ćete izvršiti" (Gal 5, 16).

Ali budući da tijelo često želi protiv duha, dužnost je duha, da „mori tjelesna djela", kao što piše sv. Pavao: „Ne dugujemo tijelu, da živimo po tijelu. Jer ako budete živjeli po tijelu, umrijet ćete; a živjet ćete, ako budete duhom morili tjelesna djela" (Rom 8, 12-13).

Na drugom mjestu piše isti apostol: „Mrtvite dakle udove svoje" (Kol 3, 5). — On piše o samom sebi: „Mrtvim tijelo svoje i zarobljavam" (1 Kor 9, 27).

Zarobljavati tijelo znači podrediti svaki pokret tjelesnih želja volji, koja je, prema riječima sv. Anzelma, „kao kraljica u kraljevstvu duše".

28. Zarobljavati ne znači „ubiti" nego, kako rekosmo, „podrediti": tijelo mora da bude podređeno duši kao sluga gospodaru.

Kao što u kući ne bi bilo u redu, kad bi sluga zapovijedao a gospodar slušao, tako i u čovjeku nije u redu, ako tjelesne želje nadvladaju namjere duha.

Svaki će nam čitatelj priznati, da je uživao uvijek naročitu duhovnu nasladu kadgod si je bio svjestan, da je svojom voljom pobijedio neuredne sklonosti svoga tijela.

Ovakva pobjeda pomaže čovjeku, da se približi onom idealnom skladu u ljudskoj prirodi, što ga je uživao Adam prije grijeha.

29. Kad u čovjeku doista vlada duh, onda moraju umuknuti strasti i požude tijela.

Dakako, da to postignemo, moramo tijelu čestoputa uskratiti i one užitke, koji su mu inače dozvoljeni.

Odreći se čaše vina, koju bi još mogao popiti; odložiti žlicu, kad ti jelo najbolje prija; odvažno ustati iz kreveta, kad bi tijelu godilo da počiva još pol sata — eto to su male ali veoma korisne vježbe, koje utvrđuju gospodarstvo duha nad tijelom.

Ako se ugledamo na svece, vidjet ćemo, da su oni uskratili svome tijelu mnogo, mnogo više nego smo mi ovdje spomenuli.

(Nastavlja se)

NAŠI UZORI

SV. JERONIM 30 septembra

Kad bi me neko pitao, kako bi se mogla razjasniti figura sv. Jeronima, ja bih mu kazao sledeće: Zamislite jednog modernog naučnika, koji je neko vreme živeo raskalašno i daleko od Boga. I jednoga dana vi čitate u novinama da je taj naučnik pogođen milošću Božjom otišao u Saharu da čini pokoru za svoje grehe. To vam je prava slika, kakav je u početku bio sv. Jeronim. Zaista sv. Jeronim je konvertita. Učenjak koji je video istinu, pokajao se za grehe i otišao u pustinju da čini pokoru.

„Sophronius Eusebius Hieronymus presbyter Stridonensis", to je pravo, službeno ime našeg slavnog zemljaka sv. Jeronima, kojega univerzalna Katolička Crkva u svojoj liturgiji pozdravlja kao največeg naučitelja u prevodu i tumačenju sv. pisma. Sv. Jeronim rođen je u Stridonu oko god. 340—346 na granici Dalmacije, Hrvatske i Bosne. Želja za naukom vukla je 15-godišnjeg mladića u Rim, gde je u kratko doba toliko napredovao u znanju ,da su njegovi učitelji oduševljeno priznali, da još nisu imali takvog učenika. Iako je — kako sam priznaje — dojio katoličko mleko, po rđavom običaju tadašnjeg doba tek ovde u Rimu primio je krštenje. Ali mladić Jeronim u svojoj mladosti mnogo je zastranio. Vrućekrvni Dalmatinac pao je u mreže propale žene i živeo neko vreme kao pravi razvratni Rimljanin svoga propalog doba. Pun stida i pokajanja pobegao je iz Rima i preko Akvileje i Stridona sa svojim prijateljima otišao u Palestinu, da u krajevima, gde je trpeo i umro Sin Božji, postane njegov učenik. U Antiohiji se teško razboleo, za vreme dugotrajne bolesti naučio grčki, zatim jevrejski, otišao u pustinju i u borbi sa samim sobom činio tešku pokoru za grehe svoje mladosti. Posle dugog pokorničkog noviciata god. 382 opet se vratio u Rim, postao svećenik, ali u svojoj velikoj poniznosti nije se usudio, da bi ikada stupio pred oltar da daruje žrtvu sv. mise.

Papa Damaz sa radošću je primio velikog naučnika i imenovao ga za svoga savetnika u svim teškim pitanjima istočne Crkve. Na njegovu molbu, Jeronim je započeo ogromno delo, koje je njegovo ime učinilo večnim: da na temelju grčkih i jevrejskih pratekstova očisti i popravi izdanje sv. pisma. Još danas — posle 1500 godina — Jeronimovo popravljeno izdanje sv. pisma — „Vulgata" — jedino je od svih latinskih prevoda u Katoličkoj Crkvi oficielno upotrebljavano sv. pismo.

Osim toga u Rimu počinje još jedan neobičan apostolat sv. Jeronima. Niko nije očekivao da će on, koji je prekinuo sve veze sa ženskim svetom, doći opet u dodir sa ženama. Prijatelji su smatrali, da je postao mrzilac žena, i da će biti strogi asketa i učenjak. Jedno misle ljudi, a drugo Bog. I ovde se s pravom mogu ponoviti reči apostola: „O kako su neshvatljivi sudovi tvoji i nedokučivi putevi tvoji, o Bože."

Planovi Božje providnosti takvi su, da nam kadkada dođe spas upravo s one strane, sa koje smo u

Iz Evanđelja 16 ned. po Duh.

početku mislili, da će nam doći propast. I Jeronim u Rimu osniva društvo najotmenijih, aristokratskih žena i pruža im smernice novog života. Zašto baš ženama? Žena u doba sv. Jeronima (IV-V vek) je bila u dekadenci. Žena je napustila kuću, porodicu, ručni rad i živela većinom na ulici, po plažama i kupalištima, volela barove i salone. Žena nije više bila žena. Žena je primila izgled muškarca u odelu i ponašanju. S kozmetičnim sretstvima htela je da bude lepa. Biti lep važilo je kao jedina krepost. Često i danas: „Stide se da su žene, dakle stide se što su rođene takve", piše Jeronim.

I Jeronim kao dobar psiholog okuplja najpre aristokraciju. Kako radi? Kako preporađa dame rimskih patricija? Po l i t u r g i j i! Baš u to doba vladao je sv. Crkvom papa sv. Damaz, koji je obnovio kult mučenika u katakombama. Nastao je liturgijski preporod. Liturgijski život ima prvi stepen u čitanju sv. pisma. I zato sv. Jeronim preporučuje svojim pitomkama i učenicama da čitaju sv. p i s m o staroga i novoga zaveta. Preko sv. pisma — piše Eustohiji — govori Isus. Čitanje sv. pisma je izvor molitve. U životu sa Crkvom mora postojati sav njihov život. Zajedno treba da svetkuju crkvene praznike, žive sa Crkvom, njihov dom mora biti ujedno i Crkva. Tako je Jeronim preporodio rimski svet sa liturgijom, koja ima u sebi neodoljivi čar i čoveka sve više sjedinjuje s Bogom.

Kao najveći intelektualac svoga vremena — zvali su ga „putujućom bibliotekom" — Jeronim je imao ogroman uticaj na svoje doba. Svako je njega pitao za savet u raznim problemima, pa i sam sv. Augustin, biskup Hipone. A mnogi su ga i mrzeli, tako da je Sulpicije Sever napisao o njemu slavospev: „Mrzeli su ga jeretici, jer Jeronim nikada nije malaksao u borbi protiv njih. Mrzeli su ga zločesti svećenici, jer je korio njihove mane i njihov pokvareni život. Ali svi dobri mu se dive i vole ga. Njegov je nauk čisto katolički. Sav je posvećen čitanju, sav je u knjigama. Ne miruje ni noću ni danju. Uvek nešto čita ili piše.

Mržnja njegovih protivnika bila je tolika, da je Jeronim svojevoljno otišao iz Rima. Betlehem je postao njegova druga domovina. Tu je sa-

gradio jedan manastir za svoje prijatelje a drugi za žene, koje su mu sledile iz Rima. Molitva, naučni rad i askeza bio je život ovih ljudi koji su žudeli za savršenstvom Evanđelja. Ovde je Jeronim završio prevod sv. pisma, a osim toga napisao još i tolika dela, da možemo s njim uporediti samo još sv. Augustina. Iz celoga sveta primao je pisma, u kojima ga ljudi pitaju za savet, mnogi su došli da ga lično vide i govore s njim. Njegov se veliki duh neprestano borio sa jereticima, u borbi za pravu veru osedio je i 420 godine otišao kroz vrata smrti k svome Bogu.

Sv. Jeronim je imao veliko srce. Imao je južnjački temperamenat, ali njegova ljubav prema istini, prema Crkvi nije poznala granice. Umro je čitajući proroka Jeremiju, onoga proroka, koji je bio nazvan prijateljem i ljubiteljem svoga naroda.

Veliko delo Jeronimovo je plod ogromnog rada i napora, kako sam priznaje: „summum labor et studium.“ S potpunim pravom Crkva je stavila kip sv. Jeronima uz druge crkvene naučitelje, da bude stub nepogrešive Petrove Katedre — Katoličke Crkve. Daj Bože, da i mi vršimo ono, što je on učio rečju i delom.

+

NAKANA APOSTOLATA MOLITVE ZA MJESEC RUJAN 1947

Da poraste čudoredna jakost današnje mladeži

Takova je stvarna slika čudoređa današnje mladeži, poznato je. Da poraste čudoredna jakost današnje mladeži trebalo bi svakako više intimnog kontakta sa Isusom Kristom, a s druge strane — malo paradoksalno zvuči — mnogo više straha Božjega.

Razumije se i vjere i ljubavi. Vjera je osnov. Bez žive vjere postaje veliki ćudoredni zakon zastarjela legenda, koja se nerado sluša. A bez ljubavi ćudoređe je jaram, kojeg je preteško nositi. Ipak i što je teško dadne se podnijeti, ako baš tako mora biti. Kad nas već ljubav ne bi čuvala od grijeha, neka nas od njega sačuva bar strah Božji.

Danas smo u ćudorednom pogledu kod mladeži došli dotle da uglavnom moramo spasavati brodolomce.

Ni odrasli ni nedorasli ne boje se Boga, zato smo tako slabi u ćudoređu. Koliko ih ima u redovima mladih, koji čine dobro, a klone se zla, jer B o g s v e v i d i, jer Bog zapovijeda i zabranjuje? Tko se plaši njegove kazne, pa da makar radi nje ne zablati sveto Božje ime, ne okalja svoje tijelo ružnim grijehom, ne mrzi bližnjeg? Ni odrasli ne uviđaju da prekršaj vuče ozbiljne posljedice. Čudimo se, kad baš nas zadesi bol, neuspjeh, nevolja... a ipak to je prečesto Bog ,koji kara. Roditelji ne usađuju u srca djece tu ozbiljnost pred ćudorednim zakonom, kojeg ne smijemo ni u jednoj točki pregaziti. Ni mišlju, ni rječju ni činom. Da je jadno dijete usisalo od majke uz mlijeko i nešto svetog Božjeg straha, ne bi tako olako griješilo, a time srljalo u sigurno nesretan, neblagoslovljen život. Mladi ne znaju, a majke im i odgojitelji o tom ne govore. Oni griješe bez straha, jer ne poznaju Boga, koji je pravedan i koji posiže i za bičem, da očuva ono, što je sveto i čemu je On čuvar i gospodar. Razumije se bič Božji nije uvijek stalna vremenita kazna, ali to kobnije za čovjeka, što mu se više ostavlja za posljednji račun, na kojem se mora sve isplatiti.

Eto straha Božjega mnogo više treba već u srcima mladih. Ne zapravo straha od Boga, nego od zla

Ko je kao Bog?

i grijeha. Mi smo po sebi mrtva tvar za nadnarav. U nju ulazimo ne vlastitim snagama, nego snagom milosti, koja nam preobražava dušu u novi princip životnog djelovanja. Tek kad smo ukalemljeni u živi organizam, koji se zove mistički Krist, kad se kao udovi podamo vodstvu glave koja je Krist, mi smo novo stvorenje, koje je kadro pod utjecajem Kristovim ostvarivati veliki ćudoredni zakon.

Očekivati ćudorednu jakost od mladeži, a ne upoznati je i ne sjediniti je sa jedinim pokretaćem i nadnaravnim životnim vrelom Isusom Kristom, isto je što i očekivati životne pokrete od lješine, koja nema svog životnog daha, duše.

Jedinstvo sa Isusom Kristom zbiva se po milosti i nikako drukčije. Ako si pregazio ćudoredni zakon i grijehom izgubio milost prekinuo si veze i jedinstvo sa Isusom Kristom. Ti si mrtva grana na živom organizmu, kraj tebe protiču silne struje žive vode, ali tebe ne nose u život vječni.

Putevi, kojima uspostavljamo kontakt sa izvorom života, Isusom Kristom, nisu tol'ko nepoznati, koliko izbjegavani i zanemarivani. Mi kao članovi Crkve, udovi mističnog Tijela Kristova, primamo životni sok, milosti sedmerostrukim žilama, svetim sakramentima. Osobito je čudesan sakramenat za ćudoredno mrtve sveta Ispovijed i sakramenat za ćudoredno žive sveta Pričest. Po svetoj Pričesti zbiva se uz to izvanredno sakramentalno sjedinjavanje sa Isusom Kristom i zato je to glavno vrelo ćudoredne jakosti.

Dati mladeži oduševljenja za Isusa Krista znači učvrstiti je u ćudoređu. Bez ideala ne može se dostojno živjeti. A Krist je jedini, vječni ideal vrijedan čežnje mladog srca.

DA SE U JUŽNOJ AMERICI UMNOŽE MISIJSKA ZVANJA

(Misijska nakana za mjesec rujan)

Danas u čitavom svijetu vlada velika oskudica svećenstva. Mnogo je svećenika stradalo za vrijeme rata, mnogo njih završilo po logorima. Stari su nestajali, mladi nisu dolazili i tako se danas gotovo u svakom katolič-

kom narodu osjeća manjak duhovnih pastira.

Uza sve to ne smijemo misliti samo na svoje potrebe. Moramo imati na umu, da (u ono vrijeme, kad su misionari dolazili u naše krajeve i krstili naše pradjedove, nije bilo previše svećenika, a ipak su ti junaci Kristovi ostavili svoj narod i donosili nam blago svete vjere.

Mnogi će reći: „Imamo mi danas misije i kod kuće." Ali zanimljivo je, da baš ti, koji tako govore, redovito ne rade ni kod kuće ni za misije. A naprotiv oni, koji rade za misije, ujedno najviše rade i za svoj narod. To vrijedi i za svećenike i za svjetovnjake. Osim toga, nije Spasitelj rekao: „Prvo namirite svoje potrebe, pa što svećenika preostane, pošaljite poganskim narodima", nego je odlučno i bez ikakvih uvjeta naložio svojim apostolima: „Idite i naučavajte sve narode, krsteći ih u ime Oca i Sina i Duha Svetoga." A onda ,samo se sjetimo riječi, koje je Krist Gospodin izgovorio s bolju u srcu: „I druge ovce imadem, koje nisu iz ovoga ovčinjaka, i one mi valja dovesti... i bit će jedno stado i jedan pastir."

Sveti Otac Papa ovoga mjeseca skreće našu pažnju na Južnu Ameriku i preporuča svim vjernicima, da se mole, kako bi se tamo povećao broj misijskih zvanja. Južnoameričke zemlje nemaju puno svećenika. Na 5000 katolika dolazi samo jedan svećenik, a to je vrlo slabo, kad promislimo, koliko je svećenika zaposleno vjeronaučnom obukom, koliko opet po uredima, zavodima, sjemeništima, koliko starih i bolesnih, koji ne mogu djelovati među narodom.

Pogledajmo pobliže brojke!

Država Čile broji 5 milijuna stanovnika, a ima samo 2000 svećenika.

Brazilija ima 42 milijuna duša, a samo 5000 svećenika.

U Peru u provinciji Puno na 750.000 duša dolazi samo 80 svećenika.

U Boliviji 90% Indijanaca umire bez svetih sakramenata.

Strahovita, dakle, oskudica! A ipak Vrhovni Svećenik, Sveti Otac Papa, želi, da se u tim zemljama umnoži broj misionarskih zvanja. Želi, da mlade, idealne duše ostave svoju domovinu i pođu bilo k Indijancima, naseljenim po nekim južnoameričkim državama, bilo opet k Crncima u Afriku, Kinezima, Indijcima i Japancima.

Do sada su te zemlje dale malo misionara. Jedino Argentina i Brazilija u tome nešto pridoniješe, dok se ostale zemlje gotovo mogu usporediti s ostalim misijskim zemljama.

Naše će molitve i žrtve pridonijeti, da milost Božja potakne mnoga mlada srca u tim zemljama, da se spremno odazovu Božjem pozivu i s križem u ruci pođu navješćati Kristovo Evanđelje poganskim zemljama.

Iluzija je verovati, — kao što to neki čine — da bi se moglo razoružati antiklerikalizam i antikatoličke tendencije time da ogradimo katolička načela na područje privatnog života; tako minimističnо postupanje bi baš naprotiv pružalo protivnicima Crkve novih povoda (Pijo XII).

ŽUPNIKOVO OKO

PUSTITE MALENE K MENI I NE BRANITE IM...

Krasno jesenje popodne. Kroz otvoreni prozor moje sobe padaju blagi sunčani zraci i osvjetljuju je tajanstvenim sjajem. Miris žutih dunja na ormaru napunja cijelu sobu. A vani prvi jesenji vjetar puše kroz žuto lišće na stablima i kao da tihim akordima prati cvrkutanje ptica.

Da, sada sam ih tek opazio. To su laste. U čitavim su se jatima sakupile na crkvenom krovu i tornju. U dugačkim redovima sjede na električnim žicama koje prolaze kraj crkve. Starije ih oblijeću, donose im hranu, a zatim uzimaju jednu po jednu od mladih sa sobom i uče ih letjeti. Prvi je pokušaj maleni krug i brzo se mlada lastavica vraća na svoje staro mjesto. Ali roditelji njezini ne miruju. Opet je oblijeću, dok mlada i opet ne uzleti. Sve veći je krug njezinog lijeta, sve mirnije, sigurnije mahanje njezinih mladih krila.

Promatrajući ove laste mislim u sebi: Kako je Bog krasno uredio ovaj svijet. Ovim nerazumnim životinjama usadio je nagon, po kojemu one osjećaju da ide zima, pa da im mlade ne bi propadale one ih uče letjeti i spremaju ih za put u toplije krajeve. Izvježbane moraju biti, otporne za daleki put i poslušne: moraju se pokoravati onoj lasti, koja leti na čelu jata i svojim iskustvom sigurno ih vodi k cilju.

A teško onoj mladoj lasti, koja ne bi bila dovoljno izvježbana za toliki napor te bi sustala. Teško onoj, koja bi se iz obijesti i neposlušnosti izdvojila od ostalih iz jata. Ona bi sama i ostavljena na hladnoći bijedno poginula.

I dalje mislim: Da li moji župljani, očevi i majke, gledaju te laste na crkvenom krovu kada se vraćaju sa svojih njiva. Da li onda misle: I mi moramo našu djecu ne samo hraniti i odijevati, nego osposobiti ih za život. Da li se sjećaju, da njihovo dijete osim tijela imade i dušu, koju Bog zove k sebi. Da moraju dijete slati u crkvu i na vjeronauk, gdje će se osposobiti za taj put k Bogu kroz zemaljski život.

Iz mojih misli trže me kucanje na vratima.

Čika Jozo je došao, da svoga sinčića upiše za vjeronauk i da se raspita kada će se održavati časovi vjeronauka. Ja mu ukratko iznesem svoje razmišljanje o lastama, a on mi zamišljeno odvrati:

— Hoću da mi dijete bude pošteno i poslušno, a šaljem ga na vjeronauk zato, što sam to od svojih starih tako naučio. Ali moj susjed mi onomad reče, da je negdje čitao, kako bi bilo bolje da se djeca ne prisiljavaju na učenje vjeronauka. Neka odrastu i neka se onda sama odluče, da li im je vjeronauk potreban i hoće li ga učiti ili ne. Nikako mi ove riječi ne daju mira. Nešto jest na stvari. Djeca imaju svoju slobodu! Zašto da ih prisilimo na nešto, što oni ne će?

— Čika Jozo, jeste li vi pitali vašeg sinčića, kada ste ga upisali u školu, hoće li da ide u školu ili voli radije ostati kod kuće da se igra?

— Nisam!

Pa zašto niste čekali dok dijete odraste, pa da se onda samo odluči hoće li u školu da nauči čitati i pisati ili ne će.

— Velečasni, pa vi valjda ne mislite ozbiljno kada tako govorite! Ta ja sam stariji, iskusniji od svoga djeteta. Znam, da mu je škola korisna, potrebna za život.

— Točno, čika Jozo! Ali Vi kao iskusan čovjek znadete još više: Da se vaše dijete razvije u poštena i vrijedna čovjeka, u korisna građanina, ono se mora u djetinstvu naučiti da vjeruje i da se boji Boga. I zato jer vi to znate a vaše dijete toga još ne može shvatiti, zato ste ga bez njegova pitanja upisali za vjeronauk. A ja vjerujem da će vam ono, kada odraste, za to doživotno biti zahvalno!

— Pravo velite, velečasni! Prošle sam

zime u jednom starom kalendaru čitao zanimljiv slučaj. Zanimat će vas. Dogodio se je prije ovoga rata: Negdje u svijetu, ne sjećam se više imena onoga grada, živjela je neka bogata udovica sa jedincem sinom. Svaku mu je želju ispunila. Jednoga je dana sretne župnik na ulici i reče: Vašeg sinčića ne mogu pustiti na prvu sv. Pričest, ako ga redovito ne šaljete na vjeronauk. — „Moj sin je dosta bogat, njemu ne treba Boga ni vjere! Zdrav je, a vidim da se i bukve razvijaju pod suncem bez učenja vjeronauka". Na to joj je župnik odgovorio: I moje se tele u štali lijepo razvija, a nikada ga ne poučavam u vjeronauku. A ipak sam jako zabrinut za vašeg sinčića, za njegovu dušu. Jer smatram, da je on više nego bukva ili tele."

Nakon dvadeset godina javile su novine, da je sin zadavio svoju rođenu majku. Nije mu više mogla dati novaca, pošto je sav njezin imetak lakomislenim životom potrošio.

— Čika Jozo, neka Bog sačuva našu djecu i naše roditelje takvog udesa!

Kada je čika Jozo otišao, već je sunce bilo zašlo. Pred pragom našao sam jedno gnijezdo, koje je posljednja kiša sprala iz oluka. Četiri mrtve ptičice ležale su podavljene u njemu. Sirote, nisu znale još letjeti kada ih je oluja uništila. O kada bi se svi mladi životi osposobili za borbu kada se u njihovim dušama diže oluja strasti i iskušenja! O kada bi se oni i njihovi roditelji odazvali pozivu Spasiteljevom: „Pustite malene k meni i ne branite im, jer je takovih kraljevstvo nebesko."

* * *

VERSKE PRILIKE U SAD

Razume se da su verske prilike u SAD prilično komplikovane. Na teritoriji koja je neznatno manja od Evrope stvorio se tokom dva stoleća nov amerikanski narod. Do dolaska Evropejaca, pre svega Francuza, stanovala su onde samo razna indijanska plemena. Počela je kolonizacija. Pre svega je dolazio anglosaksonski elemenat i Irci. 1783 g. osnuju samostalnu državu. U prošlom veku seli se u velikom broju evropski svet u Ameriku tražeći zaradu i sreću. Tako je danas stanovništvo SAD do 90% belaca, oko 10% crnaca i nešto malo Indijanaca. Prema tome i u verskom pogledu većinom kršćani ili bezverci (ali potomci kršćana) jevreji i oko 7 miliona pogana.

Brojno najjači su protestanti. Po statistici od 1936 g. ima ih u 256 raznih verskih zajednica (sekta) 38,500.000. Podeljeni su:

Baptisti (19 sekta) 11,400.000
Luterani (20 sekta) 4,000.000
Episkopalna crkva, 2,100.000
Kongregacijonalne crkve 1,100.000
Metodisti (19 sekta) 8,400.000
Prezbiterijanci (10 sekta) 2,000.000
Učenici Kristovi 1,700.000
Razne sekte 8,000.000.

Stari unitaristi su postali skeptici i ne veruju ni u šta. Kvekeri su bili u svoje vreme jaki, danas ih ima možda još 100.000 pod imenom „Društvo prijatelja". Oni po svom učenju ne bi smeli nositi oružje, ali se toga samo još jedan manji deo drži.

Postoji izvestan broj ljudi koji se oduševljava za razne istočne vere, budizam, hinduizam, konfucionizam, oživljava stare misterije, traži nove puteve prema Bogu, što sve prelazi u praznoverje.

Kuda je doveo u Americi protestantizam vidi se iz toga što od 135 miliona stanovnika 71 milion ne pripada ni jednoj verskoj zajednici. Makar da ima u tom broju i izvestan deo katoličkih potomaka ipak daleko je veći deo bezveraca iz protestantskih familija.

Jevreja ima u SAD 4,600.000, od kojih više od jedan milion u New Yorku. Od toga je kod njih 2 miliona bez vere, a 2,600.000 koji veru prakticiraju, bilo da pripadaju konservativnoj, koja je mnogo jača, bilo liberalnoj struji, koja ima svega 400.000.

Pošto nas pre svega interesuje kako je s katolicima, to ćemo se na tom poglavlju više zadržavati. Po zadnjoj statistici ima 26,500.000 katolika. Crkveno su organizovani na 22 nadbiskupije, i 122 biskupije. Svetovnih i redovnih svećenika ima 36.000. Velikih semeništa: 99,

malih 90 sa 22.000 semeništaraca. Kako se vidi, najjača, su verska zajednica.

Po svom poreklu potiču od katoličkih evropskih doseljenika, pre svega Iraca i Nemaca, onda tek slovenskih naroda i Talijana. Pastoracija je bila teška, jer su to bili ljudi različnih jezika, navika i temperamenata. Ako nisu ljudi imali svećenika svoga ili barem srodnog jezika, u veri bi popustili. Da bi se pomoglo ljudima osnivale su se župe po narodnoj pripadnosti vernika.

Katolici uživaju od strane države koja je odvojena od Crkve, versku slobodu, ali moraju računati sa predrasudama protestanata kojih ima još uvek izvestan broj, a koji su neraspoloženi prema katoličkoj Crkvi i pozivaju Amerikance na opasnost pred vatikanskom ekspanzijom. Kod protestanata imaju vernici sami upravu crkvenih poseda u rukama i glavnu reč u postavljanju pastora, pa je to uticalo i na katolike, da bi želeli jače uticati na svoje duhovne poglavare, što je protiv ustava katoličke Crkve.

Blagodareći verskoj slobodi i požrtvovnom radu katoličkih ustanova možemo reći da se katolici stalno sve više i jače razvijaju. Ako bude razvoj išao ovim tempom biće u SAD 2050 g. više katolika nego protestanata. Poslednjih sto godina katolici mogu na dobrotvornom i školskom području beležiti velike uspehe. Sada imaju katolici 700 bolnica, 180 hospica, 300 sirotišta. Među novijim poduhvatima treba spomenuti ustanovu koja radi na naseljavanju katolika po poljodelskim krajevima ili pomoćnu akciju za dugoročne i jeftine zajmove. Postoji posebna bratovština za versku pouku koja se brine da pronađe osposobljene katehete, bilo među svećenstvom bilo među laicima za onu decu koja su daleko od katoličke crkve i škole.

Katoličko školstvo ima lepu istoriju. Njegovi počeci padaju u vreme prvih isusovačkih misionara u g. 1644 kad su otvorili u Marylandu prvu gimnaziju. Bila im je potrebna za svećenički podmladak. Crkveni organi su se ozbiljno brinuli za razvoj školstva. Danas možemo utvrditi da je katoličko školstvo u SAD bogato razgranjeno i na zavidnoj visini.

Prvi katolički univerzitet je bio otvoren već 1889 g. u Washingtonu. U tome ima velikih zasluga kard. Gibbons. Danas ima taj univerzitet 500 profesora i 5000 studenata. Katoličkih univerziteta ima u SAD danas 24, muških kolegija 52, a za žensku studentsku omladinu 120. Ukupno je upisano na tim zavodima do 180.000 studenata. Za wašingtonskim su najbolji univerzitet sv. Pavla u Chicagu koji vode oo. lazaristi; univerzitet sv. Ignacija Lojolskog isto tamo koji vode oo. isusovci te ima 7.000 studenata; ili univerzitet Fordham u New Yorku u rukama isusovaca sa 8.000 studenata.

I ženski univerziteti i kolegiumi ne zaostaju za gornjim brojkama. Prvi takav kolegium je kolegium Naše Gospe u Baltimoru od 1901. Danas su najbolji Manhattanville kolegium u New-Yorku i Georgetown kolegij u Washingtonu.

U godinama od 1920-1940 je pao interes za klasične jezike, ali se u zadnje vreme oporavlja.

Učiteljskih škola ima 32 sa 11.000 učenika. Muških i ženskih gimnazija 2.119 sa 430.000 učenika, odnosno učenica.

Osnovnih škola ima 8.019 sa 2,125.000 učenika.

Iz ovih brojeva može se već razabrati ogroman rad na školskom području. I sve to katolici sami izdržavaju. Osim svetovnih učitelja vrše i muški i ženski redovi veliko poslanstvo prosvetiteljstva. Školstvo i odgoj bili su i biće bitni sastojak rada katoličke Crkve.

SVETO PISMO NA KINESKOM JEZIKU

Misijonar P. Alegra prevodi Sveto Pismo na kineski jezik. Prevod će obuhvatati 7 svezaka. — Čitanje Svetog Pisma se u svetu sve više širi. Misijonari svuda nastoje, da prirede svakom narodu, pa bio taj i najprimitivniji, prevod barem glavnih knjiga Svetog Pisma. Kod mnogih naroda je prevod Svetog Pisma uopšte prvi početak književnosti.

Novi kineski prevod Svetog Pisma daće kineskim intelektualcima mogućnost, da barem čitanjem upoznaju bolje kršćansku religiju. — Kinezi drže mnogo do svoje stare kulture, ali su baš radi te svoje kulture vrlo ksenofobni, t. j. ne vole stranaca.

Šteta, što ima u Kini 90% nepismenih: školske dece moralo bi biti oko 40,000.000, za koje bi trebalo skoro 1,000.000 nastavnika. Međutim iz učitelj-

skih škola izlazi svake godine samo 10.000 nastavnika.

Prvi misijonari iz Evrope došli su u Kinu 1294. g. Bilo je nekoliko utešnih uspeha ali 1368. g. Mingi uništiše kršćanstvo.

U 16. veku nastojali su katolički misijonari, da prodru kroz zid, što su ga bili sagradili, da se obrane svakoga stranca.

Poznat je bio misijonar Isusovac P. Ricci († 1610), koji je dobro upoznao kulturu i stekao je veliki ugled zbog svoga znanja u astronomiji, matematici i geografiji.

U 18. veku činili su carevi misijonarima svakojake poteškoće.

Nešto bolje su se razvijale misije u Kini u 19. veku; ali ipak nije prošao ni taj vek bez tragedija: 1870. g. napala je u Tientsinu svetina misijsko sirotište; ubili su dva svećenika, 11 časnih sestara, francuskog konzula i drugih 45 osoba.

1900. g. izbila je „bokserska" revolucija, usled koje je poginulo 45 misijonara i hiljade kršćana.

Teške štete su pretrpele misije u Kini 1927. g., kad je porušeno samo u provinciji Hunan oko 100 što crkava što kapela.

Pre rata (kasnijih statistika nemamo) delovalo je u Kini oko 5,000 katoličkih svećenika. Utešno je, što lepo napreduje broj urođenih svećenika. Kako je poznato, Papa Pijo XI posvetio je 1926. g. šest urođenih biskupa.

Misijonari su u Kini doprineli mnogo žrtava, ali su svuda pokazali divnu disciplinu. Baš radi toga se nađamo, da će se u Kini otvoriti Evanđelju široko polje, jer je krv kršćanskih mučenika bila uvek seme kršćanstva.

ZATUCANOST

Nije lepa reč, koju sam napisao, ali napunila mi je već torbu, i treba, da je ispraznim. Zatucanost ima u srpskom jeziku puno značenja, ali ja se ne mislim upuštati u to, da bi tumačio pojedina značenja te reči, pošto nisam profesor gramatike, već samo „zatucani" župnik. Prepuna mi je torba samo od takozvane „verske zatucanosti" i na ovu mislim danas ograničiti svoj pogled.

„Versku zatucanost" donose mi već deca sa ulice i iz škole, da ne spominjem učenika i učenica viših škola; radnici raspravljaju o njoj po radionicama, seljaci na polju i nema kancelarije, u kojoj se ne bi spominjala i ova reč. Svaki, koji veruje u Boga, koji se drži zapovedi Božjih, koji ide u crkvu i moli se Bogu, svaki takav može biti proglašen „versko zatucanim" čovekom. I ko piše za „Blagovest" „verski je zatucan", a još više onaj, koji „Blagovest" kupuje i čita.

Kada je već toliko govora o „verskoj zatucanosti", neka bude i meni dozvoljeno, da progovorim dve tri reči o tom predmetu.

Da najprije ukratko rastumačimo samu reč. Versko zatucan je onaj, koji ustraje u veri u Boga i drži se verske nauke, iako je zdrava pamet sve to odbacila iako se verovanje u Boga-Tvorca protivi pronalascima nauke. U pitanju su onda Bog i nauka. Ko se drži Boga, verski je zatucan, pošto nauka za Boga ne zna nego mu se protivi. — Pogledajmo onda, koliko sve ovo i drži.

Sedim u vozu uzanog koloseka, polako nas vuče mašina uzbrdo do rudnika, gde me čekaju vernici. Da prođe vreme, treba nešto da radim ili razgovaram. Žali se stariji čiča pored mene, da mu je umro sin, sva njegova nada, i da nema u životu više nikakve radosti ni utehe. Predao se žalosti, pa da ga malo utešim, kažem mu, da se uzda u Boga, koji će ga usrećiti barem posle smrti.

S nekim nepoverenjem me pogleda i progovori: Pa vi ste po izgledu obrazovan čovek. — Jesam. — Koliko imate škola? — Pa imam gimnaziju sa maturom i fakultet i mogu da kažem, da nisam bio najslabiji đak. — Kako možete biti onda tako... Zaustavio se i nije izgovorio poslednje reči. — Znam, šta hoćete da kažete, pomognem mu, kako mogu biti tako „zatucan" i pored tolikih škola. — Jeste, tako sam hteo kazati, ali nisam hteo da vas uvredim, pošto vidim, da ste stranac.

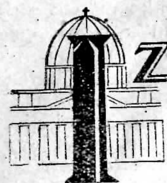
A ja mislim, da nisam zatucan, iako priznajem nad sobom kao najvišeg Gospodara Boga. — A ipak, kako možete verovati u Boga, kojega niste ni vi nikada videli i niko drugi ga nije video. — Dozvolite mi jedno pitanje. Jeste li vi pametni? — Mislim, da jesam. — Da li mislite i razmišljate? — Svakako; i to previše. Koliko me muče samo tužne misli na mog sina. — Dobro. Da li ste videli kada svoje misli? Jeste li videli kada svoju pamet? — Pa zašto tako ispitujete? — I vi ste mene pitali, kako verujem u Boga, kojega ne vidim, a ja vas pitam, kako možete tvrditi, da imate svakojake misli, a nijedne još videli niste. Tvrdite, da imate pamet, a videli je niste. Odgovaram istim oružjem, kojim ste vi mene napali. — Neka bude. Ali ovo je nešto drugo. Znam, da sam pametan, pošto vidim ja i vidite vi, da pametno radim. Dela moja su jasan svedok za moju pamet. — Dobro ste kazali i odgovorili. Tako i ja sudim. Kako čovekova dela svedoče o njegovoj pameti, tako velika dela božja svedoče o Bogu. Samo malo razmislite. Gledamo veliki i lepi svet oko sebe. Gledamo mudre i jake prirodne zakone po kojima je uređen svet i zaključujemo da ih je postavio i da njima upravlja svemogući i sveznajući Stvoritelj i Zakonodavac. Da, da, prirodni zakoni sve to uređuju, tako kaže nauka. — Istina je, jaki su zakoni prirode i vrlo su pametno uređeni; kako jak i mudar je tek onaj, koji je ove zakone u prirodu postavio i koji se brine, da se ti zakoni i vrše. Eto, u tog Zakonodavca ja verujem i mislim, da zbog toga nisam zatucan. — Pa bili su u prirodi takvi uslovi, da je sve to postalo. Pod naročitim uslovima u prirodi su postali prirodni zakoni i sve tako uredili. — Čekaj, tako jednostavno to ne može ići. Nauka tvrdi, da sve štogod se zbiva, ima svoje uzroke. Samo od sebe ništa se ne rađa. — Pa to su bili oni naročiti uslovi u prirodi. —

A i ti uslovi moraju imati svoj uzrok. Kako su oni postali? Vidite, mi se sada vozimo ovim vozom. Polako ide, ali ipak ide. Vidite mašinu. Kako je ona postala? — Pa inženeri... radnici... fabrike... — A koliko naučnika i inženera se je mučilo i razmišljalo, dok su pronašli prvu mašinu na paru. Koliko pameti je radilo — ili ako ne priznajete pameti — koliko mozgova je moralo „mozgati" i raditi, da su napravili (a ne stvorili) jednu takvu mašinu, i koliko ruku je moralo posle još raditi, da se možemo mi sada tako lepo bez brige voziti. A opet ne ide bez pametnog mašinovođe, koji nadzire i vodi rad mašine, koja nas vuče. A neka nastupi samo mali kvar na mašini, mi ćemo ostati preko noći ovde na pruzi. A sada pomislite, koliko još većih mašina radi u prirodi — svako telo je krasna mašina, koja radi noć i dan, svako drvo, svaki cvet je mašina...: i to, da je postalo bez pameti, bez mudrog Stvoritelja?.. Ja to ne mogu da verujem i ako mi sto puta kažete, da sam „zatucan". — Ali nauka tako kaže. — Kažite mi, koja nauka? — Tako čitamo u knjigama. — Istina je, nauka se mnogo muči, da bi dokazala, da su moguće stvari bez Stvoritelja, ali postigla nije do danas još ništa. Želja pojedinih naučnika nije još dokaz. Nauka uči, da ima u prirodi svakojakih zakona, po kojima se sve zbiva i razvija. Nauka otkriva u prirodi sve nove i nove zakone, koje do sada još nismo poznavali, te ih upotrebljava u korist sebi i čovečanstvu. Više ih upotrebljava i na zlo, kako smo to videli za vreme rata; nauka sve to radi i u tome mnogo napreduje i mnogo koristi; ali odakle su ti zakoni, nauka ne zna. Ona samo utvrđuje da zakoni postoje i po tim i sa tim zakonima ona radi. Nauka zna, da zakoni postoje, ali ako je zapitate, odakle su, ona ćuti... Možda će koji naučnik kazati, da je trebalo, da su nekako postali; drugi će kazati, da su možda tako pod određenim uslovima postali itd... ali više ništa. — Pa nastali su nekako. — Dobro, vi verujete, da su tako nekako slučajno nastali, ali to neznate, pošto ni nauka nezna i niko nije nikada video ili ustanovio, kada i kako su nastali. Vi verujete tako, a ja verujem, da je sve to od svemogućeg Stvoritelja i večnog Zakonodavca, kojega poštujem kao Boga te mu služim. Tako smo došli do svršetka. I vi verujete i ja verujem. Vi verujete, da je pametni uređaj celog sveta nastao tako nekako slučajno, a ja verujem, da je ovaj pametni uređaj od nadasve mudrog Tvorca. Koji je od nas dvojice, koji verujemo svaki na svoj način „verski zatucaniji", sudite sada sami. Ja neću izreći sud, ali znam, da se moje verovanje oslanja na pametne razloge i dokaze, kojima daje i nauka pravo, a vaše verovanje tog oslonca nema.

Uz razgovor voz se je približio poslednjoj stanici. Pogledali smo za stvari. Da bih dovršio razgovor, kažem svom suputniku: Onda do viđenja na nebu! —

Pogledao me je žalosnim pogledom i progovorio: O, kad bih ja mogao da verujem, kao što vi verujete, kako bih ja bio sretan i koliko bih utehe našao u veri, a tako...

Znamo, šta verujemo i nije nas stid ako nas proglase i „zatucanima" jer naša vera usrećuje naš život i puni ga lepom nadom, koja nije isprazna!

IZ ŽIVOTA CRKVE

IZ CRKVENOG KALENDARA

za mesec septembar 1947

2 — Sv. Stefan, madžarski kralj, koji je najviše učinio na pokrštavanju svoga naroda. Umro 1038, proglašen svecem 1083.

7 — **XV nedelja po Duhovima:** Ev. po Luki 7, 11—16. Isus uskrisi mladića iz Naima: „Mladiću, kažem ti: Ustani!" Kako je Gospod života i smrti blag!

8 — **Rođenje Bl. Device Marije,** nezap. praznik: Ev. po Mateju 1, 1—16, rodoslov Isusov: „Blažena si, sveta Device Marijo, i predostojna svake hvale, jer se iz tebe rodi sunce pravde Krist, Bog naš!"

12 — Ime Marijino, nezap. praznik: Marija za Isusom najsvetije ime. Reč sama Marija, što se tumač. gospođa, vladarica ili morska zvezda, dovoljno svedoči da je opravdano pouzdanje u to sveto ime.

14 — **XVI nedelja po Duhovima:** Ev. po Luki 14, 1—11. Isus u kući farizejskog poglavice izleči čoveka od vodene bolesti i daje gostima dobru pouku neka se ne otimaju za prva mesta.
Uzvišenje svetog Križa: Istorijska uspomena na povratak svetog Križa 629 na Golgotu u Jerusalemu: „A ja, kad budem uzdignut sa zemlje, privućiću sve k sebi."

15 — **Sedam žalosti Bl. D. Marije,** nezap. praznik: Novozavetna Judita zajedno s Isusom spasiteljica ljudskog roda. Divna sekvencija: „Stala plačući tužna Mati!"

17 — Kvatrena sreda: Rane sv. Franje Asiškog. Svetac je primio dve godine pre smrti 1224 na brdu Alverno na svojim udovima znake Kristovih svetih rana.

19 — Kvatreni petak: Sv. Januarije, biskup i mučenik.

20 — Kvatrena subota.

21 — **XVII nedelja po Duhovima:** Ev. po Mateju 22, 34—46. Zakonoznanac pita Isusa koja je najveća zapoved u Zakonu — a Krist pita farizeje šta oni misle o Kristu, čiji je on sin.
Sv. Matej, apostol i evanđelista: On je bio pre carinik Levi, ali se odazvao Kristovom pozivu.

24 — **Bl. D. Marija Otkupiteljica.** Kako je Marija uzor i pomoć svima, tako i onima koji su radili za otkup kršćanskih robova.

27 — Sv. Kuzma i Damjan, braća, mučenici — zaštitnici lekara.

28 — **XVIII nedelja po Duhovima:** Ev. po Mateju 9, 1—8. Isus prašta grehe uzetome i izleči ga. Što je učinio Isus isto rade i svećenici — u Božje ime praštaju grehe.

29 — **Sv. Mihael,** arhanđeo, vođa dobrih anđela, zaštitnik svete Crkve. Mihael — Ko je kao Bog: neka bude i nama lozinka i uteha!

30 — Sv. Jeronim, crkveni učitelj († 420): Rodom iz Dalmacije, postigao ogromno znanje, bio najbolji tumač i slavni prevodilac svetog Pisma.

+

Sveti Otac Papa i radničko pitanje. 16 jula je primio Papa severo-američku delegaciju na Međunarodnoj konferenciji rada u Ženevi i održao joj govor, u kojem je među ostalim kazao sledeće:

Crkva je uvek posvećivala veliku pažnju radničkom pitanju, jer su socialna i ekonomska pitanja sastavni deo kršćanskog morala. Radnik ima pravo da traži poštovanje svoga ličnog dostojanstva, kao i pristojan život za sebe i svoju porodicu, ali ne sme da traži poboljšanje svoga položaja u gaženju drugih.

Zato se pravilno rešenje radničkog pitanja može postići samo na sledećoj osnovi: 1) poštovanje čovekovog dostojanstva kod svih ljudi i svih društvenih klasa, 2) poštovanje pojedinca kao takvog, 3) pretpostavljanje opšteg dobra ličnim interesima.

njegov nauk, nego da ga propovijedaju. Pa tako su oni s početka i radili. Istom poslije, kad je nastalo više kršćanskih općina, zabilježiše oni iz stanovitih povoda gdješto iz života Isusova: neka djela i nauke njegove; ali nipošto cijeli njegov nauk i sva njegova djela; jer im to ne bijaše ni namjera ni svrha, kako to jasno veli sam sv. Ivan: „I mnoga druga čudesa učini Isus na oči učenicima svojim, koja nijesu pisana u knjizi ovoj" (Iv. 20, 30).

b) Najviše apostola nijesu ništa napisali nego su živom riječi Kristov nauk propovijedali. Kad bi bilo sv. pismo jedino vrelo kršćanske vjere, moglo bi se tada reći o apostolima, koji nijesu ništa napisali, da su zanemarili svoju dužnost.

c) Da treba usmenu predaju držati isto tako za riječ Božju, kao i sv. pismo, uče nas sami apostoli. Pavao ap. piše ovako Solunjanima: „Tako dakle, braćo, stojte i držite predaje, koje ste naučili ili iz govora ili iz pisma našega" (II. Sol. 2, 14.); a sv. Ivan opet ovako: „Imajući toga više vam pisati, nijesam hotio artijom i crnilom: nadam se bo, da ću biti kod vas, i iz ustâ u usta govoriti, da radost vaša bude potpuna." (2. Iv. 12.).

Vidi se iz ovoga, da apostol Pavao isto tako preporučuje onaj nauk, što ga je usmeno propovijedao, kao i onaj, što im ga je pisao. Sv. pak Ivan ne će, da im sve piše, već će im toga više usmeno kazati. Jednake je dakle cijene ono, što pišu i što govore.

d) Napokon su apostoli opominjali svoje nasljednike, da vjerno čuvaju usmenu predaju i da je opet predadu drugima, koji će je vjerno čuvati i druge učiti. Tako piše sv. Pavao svomu učeniku Timoteju: „I što si čuo od mene po mnogim svjedocima, ono predaj vjernim ljudima, koji će biti vrsni i druge učiti" (2. Tim. 2, 2.).

Iz svega se ovoga vidi, da je usmena predaja isto tako prava riječ Božja, kao što i sv. pismo, i jednako vrelo objave Božje, kao što i ono. Usmena se predaja jedino u katoličkoj crkvi potpuno, vjerno i nepokvareno čuva i navješćuje koje različitim propisima i običajima crkve, koje spisima sv. otaca.

† §. 18. Starozavjetna objava prema kršćanskoj.

Kršćanska objava savršena objava.

A. Kršćanska vjera sadržava objavljene istine star. i nov. zavjeta.

Stari je zavjet pripravljao ljude na novozavjetnu kršćansku objavu, koju nam je donesao sam sin Božji Isus Krist.

Po tom se cijela objava raspada na pretkršćansku i kršćansku.

Pretkršćanska se dijeli na praobjavu, patrijarhalnu i Mojsijevu objavu.

(Praobjava). Bog se već u raju prvim ljudima objavio kao stvoritelj, kao odgojitelj njihov i kao zakonoša, davši im zapovijed. Ljudi su dakle bili dužni njega štovati, ljubiti i slušati kao svoga stvoritelja i zakonošu, da se tako jednoć s njime na nebu ujedine.

Prvi su ljudi sagriješili, a Bog ih je kaznio, ali im ujedno kao dobri otac obećao Spasitelja, koji će ih spasti, t. j. zadovoljiti pravdi Božjoj za njihov grijeh i steći im pravo na nebo.

Tragovi ove praobjave nalaze se, dašto izvrnuti i pomućeni, i u vjerama i predajama starih poganskih naroda, što pokazuje, da su nekoć svi narodi crpli objavu Božju iz jednoga vrela. Tako se objava sačuvala: o Božjoj providnosti, o dobrim i zlim dusima, o padu prvih ljudi i posljedicama njegovim, o očekivanju Spasitelja, o besmrtnosti duše, o sudu itd. gotovo u svih naroda.

(Patrijarhalna objava) opseže vrijeme od Abrahama pa do smrti Jakovljeve i sadržava sve nauke i naredbe, koje je Bog preko patrijarhâ ljudima očitovao.

(Mojsijeva objava). Ovo je doba objava nešto bolje razvita, dano je narodu izraelskomu deset zapovijedi Božjih i neki obredni i građanski zakoni. Mojsije i proroci ovjeroviše se kao poslanici Božji čudesima i proroštvima. Oni su ovu pravu objavu Božju u narodu čuvali, budili u njemu želju i nadu u budućega Spasitelja i pripravljali narod na dolazak njegov. Zato i imade u objavi st. zavjeta mnogo proroštava o idućem Spasitelju; zato su bile krvne žrtve tipi buduće žrtve — Spasitelja; odatle mnogi tipi pokazujući iz davnine na budućega Spasitelja: kao Abel, Josip mis., vazmeno janje, mjedena zmija itd.

Ove dakle objave st. i nov. zavjeta stoje u najužem savezu: stara kao priprava, a nova kao gotova, savršena objava; zato i obje čine jednu istu vjeru (religio) kršćansku.

B. Priprava je prestala, kad je ona svrha polučena, za koju je ona služila. Bitne objavljene istine st. zavjeta ostale su vazda kao i moralni nauk, ukratko sadržan u 10 zapovijedi Božjih, u kršćanskoj objavi. Isus je Krist koje razjasnio koje popopunio i usavršio objavu st. zavjeta, koje opet sasvim nove istine i zapovijedi dao. Obredni i građanski zakoni st. zavjeta prestadoše.

Sada imadu ljudi potpunu, savršenu objavu Božju, da vjerujući u nju i po njoj živeći polučе svoju vremenitu sreću i svoje vječno spasenje. Ona se više ne može promijeniti, usavršiti, izmijeniti, niti može prestati, ona je za sve ljude svih vijekova do svršetka svijeta, kako je to njezin završitelj Isus Krist obećao.

Jedno isto svjetlo vjere sja vazda posvuda, za patrijarhâ se diže, za Mojsija i prorokâ biva veće; Isus pak Krist veći od patrijarhâ, jači od Mojsija, prosvjetljeniji od svih proroka pokaza nam ga u potpunom sjaju.

---

*

Drugi dio.

Kršćanska je vjera prava Božja vjera.

Da je kršćanska vjera prava Božja vjera, dokazuje se tim, što je Isus Krist, njezin početnik, pravi poslanik Božji, sam Bog i Sin Božji.

Da je pak Isus Krist pravi poslanik Božji, svjedoči nam to: a) svetost njegova života; b) proroštva starih proroka, što su se u njemu obistinila; c) proroštva, što ih je on prorekao; d) čudesa, što su se na njemu zbila i što ih je on tvorio; e) uskrsnuće i uzašašće njegovo; f) čudesa apostolska; g) čudnovato raširivanje nauka njegova; h) čudnovati opstanak nauka toga; i) učinci, što ih je u svijetu proizveo nauk njegov i napokon j) svjedočanstva mučenikâ. Govorit ćemo o svakoj ovoj točki napose.

†§. 19. Isusova osoba i život.

Jedini Isus Krist bijaše (a po njemu i radi njega majka njegova) bezgrešan, on jedini, najsvetiji i savršen, on imađaše uzvišenu zadaću u svijetu, kakove nemaše nikoji drugi velikan, on bijaše veličanstven.

1. Jedini Isus bijaše bezgrešan.

a) U cijelom Isusovu životu ne vidje se ni sjenka kakve ljudske slabosti ili mane. To nam dokazuju njegovi učenici, koji ga opisuju kao najpravednijega; to nam svjedoče i njegovi najljući neprijatelji, koji su na svaku njegovu stopu pazili, svaki mu čin i svaku riječ strogo rasuđivali.

Oni, ne mogavši za cijeloga njegova života na njemu ni truna zla naći, prinuđeni bjehu podmititi krive svjedoke, da ga na smrt

odsude. — Pa i isti Pilat izjavi na sudu, perući sebi ruke: Čist sam ja od krvi ovoga nedužnoga, a isto tako i Juda izdajica prisiljen bude priznati, da je krv nedužnu izdao.

b) Dok je svaki čovjek sebi svijestan, da je grešan, nesavršen i da je nestalan u dobru, jedini Isus bio je sebi posve svijestan, da je bezgrešan. Zato je i on jedini mogao s pravom doviknuti svojim neprijateljima: Koji će me od vas koriti za grijeh?

2. Isus bijaše najsvetiji.

a) Nema kreposti, koja se ne bi u njegovu životu najsavršenije sjala. On je najsavršenijom ljubavi ljubio Oca Boga. On je neizmjernom djelotvornom ljubavi ljubio sav rod ljudski. Tvorio je dobra djela bez ikakve sebičnosti ne pazeći na osobe. Najposlije žrtvovao je svoj život za ljude. On bijaše poslušan svojoj majci i hranitelju svome, on ponizan i blag, da nije psovao niti prijetio, kad je bio ružen i mučen; on bijaše strpljiv, podnoseći rado i najveće muke, i u mukama moleći se Bogu za svoje neprijatelje. Riječju sve su se kreposti u njemu jednako savršeno sjale.

b) Ovakve svetosti ne bijaše ni u koga velikana ni u koga sveca. Kršćanski sveci nastojali su primaći se uzoru Isusu Kristu, pa i koliko su se primakli, sve su to od njega crpli. A ni ne bijaše nijednoga, koji bi bio sve kreposti u sebi usredotočio u jednakoj mjeri, ili koji ne bi za svoga života imao po koju ljudsku manu — osim jedine bl. dj. Marije.

3. Isus je najsavršeniji uzor za svakoga čovjeka, za svako vrijeme i za svaki narod, pa mu se zato dive kano najsavršenijemu uzoru i najveći njegovi protivnici.

4. Isus Krist uze sebi za zadaću: spasti svijet od vječne propasti, nadariti ga vječnom srećom, i predobiti ljude za svoj nauk. Ne bijaše nikoga ni prije Isusa ni poslije njega, koji bi sebi bio ovaku zadaću stavio. Isus je ovu tešku zadaću i zbilja riješio.

5. Isus stoji i po svom veličanstvu kao jedinac u svijetu, komu nema premca. Svakomu bo, koji ga je slušao ili vidio, uli njegova uzvišena osoba strahopočitanje. Već kao 12-godišnji dječak zadivi svoje slušatelje svojom mudrošću. Drugom opet zgodom zapanji on učeći svoje slušatelje tako, da su bili prinuđeni kazati: „Ovaj uči kao onaj, koji ima vlast, i nikada nije čovjek tako govorio kao što ovaj govori.“ Njegova veličan-

stvena osoba utjera u strah i njegove neprijatelje, koji bjehu došli, da ga uhvate, a druge opet napuni ljubavlju, te su mu iste svoje haljine sterali po putu, kuda je prolazio.

On nije učio, kako to uče drugi učitelji ili mudraci, dokazujući svoje tvrdnje umnim dokazima ili potvrđujući ih uglednim svjedocima, već se on vazda za potvrdu istinitosti svoga nauka poziva na jedini svoj ugled, na djela svoja i na svoje poslanje od Boga.

Osoba dakle Isusova i život pokazuje nama neko više biće, pokazuje, da je Isus istinu govorio, kad je rekao, da je on poslanik Božji, dà Bog sam.

† §. 20. Proroštva, što su se u Isusu Kristu kao mesiji ispunila.

Istina je, da je židovski narod živu nadu gojio, da će mesija doći. Proroci su tu nadu u narodu uzdržavali i gotovo sav mesijin život unaprijed opisali. Ova se njihova proroštva o mesiji zovu „mesijanska proroštva.“

Oni proricahu:

a) da će se mesija roditi iz koljena Abrahama, Jude i Davida. (Ovako Jakov na smrtnoj postelji, Gen. 28, 13).

b) da će onda doći, kad već ne bude kraljevao u Judeji potomak Judin (Jakov, Gen. 49, 8.); i kad bude Judejcima dana dozvola, da sebi opet sagrade grad Jerusalem i hram, da će proteći od toga vremena pa do mesije 69 sedmičnih godina t. j. 483 god.; u sredini pak 70. sedmične godine da će on biti ubit. (Ovako Daniel prorok).

c) da će se roditi od djevice iz kraljevskoga Davidova plemena. Ovako Isaija: „Eto, djevica će zatrudnjeti i rodit će sina, i nadjenut će mu se ime Emanuel (S nami Bog) (7, 14.).

d) da će se roditi u Betlehemu. „I ti, Betleheme Efrato, malen si među tisućama Judinim, iz tebe će mi izaći, koji će biti gospodar u Israelu i kojemu su izlasci od početka, od dana vječnih“ (Mih. 5, 2.). Da će djeca u Betlehemu zbog njega biti ubijana (Jer. 31, 15.).

e) da će biti prorok, utemeljitelj n. zavjeta, veliki čudotvorac, učitelj, zakonoša za sve narode, veliki svećenik i kralj vječni. (Mojs., Jer., Isaija, David).

f) da će ubog na magarici ući u Jerusalem (Zah. 9.), da će biti od svoga učenika izdan (Psl. 40.), neprijateljima predan za 30 srebrnjaka (Zah. 11.), da će riječju biti mučen i raspet, a tijelo da mu ne će istruhnuti u grobu, nego da će on uskrsnuti od mrtvih (Isaij. 50 i 53.; Psl. 21 i 68.).

g) napokon da će izraelski narod zbog toga, što će odbaciti mesiju, prestat biti izabrani narod, da će se opustošiti grad i hram (Dan. 9.); da će se nova žrtva prikazivati, i da će pogani biti pozvani u kraljevstvo Božje, koje će trajati po sve vijeke (Psl. 71. Isaij. 2.).

Ova su proroštva više stotina godina prije prorečena, nego što se Isus Krist rodio (zadnji prorok Malahija prorokovaše 450 god. prije Isusa), a bijahu poznata ne samo Izraelcima već i poganima. Pa i sva su se ova proroštva do najmanje sitnice točno ispunila u Isusu Kristu, kao što nam to svjedoči povijest njegova života (evanđelje). Odatle slijedi, da je Isus Krist i zbilja obećani mesija, da je poslanik Božji, dà pravi Bog. — Isus se i sam pred Židovima pozivao na ova proroštva, da ih upozori, da se i zbilja u njemu ispunjuju, veleći: „Pregledajte pisma . . . i ona su, koja svjedoče za mene“ (Iv. 5, 39.).

† §. 21. Proroštva, što ih je Isus Krist sam prorekao.

a) Isus proreče, kada i kako će muku trpjeti, umrijeti, uskrsnuti i uzaći na nebo. — Idući Isus sa svojim učenicima o vazmu u Jerusalem, reče im: „Evo idemo u Jerusalem, i sin čovječji bit će predan glavarima svećeničkim i književnicima; i osudit će ga na smrt; i predat će ga neznabošcima, da mu se rugaju, i da ga biju i razapnu; i treći dan će ustati“ (Mat. 20, 17.); i opet o svom uzašašću na nebo: „A kad vidite sina čovječjega, da uzlazi gore, gdje je prije bio“ (Iv. 6. 63.).

b) Zatim proreče: kako će se apostoli ponijeti za njegove muke i koja će im biti kob. Tako reče, da će ga Juda izdati, a Petar još one noći tri puta zatajiti, prije nego pijetao tri puta

zapjeva; zatim, da će oni poslije nekoliko dana, kako on uzađe na nebo, primiti Duha Sv., i da će za njega svjedočiti u Jerusalemu, u Judeji i Samariji pače ća do granicâ zemlje; da će biti radi njegova imena zvani pred namjesnike i kraljeve, da će svakovrsne progone trpjeti i napokon mučeničku smrt podnijeti.

c) Proreče, da će se njegov nauk raširiti po svem svijetu i da će njegova crkva ostati po sva vremena, pa da je ne će ni vrata paklena (t. j. svi neprijatelji, pa bili još tako silni, pa ni isti pakao, ako bi se na nju digao) nadvladati.

d) Proreče dalje, da će se Jerusalem razoriti i na hramu da ne će ni kamen na kamenu ostati. Reče on suznim očima, da će neprijatelji Jerusalem nasipom opkoliti i sa svih strana stisnuti, da će njegove sinove na tle oboriti, da će se pojaviti krivi mesije u to vrijeme, da će biti veliki glad i kuga i da će još isto ono pokoljenje živjeti, dok se bude sve to zbivalo (Luk. 19.; Mat. 24.).

e) Napokon proreče, da će mnogo Židova pasti od mača, a mnogo da će ih biti rastepeno po svem svijetu (Luk. 21.).

Sva su se ova Isusova proroštva do slova ispunila, kako nam to svjedoče evanđelisti i drugi povjesnici, kao: Josip Flavije i Tacit, a neka se udilj ispunjuju. Pa to je jasan dokaz, da je Isus Krist pravi poslanik Božji.

† §. 22. Čudesa.

A. Čudesa, što su se na Isusu zbila.

Cijelo Isusovo življenje bijaše od Boga čudesima proslavljeno.

a) Njegovo rođenje naviješćeno je djevici Mariji po anđelu; po Duhu Sv. bi on začet, i ovo otajstvo Josipu po anđelu dojavljeno;

b) rođenje njegovo navijestiše anđeli pastirima; čudna zvijezda pokaza put istočnim mudarcima k njemu; starac Simeon slavljaše Isusa u hramu kao svjetlo i spasenje Božje; Herodu izmakne on, jer je anđeo uputio Josipa o Herodovoj nakani;

c) kod krštenja na Jordanu i preobraženja na gori proslavi ga Bog otac. Odoljev napasti nečastiva dođoše anđeli i dvorahu mu;

d) moleći se prije svoje muke: „Oče! proslavi svoje ime!“ zaori glas s neba: I proslavih i proslavit ću;

e) viseći na križu, pomrča sunce, a kada ispusti dušu, razdrije se zastor u hramu, zemlja se silno potrese, stijene pukoše i tjelesa svetih, koji su bili usnuli, ustadoše. Treći dan uskrsnu, a četrdeseti dan svojom moći uzađe na nebo.

Sve ovo pokazuje, da je Isus Krist bio više nego samo čovjek, da je morao biti pravi poslanik Božji, pače sam Bog.

B. Čudesa, što ih je on sam tvorio.

1. Isus je tvorio čudesa:

a) na prirodi: pretvorio je vodu u vino na svadbi u Kani; nasitio više tisuća ljudi s pet hljebova; blagoslovio ribolov; utišao jednom riječju morsku buru; hodao po vodi itd.;

b) na bolesnim ljudima; slijepu povratio vid, hromu hod, nijemu i gluhu govor i sluh, gubavce čistio itd.

c) na mrtvima: uskrisio Naimca mladića, kćer Jairovu i Lazara;

d) na nečistim dusima: izgonio nečiste duhe;

2. Da je Isus i zbilja ova čudesa tvorio, svjedoče nam to:

a) evanđelisti, za koje dokazasmo, da su vjerodostojni;

b) židovski narod, koji je najviše zato k Isusu vrvio, njegov nauk slušao, njegovu se životu divio, što je vidio njegova vanredna djela;

c) poglavice židovskoga naroda, kojima bijahu čudesa njegova trn u oku; naročito se bojahu fariseji i pisci, da će sav puk za Isusom pristati zbog tih čudesa. Stoga se i često svjetovahu: „Što da činimo, čovjek ovaj mnoge znake čini? Ako ga pustimo tako, svi će u nj vjerovati“ (Iv. 11, 47.). A kad je Isus mrtvoga Lazara uskrisio, nađoše se fariseji u velikoj neprilici, jer ne mogahu samoga čina tajiti, pa stoga naumiše i Isusa i Lazara ubiti, da se riješe i čudotvorca i živoga svjedoka njegova čuda. Napokon nam to svjedoče i

d) židovski pisci (kao Josip Flavije) i poganski historici (kao Tacit), koji spominjući u svojim spisima Isusa, zovu ga neobičnim čovjekom i čudotvorcem.

Nema dakle dvojbe, da je Isus Krist tvorio čudesa.

3. Da su ova Isusova djela i zbilja bila prava čudesa, evo tomu dokaza:

a) Način, kojim je Isus ova svoja djela tvorio, i sredstva, koja je pri tom upotrebio, pokazuju naravno nerazmjerje među upotrebljenim sredstvom i proizvedenim učinkom. „Budi zdrav“, ova riječ nije nikako naravno dostatno sredstvo, da višegodišnji teški bolesnik ozdravi; ili „ustani“ nije dostatno sredstvo, da mrtvac oživi.

b) Isus je javno tvorio čudesa i pred mnogim svjedocima, tako da ih je svatko mogao vidjeti. Nije upotrebljavao nikakovih aparata ni instrumenata. Među gledaocima bijaše vazda i učenih ljudi.

c) Kad bi bio Isus tvorio čudesa tajnim, ali naravnim silama, ušlo bi se bilo tim silama u trag, najpače pošto je u naravno-prirodoslovnim znanostima velik napredak učinjen. Isus sam izjavljuje, da on „prstom Božjim“ tvori svoja djela.

Iz svega se ovoga vidi, da je Krist tvorio prava čudesa.

Čudesa su ova najjasniji dokazi njegova božanskoga poslanja, i njegova božanstva. Pa se Isus i sam pozivao na svoja čudesa kao na dokaze svoga božanstva, veleći: „Djela, koja ja tvorim u ime Oca svojega, ona svjedoče za me . . . Ako ne tvorim djela Oca svojega, nemojte mi vjerovati; ako li tvorim, pa ako meni ne ćete da vjerujete, djelima vjerujte, da poznate i vjerujete, da je Otac u meni i ja u Ocu“ (Iv. 10, 37).

† §. 23. Uskrsnuće i uzašašće Kristovo na nebo.

A. Uskrsnuće.

Isus je, bivši krivično osuđen na smrt križa, umr'o na križu i izatoga ukopan, a treći dan svojom moću u preobraženu tijelu uskrsnuo i svojim se učenicima po više puta ukazao.

Da je Isus Krist uistinu uskrsnuo, evo tomu dokaza:

1. Apostoli, kojim se Isus poslije svoga uskrsnuća više puta pokazao, jednoglasno nam to svjedoče. To je njihovo svjedočanstvo vrlo znamenito. Oni se rasplašeni bjehu razbjegli, kad je Isus bio odsuđen, pa se ne bi bili više usudili glasno priznavati za učenike njegove, kad on ne bi bio uskrnuo. Oni su sami mislili, da će on, kako im bješe obećao, uskrsnuti. Kad ne bi bio uskrsnuo, oni bi bili prestali biti njegovi učenici, videći da su prevareni. Oni glasno navješćivahu na Duhove u Jerusalemu svemu puku, da je Isus uskrsnuo, a poslije i pred visokim vijećem, a nitko se ne usudi oprovrći ih.

2. Isti neprijatelji Isusovi svjedoče, da je on uskrsnuo. Oni, koji su pred nekoliko dana raspeli Isusa, grob njegov zapečatili i stražu oko njega postavili, silno se osupnuše i zapanjiše, kadno su apostoli svuda začeli navješćivati uskrsnuće Isusovo. Oni zabraniše apostolima propovijedati, da je Isus uskrsnuo, pače oni podmitiše stražare, neka reknu, da su na straži zaspali, a apostoli da su u to vrijeme ukrali tijelo Isusovo, samo da tobože uguše svaki glas o čudnovatom uskrsnuću Isusovu. Ako su stražari zaspali, zašto ih nijesu kaznili, što su zanemarili svoju dužnost, nego ih mite? Ako su apostoli ukrali tijelo Isusovo, kako to da ih zato nijesu kaznili? Vidi se, da niti su stražari zaspali bili, a ni apostoli ukrali tijelo Isusovo, već je on svojom moću uskrnuo.

Da nijesu apostoli ukrali tijelo Isusovo, vidi se odavle:

a) kako mogu spavajući stražari isto svjedočiti?

b) apostoli bijahu plašivice, koji se razbjegoše, kad je Isus ulovljen, a Petar — najhrabriji od svih — jošte ga od straha zatajio. Kako bi se dalo misliti, da će ovake plašivice noću poći grobu, gdje je straža, i tijelo ukrasti? Pa kako bi i mogli ukrasti tijelo, a da ne probude stražara, odvaljujući silni kamen s groba? Poznata strogost vojničkoga zakona rimskoga jamči nam, da nijesu vojnici na straži zaspali. — Kad bi bilo poglavarstvo osvjedočeno, da su apostoli ukrali tijelo Isusovo, sigurno bi ih bilo zato kaznilo; ali toga nije učinilo;

c) i neprijatelji priznavaju, da su apostoli bili ljudi kreposni i pošteni; a o takovim se ljudima ne da ni misliti, da će sebi varkom ili krađom život kaljati. — Pa i apostoli sami mišljahu, da će Isus uskrsnuti. Kad se njegove riječi u tom ne bi

bile obistinile, oni bi bili prvi, koji bi izgubili svu vjeru u nj, videći da ih je Isus prevario, kad im je govorio o svom uskrsnuću.

d) nitko ne laže na svoju štetu. — Apostolima nije navješćivanje uskrsnuća Isusova nikakve vremenite sreće donijelo, već upravo protivno, donijelo im je progon, tamnice, muke i smrt. — Mora dakle da je istina, što su oni navješćivali, da je Isus u s k r s n u o.

3. Da je Isus i zbilja uskrnuo, dokazuje nam to i ustanova apostolska, po kojoj se već za apostolâ slavio b l a g d a n u s k r s i svetkovala n e d j e l j a mjesto subote upravo na uspomenu Isusova uskrsnuća.

Nema dakle druge, nego da p r i z n a m o i da v j e r u j e m o, da je Isus Krist i zbilja u m r' o n a k r i ž u i d a j e t r e ć i d a n u i s t i n u s v o j o m m o ć u u s k r s n u o i z g r o b a, kako nam to svjedoče apostoli, s kojima je poslije 40 dana općio, jeo i pio.

Uskrsnuće je Isusovo najjasniji dokaz, da on nije samo poslanik B o ž j i, nego i p r a v i B o g. — Apostoli su uskrsnuće njegovo kao glavni dokaz za istinitost svoga naučavanja navodili.

B. U z a š a š ć e.

Isus je i zbilja 40. dan naoči svojim apostolima i učenicima svojom moću uzašao na nebo. To nam svjedoče jednodušno svi apostoli, navodeći točno v r i j e m e, m j e s t o i druge p r i l i k e njegovu uzašašću. — Budući dakle da je Isus i zbilja svojom moću uzašao na nebo, kao što bješe prorekao, on je uistinu pravi poslanik Božji.

† §. 24. Čudesa apostolska.

Da je Isus Krist pravi poslanik Božji, pravi Bog i nauk njegov božanstven, potkrepljuju to i čudesa, što su se ili zbila na apostolima, ili što su ih oni u imenu Isusovu tvorili.

1. Č u d e s a, š t o s u s e n a a p o s t o l i m a z b i l a. Apostoli su se na Duhove u tren duševno provrgli skroz drugim muževima; Petar bio čudnovatim načinom izbavljen iz tamnice; Pavao čudnim i naglim načinom obraćen od progonitelja u navjestitelja nauka Kristova, i druga čudesa.

2. Č u d e s a, š t o s u i h a p o s t o l i t v o r i l i u i m e I s u s o v o, kao: Petar čudnovato iscijelio hroma u Jerusalemu, oživio mrtvu Tabitu; Pavao hroma iscijelio u Listri, oživio mrtva Eutika u Troji itd.

Ova su čudesa i zbilja pravi dokazi, da je onaj pravi Bog, u čije su ime oni ta čudesa tvorili, pa se oni i pozivahu na ova čudesa, kao na dokaze svoga božanskoga poslanja.

† §. 25. Čudnovato raširivanje nauka Isusova.

Da je Isus Krist pravi Božji poslanik i dosljedno nauk njegov pravi Božji nauk, dokazuje to i čudnovato raširivanje kršćanske vjere. Brzo raširivanje kršćanstva pokazuje se kao p r a v o č u d o, gledamo li n a u k, koji se širio, z a p r e k e, koje su mu na putu stajale, i s r e d s t v a, koja su u to ime upotrebljena.

Da se i zbilja kršćanstvo divnom brzinom među narodima širilo, svjedoči nam sv. P a v a o (Rim. 1, 8.), koji piše Rimljanima, da se vjera njihova glasi po svem svijetu, zatim kršćanski pisci prvih stoljeća: J u s t i n, I r e n e j i T e r t u l i j a n, napokon i poganski pisci (kao: S v e t o n i j e, T a c i t, pa i prokonsul Bitinije P l i n i j e).

1. N a u k, k o j i s e š i r i o.

Lasno se može raširiti u svijetu nauk umu ljudskomu jasan i razumljiv; ali kršćanski bijaše umu ljudskomu nedokučljiv (on ima u sebi istinâ, kojih um ljudski nikako ne može razumjeti, kao: presv. Trojstvo, utjelovljenje sina Božjega itd.; on uči, da je raspeti Isus Bog, što je židovima bila sablazan, a poganima ludost) i nejasan, pa se uza sve to veoma brzo raširio. Kad su dakle ljudi, i učeni i neuki, kršćanski nauk odmah rado primali i za nj išli i na muke i smrt, mora da ga je širio prst Božji. Ako ga je sam Bog širio, tada je on dosljedno nauk Božji.

Za nauk, koji prija pokvarenoj naravi ljudskoj i njenim požudama, rado ljudi prianjaju No nauk kršćanski zahtijeva od čovjeka sve ono, što se protivi njegovoj pokvarenoj naravi i njenim požudama kao: odricanje sebe, poniznost, čistoću, ljubav prama neprijatelju itd., a zato mu ona ne obećava ništa do nevidljivih dobara i radosti u budućem životu.

Uza sve ove teške zahtjeve kršćanskoga ćudoređa, ipak se kršćanski nauk ubrzo raširio u svijetu. Kad se dakle kršćanski nauk, pokvarenoj naravi ljudskoj toliko protivan, tako brzo raširio, jasno je, da ga je širio sam Bog, da je dosljedno on pravi nauk Božji.

2. Zapreke, što su priječile i obustavljale brzo raširivanje nauka, bijahu ove:

a) općenita pokvarenost, koja je bila već svoj vršak postigla u svim slojevima naroda. Oholost, pohlepa za imutkom i časti, i neobuzdana putenost zaokupila bješe sve počevši od silnikâ careva do posljednjega roba;

b) židovi su očekivali sjajno, silno zemaljsko kraljevstvo, koje će im dati mesija, a bijahu i oholi, što su bili izabrani narod Božji. Razumije se, da im se nije milio mesija, koji je bio ubog i ponizan, i koji im nije podao u ruke žezlo svega svijeta, pa koga su i na smrt odsudili, a niti njegov nauk, po kome su njihove žrtve i njihov st. zavjet morali prestati;

c) poganska vjera bijaše se srasla s državnim ustavom, pa tko nije priznavao poganske vjere, kao što su to činili kršćani, smatrao se protivnikom ne samo poganskoj vjeri već i državi, i prema tomu se kaznio kao zločinac;

d) poganski puk, krivo upućen o kršćanima i njihovoj vjeri, držaše kršćane za bezbošce, mrzitelje ljudi, ljudoždere, i povodnike svih zala, što su ih snašla u ono doba, kao: kuge, potresa, neuspjeha u ratu itd.;

e) oholost ne dade poganskim učenjacima, da se oni klanjaju Isusu, koji je proizašao iz prezrena naroda župijskoga, a bijaše kao zločinac pogrdno raspet;

f) napokon silni i strahoviti progoni, kojima su rimski carevi preko 300 godina kršćane progonili.

Ovo su bile uistinu teške zapreke. Budući da se kršćanska vjera usprkos ovim silnim zaprekama ubrzo svijetom raširila i učvrstila, morao ju je samo Bog širiti.

3. Sredstva, kojima se kršćanska vjera širila, bijahu evo ova: dvanaestorica prostih, neukih, ali Duhom Sv. prosvijetljenih ribara iz Galileje i nekoliko njihovih učenika pošli su u svijet, te su širili živim propovijedanjem i molitvom nauk Isusa Krista. Nije se tuj upotrebila sila oružja, niti su kršćanstvo podupirali vladari mogućnici; niti su bili njegovi

propovjednici čuveni učenjaci svjetskoga glasa, a niti na glasu govornici; pa napokon nijesu oni mogli svojim pristaocima obećati ni sjajna življenja, ni imutka, ni časti, a ni neograničene slobode. Doista „Bog odabra, što je svijetu bilo ludo, da zastidi mudrace, što je svijetu bilo slabo, odabra on, da osramoti jako."

Gledamo li dakle kršćanski nauk, koji se širio, zapreke, koje su mu na putu stajale, i sredstva, kojima se širio, pa onda uspjeh, koji je postignut: jasno će nam biti, da je samo svemogući Bog, taj nauk tako brzo u svijetu raširio. Ovim se najjasnije potvrđuje njegovo božanstvo, kao i Božje poslanje njegova utemeljitelja Isusa Krista, koji bješe prorekao: „I ja kad budem podignut od zemlje (t. j. na križu, i poslije po uskrsnuću), sve ću privući k sebi" (Iv. 12, 32.). — Zato pravo zaključuje sv. Augustin: „Ili se kršćanstvo čudesima raširilo, i tada se kao božanstveno potvrdilo, ili bez čudesâ, a tada je samo raširivanje najveće čudo."

† §. 26. Opstanak nauka Isusova.

Čudnovati opstanak kršćanstva kroz sva stoljeća dokaz je za njegovo božansko podrijetlo; jer:

a) silni progoni kroz više stoljeća prijetijahu zatrti ga;

b) nebrojeni krivovjerci napadahu kršćanstvo ili pojedine njegove članke;

c) kriva znanost po sve vijekove nastojala ga potkopati. (Od poganskih filosofa pa do današnjih nadrimudraca nastojalo se ili javno u svakovrsnim spisima ili posebice ljude odvraćati od prave kršćanske vjere, pa samu vjeru i crkvu s lica zemlje izbrisati; ali uzalud. Kriva znanost dižući se visoko pade naskoro duboko u zaborav, a nauk Isusov osta i dalje čitav);

d) često bijaše u samoj crkvi smutljivaca i sablaznikâ, koji su svojim opakim životom mnogo škodili sv. vjeri i crkvi.

Budući dakle da kršćanska vjera usuprot svima ovim neprijateljima, koji joj o glavi rade, ne samo postoji, nego se još i pobjedonosno sve više širi: uzdržava je sam Bog. A kada je

Bog uzdržava, tada je ona prava Božja vjera. Doista se ispuni riječ mudroga Gamaliela: „Ako je od ljudi ovo djelo (t. j. nauk Isusov), rastvorit će se; ako li je od Boga, ne ćete ga moći rastvoriti" (Dj. ap. 5, 38.).

† §. 27. Učinci, što ih je nauk Isusov u svijetu proizveo.

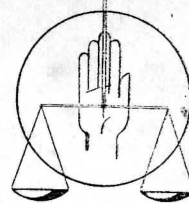
Je li koji nauk istinit, najbolje to dokazuju učinci, koje on u svijetu proizvodi. Iz zla i lažna nauka ne može prava postojana krepost niknuti. Učinci, što ih je kršćanstvo od početka svoga kroz sve vijekove proizvodilo i još uvijek proizvodi, zaisto su divni.

1. Kršćanstvo je ljude upoznalo s pravim Bogom, oslobodiv ih gadnoga idolopoklonstva; ono im je dalo čisto, Boga i čovjeka dostojno bogoštovlje. Istom kršćanstvo poučilo je ljude o pravoj njihovoj svrhunaravnoj svrsi i o njihovim dužnostima prama Bogu, prama sebi i bližnjima svojim.

2. Kršćanstvo je sav prijašnji život ljudi promijenilo u drugi bolji. Upoznalo ih i priučilo na kreposti, kojih oni nijesu prije ni poznavali a kamo li vršili, kreposti: pravu ljubav Boga, pravo uzdanje u Boga, poniznost i odricanje samoga sebe, čistoću, požrtvovnu iskrenu ljubav k bližnjemu i ljubav k neprijatelju itd. Ove kreposti zasjaše umah na ljudima, čim im je kršćanstvo dušu proniklo.

3. Kršćanstvo je napokon sav državni i društveni život ljudi promijenilo. Ono je dokinulo ropstvo, povratilo čast ženama, posvetilo ženidbu, popravilo obiteljski život, ublažilo sudbinu ubogima, uvelo mnoge dobrotvorne zavode, promicalo znanosti i umjetnosti, i njima novi pravac dalo, riječju ono je narode priučilo plemenitijim običajima i prosvijetlilo ih. Danas su još samo oni narodi u surovu stanju, do kojih nije doprla luč kršćanske vjere.

Kršćanstvo nije samo blagotvorno djelovalo na ukupno čovječanstvo, već i na svakoga pojedinca čovjeka, bio on učen ili neuk, bogat ili siromah, mlad ili star, poglavar ili pod-

DA ZAVLADA ISTINA I PRAVDA

MOLITVENA NAKANA APOSTOLATA MOLITVE ZA OŽUJAK 1945.

Bog je stvorio čovjeka kao družtveno biće. Čovjek živi pored drugog čovjeka, obitelj pokraj obitelji, selo do sela, narod do naroda. Jasno je, da tu moraju vriediti i neki zakoni. Koji? Bog ih je dao, a ljudi ih moraju obdržavati, da mogu u miru i slozi živjeti. Od deset zapoviedi Božjih samo tri govore o odnosu čovjeka prema Bogu, a sedam o odnosu prema bližnjemu.

Među zapoviedima, koje govore o međusobnom odnosu ljudi nalaze se istina i pravda. Sedma zapovied Božja govori o poštivanju tuđeg dobra, o pravednosti, a osma o poštivanju tuđe časti i uobće o istinoljubivosti.

Istina i pravda su najuže povezane. Tko mi oduzme dobar glas, čini mi nepravdu isto tako, kao da mi je oteo koje drugo dobro. I nije jedan oklevetani izgubio čast, imetak, pa i život. Odatle, povredom istine i pravde, nemir u posebničkom i javnom životu. Bog je morao postaviti te zapoviedi, jer bez njih bi bio uzdrman život ljudskog družtva!

Kako bi se ljudi osjećali, kad bi bilo dopušteno lagati! Muž ženi, žena mužu, roditelji djeci, djeca roditeljima, predpostavljeni podložnicima i ovi njima i t. d. Međusobni život ljudi se temelji na pouzdanju s jedne strane i vjernosti s druge strane. Bez toga bi nastala obća nesigurnost, pometnja i razsap ljudskog družtva.

Isto je tako i pravednost nuždna među ljudima. To ima svaki čovjek upisano u srdcu. Nepravda čovjeka najviše boli. Čovjek može imati pravo, koje se mora poštivati, makar on i nemao sile da ga obrani. I malo diete, čak i ono još nerođeno, ima pravo na život, a može imati i svoju baštinu! Tlačiti udovice i sirotčad jesu »u nebo vapijući griesi«.

Nažalost, današnji sviet mnogo grieši protiv istine i pravednosti. Laž se često puta više i ne smatra zlom i nedopuštenom. Ali ona truje međusobni odnošaj ljudi i vodi do svakakvih nepravdi. Ona se protivi istini Božjoj. Istini je otac Bog, sama Istina, a »otac laži od početka« je đavao. K laži vodi oholost, pohlepa i mržnja — sve đavolske opačine.

Stoga kršćani moraju paziti, da i njih ne zarazi taj zli duh svieta. Moraju odlučno čuvati i braniti istinu i pravdu.

Čuvati istinu. U govoru, u mišljenju i djelovanju. Isto tako tražiti je od drugih. Osobito roditelji moraju dobro paziti, da djecu uzgoje u istinoljubivosti.

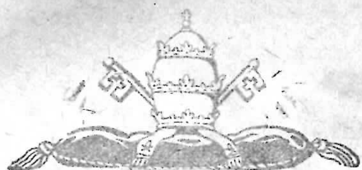
Gdje ćemo naći istinu? Danas je sviet tako izprepleten lažima, da je čestoput težko naći istinu i razlučiti je od laži. Mi ipak imamo sigurno mjerilo: Krista i njegovu Crkvu. Krist je naš učitelj. Tko njega sluša, taj neka bude siguran, da je na pravom putu, na putu istine. Jer Krist je »Put, Istina i Život«. Tko njega sliedi, taj ne tumara po nesigurnoj tami. On je zato i došao na sviet, da »svje-

doći za istinu« i svatko, tko je od istine, t. j. tko želi saznati istinu, sluša njegov glas (Iv. 18, 37). A isto tako treba da slušamo Crkvu, ono, što nas ona uči, jer ona je samo čuvarica i učiteljica Božje, vječne, jedine i nepromjenljive istine.

A tako i pravda, koja se temelji na Božjoj istini jest odsjev vječne Pravde i zdrav temelj života među ljudima. Kako bi liepo bilo, kad bi se ljudi toga držali!

Molimo se, — kako nas poziva Sv. Otac — da se to i ostvari: da u svietu, u posebničkom i javnom životu zavlada istina i pravda, koje su temelji mira i dobrih odnosa među pojedincima i državama. Istina, koja je odsjev vječne Istine, što je sam Bog i pravda, koja ima svoj korien u Bogu i koja, kako govori u svom govoru na petu obljetnicu rata današnji Sv. Otac, »jednakom mjerom daje svakom ono, što mu pripada; koja duše ne može dati svima sve, ali pruža svakom ljubav i ne nanosi nikom nepravde, i koja je mati zdrave slobode i zajamčene veličine«. Za to se molimo. Ali pogledajmo i u svoju dušu: kako mi stojimo prema istini i pravednosti. S molitvom združimo i ćudorednu težnju za poboljšanjem te volju i odluku, da i sami budemo i druge nastojimo navesti na to da budu poklonici i izvršitelji Istine i Pravednosti.

Antun Bauer D. I.

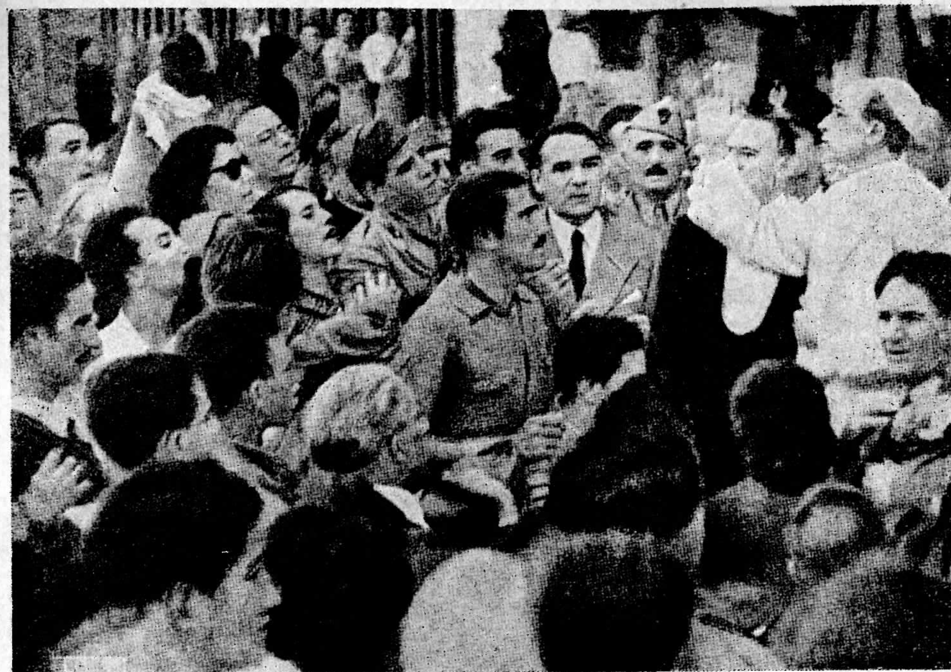

ANDJEOSKI PASTIR

Proteklo je šest godina, odkako naš Sv. Otac Pio XII. kao 262. nasljednik sv. Petra izpunja vjerno rieč Kristovu: »Pasi janjce moje! Pasi ovce moje!« Šest godina! Ali kako strašnih i krvavih! Pa se zato mi pitamo: Što je sve moralo kroz ovo vrieme osjetiti i pretrpjeti otčinsko srdce dobroga Pastira, kojemu je Krist povjerio svoje stado, da ga čuva i pase? Ali baš ove težke ratne godine odkrivaju nam veličinu Pape Pija XII.

Kad se stanu gomilati tmasti oblaci na nebu, a iz daljine se začuje grmljavina, vele ljudi: bit će oluje. Tako su prije šest godina pametni i izkusni ljudi, gledajući nemile događaje u svietu govorili: bit će rata. I nisu se prevarili. Dobra ruka nebeskog Otca zaklopila je staračke oči neumornog Pape Pija XI. Kao da je htjela blaga Providnost poštediti Papu, koji se je kroz 17 godina pod geslom »Mir Kristov u kraljevstvu Kristovu« mučio i trudio oko mira u svietu, da ne gleda strahote rata, koji je bio pred vratima. Njegov je nasljednik imao, da ponese težko breme briga i žalosti, što će ih novi svjetski rat zadati zajedničkom Otcu sviju kršćana. Nije prošlo ni pola godine od izbora Pape Pija XII., a već je počeo ovaj rat, koji i danas još traje.

Što je radio i što radi Sv. Otac u ovom ratu? Pogledajmo kratko, jer ćemo tu ugledati u pravom svietlu veličinu Pija XII.

Rim 19. srpnja 1943.: Otac među postradalom djecom.

MOLITVA ZA PAPU

O Gospodine, mi milijuni vjernika prostiremo se pred Tvojim nogama i molimo te da spasiš, zaštitiš i dugo uzdržiš Vrhovnog Svećenika, otca velike zajednice duša i otca našega. Danas se on, kao i sve dane, moli i za nas, prikazujući ti svetim žarom Žrtvu ljubavi i mira.

Daj dakle, Gospodine, obrati blagi svoj pogled na nas, koji skoro i zaboravljamo sebe i molimo te sad osobito za njega. Sjedini naše molitve s njegovima i primi ih u svom bezkrajnom milosrđu kao presladki miomiris žive i djelotvorne ljubavi, kojom su djeca u Crkvi sjedinjena s otcem. Sve ono, za što te on danas moli, molimo od tebe i mi s njim.

Ako se on žalosti ili se raduje, ako se nada ili prikazuje sebe kao žrtvu ljubavi za svoj puk, i mi hoćemo biti s njim. Hoćemo da se vapaj naše duše sjedini s njegovim vapajem. Učini Gospodine po dobroti i ljubavi svojoj, da nitko od nas ne bude odieljen od njegova duha i srdca u času, kada moli i prikazuje ti žrtvu blagoslovljenog Sina tvoga. I u času, kada uzvišeni Prvosvećenik, držeći u rukama Tielo Isusa Krista, izgovori puku rieči »Mir Gospodnji bio vazda s vama«, daj Gospodine, da Tvoj presladki mir novom i djelotvornom snagom siđe u naša srdca i na sve narode. Amen.

(Oproštenje: 50 dana jednom na dan. Leo XIII. 8. V. 1896. Sv. Pen. Ap. 18. I. 1934).

Ponajprije, **on je učinio sve,** da ne dođe do rata.

U svojoj prvoj poslanici katoličkom svietu (20. X. 1939.), koju je napisao na uspomenu četrdesetgodišnjice posvete ljudskog roda Presv. Srdcu Isusovu — a Papa želi, da čitav njegov apostolski rad nosi oznaku ove pobožnosti — govoreći o ratu, koji je nastao, Sv. Otac veli: ».... Nismo ništa propustili od onoga, što smo mogli poduzeti po našoj apostolskoj službi i sredstvima, koja su nam stajala na razpolaganju, da zapriečimo, kako se ne bi pribjeglo oružanom sukobu i da ostane otvoren put častnom sporazumu jedne i druge strane. Držali smo, da je naša dužnost, od koje ne smijemo odstupiti, dužnost naše apostolske službe i kršćanske ljubavi poduzeti sve, da se poštedi od svjetskog sukoba čitav sviet i kršćanstvo. To smo učinili izvrgavajući se opasnosti, da se naše namjere i želje čak i krivo tumače. Ali naše opomene, iako su saslušane s poštovanjem, nisu prihvaćene.« Papin glas ostao je glas vapijućeg u pustinji. Započeo je rat, koji se poput požara počeo širiti sve više, dok nije zahvatio, može se reći, čitav sviet.

A što radi sada Sv. Otac?

On i dalje opominje. On je savjest čovječanstva. Osuđuje nepravdu, okrutnost, mržnju, nalazile se one gdje mu drago. Propovieda — kao anđeo mira — Kristovu nauku pravednosti i ljubavi — i ljubavi prema neprijateljima — pa makar ga drugi zato prezirali i mrzili. On goloruk među narodima koji su do zubi naoružani traži mir u ime milijuna, koji izginuše i stotina milijuna, koji pate. I to pravedan, trajan — kršćanski mir. Njegovo je geslo: M i r j e d j e l o p r a v d e ! Kad on govori, onda su njegove rieči rieči Otca, koji ne zna, što je to mržnja, sebičnost i osveta. A ne može drugčije ni biti, jer on je Papa — Otac, zajednički Otac sviju vjernika.

On pomaže i tješi! Mi smo imali prilike ovdje spomenuti, kako je Sv. Otac pomogao naše prognanike Hrvate po Italiji i slao pomoć postradalim od bombardiranja. Tako je on prema svojim skromnim sredstvima pomagao svagdje. Misli na zarobljenike, ranjenike, izbjeglice, sirote. Zaklinje sve svoje vjernike, da u ime Kristovo budu dobri i milosrdni prema svima onima, koji trpe. Govori u spomenutoj poslanici: »Otvara se veliko polje kršćanskoj ljubavi u svim njezinim oblicima. I uzdamo se, da će se svi naši sinovi, a osobito oni, koji su ostali pošteđeni od ratnih nevolja, sjećati po primjeru božanskog Samaritanca onih, koji kao žrtve rata trebaju njihove pomoći i dobrote.«

On moli. Kao Vrhovni svećenik diže ruke svoje k Otcu nebeskomu, da nam oprosti griehe naše, da se smiluje izpaćenom ljudskom rodu. Kao Namjestnik Kristov vapije presv. Srdcu: »Jaganjče Božji, koji oduzimaš griehe svieta — daruj nam mir!« Kao zabrinuti Otac posvećuje čitav sviet bezgrješnom Srdcu Marijinu, da nebeska Majka izprosi djeci svojoj bolje dane — dane mira. A ne moli Sv. Otac sam. On poziva sve svoje sinove i kćeri, da mole — i to bez prestanka mole — za trajan i pravedan mir u svietu. Kršćani, koji mole, a p o s t o l i m o l i t v e to je vojska, to je oružje Sv. Otca. Ali vojska i oružje, koja ne donaša nesreću i smrt, nego mir i život.

☆

I ovaj put slavimo obljetnicu krunisanja našega Sv. Otca Pija XII. u ratu. Prije ovoga rata razširio se kod nas Hrvata divan običaj, da se svake godine na najsvečaniji način slavi »Papin dan«. Na taj dan progovarala je poslovična vjernost i ljubav hrvatskog naroda prema Papi po našim selima i gradovima. Mladež, koju je vodio i odgojio katolički prvoborac i papinski čovjek pok. Dr. Ivan Merz zapalila je u našem narodu vatru ljubavi i oduševljenja za Papu i papinski Rim. Svake se godine slavio Papin dan sve svečanije i oduševljenije. Ali onda je došao rat sa svojim strahotama. Mnoga su naša sela opustošena i poharana. Mnogi gradovi porušeni. Mladež na ratištu brani slobodu, vjeru i domovinu. Mnogi oplakuju svoje mile i drage. A nebrojene pritišću brige i nevolje svake ruke.

I zato je razumljivo, da danas nema i ne može biti onih veličajnih proslava Papina dana. No zar se zato naša ljubav, štovanje i vjernost prema Papi umanjila? Nije. Nego možemo reći: naša ljubav prema Sv. Otcu je još veća nego prije, jer smo vidjeli, što je nama Papa u ovim našim mučeničkim danima. Mi znademo, da je on naš najbolji Prijatelj, najveći Zaštitnik, pravi Otac. To su bili uviek rimski Pape hrvatskom narodu. A to je osobito današnji Papa Pijo XII. Zato ćemo mi i ove godine, iako izvana skromno, slaviti Papin dan: o b n o v i t ć e m o s e u l j u b a v i i v j e r n o s t i p r e m a S v. O t c u. Bit ćemo mu poslušni sinovi. I molit ćemo se za njega i za njegove nakane. A kad prođe ova ratna oluja i povrate se dani mira, onda će opet, hrvatski katolici, kao nekad, javno i svečano slaviti Papin dan po svojim liepim i slobodnim selima i gradovima.

Stjepan Zec D. I.

NAJBOLJA ŠKOLA

Rat je oduviek bio kušnja, i za tielo i za dušu. Nije to redovito stanje. To je izvanrednost, koju valja preveslati. Osjećamo. Toliko se borimo i mi iza bojne crte: prehrana, obuća, odielo, liekovi... Eto, želimo svakako da i to prebrodimo. Sasvim u redu!

Nu rat je kušnja i za savjesti. Kušnja je, jer je sad teže ostati miran, poslušan Bogu, dobar prema bližnjemu. Ali i to se mora prebroditi tako, da savjest ostane netaknuta. Kao što se kroz ovu oluju probijamo za život i zdravlje i nastojimo ih spasiti, tako se moramo boriti, da i svoju savjest sačuvamo čistu.

Još ima ljudi, koji to dobro znaju i bore se svom silom, da ne ogriešе savjesti ni o što. Platit će im se. Bog to ne zaboravlja.

Nu jer su nove okolnosti, nastaju nejasnoće i zapletaji, u kojima i dobra savjest ne zna ponekad naći pravi put. To mnoge zbunjuje i uznemiruje. Osjećaju, da nije dosta dobro htjeti, nego treba i znati šta je dobro a šta nije.

U ovakovim potežkoćama i nejasnoćama pravi katolik traži savjet u i z p o v i e d i. Izpoviedaonica nije samo sudnica, gdje se treba obtužiti, da se griesi oproste. Ona je i najbolja i najsigurnija škola kršćanskog života. Stoga ako i tebe more sumnje i nejasnoće u stvarima savjesti, potraži tu školu. Tu će te svećenik, namjestnik Kristov, i poučiti i blagosloviti. Otvorit će ti se oči, u duši ćeš odahnuti i izkusit ćeš da je istina ono što je Isus rekao: »Jaram je moj sladak i breme je moje lako«.

Antun Vlahović D. I.

VJERNO SRDCE ISUSOVO

TREĆE OBEĆANJE SRDCA ISUSOVA

TJEŠIT ĆU IH U NJIHOVIM NEVOLJAMA

Upravo sam htio, dragi prijatelju, da opišem dirljiv primjer čovjeka patnika, koji je iza tri težke operacije smogao snage da kaže: Nije mi težko... Moj Bog je trpio za me trideset godina prije svoje okrutne smrti, mogu i ja nešto pretrpjeti kroz ovo nekoliko dana... Baš sam nakanio potanje oslikati tu divnu dušu, koju je patnja brusila, kad mi pogled odluta daleko, daleko... Odjednom se počeše pred očima duše nizati ne dva, tri, nego tisuće i milijuni nevoljnih, biednih, zgaženih, prezrenih, zaboravljenih, smrvljenih... Milijuni, razsijani cielom našom dragom domovinom. Množtvo, nad kojim bi Spasitelj izrekao božanske rieči saučešća: Žao mi je naroda! Nebrojeni, kojima je ratni vihor odnio u svom biesu sve, kojima je mržnja otvorila put prema smrti, zatvorivši sve izvore ljubavi.

Čemu nabrajati, prijatelju? Čemu izbrajati strahote, koje si često i sam viđao i sam osjećao? Jedva će se danas u našoj zemlji naći tkogod, koji ne bi vidio paleža, ruševina, krvi i — smrti. Jedva. Nevolja se postojano šeće svim našim stranama i po nekom čudnom redu hvata u svoje pandže sad ove, sad one. Malko se zaustavi kod krivih i zlih, a zatim se znade upravo survati na nevine i čiste. I gladom i zimom pohađa »stanovnike šuma«, ali ih baš time natjera, da opljačkaju naš čestiti sviet i poubijaju tisuće nedužnih.

Dok tako mislim na tisuće prognanih, razstavljenih, poderanih, gladnih, golih, bosih, prozeblih, bolestnih, na pô mrtvih i uništenih — dolazi mi na um jedno veliko pitanje: Kako ti ljudi, ta naša braća, mogu sve to podnieti i ne očajavati nad životom? Odakle snaga otcu, koji tupo zuri u garište svoga doma, kamo je mislio smjestiti svoju ženu, svoju djecu, kojih više nema? I oni su, naime spaljeni na tom svetom tlu. Kako to da ne zdvaja majka, kojoj su sinovi poklani, a kćeri obešćašćene? Kojoj je muž odveden — ni sama ne zna kamo — a ona bezpomoćna ne nalazi pravoga razumievanja za svoju strahovitu bol i muku? I te tisuće nevinih naših prognanika — izbjeglica, koji ne znaju više ni za što svoje jer ničega nemaju, kojima popališe sela, poubijaše drage svećenike, uništiše svu krv i rodbinu — i te tisuće, zar još uviek mogu snositi tupu bol, nad kojom im presahnuše suze, a koju izriču nejasnim jecajima i nerazumljivim uzdasima?

O, prijatelju, za mnoge i mnoge od njih znadem veliku tajnu. Znam, odakle im snaga i postojanost. Znam, gdje nalaze vrelo prave utjehe i razumievanja. Znam, gdje stišavaju svoje grcanje i kamo gledaju s nadom i s pouzdanjem.

Njihov je zaklon tamo, gdje je bio oduviek za sva naša mukotrpna stoljeća i pokoljenja. U Onome, koji je pozvao k sebi sve patnike čitavog svieta i svijú vremena: »D o đ i t e k m e n i s v i, k o j i s e m u č i t e i s a v i j a t e p o d t e r e t o m ž i v o t a, i j a ć u v a s o k r i e p i t i!« Iz toga Srdca, iz kojega probijaju izdani vode žive, očekuje patničko srdce svoju utjehu i svoje Uzkrsnuće. Iz toga Srdca, koje je, po riečima prorokovim i apostolovim, podnielo sve muke i boli, proosjetilo svaku našu tjeskobu i strahotu grozne osamljenosti, očekuje patničko srdce s podpunim uvjerenjem zoru svoga vječnog počinka. To je Božje probodeno Srdce, kako piše Sveta Margareta Alacoque, »b e z d a n d o b r o t e, u koje treba da sirotinja saspe svoje težkoće; b e z d a n r a d o s t i, u kome moramo utopiti svaku svoju žalost; b e z d a n m i l o s r đ a za sve nesretne; b e z d a n l j u b a v i, u koji moramo baciti sva svoja zla!«

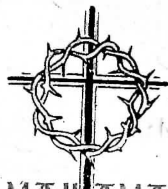

Dođite k meni svi, koji ste umorni i obterećeni, i ja ću vas okriepiti!

Prijatelju dragi! Brate patniče! Upitaj iskreno sam sebe — svoje srdce, da li je tako?

Zar ti ono ne će odgovoriti, kao što odgovori junački satnik, o kojemu si već možda čuo ili čitao: Za prvog svjetskog rata u malom mjestu Neufmoutier (biskupija Meaux) pretvore crkvu u previjalište i brzo bijaše puna bolestnika. Među najtežima jedan satnik. Odmah ga polože na oltar, da izvedu operaciju i to bez uspavljivanja. Bojnik-liečnik ga sokoli, nek bude srčan. A satnik odgovara: »Hoću, doktore, jer Netko se već prije mene i za mene žrtvovao na tom mjestu.« Operacija je obavljena, a da bolestnik nije ni pisnuo ni jauknuo. Liečnik mu čestita: »Živili, satniče! Ta vi ste se držali divno, nadljudski!« A satnik pogleda križ nad oltarom i prousti: »A On?«

Mijo Škvorc D. I.

MAJKAMA PRED MAJKOM BOLI

Mnogo Vas je, majke, danas zavijenih u crno. Svaki ratni dan umnaža vaš broj. Domovina, naša zajednička mati, zatražila je od vas najveću žrtvu: krv i život vašeg djeteta. Poslali ste na bojište sina zdrava i jaka; pred njim se smiešio život i budućnost, njegova i vaša. A sada nemate ni te utjehe, da se izplačete nad njegovim grobom. Ne znate možda ni gdje je...

Što znači vaša bol i žalost nad tolikim gubitkom, zna samo onaj, tko razumije, što znači majčinska ljubav.

Mnoga će kršćanska majka dostojno primiti ovaj križ. Uza svu gorčinu imat će toliko duševne pribranosti da kaže s Jobom: »G o s p o d i n j e d a o , G o s p o d i n j e u z e o ; k a k o s e G o s p o d i n u s v i d j e l o , t a k o s e d o g o d i l o ; b i l o i m e G o s p o d n j e b l a g o s l o v e n o« (Job 1, 21).

Ali nekima će se ova žrtva činiti pretežkom za biedno materinsko srdce. Potresti će čitavim njihovim životom. One će očajnički kukati nad »svojom strašnom sudbinom«. Izpast će iz mirne kolotečine života. Život bez tog njihova djeteta učinit će im se bezsmislen. Možda će u svojoj ogorčenosti otvoriti usta i na Nebo. »Zašto me Bog toliko raztužio..? Kako može tražiti toliku žrtvu od jedne slabe majke..? Gdje je tu otčinska Božja ruka..?«

Majke, u čije duše je pao mrak beznadnosti, dopustite, da u njih uđe zraka utjehe sv. vjere; da u vaša ranjena srdca kapne kap okrepe i olakšanja.

Eto upravo je korizma. Vrieme ozbiljnih misli, među kojima kraljuje bol. Pred oči našeg duha donosi nam Crkva uz najvećeg patnika Isusa i ž e n u b o l i Mariju. Sva njezina duboka bol bila je baš bol majke. Svih njezinih s e d a m žalosti i svih onih sedam mačeva ranjavalo je njezino m a j č i n s k o srdce. Koja majka je igda tako ljubila svog sina, kako je Bl. Djevica ljubila Isusa? Koji je sin bio veća radost i sreća svoje majke, nego li je bio Isus svojoj majci Mariji? I koga je Bog s neba radije gledao i blagoslivao od Majke svoga Sina?

Pa ipak ne pozna sviet bolnije tragedije od tragedije ove Majke. Vlastitim je očima gledala kako njezino milo Janje razdiru okrutni vuci. Proćutjela je u svom srdcu svaki udarac biča, svaki trn, svaki čavao, što je probadao one svete udove. I kraj križa je ona stajala. Stajala je ova junačka mati do zadnjeg daha svoga Sina, koji je na žrtveniku križa izgarao u najgroznijim mukama. A kad koja umjetnička ruka hoće da prikaže vrhunac materinskog stradanja, onda nam se predočuje prizor Isusa skinuta s križa i položena na Marijino krilo.

Majke, to je eto »sudbina« najbolje, najnježnije i najplemenitije majke. Nije li to najveća zagonetka života? Za nekršćane jest. Za nas kršćane ne. I Marijina Kalvarija nama je jedno veliko odkrivenje; jedna velika objava, bez koje bi i kršćanski život ostao nerazumljiv, a s kojom dobiva svoj božanski smisao. Bl. Djevica je znala, da je veličina i uzvišenost kršćanskog života u veličini i uzvišenosti ž r t v e. I da se Bogu možemo toliko približiti, koliko mu možemo žrtvovati. Zato mu je ona mnogo žrtvovala, i zato je ona prikazala Bogu, što joj je bilo najdraže, svoga božanskog Jedinca.

Kršćanske majke! I vašu djecu zatražio je Gospodin kao ž r t v u. Bilo sad kao žrtvu zadovoljštine za tolike dugove današnjega svieta, bilo kao zalog bolje budućnosti onih, koji dolaze.

I dok sada oni, kako se nadamo u Gospodinu, stoje pred priestoljem Božjim kao ugodan miris ublažujući gnjev Gospodnji nad sinovima nepokornim, ne dajte, da moraju gledati, kako oko istoga Gospodina baca na vas svoj priekor. Prikažite i vi svoj »Neka bude«, pa će i vaša materinska žrtva poput Marijine donieti vama i mnogima spas i blagoslov.

Franjo Ivanušec D. I.

ČEMU UPISIVANJE?

— Baš Vam hvala, velečastni, na onako liepoj propoviedi, što ste nam je prošle nedjelje održali! Dakle ipak nije naš znoj i muka uzalud! A ja sam dosada uviek žalio i sebe i sve svoje supatnike seljake i radnike, što se patimo i mučimo cio život, a na smrtnoj postelji pitat ćemo se: da li je to uobće imalo kakva smisla. A siguran sam, da ni drugi ne misle drugčije. Zbilja je Bog dobar, a naša vjera divna! Samo kažeš ujutro: Srdce Isusovo, danas sve Tebi za ljubav! i eto od dnevnoga posla molitve!

— Tako Ti je to, Ivane! Pa zato moramo Bogu biti uviek zahvalni, što nam je dao tu milost, da cio svoj život možemo posvetiti i obratiti u molitvu, i što nam je dao tako svetu vjeru, koja nas tu istinu uči. E, kad bi ciela naša župa shvatila tu istinu i provela je u životu! Bilo bi manje srčbe i svađe, psovke i nezadovoljstva, a više ljubavi i Božjega blagoslova.

— Nego, velečastni, još me se više dojmilo ono, što ste nadodali o onoj zbilja blagoslovenoj novosti: da mi možemo taj svoj pomolitvenjeni, kako li bih rekao, život prikazati Bogu u tu nakanu, da se što više ljudi obrati, popravi i spasi, pa da time možemo postati čak apostoli. Velečastni, znate, nije li to ipak malo previše rečeno?

— Nije, Ivane! Tko radi za spas svieta, za koji je Spasitelj poslao svoje svete apostole, zalaže se za

isti posao, pa prema tome može se i on zvati apostol.

— Sada i to posve razumijem. Samo mi nikako ne ide u glavu, što ste nam još rekli, da bi se trebalo upisati još u nekakvo družtvo, koje se zove Apostolat Molitve, kako li. Pa zar nije dosta, da ja svako jutro kažem: Bože, danas ću raditi sve Tebi za ljubav, da se što više duša spasi! pa tako prikažem Bogu svoje poslove? Čemu još nekakvo upisivanje?

— Hajde, Ivane, da Ti i to raztumačim. Istina je, svaki kršćanin može sam za se prikazati Bogu svoje molitve, djela i trpljenja preko dana da to postane molitvom. A može to prikazati i na nakanu, da Bog proširi i učvrsti svoje kraljevstvo u dušama. Ali gledaj! Ti kao načelnik ideš na pr. kotarskom predstojniku, da bi on izhodio kod vlasti pripomoć za popravak občinskog puta. Ti ne ćeš ići k njemu sam, već ćeš povesti i sve občinske odbornike, da predstojnik vidi, da to ne moliš samo Ti, već čitava občina. Ili uzmi u velikom svietu ovaj strašni i krvavi rat. Ljudi hoće da nešto postignu ili da se od nekakva zla obrane, pa se ujedinjuju u milijunske vojske, da postignu, što žele.

— Kamo sreće, kad bi se tako složno ujedinjivali, da čine dobro svome bližnjemu!

— Eto vidiš! Kad ljudi hoće postići nešto veliko, ujedinjuju se, pa onda to doista lakše ostvaruju. A nešto Ti je slično i u duhovnom svietu. Mi smo ljudi veliki siromasi. Na svakom koraku trebamo pomoći Božje. Mnogo toga daje nam on doduše, a da ga ni ne molimo, na primjer život, pa milost, da smo se rodili od kršćanskih roditelja i bili kršteni. Ali ima mnogo toga, što mi doduše ne možemo nikada pravo zaslužiti, ali eto, Bog je u svojoj dobroti odredio, da će nam to davati ili izključivo ako ga za to molimo, ili da će nam dati radije, u većoj mjeri i brže, ako se na nj obratimo s pouzdanom molitvom.

— Izkusio sam ja to, velečastni, već toliko puta!

— Pa uzmi sada, da za jednu takovu stvar moliš Ti sam. Tvoju molitvu preporučuju jedino Tvoja dobra djela i kršćanski život.

— Jadna je to preporuka kod Boga!

— Ali kad se za to moli čitava Tvoja obitelj, e to je već nešto drugo. A kad se za nešto moli čitava naša župa ili čak čitav naš narod, tada u toj četi složnih molitelja stoji i toliko duša, koje su radi svoga krepostna i sveta života Bogu napose mile. I onda dragi Bog radi tih ljudi daje toj zajednici molitelja mnoge stvari, što ih molitve ostalih ne bi tako lako ni tako brzo postigle. Osim toga, gledaj: Ti si otac. Recimo, Tebi jednom dođu sva Tvoja djeca pa te svi zajednički za nešto usrdno mole. Mislim, da ih ne ćeš baš tako lako odbiti, ako je pametno i dobro, što Te mole. A vidiš, dragi Bog je naš otac. Pa ako svi ili barem velik dio nas dođemo k njemu sa jednom zajedničkom molbom, jasno je, da će nas prije i radije uslišati, nego ako ga pojedinci svaki za se istu stvar moli. Eto to su naravni razlozi, zašto Bog uslišava na poseban način molbe, koje mu upravljaju skupno mnogi molitelji.

Ali što je najviše, sâm božanski Spasitelj dao nam je jedno veliko obećanje. »Gdje su dvojica ili trojica sabrana u moje ime ondje sam ja među njima« (Mt 18, 20). A kad je Isus s nama, onda možemo po molitvi postići sve, jer on sam veli: »Što god zamolite Otca u moje ime, dat će vam« (Iv. 16, 23). To vriedi za svaku stvar, koja je Bogu na slavu, a nama na duševno dobro. A kudikamo više za ovako svetu stvar, kao što je spas duša. Zato i Pape toliko potiču sve vjernike, da pristupe Apostolatu Molitve, da bi Božje kraljevstvo zavladalo čim prije u srdcima sviju ljudi.

Ivan Nikolić D. I.

IZ APOSTOLATA MOLITVE

ZABOK. — Naše je Djevojačko družtvo od svog obnovljenja (8. travnja 1944.) pokazalo veliku revnost i ljubav naprama presv. Srdcu Isusovu. Tako smo već 8. prosinca, na Bezgrješno Začeće Bl. Djevice Marije, imale drugo primanje novih članica. Sada nas ima 73 članice. Svakog prvog petka u mjesecu revno primamo svetu izpovied i Pričest. Sastanaka smo prošle godine imale 8; držimo ih svake prve nedjelje u mjesecu. Na njima se razpravljaju razna pitanja našeg družtva. Redovito nam je naš vlč. g. Upravitelj održao i nagovor, davajući nam razne pouke, upozorujući na pogrješke družtva i pojedinih članica. Svake nedjelje naše družtvo pjeva pod svetom misom. Članice se mnogo brinu za red u crkvi, pa je tako naša crkva uviek liepo okićena i očišćena. 19. i 20 kolovoza hodočastile smo na proštenje Majci Božjoj Bistričkoj, pod svojim družtvenim barjakom. Na drugi dan Božića i na Novu Godinu imale smo malu priredbu; čist prihod ove priredbe ide za osnivanje družtvene knjižnice. Ufamo se, da ćemo ubuduće još više uraditi za kraljevstvo najboljega Srdca.

Katica Ladišić, tajnica

STRIZIVOJNA — Družtvo žena Apostolata Molitve. Naše družtvo broji 134 članice. 47 ih vrši tri vježbe, 87 dvie vježbe. Na blagdan Srdca Isusova svake godine primimo sve zajedničku sv. Pričest i imamo klanjanje. Osnovale smo »lanac svete Pričesti« i klanjalačku sekciju. 30 članica, svaki dan po jedna, primi naknadnu sv. Pričest, 37 članica ima u klanjalačkoj sekciji, pa tako u svakom mjesecu imamo 37 sati klanjanja i 77 svetih Pričesti. Druge ostale mole »živu krunicu« i »svetu uru«, a često molimo zajednički devetnice; nakane su ponajviše za mir u svietu. Svake prve nedjelje u mjesecu imamo sastanak, na kojem nas naš vlč. g. Upravitelj potiče dobrim štivom i svetim primjerima, da budemo uztrajne i jake članice i pobornice Kristova Kraljevstva. Tako naše družtvo neumorno radi već osam godina na čast Presv. Srdca Isusova i proširenje Njegova Kraljevstva, a sada ga osobito molimo da nam se smiluje u ovim težkim danima. — **Revniteljica**

DOPISNICA NARODNOG UPRAVITELJA APOSTOLATA MOLITVE

Dragi članovi i članice Apostolata Molitve!

Vidim, da čitate moje poruke i da nisu bez ploda. AM se — moram to i opet reći — sve više širi, osobito iza proslave jubileja i pastirske poslanice preuzv. g. Zagrebačkog Nadbiskupa. Neprestano stižu nove naručbe za upisnice. Iz jedne župe u Bosni moli g. župnik po 200 upisnica za svaku vrstu vjernika. Jedan drugi g. župnik, u Zagrebačkoj nadbiskupiji, želi osnovati u svojoj župi AM i moli odmah 500 upisnica. Jedna je tajnica Djevojačkog družtva naručila 100 upisnica. Na Upravu Glasnika i u sakristiju svetišta Srdca Isusova dolaze neprestano pojedinci i mole da budu upisani u AM. Hvala Bogu, sve to pokazuje kako je AM koristan, važan i suvremen. U[illegible] što je, da hrvatski narod pokazuje takav smisao i volju za nj. Presv. Srdce Isusovo nam ne će ostati dužno!

Nadam se, da ste pročitali u 1.-2. broju Glasnika članak »Mrtvi kapitali«. Članice Djevojačkih družtava, čitajte ga i drugima, kako to Vaša pravila traže. Pa im raztumačite i nastojte ih oduševiti da se i oni upišu u AM. Revnujte za čast predobrog Srdca, njega ćete time zadužiti, a dušama uvelike olakšati tegobe života i zasladiti žrtve, koje im osobito današnji život nalaže. U ovom broju Glasnika imate nastavak o istom predmetu u članku »Čemu upisivanje?«

Još Vam nešto moram reći. Neki se tuže što ne dobiju Glasnika na vrieme, pa ne znaju nakane za onaj mjesec i ne mogu se

na nju moliti. Razumijem. I nama je žao da je tako, ali čitali ste obaviest Uprave, gdje je razlog. Što se tiče nakane, dosta je već da se molite na onu nakanu, koja je određena, pa makar Vi i ne znali koja je. I u »Svagdanjem prikazanju« molimo »za sve potrebe preporučene članovima AM«. **Uostalom, kad dobijete** Glasnik, samo se Vi molite i naknadno na tu nakanu, to treba uviek činiti!

Pregnite, dragi članovi i članice, da što bolje izpunimo dužnosti i zadaću svoju. Nije naš AM nešto sladunjavo, ili nešto, što je samo za stari sviet, nego nešto veliko, jako i borbeno. Mi smo kadri i u najgorem metežu, uz jeku topova i prolievanje krvi slaviti jubilej, vršiti i širiti svoj program. AM je za život! Za život svakog čovjeka, u svako vrieme, a osobito u vrieme kušnje, suza, boli i patnja. U vrieme najsudbonosnije za našu domovinu i za hrvatski narod. Dok se naša braća bore na fronti s puškom u ruci, mi se borimo s krunicom i sklopljenim rukama; mi prikazujemo Bogu po rukama Bezgrješne Djevice svoje molitve, suze i boli — sjedinjene sa zaslugama Srdca Isusova — da mu dademo zadovoljštinu za težke uvrede ljudi; da izmolimo njegovu pomoć i utjehu sebi, svojima i svom mukotrpnom narodu; da se spasu duše, koje su u pogibli da se zauviek izgube; da pobiede načela istine i pravde i da svietu dođe žuđeni pravedni mir, kako ga propovieda Namjestnik Isusa Krista; da dođe hrvatskom narodu i cielom svietu Kraljevstvo Božje.

Za to se molimo! Za to se borimo i žrtvujmo! Uztrajmo i budimo postojani!

Srdačan pozdrav svima u Presvetom Srdcu Isusovu!

Vaš

Narodni Upravitelj AM

ZAHVALNICE

PRESV. SRDCU ISUSOVU, BL. DJ. MARIJI I SVETIM ZAŠTITNICIMA ZAHVALJUJU:

Bošnjaci: ZD za primljene milosti. — **Brčko:** AP za povratak muža iz rata. — **Brlenić:** KK za oslobođenje muža iz robstva. — **Bukovje:** LjR za očuvanje djece u opasnosti i za nađenu stvar. — **Donji Miholjac:** MK za mnoge milosti. — **Hrv. Zagorje:** obZ za mnoge primljene milosti. — **Ivanovci:** ŠJ za izbavljenje iz velike opasnosti. — **Kostač:** RŽ za mnoge primljene milosti. — **Krapina:** LjK za mnoge milosti. — **Novo Mjesto:** TS za razne udieljene milosti. — **Oriovac:** KČ za jednu veliku primljenu milost. — **Osekovo:** SŠ za tri izvanredne milosti udieljene obitelji. — **Osiek:** MD za razne milosti primljene po zagovoru P. Barbarića. — PĐ za primljene milosti. — **Perkovci:** EKĐ za dobivene milosti po zagovoru biskupa Langa. — **Posavski Podgajci:** JA za pomoć u raznim ratnim neprilikama. — **Potočnjak:** AudP za mnoge milosti i pomoći po zagovoru sv. Alfonza Liguorija. — **Potok:** MB za izbavljenje iz velike pogibelji. — ŠI za sretnu smrt rođaka. — **Samobor:** GJ za ozdravljenje od reume. — **Sarajevo:** Fra ER za izvanredne primljene milosti. — **Satnica:** VJ za sretnu operaciju na želudcu i ozdravljenje od malarije. — **Sv. Ivan Zelina:** MG za milosti primljene za moje diete. — **Vidovec:** KM za ozdravljenje od opasne rane na nosu. — **Vrpolje:** BJ za uslišane molitve. — **Zagreb:** RD za primljene milosti. — TD za ozdravljenje i sretno putovanje. — JH za primljene milosti. — DH za primljene milosti i pomoć. — TK za čudesno ozdravljenje sina od težke bolesti. — MK za mnoge primljene milosti. — ZKM za sretno putovanje i mnoga dobročinstva. — MV za mnoge primljene milosti. — **Zajezda:** SP za oslobođenje od težkog napadaja na čast. — **Zlatar:** DS za sretno putovanje.

DAROVI

Za sv. Mise: Blažeković Jelka 300; Čarapina Ljubica 350; Degmečić Terezija 500; Eržen Marija 600; Gerovac Ana 1.200; Ivanković Stjepan 350; Koren Tomo 3.000; Štibil Ivanka 500; Vlahek Barica 300; Zoričić Marija 1.5000; Žugec Ljuba 1.500; Župni Ured Novo Čiče 1.600.

Za potrebe Bazilike Srdca Isusova: Akšamović obitelj 1.000; Kočiš Stjepan 350; Ležaić Stanka 150; N. N. Zagreb 1.000; Škarec Marica 2.000; Veljačić Marija 2.000; Zebec Stjepan 500; Žugec Ljuba 1.000; Župančić Branimir 5.000.

U čast Srdcu Isusovu i Marijinu, Bl. Djevici Mariji i sv. Josipu: Bachrach Slavko 200; Belak Vladimir 20.000; Bencetić Marija 2.000; Čevizović Stjepan 1.000; Kaić Ljubica 1.000; Koren Tomo 1.000; L. Š. Zagreb 500; Lipovac Cvjetko 500; Markulinčić Tomo 150; Matijević Ana 100; Miloš Ruža 100; P. D. Zagreb 500; Petrač Slavica 500; Pichler Ana i Terezija 200; Prpić Ana 250; Robić Bara 5.000; Sabolović Marija 700; Smrzli Mihajlo 200; Sokolović A. 250; Stanković Kata 200; Šarić Boja 1.000; Turek Amalija 2.000; Zoretić Marija 150.

U čast sv. Franji, sv. Antunu, sv. Tereziji M. I., sv. Alojziju, bl. Nikoli Taviliću i bisk. Langu: Bachrach Ivana 100; Đurđević Pavo 1.000; Matošić Vinko 100; Sabolović Marija 600.

Za raširenje Glasnika Srdca Isusova: Baričević Ivan 100; Čerenko Đuro 150; Čorković Pero 150; Došen Dragutin 1.000; Dürr Zorislav 1.000; Đurđević Kata 1.000; Filajdić Ivica 600; Filipović Anđelka 1.200; Golubić Marija 500; Gregorić Vladimir 500; J. Š. Punitovci 100; Kidrić Ljubica 200; Krasojević Zdenka 250; Ljubaj Anka 150; Lovrić Kata 500; Mašina Marko 4.300; Mihalić Katica 50; N. N. Zagreb 100; N. N. Zagreb 1.000; Nemec Franjo 250; Nosek Eva 150; Petelin ud. Štefanija 500; Pokos Ljuba 650; Posavec Dragica 1.000; Sestre Milosrdnice Duga Resa 1.000; Sever Kata 1.240; Sever Mara 350; Uzelac Roza 650; Vincek Josip 150.

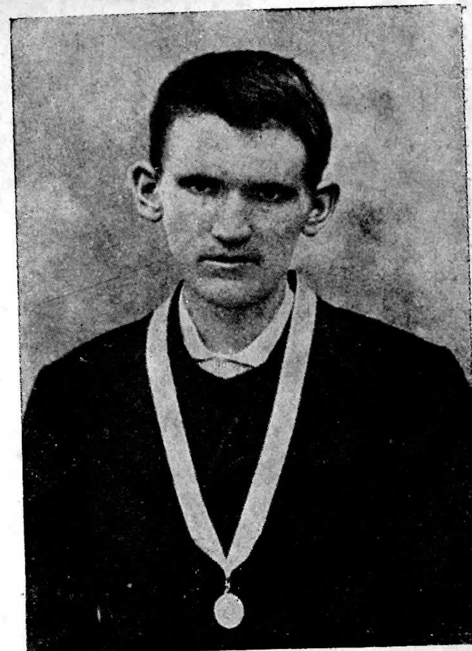
Za kruh sv. Antuna: Marković Terezija 50; **Soban** Franjo 300.

Za fond beatifikacije Petra Barbarića: Holcinger Regina 5.000; Hrastinski Đuro 1.000; Jelinek Doroteja 50; Jogušt Mara 500; M. Š. Đakovo 1.000; N. N. Zagreb 600; N. N. Zagreb 1.000; Novosel Darinka 500; S. K. milosrdn. Zagreb 500; Soban Franjo 100; Špehar Ana 1.000; Vučetić Manda 1.000.

Za ukras Božićnih Jaslica: Gregorić Vladimir 500.

Za Malo Sjemenište i svećenički podmladak u Travniku: Hajtek Kata 500; Hrelec Josip 100; N. N. Nart 2.000; N. N. Zagreb 2.000.

SLUGA BOŽJI PETAR BARBARIĆ

DUŠEVNA HRANA

Rado je čitao životopise Svetaca, tih najvećih junaka čovječanstva, dike i krune svete katoličke Crkve. Čitao ih je pak pomno, pa je često znao pripoviedati crtice iz života Svetaca. Žića sv. Stanka i sv. Alojzija poznavao je u tančine. Svetkovine Božjih ugodnika pobožno bi slavio, a često bi se na njih pripravljao devetnicom. Devetnice je činio tako često, da bi se jedna malne hvatala druge. Čitava mu je godina bila kanoti dugačak lanac devetnica, jedna neprekidna molitva. Napose treba da spomenemo »milostnu devetnicu u čast svetom Franji Ksaverskomu«, koju je on vršio s velikim pouzdanjem svake godine od 4. do 12. ožujka. Da je mognu lakše praviti i njegovi drugovi, on je s latinskoga jezika preveo na hrvatski molitve, kako se vrše u Rimu. Sačuvao nam se taj prievod napisan olovkom na dvie strane četvrtine običnog arka.

Najprije donosi postanak devetnice, kako je naime sv. Franjo Ksaverski Isusovca O. Marcela Mastrilli-a, koji je nesretnim slučajem bio težko ranjen na sljepočici, čudom ozdravio i izjavio mu, da će oni, koji mu se uteku devetnicom od 4. do 12. ožujka, zadobiti njegovim zagovorom svaku stvar, za koju se budu molili, ako je samo po volji Božjoj. Sliedi Mastrillieva molitva sv. Franji Ks., molitva sv. Franje za obraćenje nevjernika i napokon jedna kratka, ali vrlo liepa molitva.

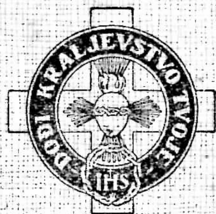
MILOSTI PO ZAGOVORU SLUGE BOŽJEGA PETRA BARBARIĆA

1602. Makarska (splitska biskup.): Sretno riešen tjeskobe. B. K. — 1603. Harkanovci (đakov. biskup.): Zahvalna sam za sretan porod. M. D. — 1604. Zagreb: Osobito velika milost. B. D. — 1605. Našice (zagreb. nadb.): Zahvala na primljenoj milosti. F. R. — 1606. Varaždin (zagreb. nadb.): U velikoj nevolji i potežkoćama duševnim i tjelesnim pomoć. A. B. — 1607. Nova Subocka ž. Lipovljani (zagreb. nadb.): Od srdca zahvaljujem Petru Barbariću, što je po njegovu zagovoru ozdravilo moje bolestno diete. K. S. — 1608. Visoko (saraj. nadb.): Bila sam u velikoj nevolji. S. B. Petar Barbarić me uslišao. B. N. — 1609. Orubica (zagreb. nadb.): Zahvaljujem Slugi Božjemu Petru Barbariću za ozdravljenje moje prijateljice. M. S. — 1610. Kaniža (pošta Oriovac, zagreb. nadb.): Ozdravljenje od težke bolesti. M. P. — 1611. Novi (senjska biskup.): Mnogo puta pomogao mi je Sluga Božji Petar Barbarić. Tako i ovaj puta. Na uzburkanom moru zazvala sam ga u pomoć, pomogao mi je, te sam sretno prispjela kraju. B. K. — 1612. Sonneberg (Thür. Njemačka): Nalazila šam se u velikoj nezgodi i nevolji s djecom. Utekla sam se devetnicom milome ugodniku Božjem Petru Barbariću. I već drugi dan devetnice bila sam uslišana. M. K.

2. OŽUJKA

PRVI PETAK

NAKNADNA SV. PRIČEST

3. OŽUJKA

PRVA SUBOTA

SV. PRIČEST ZA MIR

BOŽANSKO SRDCE ISUSOVO

rikazujem ti po Bezgriješnom Srdcu Marijinu
sve molitve ∴ djela ∴ i ∴ trpljenja ovoga dana
 naknadu za naše uvrede i na sve one nakane
∴ na koje se ti neprestano prikazuješ na oltaru
osobito ti ih prikazujem za sv. Crkvu ∴ za sv. Otca
i za sve potrebe preporučene
∴ članovima Apostolata Molitve ∴

OŽUJAK 1945.

Nakana Apostolata Molitve: Da posebničkim i javnim životom zavlada istina i pravda.

POSEBNE MOLITVENE NAKANE ZA SVAKI DAN

1 Č Albin ★ Mir po ljubavi i pravdi
2 P Simplicije ★ Pouzdanje u Srdce Isusovo
3 S Kunigunda ★ Posveta Srdcu Marijinu

3. NEDJELJA KORIZME — BEZIMENA

4 N Kazimir ★ Državni upravljači
5 P Ivan Josip ★ Obraćenje psovača
6 U Perpetua i Felicita ★ Posveta obitelji
7 S Toma Akvinac ★ Naši profesori
8 Č Ivan od Boga **Mjes. zašt.** ★ Progonjeni
9 P Franciska Rimska ★ Ratne udovice
10 S 40 mučenika ★ Hrvati pali u borbi

4. NEDJELJA KORIZME — SREDOPOSTNA

11 N Eulogije ★ Duše u očaju
12 P Grgur Veliki ★ Papina mirotvorna nastojanja
13 U Nicefor ★ Vojnici u borbi
14 S Matilda ★ Djev. družtva Srdca Isusova
15 Č Lujza Marillac ★ Djevojke u opasnosti
16 P Herbert ★ Umirući
17 S Patricij ★ Vjernost Hrvatske Bogu

5. NEDJELJA KORIZME — GLUHA

18 N Ciril Jeruzalemski ★ Ratna sirotčad
19 P JOSIP, zaručnik Bl. Dj. M. ★ Vjera i poštenje
20 U Niceta ★ Smirenje naše države
21 S Benedikt ★ Redovnici i redovnice
22 Č Benvenuto ★ Naši ranjenici
23 P Sedam Žalosti Bl. Dj. Marije ★ Duh vjere u patnji
24 S Gabriel ark. ★ Redovnice u opasnosti

6. NEDJELJA KORIZME — CVJETNA

25 N BLAGOVIEST ★ Spoznanje vjere
26 P Irenej i dr. ★ Djelotvorna ljubav
27 U Ivan Damaščanin ★ Katolički tisak
28 S Ivan Kapistran ★ Vjera naših vojnika
29 Č Veliki četvrtak ★ Uzkrs. Pričest
30 P Veliki petak ★ Duh žrtve
31 S Velika subota ★ Pouzdanje

Za članove Apostolata Molitve: Podpun oprost jednog petka i još po volji odabranog dana. Na dan naknadne svete Pričesti. Na blagdan mjesečnog zaštitnika. — **Za članove Bratovštine Srdca Isusova:** Podpun oprost prvog petka i prve nedjelje te još jednog po volji odabranog dana.

